

ТИ МОЖЕШ ДА РАЗБИРАШ БИБЛИЯТА!

***Как започва всичко
Битие 1-11 гл.***

БОБ ЪТЛИ
ПРОФЕСОР ПО ХЕРМЕНЕВТИКА
(ТЪЛКУВАНЕ НА БИБЛИЯТА)

*ПОРЕДИЦА УЧЕБНИ КОМЕНТАРИ
СТАРИЯТ ЗАВЕТ, ТОМ 1А*

BIBLE LESSONS INTERNATIONAL, MARSHALL, TEXAS

The New American Standard Bible Update — 1995

Easier to read:

- Passages with Old English „thee’s” and „thou’s” etc. have been updated to modern English.
- Words and phrases that could be misunderstood due to changes in their meaning during the past 20 years have been updated to current English.
- Sentences beginning with „And” have often been retranslated for better English, in recognition of differences in style between the ancient languages and modern English. The original Greek and Hebrew did not have punctuation as is found in English, and in many cases modern English punctuation serves as a substitute for „And” in the original. In some other cases, „and” is translated by a different word such as „then” or „but” as called for by the context, when the word in the original language allows such translation.

More accurate than ever:

- Recent research on the oldest and best Greek manuscripts of the New Testament has been reviewed, and some passages have been updated for even greater fidelity to the original manuscripts.
- Parallel passages have been compared and reviewed.
- Verbs that have a wide range of meaning have been retranslated in some passages to better account for their use in the context.

And still the NASB:

- The *NASB* update is not a change-for-the-sake-of-change translation. The original *NASB* stands the test of time, and change has been kept to a minimum in recognition of the standard that has been set by the New American Standard Bible.
- The *NASB* update continues the NASB’s tradition of literal translation of the original Greek and Hebrew without compromise. Changes in the text have been kept within the strict parameters set forth by the Lockman Foundation’s Fourfold Aim.
- The translators and consultants who have contributed to the *NASB* update are conservative Bible scholars who have doctorates in Biblical languages, theology, or other advanced degrees. They represent a variety of denominational backgrounds.

Continuing a tradition:

The original *NASB* has earned the reputation of being the most accurate English Bible translation. Other translations in recent years have sometimes made a claim to both accuracy and ease of reading, but any reader with an eye for detail eventually discovers that these translations are consistently inconsistent. While sometimes literal, they frequently resort to paraphrase of the original, often gaining little in readability and sacrificing much in terms of fidelity. Paraphrasing is not by nature a bad thing; it can and should clarify the meaning of a passage as the translators understand and interpret. In the end, however, a paraphrase is as much a commentary on the Bible as it is a translation. The *NASB* update carries on the *NASB* tradition of being a true Bible translation, revealing what the original manuscripts actually say—not merely what the translator believes they mean.

—The Lockman Foundation

СЪДЪРЖАНИЕ

Кратки обяснения на техническите източници в учебната поредица	ii
Кратки дефиниции на глаголните форми в иврит от значение за екзегезата	iv
Съкращения в този коментар	xi
От автора: Как ще ви помогне този Учебен коментар?	xii
Ръководство за четене на Библията: В лично търсене на истината	xiv

Коментар:

Уводни думи за изучаването на книгата Битие	2
Въведение в книгата Битие	4
Битие 1:1-2:3	14
Битие 2:4-25	42
Битие 3:1-24	54
Битие 4:1-26	72
Битие 5 гл.	81
Битие 6:1-22	87
Битие 7 гл.	100
Битие 8:1-22	105
Битие 9:1-29	110
Битие 10:1-32	121
Битие 11:1-32	130
Приложение: Доктринална изповед	138

ИНДЕКС НА СПЕЦИАЛНИТЕ ПОНЯТИЯ

Възраст и формиране на земята	19
<i>Йом</i> , 1:5.....	25
Естествени ресурси, 1:24–2:3	32
Поклонението, 2:3	38
Имената на Бога, 2:4	44
Богословието на Новия Завет за грехопадението, 3 гл.	56
Змията, 3:1	58
Личностното зло, 3:1	59
Защо Бог облича Адам и Ева с животинска кожа? 3:21	67
<i>‘Олам</i> (вечно), 3:22	68
Херувими, 3:24	69
Познавам (според парадигмата на Второзаконие), 4:1	74
„Божиите синове”, 6:2	88
Големи / могъщи воители и групи, 6:4	91
Праведност, 6:9	94
Завет, 6:18	98
Вино и силни питиета, 9:21	114
Расизъм, 9:25	116

КРАТКИ ОБЯСНЕНИЯ НА ТЕХНИЧЕСКИТЕ ИЗТОЧНИЦИ В УЧЕБНАТА ПОРЕДИЦА „ТИ МОЖЕШ ДА РАЗБИРАШ БИБЛИЯТА”

I. ЛЕКСИКАЛНИ

Има няколко прекрасни лексикона за древния иврит.

- A. *Hebrew and English Lexicon of the Old Testament* by Francis Brown, S. R. Driver, and Charles A. Briggs. Основана се на немския лексикон на Вилхелм Генезиус. (Познат под съкращението *BDB*.)
- B. *The Hebrew and Aramaic Lexicon of the Old Testament* by Ludwig Koehler and Walter Baumgartner, преведен на английски от M. E. J. Richardson. (Познат под съкращението *KB*.)
- C. *A Concise Hebrew and Aramaic Lexicon of the Old Testament* by William L. Holladay. Основана се на цитирания по-горе немски лексикон.
- D. Едно ново 5-томно библейско лексикално изследване, озаглавено: *The New International Dictionary of Old Testament Theology and Exegesis*, поред редакцията на Willem A. Van Gemeren. (Познат под съкращението *NIDOTTE*.)

Там, където има наличие на значими лексикални различия, предоставям няколко английски библейски превода (NASB, NKJV, NRSV, TEV, NJB). Те са представители както на буквално словесната, така и на динамично еквивалентната преводаческа традиция (Gordon Fee & Douglas Stuart, *How to Read the Bible For All Its Worth*, pp. 28-44).

II. ГРАМАТИЧЕСКИ

Грамматическата идентификация обикновено се основава на 4-томния труд на Джон Джоузеф Оуенс (John Joseph Owens, *Analytical Key to the Old Testament*). Неговите изводи се съпоставят с тези на Бенджамин Дейвидсън (Benjamin Davidson, *Analytical Hebrew and Chaldee Lexicon of the Old Testament*).

Друг полезен източник на граматически и синтактически бележки, използван в повечето старозаветни коментари „Ти можеш да разбираш Библията”, е *The Helps for Translators Series*, публикуван от United Bible Societies. Поредицата върви под заглавията „Наръчник върху”.

III. ТЕКСТОВИ

Аз вярвам във боговдъхновението на консонантния еврейски текст (но не и в това на масоретските гласни и бележки). Както при всички ръкописно преписвани древни текстове и тук има наличие на спорни пасажи. Обикновено те се дължат на:

- A. *haraх legomena* (думи, срещани се само веднъж в Стария Завет);
- B. понятия идиомы (думи и изрази, чието буквално значение е изгубено);
- C. исторически несигурности (поради липса на информация за дадена древна дума);
- D. полисемантичното поле на ограничения речник на иврит;
- E. проблеми от по-късни книжници, преписващи ръчно древен текст;
- F. еврейски книжници, обучавани в Египет, които се опитвали да осъвременят текста си, за да го направят по-пълен или по-разбираем за съвременното си (*NIDOTTE*, pp. 52-54).

Съществуват няколко източника на еврейски думи и изрази извън масоретската традиция.

А. Самарянското петокнижие;

В. Скрижалите от Мъртво море;

С. Някои по-късни монети, писма и парчета глина с остатъчен текст.

Като цяло обаче в Стария Завет няма такива групи манускрипти, с каквито разполагаме в новозаветната ръкописна традиция. Една чудесна, макар и кратка, статия относно текстовата достоверност на масоретския текст (датиран някъде около 900 г. сл. Хр.) е следната: “The Reliability of the Old Testament Text” by Bruce K. Waltke (NIDOTTE, vol. 1, pp. 51-67).

Използваният еврейски текст е от *Biblia Hebraica Stuttgartensia*, дело на Немското библейско дружество (1997 г.), който на свой ред се основава на т.нар. *Ленинградски кодекс* (датиран около 1009 г. сл. Хр.). В определени случаи коментарът се обръща и към други древни текстове (като гръцката Септуагинта, арамейският *Таргум*, сирийската *Пешита* или латинската *Вулгата*), за да потърси справка при неясноти или обърквания в еврейския текст.

КРАТКИ ДЕФИНИЦИИ НА ГЛАГОЛНИТЕ ФОРМИ В ИВРИТ ОТ ЗНАЧЕНИЕ ЗА ЕКЗЕГЕЗАТА

I. Кратко историческо развитие на иврит

Еврейският език е част от семитското семейство езици в Югозападна Азия. Името на това семейство (дадено от съвременните учени) идва от един от Ноевите синове – Сим (вж. Битие 5:32; 6:10). Потомците на Сим са изброени в Битие 10:21-31 като араби, евреи, сирийци, арамейци и асирийци. На практика някои семитски езици се използват от народи, изброени сред потомството на Хам (вж. Битие 10:6-14) – ханаанци, финикийци и етиопци.

Иврит е част от северозападната група на семитските езици. Съвременните изследователи имат образци на този древен език от традицията на:

- A. аморитите (т.нар. *Таблети Мари* от XVIII в. пр. Хр. на акадийски език);
- B. ханаанците (т.нар. *Таблети Рас Шамра* от XV в. пр. Хр. на угаритски език);
- C. ханаанците (т.нар. *Писма Амарна* от XIV в. пр. Хр. на ханаански акадийски език);
- D. финикийците (иврит, писан на финикийска азбука);
- E. моавците (т.нар. *Камък Мешиа*, 840 г. пр. Хр.);
- F. арамейците (официален език в Персийската империя, използван в следните библейски текстове: Бит. 31:47 [две думи]; Йер. 10:11; Данаил 2:46-6, 7:28; Ездра 4:8-6:18, 7:12-26, и използван от юдеите през Първи век в Палестина).

Еврейският език е наречен „устните на Ханаан” в Исая 19:18. За първи път той се нарича „еврейски” в предговора на книгата „Премъдрост на Иисус син Сирахов” през 180 г. пр. Хр., както и на някои други места от същия период (вж. *Anchor Bible Dictionary*, vol. 4, 205 стр. и сл.). Иврит е най-близък с моавския, както и с угаритския език. Примери за древен иврит извън Библията са следните:

1. календарът „Гезер”, 925 г. пр. Хр. (ученическо писание);
2. надписът в Силоам, 705 г. пр. Хр. (писания по стена на тунел);
3. самарянските „Острака”, 770 г. пр. Хр. (данъчни сведения по глинени съдове);
4. писмата „Лачиш”, 587 г. пр. Хр. (военни хроники);
5. монети и печати от епохата на Макавеите;
6. текстове в някои скрижали от Мъртво море;
7. разнообразни надписи (вж. *“Languages [Hebrew]”*, ABD 4:203 и сл.).

Подобно на всички семитски езици иврит се характеризира с множество думи, съставени от три съгласни (т.нар. „корен с три съгласни”). Езикът е „синтактичен”, т.е. думите подлежат на граматични изменения въз основа на промяната в окончанието. Корените с три съгласни носят същинското значение на думата, докато различните представки, наставки или вътрешни добавки показват нейната синтактична функция. Гласните звукове са добавени доста по-късно (вж. Sue Green, *Linguistic Analysis of Biblical Hebrew*, pp. 46-49).

Еврейският речник демонстрира разлика между проза и поезия. Значенията на думите се свързват по-скоро с популярни етимологии (а не толкова с лингвистичния им произход). Често се срещат игри на думи и на звукове (т.нар. *парономасия*).

II. Аспекти на предикацията

A. ГЛАГОЛИ и техните изменения

Обичайният словоред в иврит е:

СКАЗУЕМО — МЕСТОИМЕННИЕ — ПОДЛОГ (*с определители*) — ДОПЪЛНЕНИЕ (*с определители*)
Основната форма на ГЛАГОЛА е *Qal*, ПЕРФЕКТ, МЪЖКИ РОД, ЕДИНСТВЕНО ЧИСЛО. По този начин ще го намерите във всеки еврейски или арамейски лексикон.

При склоняването си глаголите показват:

1. ЧИСЛО — единствено, множествено или двойно;
2. РОД — мъжки или женски (без среден);
3. НАКЛОНЕНИЕ — показателно, подчинително, повелително (по аналогия със съвременните езици, спрямо връзката между действието и действителността);
4. ВРЕМЕ (вид):
 - a. ПЕРФЕКТ — обозначава завършено действие, в смисъла на започване, траене и приключване на действието. Обикновено тази форма се използва за действия в минало време, за приключили явления.

J. Wash Watts, *A Survey of Syntax in the Hebrew Old Testament*:

„Единичното цяло, което се описва чрез ПЕРФЕКТ, също така се счита за нещо сигурно. Ако ИМПЕРФЕКТ може да опише дадена картина като възможна или желана, или очаквана, ПЕРФЕКТ я счита за действителна, реална и сигурна” (36 стр.).

S. R. Driver, *A Treatise on the Use of the Tenses in Hebrew*:

„ПЕРФЕКТ се използва за действие, чието изпълнение наистина лежи в бъдещето, но се счита като зависимо от такава непроменима решимост на волята, че може да се възприема като реално случило се действие. В този смисъл решението, обещанието или постановлението (особено ако е от Бога) често се обявява именно с помощта на ПЕРФЕКТ. Именно това е т.нар. „пророчески ПЕРФЕКТ” (17 стр.).

Robert V. Chisholm, Jr., *From Exegesis to Exposition*:

Тази глаголна форма „възприема действието отвън, като нещо цялостно. В този смисъл то изразява прост факт, независимо дали е действие или състояние (включително и състояние на ума). Когато се използва за действие, ПЕРФЕКТ обикновено разглежда действието като завършено от риторическата гледна точка на говорещия или разказващия (независимо дали действително то е завършено или не). ПЕРФЕКТ може да се отнася за действие или състояние в миналото, в настоящето или в бъдещето. Както бе посочено по-горе, времевата рамка, която влияе на начина, по който ПЕРФЕКТ се превежда на съвременни езици като английския, следва да се определя въз основа на контекста” (86 стр.).

- b. ИМПЕРФЕКТ — обозначава действие в развитие (незавършено, повтаряемо, продължително или условно). Често се отнася за движение към някаква цел. Обикновено формата се използва за действие в настоящето или в бъдещето.

J. Wash Watts, *A Survey of Syntax in the Hebrew Old Testament*:

„ИМПЕРФЕКТ винаги изразява незавършено състояние. То може да бъде

или повторяемо, или развиващо се, или условно действие. С други думи, да е или частично развито, или частично сигурно. Във всички тези случаи действието се възприема в някакъв смисъл за частично, т.е. за незавършено” (55 стр.).

Robert V. Chisholm, Jr., *From Exegesis to Exposition*:

„Трудно е да се сведе същността на ИМПЕРФЕКТ до една единствена ясна концепция, понеже той обхваща сферите както на ВИДА на глагола, така и на НАКЛОНЕНИЕТО на глагола. Понякога ИМПЕРФЕКТ се използва в показателно наклонение и така изразява обективно съждение. В други случаи той възприема действието по-субективно, като хипотетично, условно, възможно и т.н.” (89 стр.).

- c. Добавката *waw*, която свързва ГЛАГОЛА с действието на предишния ГЛАГОЛ.
- d. Повелителното наклонение ИМПЕРАТИВ се основава на желанието на говорещия и потенциалното действие от страна на слушащия.
- e. В древния иврит единствено по-обширният контекст е можел да определя какви са времевите ориентации, които е имал предвид авторът на текста.

В. ФОРМИТЕ НА ГЛАГОЛА са седем основни и имат няколко основни значения. На практика тези форми действат в съгласие помежду си в контекста и не бива да бъдат изкуствено изолирани една от друга.

1. *Qal (Kal)* — най-разпространената форма на глагола. Обозначава просто действие или състояние. В нея не се включват никакви причинно-следствени връзки, нито други особени спецификации.
2. *Niphal* — втората най-разпространена глаголна форма. Обикновено е в страдателен залог (ПАСИВ), но формата ѝ би могла също да играе роля на възвратна или реципрочна функция (РЕФЛЕКСИВ). В нея също не се включват причинно-следствени връзки, нито други особени спецификации.
3. *Piel* — деятелна форма (АКТИВ), която изразява изпълнението на някакво действие, което преминава в състояние. С други думи, основното значение на корена *Qal* се разгръща и развива до значение на някакво състояние.
4. *Pual* — деятелният (ПАСИВ), еквивалент на *Piel*. Често се изразява с помощта на някакво ПРИЧАСТИЕ.
5. *Hithpael* — възвратна или реципрочна форма на корена. Изразява итеративно или продължително действие върху корена *Piel*. Рядката му страдателна форма (в ПАСИВ) се нарича *Hothpael*.
6. *Hiphil* — активната форма на каузативната форма на корена в контраст с *Piel*. Може да има позволително значение, но обикновено се отнася за описание на причинността на дадено събитие. Немският граматик по иврит Ернст Йени смята, че *Piel* обозначава преминаване в някакво състояние, докато *Hiphil* показва как се случва това.
7. *Hophal* — страдателната (ПАСИВ) форма на *Hiphil*. Тези последни два корена са най-рядко употребяваните изред всичките седем форми.

В значителна степен горните описания съм заимствал от книгата на Брус Уотки и М. О’Конър „Въведение към синтаксиса на библейския иврит” (вж. Bruce K. Waltke and M. O’Connor, *An Introduction to Biblical Hebrew Syntax*, 343-452 стр.).

Таблица на агентността и каузативността на глаголните форми.

Един от ключовете към разбирането на еврейската глаголна система е като я разглеждаме като схема от взаимни връзки между различните ЗАЛОЗИ на ГЛАГОЛИТЕ (напр. *Qal – Niphal; Piel – Hiphil*). Долната таблица се опитва да представи нагледно основните функции на корените на ГЛАГОЛА по отношение на каузативността.

ЗАЛОГ или субект	Без втори агент	С активен втори агент	С пасивен втори агент
АКТИВ	<i>Qal</i>	<i>Hiphil</i>	<i>Piel</i>
СРЕДЕН ПАСИВ	<i>Niphal</i>	<i>Hophal</i>	<i>Pual</i>
РЕФЛЕКСЕН / РЕЦИПРОЧЕН	<i>Niphal</i>	<i>Hiphil</i>	<i>Hithpael</i>

Тази схема е възприета от отличната дискусия на глаголната система в светлината на новите открития в изследването на академичната култура (вж. Bruce K. Waltke, M. O’Conner, *An Introduction to Biblical Hebrew Syntax*, pp.354-359).

R. H. Kennett, *A Short Account of the Hebrew Tenses*, обаче предупреждава:

„При преподаване често откривам, че главната трудност за студента с еврейските глаголи се състои в това, да схване значението, с което те са звучали в ушите на някогашните евреи. С други думи, съществува някаква тенденция да приписваме еквиваленти на всяко едно от глаголните времена на иврит съответно към системите на латинските или на английските глаголни форми, за да можем да си превеждаме съответното време със съответната форма. Резултатът е загуба на много от онези тънки нюанси в значението, които придават толкова живот и свежест на езика на Стария Завет.

Трудността при употребата на еврейски глаголи лежи единствено в гледната точка. Нашата собствена гледна точка е абсолютно различна от онази, с която евреите са възприемали дадено действие. Времето, което за нас играе първостепенна роля при съображенията ни за изречението, за тях има само вторично значение. В крайна сметка е важно студентът ясно да схване не толкова латинските или английските глаголни еквиваленти за превод на еврейските времена, колкото аспекта на всяко едно действие, както се възприема от еврейското съзнание.

Погрешно е да използваме понятието „глаголни времена” към еврейските глаголи. Така наречените еврейски „времена” изразяват не *времето*, а *състоянието* на самото действие. Ако не съществуваше обръкването, което може възникне при приложението на понятието „състояние” и за съществителни, и за глаголи, тогава понятието „състояние” щеше да е далеч по-сполучливо и правилно от „време”. Винаги трябва да се има предвид, че е невъзможно да се преведе еврейски глагол на съвременен език, без да се допусне известно ограничение (и то на времето), което напълно отсъства в иврит. Древните евреи не са възприемали времето като минало, настояще или бъдеще, а просто като *перфектно* (т.е. завършено) или *имперфектно* (т.е. в процес на развитие). Когато заявим, че дадено еврейско време съответства на перфектно, плуперфектно или бъдеще време на английски език, ние не целим да кажем, че евреите са го възприемали като перфектно, плуперфектно

или бъдеше, а по-скоро, че това са възможните начини за неговия превод на английски. *Времето* на действието евреите не са се опитвали да изразяват чрез каквато и да е глаголна форма” (предговор и 1 стр.).

Второ добро предупреждение намираме от Сю Грум (вж. Sue Groom, *Linguistic Analysis of Biblical Hebrew*):

„Няма начин да знаем дали реконструкцията, която правят съвременните учени на семантичните полета и смислените взаимовръзки в мъртвите езици от древността, не е просто отражение на тяхната с обствена интуиция, на техния собствен език, или дали тези полета действително са съществували под една или друга форма в някогашния иврит” (128 стр.).

С. НАКЛОНЕНИЯ НА ГЛАГОЛА (които представляват единствено аналогия спрямо съществуващи наклонения в съвременните западни езици)

1. „случи се”, „случва се” (ИНДИКАТИВ) — обикновено употребява време ПЕРФЕКТ или ПРИЧАСТНИ форми (всички ПРИЧАСТИЯ са в ИНДИКАТИВ).
2. „ще се случи”, „може да се случи” (КОНЮНКТИВ) — подчинително наклонение
 - a. използва маркирано време ИМПЕРФЕКТ.
 - (1) КОХОРТАТИВЕН (увещателен) — 1 л., форма ИМПЕРФЕКТ, която нормално изразява пожелание, молба или самопридумване (т.е. действия, които са пожелани от говорещия);
 - (2) ПОВЕЛИТЕЛЕН (за вътрешни промени) — 3 л., форма ИМПЕРФЕКТ (може да бъде 2 л. в отрицателни изречения), което обикновено изразява молба, позволение, увещание или съвет;
 - b. използва време ПЕРФЕКТ с *lu* или *lule*.
Тези конструкции са изключително сходни с УСЛОВНИТЕ ФОРМИ ОТ ВТОРИ КЛАС в древния гръцки *Койне*. Дадено невярно твърдение (*protasis*) води до невярно заключение (*apodosis*).
 - c. използва време ИМПЕРФЕКТ и *lu*.
Контекстът заедно с *lu*, както и ориентацията за бъдеще време, маркира тази ПОДЧИНИТЕЛНА употреба. Дж. Уош Уотс дава примери с Битие 13:16; Второзаконие 1:12; III Царе 13:8; Псалом 24:3; Исаия 1:18 (вж. J. Wash Watts, *A Survey of Syntax in the Hebrew Old Testament*, 76-77 стр.).

Д. ЧАСТИЦАТА *WAW* — конверсивна, консекутивна, относителна функция. Тази уникално еврейска (ханаанска) синтактична черта е била повод за големи обърквания с течение на годините. Използва се за разнообразие от начини, често основани на жанра. Причината за объркването е, че ранните учени са били европейци и са се опитвали да интерпретират в светлината на собствените си родни езици. Когато това се оказало непосилно, те обвинявали някогашния еврейски език в това, че е твърде древен и архаичен. Европейските езици използват ГЛАГОЛИ, основани на различни глаголни ВРЕМЕНА. Част от разнообразието и граматическите приложения се дължат на частицата *WAW*, която се добавя към корените на ГЛАГОЛИТЕ и в ПЕРФЕКТНА, и в ИМПЕРФЕКТНА форма. Това променя начина, по който се възприема действието.

1. В историческия наратив ГЛАГОЛИТЕ се свързват в последователност с помощта на стандартна схема.
2. ПРЕДСТАВКАТА *WAW* показва конкретни отношения с предишните ГЛАГОЛИ.
3. По-големият контекст винаги е ключът към разбирането на ГЛАГОЛНАТА ПОРЕДИЦА. Семитските ГЛАГОЛИ не могат да се анализират извън контекста.

Дж. Уотс Уотс посочва отличителните черти на еврейския език в начина, по който той употребява частицата *waw* преди ПЕРФЕКТНИ и НЕПЕРФЕКТНИ форми (J. Wash Watts, *A Survey of Syntax in the Hebrew Old Testament*, 52-53 стр.). Основната концепция на ПЕРФЕКТ касае минало време, но добавянето на *waw* често прехвърля значението в бъдеще време. Същото се отнася за ИМПЕРФЕКТ, чиято основна идея е настоящо или бъдеще време. При него обаче добавката *waw* го прехвърля съответно в минало време. Именно тази необичайна промяна на времевите маркери обяснява добавянето на частицата *waw*, а не някаква евентуална смяна на основното значение на самото време. Изреченията с *WAW* ПЕРФЕКТ вършат добра роля за пророчески изказвания, докато изреченията с *WAW* ИМПЕРФЕКТ вършат роля за наративни разкази (54, 68 стр.).

По-нататък Уотс продължава с определението си:

„Като фундаментално различие между КОНЮНКТИВА *WAW* и КОНСЕКУТИВА *WAW* можем да предложим следните интерпретации:

1. КОНЮНКТИВЪТ *WAW* се появява винаги, когато обозначава някакъв паралел.
2. КОНСЕКУТИВЪТ *WAW* се появява винаги, когато обозначава последователност. Това е единствената форма на частицата *waw*, която се среща с КОНСЕКУТИВ ИМПЕРФЕКТ. Взаимоотношението между ИМПЕРФЕКТИ, свързани чрез тази частица, може да изразява времева верига, логическа последователност, логическа връзка или логически контраст. Във всички тези случаи обаче ще има някаква последователност” (103 стр.).

Е. ИНФИНИТИВ НА ГЛАГОЛА – има два вида ИНФИНИТИВИ:

1. ИНФИНИТИВ АБСОЛЮТ — това са „силни, независими, поразителни изрази с драматично въздействие. Като подлог обикновено тук няма написано сказуемо. Глаголът „да бъда” се подразбира, но думата си остава драматично самостоятелна” (J. Wash Watts, *A Survey of Syntax in the Hebrew Old Testament*,” 92 стр.).
2. ИНФИНИТИВ КОНСТРУКТ — те са „свързани граматически с изречението чрез предлози, притежателни местоимения и взаимоотношение тип КОНСТРУКТ” (91 стр.).
J. Weingreen, *A Practical Grammar for Classical Hebrew*, описва що е КОНСТРУКТ:
„Когато две (или повече) думи са толкова близко свързани, че заедно съставят една обща съставна идея или концепция, тогава зависимата дума (или думи) се счита, че е в състояние на КОНСТРУКТ” (44 стр.).

Ф. ИНТЕРОГАТИВНИ (въпросителни) форми на глагола

1. Винаги се срещат на първо място в изречението.
2. Интерпретативна значимост:
 - a. *ha* – не се очаква отговор
 - b. *halo'* – очаква се отговор с „да”

Г. НЕГАТИВНИ (отрицателни) форми на глагола

1. Винаги се срещат преди думата, която отричат.
2. Най-честата отрицателна частица е *lo'*.
3. Понятието '*al* притежава условна конотация и се използва с КОХОРТАТИВНИ и ПОВЕЛИТЕЛНИ форми.
4. Понятието *lebhilti* (което означава „за да не...”) се използва с ИНФИНИТИВИ.
5. Понятието '*en* се използва с ПРИЧАСТИЯ.

Н. УСЛОВНИ ИЗРЕЧЕНИЯ

1. Съществуват четири вида условни изречения, които в основни линии намират паралел в различните условни класове в старогръцкия *Койне*:
 - a. нещо, което се приема, че се случва, или се смята за изпълнено (ПЪРВИ КЛАС);
 - b. нещо противоположно на факта, чието изпълнение е невъзможно (ВТОРИ КЛАС);
 - c. нещо, което е възможно или дори вероятно (ТРЕТИ КЛАС);
 - d. нещо, което е по-малко вероятно и следователно изпълнението му е съмнително (ЧЕТВЪРТИ КЛАС).

2. ГРАМАТИЧЕСКИ МАРКЕРИ
 - a. условието, което се приема за вярно или истинно, винаги използва ИНДИКАТИВ ПЕРФЕКТ или ПРИЧАСТИЕ, като обикновено *протазисът* се въвежда чрез:
 - (1) *'im*
 - (2) *ki* (или *'asher*)
 - (3) *hin* или *hinneh*

 - b. условието, което е противно на даден факт, винаги използва ГЛАГОЛ с вид ПЕРФЕКТ или ПРИЧАСТИЕ с уводната ЧАСТИЦА:
 - (1) *lu* или *lule*

 - c. по-вероятното условие винаги използва ГЛАГОЛ ИМПЕРФЕКТ или ПРИЧАСТИЕ с подчиненото изречение, като обикновено уводните ЧАСТИЦИ са:
 - (1) *'im* или *ki*

 - d. по-малко вероятното условие използва формата ИМПЕРФЕКТ КОНЮНКТИВ, като в *протазиса* неизменно се среща уводната ЧАСТИЦА:
 - (1) *'im*

СЪКРАЩЕНИЯ В ТОЗИ КОМЕНТАР

AB	<i>Anchor Bible Commentaries</i> , ed. William Foxwell Albright and David Noel Freedman
ABD	<i>Anchor Bible Dictionary</i> (6 vols.), ed. David Noel Freedman
AKOT	<i>Analytical Key to the Old Testament</i> by John Joseph Owens
ANET	<i>Ancient Near Eastern Texts</i> , James B. Pritchard
BDB	<i>A Hebrew and English Lexicon of the Old Testament</i> by F. Brown, S. R. Driver and C. A. Briggs
IDB	The Interpreter's Dictionary of the Bible (4 vols.), ed. George A. Buttrick
ISBE	<i>International Standard Bible Encyclopedia</i> (5 vols.), ed. James Orr
JB	Jerusalem Bible
JPSOA	<i>The Holy Scriptures According to the Masoretic Text: A New Translation</i> (The Jewish Publication Society of America)
KB	<i>The Hebrew and Aramaic Lexicon of the Old Testament</i> by Ludwig Koehler and Walter Baumgartner
LAM	<i>The Holy Bible From Ancient Eastern Manuscripts</i> (the Peshitta) by George M. Lamsa
LXX	Septuagint (Greek-English) by Zondervan, 1970
MOF	<i>A New Translation of the Bible</i> by James Moffatt
MT	Masoretic Hebrew Text
NAB	New American Bible Text
NASB	New American Standard Bible
NEB	New English Bible
NET	NET Bible: New English Translation, Second Beta Edition
NRSV	New Revised Standard Bible
NIDOTTE	<i>New International Dictionary of Old Testament Theology and Exegesis</i> (5 vols.), ed. Willem A. VanGemeren
NIV	New International Version
NJB	New Jerusalem Bible
OTPG	<i>Old Testament Passing Guide</i> by Todd S. Beall, William A. Banks and Colin Smith
REB	Revised English Bible
RSV	Revised Standard Version
SEPT	The Septuagint (Greek-English) by Zondervan, 1970
TEV	Today's English Version from United Bible Societies
YLT	<i>Young's Literal Translation of the Holy Bible</i> by Robert Young
ZPBE	<i>Zondervan Pictorial Bible Encyclopedia</i> (5 vols.), ed. Merrill C. Tenney

ОТ АВТОРА: КАК ЩЕ ВИ ПОМОГНЕ ТОЗИ УЧЕБЕН КОМЕНТАР?

Тълкуването на Библията е рационален и духовен процес, който се стреми да разбере древния вдъхновен свише писател по такъв начин, че посланието от Бога да стане понятно и приложимо в наше време.

Духовният процес е важен, но труден за определяне. Той включва искреност и откритост пред Бога. Необходим е глад (а) за Него, (б) за познаването Му и (в) за служение пред Него. Процесът включва молитва, изповед и готовност за житейска промяна. Неизменна роля в тълкуването има Духът, макар че си остава тайна защо искрени и духовни християни често разбират Библията по различен начин.

Рационалният процес се описва по-лесно. Трябва да сме последователни и да третираме текста справедливо, без да се влияем от лични или деноминационни пристрастия. Всеки от нас е исторически обусловен. Никой не е напълно обективен и неутрален интерпретатор. Този Учебен коментар предлага рационален процес с три тълкувателни принципа за предразсъдъците ни.

Първи принцип

Първият принцип е да отбележим историческата обстановка, в която е писана дадена книга, и конкретния исторически повод. Авторът ѝ е имал цел и основна мисъл. Текстът не може да носи за нас значение, каквото не е замисляно от древния вдъхновен свише автор. Неговото намерение е ключът, а не нашата историческа, емоционална, културна, личностна или деноминационна нужда. Приложението е неразривен спътник на тълкуването, но правилното тълкуване винаги го предхожда. Всеки библейски текст има едно единствено значение. Именно него авторът на текста е искал да предаде на съвременниците си чрез ръководството на Духа. Това значение може да има много различни приложения към различните култури и обстановки. Всички тези приложения следва да бъдат свързани с централната истина на автора. Затова настоящият Учебен коментар се стреми да даде въведение към всяка библейска книга.

Втори принцип

Вторият принцип е да се определят литературните единици. Всяка библейска книга е завършен документ. Тълкувателите нямат право да изолират един аспект на истината, изключвайки други. Затова ще се стремим да проумеем целта на цялата библейска книга, и то преди да тълкуваме нейните части. Една отделна единица – глава, абзац, стих – не може да носи значение, каквото липсва в цялостната книга. Тълкуването трябва да тръгва от дедуктивен подход на цялото към индуктивен подход на отделните части. Настоящият Учебен коментар цели да помага на студента да анализира структурата на всяка литературна единица по абзаци. Разделенията по стих, абзац и глава в нашите Библии не са боговдъхновени, но ни помагат да съзрем къде започва и завършва мисълта.

Тълкуването на ниво абзац (а не изречение, фраза или дума) е ключ към проникването в замисъла на библейския автор. Абзаците се основават на завършена мисъл, често наричана „тема” или „тематично изречение”. Всяка дума, фраза или изречение в абзаца се свързва с тази обща тема. Именно те я ограничават, разширяват, поясняват или оспорват. Истинският ключ към правилното тълкуване да се следи мисълта на автора абзац по абзац с помощта на литературните единици, съставляващи съответната библейска книга. Този Учебен коментар ще подпомага студента в съпоставката на различни съвременни английски преводи на Библията. Те са подбрани, понеже следват няколко специфични теории на превода:

1. Гръцкият текст на *United Bible Society* е ревизираното IV издание (UBS⁴). Този текст е разделен на абзаци от съвременни учени.
2. Преводът *New King James Version* (NKJV) буквален словесен превод, основан на гръцките манускрипти, познати като *Textus Receptus*. Неговите разделения по абзаци са по-дълги от тези в други преводи. Именно по-голямата им дължина е полезна за студента при изследването на цялостни тематични единици.
3. Преводът *New Revised Standard Version* (NRSV) е модифициран буквален словесен превод. Той заема средна позиция между следващите два по-съвременни превода. Неговият подбор на абзаци е доста полезен за определянето на теми.
4. Преводът *Today's English Version* (TEV) е динамично еквивалентен превод на *United Bible Society*. Той се стреми да превежда Библията така, че един съвременен читател на английски да може да разбира значението на гръцкия текст. Често в евангелията той разделя абзаците според говорещия, а не според темата (подобно на NIV). За целите на интерпретацията това не носи особена полза. Струва си да отбележим, че UBS⁴ и TEV са плод на едно и също издателство, макар че абзаците им се различават.
5. Преводът *Jerusalem Bible* (JB) е динамично еквивалентен превод, основан на френската католическа традиция. Полезен е за съпоставка на разделянето на текстовете по абзаци от европейска гледна точка.
6. Текстът в цитатите е от осъвремененото издание на *New American Standard Bible* (NASB) от 1995 г. – буквален словесен превод. Настоящият Учебен коментар следва неговия подбор на разделяне по абзаци.

Трети принцип

Третият принцип е да четем Библията с помощта на различни преводи, за да успеем да обхванем възможно по-широк набор от значения (на семантично ниво), каквито може да има дадена библейска дума или израз. Често се случва дадено понятие на гръцки да може да се разбира по различни начини. Затова разнообразните преводи на Библията извежда на преден план тези варианти и ни помага да си обясним защо понякога в гръцките ръкописи се срещат различаващи се думи. Наличието на подобни разночетения не влияе на доктрината, а ни помага да се завърнем възможно най-близо до първоначалния текст, съставен от вдъхновения свише автор.

Настоящият Учебен коментар предлага бърза схема, по която студентът може да проверява интерпретациите си. Тя не е замислена като дефинитивна норма, а по-скоро като информативно и предизвикващо размисли средство. Често наличието на други възможни интерпретации ни помага да не ставаме тесногръди, догматични и деноминационно едностранчиви. Тълкувателите следва да ползват по-широк набор от интерпретативни възможности, за да помнят колко смътно би могло да е понякога същинското значение на древните текстове. Шокиращо е колко малко съгласие съществува между християните, които твърдят, че Библията е техният единствен източник на истината.

Тези принципи са ми помагали да преодолявам голяма част от собствените ми исторически предразсъдъци, принуждавайки ме да се преборвам с древния текст. Надявам се те да се окажат полезни и за вас.

Боб Ътли

Източнотексаски баптистки университет

27 юни 1996 г.

РЪКОВОДСТВО ЗА ЧЕТЕНЕ НА БИБЛИЯТА: В ЛИЧНО ТЪРСЕНЕ НА ИСТИНАТА

Как можем да опознаем истината? Къде да я открием? Можем ли логически да я проверим? Има ли най-висш авторитет? Съществуват ли абсолютни, които ръководят нашия живот, нашия свят? Има ли животът смисъл? Защо сме тук? Накъде отиваме? Тези въпроси, задавани от всички разумни хора, притесняват човешкия разум още от началото на времето (Екл. 1:13-18; 3:9-11). Спомням си моето собствено търсене на центъра на живота ми. Повярвах в Христос още на ранна възраст най-вече заради свидетелството на значимите хора в семейството ми. С течение на времето обаче въпросите за самия мен и за света наоколо започнаха да назряват. Простите културни и религиозни клишета не докарваха смисъл в нещата, за които четях и които преживявах. Беше период на объркване, търсене, копнежи и често усещане за безпомощност пред лицето на суровия и безчувствен свят наоколо.

Мнозина твърдят, че имат отговори на тези висши житейски въпроси, но след известно изследване и размишление открих, че тези отговори се основават на (1) лични философии; (2) древни митове; (3) лични преживявания или (4) психологически проекции. Нуждая се от някаква степен на верификация, от някакво доказателство, от поне някаква рационалност, върху която да основавам миروгледа си и смисъла на живота си.

Всичко това откривам при изучаването на Библията. Започвам да търся доказателства за достоверността ѝ – и наистина ги намирам (1) в историческата меродавност на Библията, потвърдена от археологията; (2) в прецизността на старозаветните пророчества; (3) в единството на библейското послание, което е излагано над шестнайсет века и (4) в личните свидетелства на хората, чийто живот е бил трайно променен от досега с Библията. Като единна система на вярвания, християнството притежава способността да борави със сложните въпроси на човешкия живот. Това не само осигурява рационална рамка, но и практическият аспект на библейската вяра ми предоставя емоционална радост и стабилност.

Смятах, че съм открил интегриращия център на живота ми – Христос, какъвто го опознавам чрез Писанието. Но това разбиране е било само умствено, а освобождението – само емоционално. Но все още си спомням изненадата и шока, когато започна да ми просветва колко много различни интерпретации на тази книга се защитават, и то понякога дори в рамките на една и съща църква или мисловна традиция. Това откритие ме увери, че боговдъхновеността и достоверността на Библията са не край, а само началото. Как мога да потвърдя или да опровергая разнообразните противоречащи си интерпретации на всички онези трудни текстове в Писанието, излагани от богослови с твърдението, че Библията притежава висш авторитет и достоверност? (Евангелското християнство потвърждава, че Библията има авторитет, но е в разногласие за нейното значение!)

Тази задача постепенно се превърна в житейско предизвикателство за мен. Това щеше да стане моето трайно поклонническо пътешествие на вярата ми. Бях уверен, че вярата ми в Христос ми е донесла мир и радост. В същото време умът ми копнееше за абсолютни в контекста (1) на относителността из заобикалящата ме култура (постмодернизъм); (2) на догматизма на различните противоречащи си светогледи (религиите); (3) на деноминационната арогантност около мен. В търсенето си за валидни подходи към интерпретирането на древна литература с изненада откривах своите собствени исторически, културни, деноминационни и личностни пристрастия. Често четях Библията просто с цел да утвърждавам още повече собствените си възгледи. Използвах я като източник на догми, за да нападам околните, същевременно подсилвайки собствените си несигурности и недостатъци. И колко болезнено се оказа за мен това откритие!

Макар че никога няма да успее да постигне пълна обективност, има начин да стана по-добър читател на Библията. Мога да ограничавам собствените си предразсъдъци, като им давам определение и признавам наличието им. Все още не съм се освободил от тях, но поне се възпротивявам на слабостите си. Интерпретаторът често се оказва най-лошият враг на правилното четене!

Нека да изброя някои предварителни настройки, с чиято помощ подхождам към моето библейско изучаване, за да можем да ги изследваме заедно.

I. Предварителни настройки

- (1) Вярвам, че Библията е единственото вдъхновено свише откровение на единствения истинен Бог. Затова тя трябва да се тълкува в светлината на намерението на първоначалния ѝ Автор (Божият Дух), изложено чрез човешка длан в конкретна историческа обстановка.
- (2) Вярвам, че Библията е написана с обща цел – за всички хора. Бог лично е предприел да говори на нас ясно в точен историко-културен контекст. Бог не желае да крие истината. Напротив, Той иска да я разбираме! Ето защо Библията трябва да се тълкува в светлината на нейната епоха, а не на нашата. Не е възможно Библията да носи за нас значение, каквото никога не е носела на първите си читатели или слушатели. Тя е разбираема с капацитета на средния човешки ум и използва обичайни човешки комуникативни форми и техники.
- (3) Вярвам, че Библията има единно послание и предназначение. Тя не си противоречи, въпреки че съдържа трудни и непонятни текстове. Ето защо най-добрият интерпретатор на Библията е самата тя.
- (4) Вярвам, че всеки текст (освен пророческите) има едно-единствено значение, основано на намерението на първоначалния вдъхновен свише писател. Макар че никога няма да можем да сме абсолютно сигурни в неговото оригинално намерение, множество индикатори ни подпомагат:
 1. жанрът (т.е. литературният стил), с който е изразено посланието;
 2. историческата обстановка и/или конкретен повод за написване;
 3. литературният контекст на цялата книга и на отделните ѝ части;
 4. текстовата подредба (план) на литературните единици и връзката им към цялостното послание;
 5. конкретните граматически черти, с които се изразява посланието;
 6. думите, с които се излага посланието;

Изследването на всяка от тези области се превръща в цел на изследването на самия текст. Преди да поясня методологията на правилното четене на Библията, нека да изложа някои неправилни методики, които се използват днес, които водят до такова разнообразие на тълкувания и които трябва да избягваме.

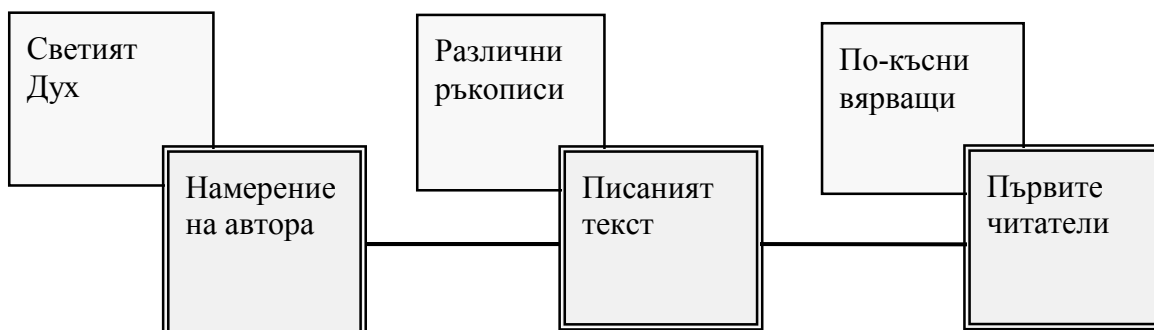
II. Неправилни методики за четене на Библията

- (1) Пренебрегване на буквалния контекст на библейската книга. Използване на всяко отделното изречение, фраза или дума като истинно твърдение, несвързано с намерението на автора. Ще го наричаме „пожелателно четене“ („proof-texting“).
- (2) Пренебрегване на историческата обстановка на книгата и заменянето ѝ с друга обстановка, която не се подкрепя от текста.
- (3) Пренебрегване на историческата обстановка на книгата и четенето ѝ като сутрешен вестник, писан само за съвременния отделен християнин.
- (4) Пренебрегване на историческата обстановка на книгата чрез алегорично четене на текста като някакво философско или богословско послание, несвързано с проблемите на първите читатели или намерението на автора.

- (5) Пренебрегване на оригиналното послание чрез подмяна с наша собствена богословска система, усвоена доктрина или съвременна проблематика, несвързана с целта и посланието на автора. С такъв подход човек често се стреми да използва Библията, за да докаже правотата си. Тук ще го наричаме „читателски прочит“ (т.е. интерпретация според онова значение, което текстът носи за мен самия). Във всяка една човешка комуникация могат да се открият поне три свързани помежду си компонента:

В миналото е имало различни техники на четене, фокусиращи се върху един или друг от горните компоненти. Ала за да можем истински да подчертаем уникалната боговдъхновеност на Библията, е нужна друга диаграма:

Истината е, че и трите компонента следва да се включват в процеса на интерпретация. За целите на верификацията моят процес на тълкуване ще се фокусира върху първите два компонента – намерението на автора и писаният текст. Вероятно причината за това е защото реагирам на различни злоупотреби, на които съм бил свидетел, (а) когато текстът се чете прекалено алегорично или прекалено „духовно“ или (б) когато има „читателски прочит“ (т.е. тълкуване според онова значение, което текстът носи за мен самия). На веки един етап е възможно да се получи изкривяване. Затова винаги трябва да проверяваме своите мотиви, предразсъдъци, техники и приложения. Ала как можем да ги проверяваме, ако не разполагаме с никакви граници на интерпретациите, с никакви ограничения, с никакви критерии? Ето тук идва намерението на автора и текстовата структура. Те ми предоставят някакви критерии за ограничаване на обхвата на възможните валидни интерпретации.

В светлината на гореописаните неправилни техники на четене какво можем да кажем за възможните подходи към правилно четене и интерпретиране на Библията, които биха ни дали някаква степен на верификация и състоятелност?

III. Възможни правилни подходи към четенето на Библията

Тук няма да се спирам на отделните техники на тълкуване на различни конкретни жанрове, а по-скоро ще разгледам общите херменевтични принципи, валидни за всички видове библейски текст. За онези, които искат да се поровят още как да четат Библията според различните жанрове в нея, препоръчвам книгата *How To Read The Bible For All Its Worth*, с автори Gordon Fee и Douglas Stuart (Zondervan).

При моята методология читателят най-напред позволява на Светия Дух да осветли библейския текст посредством четири цикъла на личен прочит. Така Духът, текстът и читателят излизат на първо място в процеса. Освен това така читателят се застрахова срещу нежелани въздействия от коментаторите. Често се казва: „Словото хвърля доста светлина върху коментарите.” Тази поговорка цели не да обезцени стойността на съпътстващите коментари, а по-скоро да посочи кога и къде им е мястото.

Трябва да можем да подкрепяме интерпретациите си с помощта на самия текст. Пет области предлагат поне ограничена верификация:

1. историческата му обстановка
2. литературният му контекст
3. граматически структури (синтаксис)
4. употреба на съвременни думи
5. паралелни пасажии
6. жанр

Трябва да можем да излагаме мотивите и логиката на интерпретациите си. Библията е нашият единствен източник на вяра и практики. За жалост, често вярващите не постигат съгласие какво точно твърди тя. Четирите цикъла на прочит целят да предоставят няколко интерпретативни ползи:

A. Първи цикъл на прочит

1. Прочетете книгата на един дъх. После я прочетете в друг превод, по възможност от друга преводаческа теория:
 - a. буквално словесен превод (NKJV, NASB, NRSV)
 - b. динамично еквивалентен превод (TEV, JB)
 - c. перифразиран превод (Living Bible, Amplified Bible)
2. Търсете централната цел на целия откъс. Определете темата.
3. Очертайте (по възможност) отделна литературна единица – глава, абзац или изречение, – която ясно изразява централната тема.
4. Определете доминиращия жанр.
 - a. в Стария Завет:
 - (1) еврейски наратив
 - (2) еврейска поезия (литература на мъдростта, псалм)
 - (3) еврейско пророчество (проза, поезия)
 - (4) законови кодекси
 - b. в Новия Завет:
 - (1) наративи (евангелията, Деяния)
 - (2) притчи (евангелията)
 - (3) писма/послания
 - (4) апокалиптична литература

В. Втори цикъл на прочит

1. Прочетете цялата книга наново, опитвайки се да идентифицирате кои са основните теми и подтеми.
2. Очертайте основните теми и накратко опишете съдържанието им в сбита форма.
3. Съпоставете това, до което сте достигнали, с налични пособия.

С. Трети цикъл на прочит

1. Прочетете цялата книга наново, стремейки се да си съставите представа за историческата обстановка и специфичния повод за написването на библейската книга.
2. Избройте историческите препратки, които се споменават:
 - a. за автора
 - b. за датата
 - c. за получателите
 - d. за повода на написване
 - e. за аспектите на културната обстановка за целта на написването
 - f. за препратките към исторически фигури и местности
3. Разширете плана си до ниво абзаци за конкретния откъс, който ще интерпретирате. Винаги определяйте и очертавайте литературната единица. Тя може да обхваща няколко глави или абзаци. Това ще ви помага да следвате логиката на втора и подредбата на текста.
4. Проверявайте историческата обстановка с помощта на наръчници.

Д. Четвърти цикъл на прочит

1. Прочетете пак конкретната литературна единица в различни преводи.
 - a. буквално словесен превод (NKJV, NASB, NRSV)
 - b. динамично еквивалентен превод (TEV, JB)
 - c. перифразиран превод (Living Bible, Amplified Bible)
2. Търсете литературни или граматически структури
 - a. повтарящи се изрази (напр. Ефес. 1:6,12,13)
 - b. повтарящи се грам. структури (напр. Римл. 8:31)
 - c. контрастиращи концепции
3. Избройте следните неща:
 - a. значими понятия
 - b. необичайни понятия
 - c. важни граматически структури
 - d. особено трудни думи, фрази и изречения
4. Търсете паралелни пасажии
 - a. Изберете най-ясния пасаж за поучаване по темата, използвайки:
 - (1) книги по систематично богословие
 - (2) Библии с препратки в текста
 - (3) конкорданс

- b. Потърсете в текста евентуална „парадоксна двойка” по темата ви. Често библейската истина се представя в диалектична двойка със съпътстващо я твърдение. Много деноминационни караници идват от пожелателно четене на половинчатото възприемане на подобна двойка. Цялото Писание е боговдъхновено и затова трябва да търсим пълното му послание, за да си гарантираме библейски баланс в интерпретацията.
 - c. Търсете паралелни текстове в рамките на същата книга, на същия автор или на същия жанр. Библията е най-добрият интерпретатор на самата себе си, понеже има един и същ автор – Светият Дух.
5. Използвайте помощни пособия, за да сверявате своите наблюдения за историческата обстановка и повода на написване.
- a. с учебни Библии
 - b. с библейски енциклопедии, наръчници и речници
 - c. с уводи към библейските книги
 - d. с библейски коментари (едва на този етап в изучаването ви нека наличните коментари да подпомогнат и да коригират изводите, до които сте достигнали.)

IV. Приложение на библейската интерпретация

След като сме преминали всички горни стъпки, стигаме до приложението. Отделили сте време да разберете текста в първоначалния му контекст. Сега трябва да го приложите към своя живот, в своята култура. Когато говоря за авторитета на Библията, имам предвид „разбиране на онова, което оригиналният автор е казвал на съвременниците си, и прилагането на тази истина днес”.

Приложението трябва да следва интерпретацията на авторското намерение както във време, така и в логика. Не можем да прилагаме библейски текст към нашето съвремие, докато не сме проверили какво е било значението му в онова време! Библейският текст не би следвало да носи значение, каквото не е имал никога!

Вашият подробен план на ниво абзаци (от Трети цикъл на прочит) ще бъде ваш спътник. Приложението трябва да се прави на ниво абзаци, но не и на ниво думи. Думите носят значение единствено в своя контекст; фразите носят значение единствено в своя контекст; и изреченията носят значение единствено в своя контекст. Единственият боговдъхновен човек в целия интерпретативен процес е първоначалният автор на текста. Ние можем само да следваме неговото ръководство под просветлението на Светия Дух. Но просветлението не е боговдъхновение. За да твърдим „тъй рече Господ”, трябва да се придържаме към намерението на автора. Приложението трябва да се свързва конкретно с основната насока в развитието на мисълта в текста, в съответната литературна единица и в съответния абзац.

Не позволявайте на съвременните си проблеми да тълкуват Библията! Нека тя сама да говори! За тази цел извличайте основните принципи на текста. Това е възможно само когато самият текст подкрепя даден принцип. За съжаление, твърде често нашите принципи са си именно „наши” принципи – а не принципи на самия текст!

При приложението на Библията е важно да помним (освен за пророчествата), че за конкретния библейски текст е валидно едно единствено вярно значение. Това значение се свързва с оригиналното намерение на автора, с което той е адресирал дадена критична ситуация или нужда в своето съвремие. Много възможни приложения могат да се извличат от едно и също текстуално

значение. Възможно е приложението да се основава на нуждите на читателя, но задължително трябва да се основава на авторското значение.

V. Духовният аспект на интерпретирането

Дотук се спрях на логическия и текстуалния процес при интерпретирането и прилагането на текста. Нека сега накратко да обсъдим и духовния аспект на целия процес. Ето списък с няколко принципа, които са ми особено полезни:

- A. Молете се за помощта на Духа (вж. I Кор. 1:26-2:16).
- B. Молете се за лична прошка и за очистване от съзнателните грехове (вж. I Йоан 1:9).
- C. Молете се за по-силен копнеж да познавате Бога (вж. Пс. 19:7-14; 42:1 и сл.; 119:1 и сл.).
- D. Незабавно прилагайте в живота си всяко откритие.
- E. Поддържайте смирен и любознателен дух.

Трудно е да поддържаеме равновесие между логическия процес и духовното водителство на Светия Дух. Следните цитати ми помагат да го откривам:

- A. от Джеймс Сайър (James W. Sire, *Scripture Twisting*, стр. 17-18):

„Просветлението идва до ума на Божиите хора – а не само до духовния елит. В библейското християнство не съществува класа от *гуру* учители. Няма *илюминати*, няма специални хора, чрез които единствено може да идва интерпретирането. И макар Светият Дух дава особени дарби на мъдрост, познание и духовно проникновение, Той не назначава съответните обдарени християни да се превръщат в единствените авторитетни тълкуватели на Неговото Слово. Всеки един от неговите хора самостоятелно има отговорност да се изучава, да отсява и да изготвя преценката си с помощта на Библията, която остава висш авторитет дори и за онези хора, на които Бог е раздал специални умения. И така, твърдението ми до този момент гласи, че Библията е единственото истинно Божие откровение към хората, че тя е наш висш авторитет по всички теми в нея самата и че тя не е някаква скрита мистерия, а може да се разбира от обикновените хора във всяка една култура.”

- B. от Киркегор, цитиран в Bernard Ramm, *Protestant Biblical Interpretation* (стр. 75):

Според Киркегор граматическото, лексикалното и историческото изследване на Библията е необходимо и предхожда истинното четене на Библията: „Да четеш Библията *като Божие Слово*, означава да я четеш със сърцето си в уста, застанал на пръсти, с нетърпеливо очакване, в диалог с Бога. Да четеш Библията безразсъдно или безгрижно, или академично, или професионално, не означава да я четеш като Божие Слово. Когато човек я чете като любовно писмо се чете, тогава наистина я чете като Слово на Бога.”

- C. от Х. Раули (H. N. Rowley, *The Relevance of the Bible*, стр. 19):

„Не само интелектуалното разбиране на Библията, а пълноценното може да усвои всичките ѝ богатства. Тя не презира това разбиране, понеже тя е основата на всяко пълноценно разбиране. Ала този процес трябва да доведе до проумяване на духовните съкровища в тази книга, ако изобщо искаме да имаме някакво пълно разбиране. А за такова духовно проумяване е необходимо нещо повече от интелектуална бдителност. Духовните неща се разбират по духовен начин, а изследователят на Библията трябва да е настроен да приема, да е жаден да вкуси как Бог разкрива Себе си, ако изобщо желае да

отиде отвъд научното изследване в дълбините на богатото наследство на тази най-велика от всички книги.”

VI. Методът на настоящия Учебен коментар

Учебният коментар е предназначен да помага на библейския студент в интерпретативните процедури по следните начини:

- A. Кратък исторически преглед въвежда всяка книга. След като извършите Прочита на трети цикъл, следва да се запознаете и с тази информация.
- B. Наблюденията върху контекста се намират в началото на всяка глава. Те ще ви помагат да си изградите представа как се структурират отделните литературни единици.
- C. В началото на всяка глава или основна литературна единица се излагат разделенията по абзац и описателните заглавия от няколко съвременни превода:
 1. The United Bible Society Greek text, fourth edition revised (UBS⁴)
 2. The New American Standard Bible, 1995 Update (NASB)
 3. The New King James Version (NKJV)
 4. The New Revised Standard Version (NRSV)
 5. Today's English Version (TEV)
 6. The Jerusalem Bible (JB)

Разделенията по абзаци не са боговдъхновени. Те следва да се извеждат от контекста. Чрез съпоставката на няколко съвременни превода, основани на различни преводачески подходи и богословски миогледи, ще можем да анализираме предполагаемата структура на авторската мисъл. Всеки абзац има една основна мисъл. Тя се нарича „тематично изречение” или „централна идея на текста”. Тази основна мисъл е ключът към правилното историческо и граматическо тълкуване. Човек никога не трябва да тълкува, да проповядва или да поучава върху текст, който е по-малък от един абзац! Също така не забравяйте, че всеки абзац е свързан с околните абзаци. Ето защо е важно да си изграждаме и план на цялото послание на ниво абзаци. Необходимо е също така да проследяваме потокът на логическата мисъл на автора върху адресираната тема.

- D. Тълкувателните бележки на Боб проследяват стиховете един по един. Този подход ни принуждава да следим мисълта на автора. Бележките предоставят информация от няколко сфери:
 1. литературен контекст;
 2. историко-културни забележки;
 3. граматическа информация;
 4. словесни изследвания;
 5. свързани паралелни пасажи.
- E. На определени места в коментара давам цитати от американската версия на Библията *New American Standard Version* (1995 update). Те понякога ще се допълват и от цитати от други съвременни преводи:
 1. *The New King James Version* (NKJV), който следва текстуалната традиция на ръкописите на „Textus Receptus.”

2. *The New Revised Standard Version* (NRSV), който е буквална ревизия, подготвена върху *Revised Standard Version* от Националния съвет на църквите в САЩ.
3. *The Today's English Version* (TEV), който е динамично еквивалентен превод, подготвен от Американската библейска общност.
4. *The New Jerusalem Bible* (NJB), който е английски превод, основан на френската католическа традиция, следвайки подхода на динамично еквивалентните преводи.

F. За всички онези, които не четат гръцки език, съпоставянето между няколкото английски превода може да помогне при откриването на следните проблеми в теста:

1. различия между оригиналните манускрипти;
2. алтернативни словесни значения;
3. граматически трудности в текста и в структурата;
4. неясни текстове.

Въпреки че не могат да разрешат тези проблеми, английските преводи поне могат да ни дадат насока къде е необходимо да отделим време и старание за по-задълбочено изследване.

G. В края на всяка глава са предоставени актуални въпроси за обсъждане, чиято цел е да насочат вниманието към ключовите интерпретативни проблеми в съответната глава.

УВОДНИ ДУМИ КЪМ ИЗУЧАВАНЕТО НА БИТИЕ 1-11 ГЛ.

- А. По какъв начин текстът от Битие 1-11 гл. се съпоставя със съвременната западна наука?
1. напълно антагонистични
 2. в пълно съгласие
 3. с отделни точки на близост
- Науката представлява методика на изследването. Тя е съвременно явление, но винаги се е променяла в светлината на новопостъпилото познание. Като създател и като спасител Бог се изразява посредством „двете книги” – *Природата* (чрез естественото откровение; вж. Пс. 19:1-6) и *Писанието* (чрез специалното откровение, вж. Пс. 19:7-11). И двете са написани от Бога! Между тях няма несъгласие!
- В. По какъв начин текстът от Битие 1-11 гл. се съпоставя със съвременната история?
1. Литературните жанрове на Изток и на Запад се различават. Не че единият е истинен, а другият – погрешен. Просто са различни. Битие 1-11 гл. представлява *предисторическо* описание. Този текст е съществено важен от богословска гледна точка, но като литературно произведение е твърде кратък и не особено ясен. Тази неяснота се проявява както в литературния жанр, така и в историческата драма, а също и в крайната изходна точка за тълкуването на човешката история (чрез Божието откровение).
 2. Подобно на юдаизма, християнството също е вяра, основана на исторически събития. То ще се изгради или ще рухне именно в историографската си точка. Някои събития обаче (като напр. Битие 1-11 гл.) не подлежат на еднозначно разбиране. Затова те се предават по начин, който хората биха могли да разберат (чрез т.нар. „приспособяване”). Това по никакъв начин не отхвърля тяхната достоверност. Целта е само да се постави акцент върху богословското им предназначение. Библията предпочита да се съсредоточи не толкова върху Сътворението, колкото върху Претворението (т.е. изкуплението на света).
 3. Книгата Битие е поставена в *историческа обстановка*. Определено можем да посочим очевидни връзки към светските исторически източници – особено от 12 глава нататък (напр. вж. паралелите с таблетите *Нузи* и *Мари*). Обаче 1-3 глави представляват друг вид жанр и не подлежат на историографска или жанрова идентификация.
- С. По какъв начин текстът от Битие 1-11 гл. се съпоставя с литературата?
1. Съществуват паралели между съдържанието на 1-2, 3, 6-9 глави и другите литературни извори от Месопотамия. В много случаи терминологията, подробностите и сюжетната линия са изключително сходни. От друга страна, монотеизмът и човешкото достойнство са уникални явления единствено за света на Библията.
 2. Съществуват поне две опасности в това, да възприемаме Библията само като литературно произведение:
 - a. Като литература тя става митологически източник, без каквато и да е претенция за фактическа историчност.
 - b. Като литература тя става буквален текст, без фигуративен език, без наличие на

източни жанрове, без драматични или параболични описания на събития.

Бог е разкрил себе си в едно конкретно време и в една конкретна култура с помощта на човешки език (т.е. чрез метафори, аналогии и отрицания). Този подход е истинен и достоверен, но не може да се каже, че е изчерпателен.

3. Сътворението на света е предадено като истина чрез прогресивно откровение. Текстът в Битие 1-2 гл. е основополагащ, но освен това книгата на Псалмите и Новият Завет също имат своя принос за изграждането на правилна перспектива. Всеки един от тези три източника добавя богословска яснота относно метода и целта на Сътворението.

D. Как да тълкуваме Битие 1-11 гл.?

1. Началото на всичко и крайт на всичко са покрити с известна доза неяснота (Битие 1-11 гл. и Откровение). Т.е. в момента виждаме нещата като през стъкло.
2. Ние разполагаме с всички истини, които са ни необходими, за да откликнем на Бога и за да разбираме Божието Слово. Ала не можем да твърдим, че имаме изчерпателни, буквални, пълни факти. По-скоро разполагаме с богословски подбрани интерпретирани събития.
3. На текста в Битие 1-11 гл. трябва да гледаме посредством:
 - a. литературния му жанр;
 - b. богословския му акцент;
 - c. историческите събития в тези глави;
 - d. съвременните западни научни и културни достижения.

Падналият в грях човек застава пред Библията (т.е. Божието откровение) и бива съден чрез нея. Тя стои далеч отвъд нашите умствени способности за пълно разбиране, но все пак ние имаме шанс да схванем достатъчно от нея, за да можем да реагираме по някакъв начин. Вярващите хора я тълкуват по различни начини (някои доста нескопосани), но всеки един от нас е отговорен за истините, които е успял да схване. Библията разкрива Бога, тя разкрива също така и човешкия бунт, и Божието изкупление. Нашата участ във вечността е в зависимост от тези истини – а не толкова от въпросите как или кога са се случили събитията от Битие 1-11 гл. Далеч по-съществените въпроси са „кой” и „защо”.

Нека Бог да покаже милост над всички ни (както и го прави)!

ВЪВЕДЕНИЕ КЪМ КНИГАТА

БИТИЕ

I. НАИМЕНОВАНИЕ НА КНИГАТА

- A. В еврейския (т.е. в Масоретския текст) това е първата дума в книгата – *bereshith*. Значението ѝ е „отначало” или „за начало”.
- B. От гръцкия превод на Стария Завет (т.е. в Септуагинта) думата е *genesis*, което означава „начало” или „произход” – което се взема от Бит. 2:4а. По този начин авторът на книгата най-вероятно е използвал т.нар. „фраза за очертание”, за да свърже различните богословски биографии заедно според обичая на вавилонските клинописци. Тази схематична фраза има функцията не на въведение, а по-скоро на обобщение.

II. КАНОНИЗИРАНЕ

- A. Битие е първата книга от първия раздел на еврейския канон, който днес познаваме под името „Тора” или „поученията”, или „Законът”.
- B. Първият раздел в Септуагинтата е познат под наименованието „Петокнижие” (т.е. „петте свитъка”).
- C. Понякога книгата се нарича „Първа книга на Мойсей”.
- D. Текстовете от Битие до Второзаконие представляват продължителен разказ, написан (или редактиран) от Мойсей, обхващащ периода от Сътворението на света до епохата на Мойсей.

III. ЖАНР – Книгата *Битие* е преди всичко богословско-исторически наратив, но също така включва и няколко други жанрове:

- A. Историческа драма – примери: Битие 1:1-3.
- B. Поезия – примери: Битие 2:23; 4:2; 8:22.
- C. Пророчески писания – примери: Битие 3:15; 49:1 и сл.

IV. АВТОРСТВО

- A. Самата Библия не назовава автора на книгата (както се случва при много други старозаветни книги). Книгата Битие не използва думата „аз” подобно на Ездра и Неемия, нито пък „ние” подобно на Деяния на апостолите. В края на краищата обаче авторът на книгата е Бог!

В. В юдейската традиция:

1. Древните юдейски автори твърдят, че я е написал Мойсей:
 - a. *Премъдрост на Иисус Син Сирахов*, 24:23, написана около 185 г. пр. Хр.;
 - b. *Vaba Bathra* 14b, част от Талмуда;
 - c. юдейският философ Филон Александрийски (ок. 20 г. пр. Хр. – ок. 42 г. сл. Хр.);
 - d. юдейският историк Йосиф Флавий (ок 37-70 г. сл. Хр.).

2. Това е откровение за Мойсей.
 - a. Мойсей пише за хората:
 - (1) Изход 17:14
 - (2) Изход 24:4,7
 - (3) Изход 34:27,28
 - (4) Числа 33:2
 - (5) Второзаконие 31:9,22,24-26
 - b. Бог говори чрез Мойсей на хората:
 - (1) Второзаконие 5:4-5,22
 - (2) Второзаконие 6:1
 - (3) Второзаконие 10:1
 - c. Мойсей говори думите на Тора пред хората:
 - (1) Второзаконие 1:1,3
 - (2) Второзаконие 5:1
 - (3) Второзаконие 27:1
 - (4) Второзаконие 29:2
 - (5) Второзаконие 31:1,30
 - (6) Второзаконие 32:44
 - (7) Второзаконие 33:1

3. Старозаветни автори я приписват на Мойсей:
 - a. Исус Навиев 8:31
 - b. IV Царе 14:6
 - c. Ездра 6:18
 - d. Неемия 8:1; 13:1-2
 - e. II Летописи 25:4; 34:12; 35:12
 - f. Данаил 9:11
 - g. Малахия 4:4

С. В християнската традиция:

1. Исус приписва цитати от Тора на Мойсей:
 - a. Матей 8:4; 19:8
 - b. Марк 1:44; 7:10; 10:5; 12:26
 - c. Лука 5:14; 16:31; 20:37; 24:27, 44
 - d. Йоан 5:46-47; 7:19, 23
2. Други новозаветни автори приписват цитати от Тора на Мойсей:
 - a. Лука 2:22
 - b. Деяния 3:22; 13:39; 15:1, 15-21; 26:22; 28:23
 - c. Римляни 10:5, 19

- d. I Коринтяни 9:9
 - e. II Коринтяни 3:15
 - f. Евреи 10:28
 - g. Откровение 15:3
3. Повечето ранни църковни Отци приемат Мойсеевото авторство. Обаче Иринея Лионски, Климент Александрийски, Ориген и Тертулиан всички имат въпроси по отношение на връзката между Мойсей и настоящата каноническа форма на *Битие* (вж. D. 2. на 5 стр.).

D. Съвременни библейски изследователи

1. Очевидно има някои редакторски добавки към Тора (вероятно за да се направят древните текстове по-разбираеми за тогавашните читатели, което е напълно обичайна практика за египетските преписвачи):
 - a. *Битие* 12:6; 13:7; 14:14; 21:34; 32:32; 36:31; 47:11
 - b. Изход 11:3; 16:36
 - c. Числа 12:3; 13:22; 15:22-23; 21:14-15; 32:33 и сл.
 - d. Второзаконие 3:14; 34:6
 - e. Древните преписвачи били добре обучени и високо ерудирани. Техните похвати обаче се различавали между един район и друг район.
 - (1) В Месопотамия внимавали да не променят нищо и внимателно проверявали текстовете си за прецизност. Ето една древна бележка под линия, оставена от такъв преписвач: „Делото е завършено от начало до край, преписано е, проверено е, съпоставено е и е сравнено знак по знак” (1400 г. пр. Хр.).
 - (2) В Египет спокойно ревизирали древни текстове, за да ги осъвременяват за новите поколения читатели. Книжниците от Кумран (т.е. авторите на Скрижалите от Мъртво море) следвали тъкмо такъв подход.
2. Библейските изследователи от XIX век предполагали, че Тора е съставен документ, добит от няколко различни източника в продължение на дълъг период от време (*Graff-Wellhausen*). Тази теория се основава на:
 - a. различията в имената на Бога;
 - b. видимите повторения в текста;
 - c. литературната форма на различните текстове;
 - d. богословието на различните текстове.
3. Предполагаеми източници и датировка:
 - a. източник J (употреба на името *ЯХВЕ* от южен Израил) – ок. 950 г. пр. Хр.
 - b. източник E (употреба на името *Elohim* от северен Израил) – 850 г. пр. Хр.
 - c. съчетание между J и E – ок. 750 г. пр. Хр.
 - d. източник D („Книгата на Закона,” IV Царе 22:8, открита по време на управлението на цар Йосия и неговата реформа на Храма. Допуска се, че тази книга е била книгата Второзаконие, написана от неизвестен свещеник по времето на Йосия, за да подкрепи предприетите от младия цар реформи – 621 г. пр. Хр.
 - e. източник P (свещенически препис на Стария Завет и особено на неговите ритуали и култови процедури) – 400 г. пр. Хр.
 - f. Видимите редакторски добавки към Тора. Според юдеите тук се числят:
 - (1) първосвещеникът (или друг свещеник от неговия род) по време на писането;
 - (2) пророк Йеремия
 - (3) книжникът Ездра – Четвърта книга на Ездра твърди, че той я е пренаписал

понеже оригиналните ѝ страници били изгорени при падането на Йерусалим през 586 г. пр. Хр.

- g. Обаче теорията за J, E, D и P казва повече за съвременните ни литературни теории и категории, отколкото за наличните свидетелства от самата Тора (вж. R. K. Harrison, *Introduction to the Old Testament*, pp. 495-541 and *Tyndale's Commentaries*, "Leviticus", 15-25 стр.).
- h. Характеристики на еврейската литературна традиция.
 - (1) Повторяемите текстове (като напр. Битие 1 и 2 гл.) са обичайно явление в еврейската литература. Обикновено най-напред се дава някакво по-общо описание, което след това се следва от по-конкретен разказ (вж. например Десетте заповеди и Кода за светостта). Възможно е този похват да е продиктуван от стремежа да се акцентира на дадена истина или пък да се подпомогне устното предание.
 - (2) Според древните равини има две най-често срещани имена на Бога, които носят същностно богословско значение:
 - (a) *YHWE* – заветното име на Бога, чрез което Той се отнася към Израил като Спасител и Избавител (вж. Пс. 19:7-14; 103).
 - (b) *Elohim* – Бог като Творец, Осигурител и Вседържител на всичко живо на земята (вж. Пс. 19:1-6; 104).
 - (a) Други древни текстове от Близкия изток използват няколко имена като описание на Всемогъщия (вж. *Encyclopedia of Bible Difficulties* by Gleason L. Archer, 68 стр.).
 - (3) Обичайно е в извънбиблейската литература от Близкия изток да има различни стилове и разнообразен речник дори и в едно и също единно литературно произведение (вж. *Introduction to the Old Testament*, R. K. Harrison, 522-526 с.).

Е. Свидетелствата на древната блискоизточна литература показват, че Мойсей е използвал няколко клиновидни документа или месопотамски (патриархални) устни предания, за да състави текста на книгата Битие. Това заключение по никакъв начин не намалява степента на боговдъхновеност, а по-скоро представлява опит да се обяснят литературните явления в книгата Битие (вж. P. J. Wiseman, *New Discoveries in Babylonia about Genesis*). От началото на Битие 37 гл. видимо забележимото египетско влияние на стил, форма и речник сякаш показва, че Мойсей е прибегвал или до готови литературни текстове, или до устни предания от дните на израилтяните, прекарани на египетска и месопотамска земя. Да припомним, че дори и формалното образование на самия Мойсей също има египетски корени! Точният начин на литературното формиране на Петокнижието не е напълно установен. Моето мнение е, че Мойсей е съставител и автор на огромна част от материала в Петокнижието, макар че е твърде възможно да е прибегвал до услугите на книжници за записването на текста, както и до писмени и устни предания от патриархалната традиция. Неговите съчинения с течение на времето подлежат на редакция от страна на по-късни книжници. Историчността и достоверността на тези първи няколко книги в Стария Завет са добре онагледени от съвременната археология.

Ф. Има една по-нова теория, според която няколко различни книжници (в различни места на Израил) са работели по различни части от Петокнижието под надзора и напътствията на пророк Самуил (вж. I Царе 10:25). Тази теория най-напред е представена в книгата на Е. Робъртсън „Проблемът на Стария Завет” (E. Robertson, *The Old Testament Problem*).

V. ДАТИРАНЕ

- A. Книгата Битие покрива периода от Сътворението на космоса до семейството на Авраам. Възможно е за живота на Авраам да добием допълнителни данни от светската литература от онази епоха. Приблизителната датировка на неговия живот ни връща до около 2000 г. пр. Хр., две хилядолетия преди Новата ера. Основата за това заключение е:
1. Бащата е играел роля на свещеник за семейството си (подобно на Йов).
 2. Животът е бил номадски, със стада от добитък.
 3. Семитските народи мигрират значително през този период.
- B. Ранните събития от *Битие* 1-11 гл. са истински исторически събития (може би дори историческа драма). Но при настоящото ни ниво на познание е невъзможно да поставим прецизна датировка.
1. Лично аз приемам теорията, че възрастта на Земята е няколко милиарда години (т.е. 14,6 млрд години за Вселената и 4,6 млрд – за Земята). Вж. Hugh Ross, *The Genesis Question and Creation and Time*).
 2. От друга страна, твърдо вярвам в специалното сътворение на първите хора Адам и Ева, станало на значително по-късен етап. Струва ми се, че книгата Битие е представена в своеобразна „историческа”, но в самото ѝ начало историчният аспект е леко неясен (т.е. Битие 1-3 гл.). Децата на Адам и Ева започват първите цивилизации в Месопотамия (Битие 4 гл.). Ако се изхожда от тази гледна точка, тогава Адам е съвременният човек (*Homo Sapiens*), а не обикновен примитивен *Homo Erectus*. В такъв случай би следвало да е имало някакво минимално еволюционно развитие на хоминидите (вж. Дерек Киднер, „Битие”, Старозаветни коментари „Тиндейл” (БХСС, С.); Fazale Rana and Hugh Ross, *Who Was Adam?*), а едва на по-късен етап да е настъпило специалното откровение от Бога. На мен лично тази теза не ми допада особено много, но се налага да призная, че е сериозно застъпена от много добри богослови, а и дава стабилен и подреден отговор на всичко онова, което досега съм успял да науча от Библията и от науката.
- C. При изучаването на книгата Битие трябва да помним, че историческите събития са били записани от Мойсей, който е извел Божия народ от Египет или през (а) 1445 г. пр. Хр., както виждаме според III Царе 6:1; или през (б) 1290 г. пр. Хр., както сочат откритията на съвременната археология. Следователно, независимо дали се е основавал на устни предания, на неизвестни днес писмени източници или на пряко Божие откровение, Мойсей е писал по-скоро „как и с кого” е започнало всичко, а не толкова „как и кога”!
- D. Настоящият коментар върху Битие 1-11 гл. бе написан в първоначалния си вид през 2001 г. Изпитал съм немалко борби между текста в Битие 1 гл. и заключенията на собствената ми Западна култура. Една нова книга от Джон Уолтън през 2009 г. ми помогна да осъзная колко много съм повлиян от собствената си екзистенциална обстановка (вж. John H. Walton, *The Lost World of Genesis One*, IVP, 2009). Според мен най-правилната херменевтика започва с намерението на оригиналния автор, но е съвсем очевидно, че собствената ми херменевтична теория бе по-добра от житейската ми практика. Книгата на Уолтън е от онези четива, които имат способността да ти повлияят да преосмислиш целия си мироглед по отношение на Битие 1 гл. що се отнася до функционалния, а не толкова на материалния произход на

Вселената. Днес много повече неща са ми ясни. Този труд ме убеди да погледна по нов начин този същностно важен текст – начин, който заобикаля дебата наука срещу вяра или стара земя срещу млада земя, или еволюция срещу креационизъм. Горещо ви я препоръчвам!

VI. ИЗТОЧНИЦИ ЗА УСТАНОВЯВАНЕ НА ИСТОРИЧЕСКАТА ОБСТАНОВКА

A. Други библейски източници

1. За Сътворението – Псалми 8; 19; 33; 50; 104; 148 и в Новия Завет (вж. Йоан 1:3; I Кор. 8:6; Кол. 1:16; Евреи 1:2)
2. За епохата на Авраам – книгата Йов.

B. Археологически източници

1. **Най-ранният литературен паралел** на културната обстановка от Битие 1-11 гл. са клиновидните таблети *Елба* от северна Сирия, датиращи около 2500 г. пр. Хр. и написани на акадийски.
2. **Сътворението на света**
 - a. Най-близкото месопотамско описание на Сътворението на света се нарича *Енума Елиш* и датира около (1) 1900-1700 г. пр. Хр. (вж. NIV Study Bible); или около (2) 1000 г. пр. Хр. (вж. John H. Walton, *Ancient Israelite Literature in Its Cultural Context*, 21 стр.). Ръкописът е намерен в Библиотеката на Асурванипал в Ниневия, а на няколко други места са открити и други преписи. Досега са открити общо седем клинописни таблети на акадийски, които описват Сътворението от Мардук.
 - (1) Боговете *Арсу* („прясна вода”, м.р.) и *Тиамат* („солена вода”, ж.р.) имали буйни и шумни деца. Те се опитали да ги усмирят.
 - (2) Едно от децата на *Еа* и *Дамкина* на име *Мардук* (главният Бог на бъдещия гр. Вавилон) побеждава *Тиамат*. После формира земята и небето от нейното тяло.
 - (3) *Еа* формира човечеството от друго победено божество на име *Кингу*, който бил новият съпруг на *Тиамат* след смъртта на *Арсу*. Хората всъщност са произведени от кръвта на *Кингу*.
 - (4) *Мардук* е поставен начело на вавилонския пантеон.
 - b. „Печатът на Сътворението” е клиновиден таблет, изобразяващ картина на гол мъж и гола жена в близост до плодно дръвче със замия, усукала се около стеблото на дръвчето и разположена непосредствено зад жената, сякаш разговаря с нея за нещо. Консервативният преподавател по археология в колежа „Уитън” Алфред Дж. Хърт посочва, че печатът сега се смята, че се е отнасял за някакво проституиране. Това е нагледен пример как различни артефакти от миналото могат да получават най-различно тълкувание от различни хора или различни научни кръгове с течение на времето. Това конкретно свидетелство би трябвало да се подложи на нова оценка и анализ.
3. **Сътворението на света и Потопът** – *Епосът „Атрахазис”* описва бунт на няколко нисши богове, оплакващи се от твърде много работа и от факта, че на земята са били сътворени седем човешки двойки (направени от кал, кръв и слюнка), за да поемат част от техните задължения. Нисшите богове унищожават хората заради (а) свръхпопулация

и (б) шума от тях. Човешките същества се свеждат по брой от една чума, две бедствия с глад и накрая потоп, замислени от *Енлил*. *Атрахазис* построява кораб и пренася животни на борда, за да ги предпази от идващите води. Тези главни събития се срещат в същия ред, както и в Битие 1-8 гл. Въпросното клиновидно съчинение датира горе-долу от същата епоха, както и *Енума Елиш* и *Епосът за Гилгамеш* – около 1900-1700 г. пр. Хр. Всички са на акадийски език.

4. **Потопът на Ной**

- a. Един шумерски таблет от Нипур, озаглавен *Ериду за началата*, датиращ около 1600 г. пр. Хр., разказва за *Зюсудра* за предстоящ потоп.
 - (1) Водният бог *Енка* предупреждава *Зюсудра*, че предстои потоп.
 - (2) Царят свещеник *Зюсудра* се доверява на полученото откровение и построява грамаден квадратен кораб, където складира всевъзможни семена.
 - (3) Потопът трае седем пълни дена.
 - (4) *Зюсудра* отваря прозорец на кораба и пуска няколко птици, за да види дали се е появила суша.
 - (5) След като напуска кораба, той принася в жертвоприношение вол и овца.
- b. Друго съставно описание на Потопа идва от четири шумерски таблета, познати като *Епоса за Гилгамеш*, датирани някъде около 2500-2400 г. пр. Хр., макар че тяхната писмена съставна форма на клиновиден акадийски е от значително по-късен период (ок. 1900-1700 г. пр. Хр.). Това описание разказва за човек на име *Утнапицим*, който е оцелял след Потопа и разказва на *Гилгамеш* (царят на *Урук*) как е успял да преодолее бедствието и е получил вечен живот.
 - (1) Водният бог *Еа* предупреждава за приближаващ потоп и казва на *Утнапицим* (което е вавилонската форма на името *Зюсудра*) да построи лодка.
 - (2) *Утнапицим* и неговото семейство оцеляват през потопа, запазвайки известно количество отбрани целебни растения.
 - (3) Потопът продължава седем дена.
 - (4) Лодката акостира на връх Нисир, в северна Персия.
 - (5) Преди това *Утнапицим* изпраща три различни птици, за да провери дали някъде се е появила суха земя.

5. **Всички месопотамски писмени разкази** за състоял се дивен потоп произтичат от един и същи източник. Имената на героите са различни, но сюжетът е един и същи. Например *Зивусудра*, *Атрахазис* и *Утнапицим* представляват личността на един и същи цар.

6. **Историческите паралели** с ранните събития от книгата Битие могат да се обяснят чрез познанието за Бога, което са имали хората преди разпръскването им по лицето на земята (вж. Битие 1-11 гл.). Тези същностни и истинни исторически спомени след време се доразвиват и митологизират до настоящите описания на Потопа, известни по различни места на земята. Същото може да се каже не само за Сътворението на света (Битие 1-2 гл.), а и за Потопа (Битие 6-9 гл.), както и за ранните съюзи между човешки и ангелски същества (Битие 6 гл.).

7. **Патриаршеската епоха (Среден бронз)**

- a. Таблетите *Мари* – клиновидни правни (от амонитската култура) и лични текстове в акадийска форма от времето около 1700 г. пр. Хр.
- b. Таблетите *Нузи* – клиновидни архиви на определени семейства (от хоритската или хурианската култура), написани на акадийски език около 100-200 километра североизточно от Ниневия през периода около 150-1300 г. пр. Хр. В тях се описват

- семейни и работни процедури. (За допълнителни по-конкретни примери вж. John H. Walton, *Ancient Israelite Literature in its Cultural Context*, 52-58 стр.).
- c. Таблетите *Алалак* – клиновидни текстове от северна Сирия, датиращи от периода около 2000 г. пр. Хр.
 - d. Някои имена в книгата Битие се срещат и като наименования на местности в таблетите *Мари*: Сенаар, Фалек, Тара и Нахор. Други библейски имена, срещани се в Битие, също са били доста разпространени: Авраам, Исаак, Яков, Лаван, Йосиф. Това показва, че използваните в книгата библейски имена отговарят на епохата и на мястото на действието.
8. „Съпоставителните историографски изследвания показват, че наред с хититите древните евреи са били най-прецизните, обективни и отговорни анализисти от ранната история на Близкия изток.” (R. K. Harrison, *Biblical Criticism*, 5 стр.)
 9. Археологията се оказва изключително полезна за установяването на историчността на Библията. Тук обаче е необходимо да вметнем и едно предупреждение. Археологията не може да бъде най-достоверният ни водач поради поне три причини:
 - a. недобрите технологии на ранните изкопни дейности;
 - b. разнообразните и предимно субективни интерпретации на откритите артефакти;
 - c. липсата на общоприета хронология на Близкия изток (макар че се правят опити да се изгради такава въз основа на пръстените на дърветата и глинени съдове).
- C. Египетски разкази за Сътворението на света могат да се намерят в изследването на Дж. Уолтън „Древната израилтянска литература и нейният културен контекст” (вж. John H. Walton, *Ancient Israelite Literature in Its Cultural Context*, Grand Rapids, MI: Zondervan, 1990, pp. 23-24, 32-34 стр.).
1. В египетската литература Сътворението на света започва с неструктурирана, хаотична първична вода. Сътворението се възприема като развиваща се структура от водния хаос.
 2. В египетската литература от Мемфис Сътворението на света настъпва след произнасяне на слово от Птах.
 3. Всеки от големите градове на Египет си има свое собствено предание, поставящо акцент върху ролята на различно божество.
- D. Една нова книга на Дж. Уолтън, озаглавена „Изгубеният свят на Битие 1 глава”, показва връзка между вярванията в древния Близък изток относно Бога и относно Космоса в нова светлина. Той заявява (а аз съм склонен да се съглася с него), че по-важното е не кой от кого е преписвал, а по-скоро общият консенсус в културната среда на тогавашния свят относно единството между „естественото” и „свръхестественото”. Израил следва уникално монотеистичен подход, но същевременно с това споделя до голяма степен културния мироглед на съвременниците си (вж. John H. Walton, *The Lost World of Genesis One*, IVP, 2009).

VII. ЛИТЕРАТУРНИ ЕДИНИЦИ (КОНТЕКСТ)

- A. Схема въз основа на Мойсеевата употреба на израза „поколенията на” (*toledoth*):
1. произход на небето и земята 1:1-2:3
 2. произход на човека, Бит. 2:4-4:26
 3. поколенията на Адам, Бит. 5:1-6:8
 4. поколенията на Ной, Бит. 6:9-9:17
 5. поколенията на синовете на Ной, Бит. 10:1-11:9
 6. поколенията на Сим, Бит. 11:10-26
 7. поколенията на Тара (Авраам), Бит. 11:27-25:11
 8. поколенията на Исмаил, Бит. 25:12-18

9. поколенията на Исаак, Бит. 25:19-35:29
10. поколенията на Исав, Бит. 36:1-8
11. поколенията на синовете на Исав, Бит. 36:9-43
12. поколенията на Яков, Бит. 37:1—50:26 (От точка 1 до точка 11 виждаме месопотамски литературен контекст, докато в точка 12 се долавя отчетливо египетско влияние.)

В. Богословска схема:

1. Сътворение за човека и на човека, Бит. 1-2 гл.
2. Човекът и творението падат, Бит. 3 гл.
3. Последствия от грехопадението, Бит. 4-11 гл.
 - a. Злото повлиява на Каин и на семейството му.
 - b. Злото повлиява на Сит и на семейството му.
 - c. Злото повлиява на всички.
 - d. Големият потоп.
 - e. Злото все още присъства в дома на Ной.
 - f. Човекът още е в бунт. Вавилонската кула.
 - g. Бог разпръсква народите по лицето на земята.
4. Един човек за цялото човечество (3:15), Бит. 12-50 гл. (Римл. 5:12-21)
 - a. Авраам (12:1-3), Бит. 11:27-23:20
 - b. Исаак, Бит. 24:1-26:35
 - c. Яков, Бит. 27:1-36:4
 - (1) Юда (родословието на Месия)
 - (2) Йосиф (двойното наследяване на земята), Бит. 37:1-50:26

VIII. ОСНОВНИ ИСТИНИ

А. Как започва всичко?

1. Всичко започва с Бога (*Битие* 1-2 гл.). Библейският мироглед е монотеистичен, а не политеистичен. Описанието поставя ударение не върху въпроса „как“ е сътворен светът, а по-скоро „кой“ стои зад всичко това. Разказът е кратък, но силен в изложението си. Богословието на Библията е напълно уникално за времето си, макар че някои от използваните думи, модели на действие и тематика се срещат и в останалата месопотамска литература.
2. Бог желае взаимоотношение. Сътворението на света е само етап от Неговия план за една трайна връзка с човека. Тази планета е „докосната“ (вж. С. S. Lewis).
3. Не съществува никаква възможност да успеем да схванем останалата част от Библията, без да сме разбрали Битие 1,2-4,11-12 гл.
4. Хората често реагират с вяра на онова, което разберат за Божията воля (Битие 15:6 и Римл. 4 гл.).

В. Защо светът е толкова порочен и несправедлив? В началото той е бил „много добър“ (1:31), но Адам и Ева са съгрешили (вж. Битие 3 гл.; Римл. 3:9-18,23; 5:17-21). Ужасните резултати са очевидни:

1. Каин убива Авел (4 гл.)
2. възмездието на Ламех (4:23)
3. незаконни съюзи (6:1-4)
4. порочността на човека (6:5,11-12; 8:21)
5. пиянството на Ной (9 гл.)
6. Вавилонската кула (11 гл.)
7. политеизмът в Ур (11 гл.)

С. По какъв начин Бог ще оправи всичко това?

1. Месия ще дойде за всички хора (Бит. 3:15)
2. Бог призовава един, за да призове всички (Бит. 12:1-3 и Изх. 19:5-6; ср. с Римл. 5:12-21)
3. Бог желае да работи с падналото в грях човечество (Адам, Ева, Каин, Ной, Авраам, евреите и езичниците) и чрез благодатта си ни предоставя:
 - a. Своите обещания;
 - b. Своите завети (безусловни и условни);
 - c. Своята жертва;
 - d. възможност за поклонение.

ПРОЧИТ НА ПЪРВИ ЦИКЪЛ

Този коментар е само ръководство за изучаване. Това означава, че вие сами носите отговорност за начина, по който тълкувате Библията. Всеки от нас трябва да ходи в светлината, която му е дадена. Приоритет при интерпретацията сте самият вие, вашата Библия и Светият Дух. Не бива да прехвърляте тази отговорност на който и да е коментатор.

Прочетете цялата библейска книга на един дъх. Посочете централната тема на книгата със свои собствени думи.

1. Тема на цялата книга
2. Тип литература (жанр)

ПРОЧИТ НА ВТОРИ ЦИКЪЛ

Този коментар е само ръководство за изучаване. Това означава, че вие сами носите отговорност за начина, по който тълкувате Библията. Всеки от нас трябва да ходи в светлината, която му е дадена. Приоритет при интерпретацията сте самият вие, вашата Библия и Светият Дух. Не бива да прехвърляте тази отговорност на който и да е коментатор.

Отново прочетете цялата библейска книга на един дъх. Очертайте основните тематични единици и ги озаглавете с по едно изречение.

1. Тема на първата литературна единица:
2. Тема на втората литературна единица:
3. Тема на третата литературна единица:
4. Тема на четвъртата литературна единица:
5. И т.н.

БИТИЕ 1:1-2:3

РАЗДЕЛЕНИЯ ПО АБЗАЦИ В СЪВРЕМЕННИТЕ ПРЕВОДИ

NASB	NKJV	NRSV	TEV	NJB
Сътворението	Историята на Сътворението	Историята на Сътворението	Историята на Сътворението	Сътворението на света
(1:1-2:3)	(1:2-2:7)	(1:1-2:4a)	(1:1-2:4a)	
1:1-5	1:1-5	1:1-5	1:1-5	1:1-2
				1:3-5
1:6-8	1:6-8	1:6-8	1:6-8	1:6-8
1:9-13	1:9-13	1:9-13	1:9-13	1:9-10
				1:11-13
1:14-19	1:14-19	1:14-19	1:14-19	1:14-19
1:20-23	1:20-23	1:20-23	1:20-23	1:20-23
1:24-25	1:24-25	1:24-25	1:24-25	1:24-25
1:26-31	1:26-28	1:26-31	1:26-2:4a	1:26-27
	(27)			1:28-31
Сътворяване на мъжа и жената	1:29-31			
2:1-3	2:1-3	2:1-3		2:1-3
	2:4-7	2:4a		2:4a

ПРОЧИТ НА ТРЕТИ ЦИКЪЛ

ПРОСЛЕДЯВАНЕ НА АВТОРСКОТО НАМЕРЕНИЕ НА НИВО АБЗАЦИ

Този коментар е само ръководство за изучаване. Това означава, че вие сами носите отговорност за начина, по който тълкувате Библията. Всеки от нас трябва да ходи в светлината, която му е дадена. Приоритет при интерпретацията сте самият вие, вашата Библия и Светият Дух. Не бива да прехвърляте тази отговорност на който и да е коментатор.

Прочетете главата на един дъх. Определете темите. Съпоставете вашето тематично разделение с петте съвременни превода по-горе. Разделянето на абзаци не е вдъхновено от Бога, но е ключово за проследяването на авторското намерение. А именно това е в сърцевината на интерпретирането. Всеки абзац има една единствена тема.

1. Първи абзац

* Макар да не са вдъхновени от Бога, разделенията по абзаци ще ни помогнат да проследяваме намерението на автора. Всеки съвременен превод е направил свое разделение на 1 глава. Всеки абзац има една централна тема, истина или мисъл. Всеки библейски превод предава тази тема по свой отделен начин. Докато четете текста, си задавайте въпроса кой превод пасва най-добре на начина, по който вие разбирате делението на темата.

Във всяка глава трябва най-напред да прочетете Библията и да се опитате сами да обособите нейните абзаци и теми. После съпоставяте вашето деление с това на съвременните преводи. Едва когато човек проникне в намерението на първоначалния автор, следвайки неговата логика и изложение, ще може и истински да започне да разбира Библията. Вдъхновен от Бога е само първоначалният автор. Читателят няма право да променя или да модифицира посланието. Библейските читатели имат отговорност да прилагат вдъхновената истина в своето ежедневие и в своя живот.

Забележете, че всички технически понятия и съкращения са обяснени в I, II и III приложение.

2. Втори абзац

3. Трети абзац

4. И т.н.

НАБЛЮДЕНИЯ ВЪРХУ КОНТЕКСТА

A. Изучаването на Битие 1-11 гл. е трудно, защото:

1. Ние се влияем от културата си и от деноминационните си предубеждения;
2. Няколко фактора днес, съзнателно или не, влияят върху възгледа ни за „началото“:
 - a. съвременната археология (месопотамските паралели)
 - b. съвременната наука (модерните теории)
 - c. историята на тълкувание
 - (1) юдаизма
 - (2) ранната църква
3. Тези начални глави на Библията са представени като история, но има няколко неща, които озадачават читателя:
 - a. месопотамските паралели
 - b. източните литературни техники (две описания на сътворението)
 - c. необичайните събития:
 - (1) жената, сътворена от „ребро“
 - (2) говорещата змия
 - (3) лодката, прекарала година с две животни от всеки род на борда
 - (4) смесването на ангели и хора
 - (5) дълголетието на хората
 - d. играта на думи с имената на няколко от главните действащи лица (вж. К. 3)
4. Християните трябва да помнят как Новият Завет тълкува Битие 1 и 2 гл. в светлината на личността на Христос. Той е извършил сътворението на видимия и невидимия свят (вж. Кол. 1:16), изпратен от Своя Отец (вж. Йоан 1:3, 10; I Кор. 8:6; Евреи 1:2). Това ново откровение показва, че трябва да сме внимателни да не изпадаме в буквално тълкувание на Битие глави 1-3. Сътворението е дело на Троицата.
 1. Бог Отец в Битие 1:1
 2. Бог Дух в Битие 1:2
 3. Бог Син в Новия Завет чрез продължаващо откровениеТова може да обясни МНОЖЕСТВЕНОТО ЧИСЛО в Битие 1:26; 5:1,3; 9:6

B. Битие 1-11 гл. не е научен документ, но в някои отношение съвременната наука изявява хода на разказа (реда на сътворението и геоложките пластове). Текстът не е антинаучен, а преднаучен. Той представя истината:

1. от земна гледна точка (човек, който наблюдава от тази планета)
2. от феноменоложка перспектива (т. е. петте сетива; как изглеждат нещата за човешкия наблюдател).
3. Този текст е изявявал истината на множество култури през вековете. Той представя истината и на съвременната научна култура, но без конкретно обяснение на събитията.

- C. Той е удивително сбит, красиво описан и творчески структуриран.
1. нещата се разделят
 2. нещата се развиват
 3. от хаос към една физична планета с изобилен живот
- D. Ключът за разбирането му ще намерим в:
1. неговия жанр
 2. отношението му към древността (вж. John H. Walton, *The Lost World of Genesis One*)
 3. неговата структура
 4. неговия монотеизъм
 5. неговото богословско предназначение
- Тълкуванието трябва да балансира между:
1. екзегетиката на стиховете
 2. систематичното разбиране на Писанието в неговата цялост
 3. конкретиката на жанра
- Текстът изяснява произхода на физическия свят („и беше добро”, вж. 1:31) и падението му (вж. глава 3). В много отношения идването на Христос представлява ново сътворение, а Исус е новият Адам (вж. Римл. 5:12-21). Новата ера това може да е възстановяването на Едемската градина и близкото общение в нея с Бога и творението (вж. Битие гл. 1-2 с Откр. гл. 21-22).
- E. Голямата истина на тази глава не е как или кога, а кой и защо!
- F. Битие дава истинско познание, но не изчерпателно познание. Текстът ни е даден в древен (месопотамски) модел на мислене, но изяснява непогрешима богословка истина. Той се отнася към своето време, но същевременно е напълно уникален. Той говори за неизразимото, но го изказва истинно. В основата си той е светоглед (кой и защо), а не картина на света (как и кога).
- G. Без Битие глави 1-3 Библията би била непонятна. Забележете колко бързо историята преминава от (1) греха към изкуплението и (2) човечеството към Израил. Сътворението представлява интегрална, но преходна част на историята за избора на Израил от Бога за целта на изкуплението на света (вж. Битие 3:15; 12:3; 22:18; Изход 19:5-6 и Йоан 3:16; Деяния 3:25; Гал. 3:8; I Тим. 2:4; II Петър 3:9).
- H. Отговорът на въпроса: „Каква е целта на вдъхновението и откровението?” ще покаже и как ще възприемете Битие 1 глава. Ако приемате, че целта е да се наложи знание за сътворението, ще приемате едно обяснение (за историческата истина). Ако приемате, че целта е да бъдат предадени само общи истини за Бога, за хората и греха, тогава вероятно ще разглеждате текста в богословски аспект (или парадигматичен). Ако обаче приемате, че основната цел е да се установи взаимоотношение между Бога и хората, тогава ще имате съвсем друго обяснение на текста (екзистенциално).
- I. Този пасаж в Битие определено е богословски. Както напастите в Египет показват силата на *ЯХВЕ* над природните богове на Египет, така и Битие глави 1 и 2 може да показва силата на *ЯХВЕ* над астралните богове на Месопотамия. В центъра стои Бог. Той извършва всичко за Свои цели.
- J. Удивявам се на собственото си невежество! Аз съм поразен колко силно се влияя от историческите, културните и деноминационните си предразсъдьци! Колко е силен Този Бог, на Когото служим! Колко е прекрасен нашият Бог, Който ни достига (дори и когато се

бунтуваме)! Библията е баланс на любов и мощ; на благодат и справедливост! Колкото повече знаем, толкова повече знаем, че нищо не знаем!

К.

Ето как подхождат към текста някои добри коментари:

1. Битие 1-2 гл., тълкувани през призмата на съвременната наука:
 - a. Bernard Ramm, *The Christian View of Science and Scripture* (добра е научно и богословски)
 - b. Hugh Ross, *Creation and Time and The Genesis Question* (добра е научно, но е слаба богословски)
 - c. Harry Peo and Jimmy Davis, *Science and Faith: An Evangelical Dialog* (много е полезна)
 - d. Darrel R. Falk, *Coming to Peace with Science: Bridging the Worlds Between Faith and Biology* (евангелски възглед за теистичната еволюция)
 - e. Francis S. Collins, *The Language of God*
 - f. Fazale Rana and Hugh Ross, *Who Was Adam?*
2. Битие 1-2 гл., тълкувани през призмата на древните близоизточни паралели
 - a. R. K. Harrison, *Introduction to the Old Testament and Old Testament Times*
 - b. John H. Walton, *Ancient Israelite Literature in Its Cultural Context*
 - c. K. A. Kitchen, *Ancient Orient and Old Testament*
 - d. Edwin M. Yamauchi, *The Stones and the Scriptures*
3. Битие 1-2 гл., тълкувани през призмата на богословието на LaSor, Hubbard и Bush в *Old Testament Survey*
 - a. „Литературен похват се вижда и в използваните имена. В няколко случая наблюдаваме удивителен паралел на името на човека с неговата роля или живот. Адам означава „човечество“, а Ева е „(тази, която дава) живот“. Определено, когато авторът на една история назове главните си герои Човечество и Живот, това трябва да ни говори нещо за буквализма на текста! Така и Каин означава „ковач (на метал)“; Енох се свързва с „посвещение, отделяне“ (4:17; 5:18); Ювал – с арфа и флейта (4:21); а Каин, осъден да бъде *nāḏ*, „скитник“, отива в земята *Hod*, чието име идва от същия еврейски корен – земя на скиталчество! Това предполага, че авторът пише като художествен разказвач, който изкусно използва различни литературни средства. Човек трябва внимателно да разграничава целта на поучението от използваните литературни средства“ (стр. 72).
 - b. богословското значение на Битие глави 1-11:

„Значението на Битие 1-11 гл. Отбелязването на литературните похвати, както и на литературната форма на 1-11 гл. по никакъв начин не оспорва реалността, „събитийността“ на представените факти. Не можем да разглеждаме тази история като мит. Тя обаче не е и „история“ в съвременния смисъл на обективен разказ на очевидец. Текстът предава богословски истини за събития, предадени до голяма степен в символен, образен литературен жанр. С това не казваме, че Битие 1-11 гл. предават неверни исторически данни. Такова заключение можем да направим, само ако текстът претендира да изявява обективно описание. Ясните свидетелства, които посочихме, показват, че не това е намерението на текста. От друга страна, напълно погрешен и е възгледът, че истините, предадени в тези глави, нямат обективна обосновка. Тук се изявяват фундаментални истини: сътворяването на целия свят от Бога; специалната божествена намеса в сътворението на първия мъж и първата жена; единството на човешката раса; първичната чистота на сътворения свят, включително и на хората; влизането на греха чрез непокорството на първата двойка; покварата и увеличаването на греха след Падението. Всички тези истини са факти, при това съвсем реални. Казано с други думи, авторът на тези глави използва литературната традиция, за да опише уникални събития за началото на света, които нямат аналогия във времето или човешкия исторически опит и затова могат да се предадат само с езика на символите. Същият проблем възниква и по

отношение на края на времето: авторът на книгата Откровение възприема езотерическа образност и различни литературни средства, за да предаде апокалипсиса” (стр. 74).

- с. Ако е вярно, че в Битие глави 1-10 се говори на един език (вж. Samuel Noah Kramer, *The Babel of Tongues: A Sumerian Version*, Journal of the American Oriental Society, 88:108-11), тогава трябва да е съвсем ясно, че този език не е еврейски. Следователно всички места, където на еврейски се използва игра на думи, идват от дните на Мойсей или от патриархалните устни традиции. Това потвърждава литературното естество на Битие 1-11 гл.
4. Тук бих искал да направя една лична бележка. Обичам и ценя хората, които обичат и ценят Библията. Благодарен съм за онези, които приемат посланието ѝ като вдъхновеното и авторитетно слово на Единия истинен Бог. Всички ние, които изучаваме Писанието, опитваме да се покланяме на Бога с умовете си (вж. Мат. 22:37). Фактът, че различни хора подхождат към Библията по различен начин, не изразява неверие или бунтарство, а е акт на искрено посвещение и опит да разберем Божиата истина и да я приложим в живота си. Колкото повече изучавам Битие 1-11 гл. и в тази връзка и книгата Откровение, толкова повече ги възприемам като истинни, но литературни, не буквални. Ключът за тълкуване на Библията не е в това да приложат своите лични философски или херменевтични разбирания върху текста, а да оставя вдъхновените автори да се изразят сами и да предадат своите идеи. Ако вземаме един литературен пасаж и го възприемаме буквално, когато самият текст ясно ни заявява, че е символичен и образен, тогава ние налагаме предразсъдъците си върху божественото послание. Жанрът (литературният вид) е ключът към богословското разбиране на въпросите „Как започва всичко?” и „Как ще завърши всичко?” Оценявам искреността и посвещението на онези, които по някаква причина (обикновено личен характер или професионално образование) тълкуват Библията през съвременните западни буквални категории, докато тя е всъщност древна източна книга. Казвам всичко това, за да изразя своята благодарност към Бога за онези, които подхождат към Битие 1-11 гл. с презумпции, които аз лично не споделям, защото знам, че с това те ще помогнат, ще насърчат и ще достигнат хора с подобен характер и убеждения, които ще предадат живота си на Бога и на Неговото слово! Аз лично обаче не съм съгласен, че Битие 1-11 гл. или книгата Откровение трябва да се разглеждат буквално, независимо дали от *Creation Research Society* (т. е. младата земя), или от Hugh Ross в *Reasons to Believe* (т. е. старата земя). За мен този пасаж в Библията говори за въпросите „Кой” и „защо” извършват сътворението, а не „как” и „кога”. Приемам искреността на съвременната наука в изучаването на физическите аспекти на сътворението. Отхвърлям „натурализма” (т. е. животът е случаен резултат от естествени процеси), но виждам, че тези процеси са реална част от нашия свят и вселената. Смятам, че Бог насочва и използва тези процеси. Естествените процеси обаче не обясняват сложността и разнообразието на живота в миналото и днес. За да разбере света, аз се нуждая както от теоретичните модели на съвременната наука, така и от богословските модели на Битие 1-11 гл. Този пасаж е необходим за богословското разбиране на цялата останала част от Библията, но той е древен, литературен, стегнат, артистичен, източен разказ, а не буквална съвременна история от западен тип.

Част от Библията със сигурност е исторически наратив. Писанието може да бъде разглеждано буквално: призова към Авраам, Изхода, непорочното зачатие, кръста, възкресението. Ще има второ пришествие и вечно царство. Всичко се свежда до жанра, до авторовото намерение, а не личните предпочитания в тълкуването. Нека всички хора са лъжци – а Бог е праведен (вж. Римл. 3:4)!

СПЕЦИАЛНО ПОНЯТИЕ: ВЪЗРАСТ И ФОРМИРАНЕ НА ЗЕМЯТА

I. Тази тема винаги ще съдържа известна доза предубеждение, заради предпоставките, които са необходими дори за начало на рационален дебат по въпроса. Тези предпоставки трябва да са в основата на оценката на различните мнения, изразявани от космолози, геолози и представители на други науки, в сравнение с богословското разбиране и тълкуването на Писанието.

II. За науката очевидните предпоставки са:

- A. Темпото на промяна (физическа, химическа, биологическа), отбелязвано на земята днес, е същото, каквото е било в миналото (т. нар. униформитарианизъм, „настоящото е ключът към миналото”).
- B. Радиометричните данни (наречени абсолютни данни), които са хронологическият ключ към датирането на земята и епохите, се объркват от няколко други предпоставки:
 - 1. оригиналният състав на скалите (т. е. отношението на дъщерните елементи на нестабилните атомни елементи);
 - 2. точният период от време за полуразпад на тези елементи;
 - 3. температурата също влияе на процентите на дъщерните елементи в дадена проба (т. е. времето за формиране и/или вулканичните магмени камери);
 - 4. първоначалният източник и времето на възникване на радиоактивните елементи не са ясни. Днешните теории твърдят, че по-тежките елементи идват от термоядрени реакции в звезди от второ и трето поколение, разпръснати в космоса от свръхнови звезди;
- C. Шестте приети принципа на последователност в геологията (наречени относително датирание), оказват влияние върху палеонтологията:
 - 1. Законът за надпоставеността – в нормална последователност на натрупване на утаечни скали, най-горният пласт е най-млад, а най-долният е най-стар.
 - 2. Принципът на хоризонталността – пластове утаечни скали се натрупват в почти хоризонтален ред.
 - 3. Принципът на пресечните отношения – ако скалите са насечени или впадени от разлом, те трябва да са по-стари от разлома.
 - 4. Принципът на включването – в близко стоящи една до друга скални маси части от долната ще се включат в по-горен слой, което потвърждава принципа от #1.
 - 5. Принципът на корелацията – скали със сходен състав, но в различни региони трябва да си приличат. Този принцип не може да се използва с вкаменелостите – сходни вкаменелости не показват еднакво време на формиране.
 - 6. Принципът на последователността на вкаменелостите – вкаменелостите следват в определена и определима последователност:
 - a. широкоразпространените вкаменелости
 - b. ограничени до кратък период от геологическо време

III. Някои коментари от учени

- A. Повечето учени осъзнават, че истинската наука е изследователски метод, който трябва да съпостави всички известни факти и аномалии в една доказуема теория. Някои неща обаче са непроверими по самото си естество.
- B. Ето някои коментари от учени относно научните предпоставки по тази тема:
 - 1. „Доктрината (на униформитарианизма) не бива да се разглежда твърде буквално. Твърдението, че геоложките процеси в миналото са същите, каквито ги наблюдаваме и днес, не означава, че те винаги са имали същата

- относителна важност и са действали точно със същото темпо” (Tarbuck and Lutgens, *Earth Science*, 6th ed. p. 262).
2. „Важно е да осъзнаем, че точни радиометрични данни могат да се добият, само ако минералът остане в затворена система през целия период на своето образуване. Това означава, че е възможно да поставим точна датировка, само ако знаем със сигурност, че не е имало нито добавяне, нито отнемане от дъщерните изотопи” (*Earth Science*, 6th ed. p. 276).
 3. „Бърза да кажем, че тази неизменяемост е предположение, което ние правим за природата и като такава е по-скоро доктрина, отколкото логически доказан закон” (Dott and Balten, *Evolution of the Earth*, 4th ed. p. 44).
 4. „Не можем да знаем със сигурност константите на разпада, които характеризират темпото на разпад на радиоактивните елементи и управляват отношенията между данните на изтопите и техните съответстващи радиоизотопни ери. Следователно точността на някои от най-добрите методи за датирание, като техниката $^{40}\text{Ar}/^{39}\text{Ar}$, може да се окаже доста преувеличена (“Progress and challenges in geochronology” by Renne, Ludwig and Karner in *Science Progress* (2000), 83 (1), 107).
 5. „Хората без научно образование може да не разберат, че всеки радиометричен метод за датирание може да използва с точност единствено за проби от време, което е приблизително на времето на полуразпад на въпросните елементи (Hugh Ross, *Reasons to Believe* newsletter).

IV. Предпоставките не са само в научната сфера, а и в религиозните среди.

- A. Хората искат да намерят един общ принцип или модел, който да им даде емоционална сигурност. В науката такъв обединяващ принцип е „еволюцията”.
 1. Theodosius Dobzhansky, “Changing man,” *Science*, 155, 409-415: „Еволюцията е процес, в който живот е произлязъл от нежива материя, довела до зараждането на човека от животните и може да предложи още какви ли не неща в бъдещето.”
 2. Brian J. Alters and Sandra M. Alters, *Defining Evolution*, p. 104: „Еволюцията е основният контекст на всички биологични науки... Еволюцията е обяснителната рамка, обединяващата теория. Тя е незаменима част от биологията, точно както атомната теория лежи в основата на химията.”
- B. За много консервативни християни такава обединяваща теория (т. е. тълкувание) е станало буквалното възприемане на Битие глави 1-3. Това важни за онези, които приемат буквално теорията за младата земя (*Creation Research Society* датира Земята на около 10 000 години), както и за привържениците на тезата за старата земя (*Reasons to Believe* датира Земята в светлината на съвременната геология на около 4,6 милиарда години). Тълкуванието на Писанието се превръща в призма, през която се разглежда всичко останало. Не можем да обвиняваме в субективност на предположенията, тъй като цялото човешко познание почива на някакви предварително заложили убеждения. Изключително важно е обаче да преценим тези предпоставки правилно, за да можем да видим колко „истина” има в тези твърдения.
- C. Фундаменталното християнство се опитва да се облече в „научни” доводи в темата за херменевтичната методология. Това не означава, че „съвременната еволюционна наука” е непредубедена, нито че заключенията ѝ не са оформени от предварително поставен светоглед. Трябва внимателно да подхождаме в анализа и на двете страни. И двете имат своите свидетелства. Трябва да си задам въпроса към кой възглед аз клоня естествено, емоционално или познавателно (т. е. самоизпълняваща се предпоставка)?

V. Лични заключения

- А. Аз съм богослов, а не учен и затова за мен бе изключително важно да прочета и да схвана максимално много от съвременната униформитарна наука. Лично аз не споделям тезата за „еволюцията“, а за „натурализма“ (популярната дефиниция на Карл Сейгън гласи: „вселената е всичко, което е била, което е и което ще бъде“). Осъзнавам, че това е предразсъдък, но моята обединяваща теория е свръхнатурализма и специалния креационизъм, без обаче да отричам или да се чувствам застрашен от еволюционизма. В основата на моя светоглед лежи убеждението, че има един личен Бог, Който започва и насочва естествените процеси с определена цел! За мен „разумно творение“ е разумна теория (вж. М. J. Behe, *Darwin's Black Box* and William A. Demski, ed. *Mere Creation: Science, Faith and Intelligent Design*). Най-големи проблеми и объркване ми създават „случайността“ на еволюцията и липсата на „агент“ в натурализма. Естествените процеси са очевидна част от живота. Аз много внимавам да не приемам дадена теза без внимателна преценка. Затова се опитах да преценя своите предпоставки:
1. Битие глави 1-3 (както също и по-голямата част от книгата Откровение) не са предвидени от своя автор да се четат буквалистски. „Как започна всичко“ и „Как ще завърши всичко“ е забулено (и трябва да бъде за падналото човечество) в литературен жанр.
 2. Еволюцията е очевидна на определени нива („хоризонтална еволюция“, „микро-еволюция“, еволюция в рамките на вида), но не е единственият обединяващ фактор за живота на тази планета, нито за развитието на вселената. Тук има голяма тайна! Аз лично съм доволен Библията (т. е. специалното откровение) да ми казва „Кой“ и „защо“, а природата (т. е. общото откровение) или съвременните научни изследвания да ми казват „как“ и „кога“, на базата на доказани модели и теории.
 3. Дори и реалността на „теистичната еволюция“ не може да ме накара да се откажа от своите предпоставки на вярата ми. Вж. Darrel R. Falk, *Coming to Peace with Science: Bridging the World's Between Faith and Biology* и Francis S. Collins, *The Language of God*. Аз имам определени предпоставки на вярата си (както и вие)! Моят светоглед е библейското християнство. Картината на света при мен расте и се променя непрестанно.
- В. „Истинската“ възраст на света не е богословски въпрос, освен в следните случаи:
1. Концепцията за „Големия взрив“, когато материята във вселената се е организирала, предполага някакво начало на вселената, което ограничава възможностите за наличие на безгранично време за еволюционно развитие (т. е. натурализма).
 2. Внезапните прекъсвания в данните от вкаменелостите сочат към т. нар. „прекъсваем еквилибриум“, според който еволюционните промени се случват на отделни изблици (вероятно творчески дела на Бога), а не задължително бавно и постепенно във времето.
 3. Аз съм избрал да приема предпоставената теза за стара земя и по-ново специално сътворение на човека. Ще я поддържам, докато в изучаването на Библията, археологията и съвременната наука не открият друга убедителна теория. Подредбата на горните фактори показва и предубежденията ми (но ние всички ги имаме)!
 4. Науката за мен не е нито враг, нито спасител! Вълнувам се, че живея във време, когато научното познание расте с бързо темпове! Добре е да бъда херменевтично информиран вярващ! Взаимодействието между вяра и разум, между Библия и наука, когато се прави добре, предлага прекрасни възможности пред нас!

VI. Днешни предпоставки за възрастта на Земята

- А. Радиометричното датиране на лунните скални късове и на метеорите показват

възраст от 4,6 милиарда години. Те съдържат същите елементи, както планетите от нашата Слънчева система, оттам и заключението, че Слънцето и всички останали планети са формирани по това време. Най-старите земни късове са датирани с радиометрични методи на около 3,8 милиарда години.

- В. Датирането на свръхестественото сътворение на първата човешка двойка (*Homo sapiens*) е по-сложен проблем, но е някъде в порядъка на няколко десетки хиляди години, вероятно около 40 000. Вж. Fazale Rana and Hugh Ross, *Who was Adam?* Времето е въпрос само на сътворените в хронологическата времева рамка създания. Бог не се влияе от времето. Аз вярвам, че Земята и планетите са създадени с течение на времето с конкретната цел да предложат „място”, където Бог да общува с най-висшите си творения, сътворени от Него по Негово подобие. Единственият довод за подобно убеждение е боговдъхновената Библия. Аз се осланям изцяло на нея и оставям съвременната наука да разширява познанията ми за физическите аспекти на творческата дейност на Бога!

ИЗСЛЕДВАНЕ НА ДУМИ И ФРАЗИ

ЦИТАТ ОТ БЪЛГАРСКИЯ ПРЕВОД *ВЕРЕН* — 1:1-5

1. В начало Бог създаде небесата и земята. 2. А земята беше пуста и неустроена и тъмнина беше върху бездната, и Дух Божи се носеше над водите. 3. И Бог каза: Да бъде светлина! И стана светлина. 4. И Бог видя, че светлината беше добро; и Бог раздели светлината от тъмнината. 5. И Бог нарече светлината ден, а тъмнината нарече нощ. И стана вечер, и стана утро: ден един.

ЦИТАТ ОТ АНГЛИЙСКИЯ ПРЕВОД *NASB* — 1:1-5

¹In the beginning God created the heavens and the earth. ²The earth was formless and void, and darkness was over the surface of the deep, and the Spirit of God was moving over the surface of the waters. ³Then God said, „Let there be light”; and there was light. ⁴God saw that the light was good; and God separated the light from the darkness. ⁵God called the light day, and the darkness He called night. And there was evening and there was morning, one day.

1:1 „В начало” — *Bereshit* (BDB 912) е еврейското заглавие на книгата. *Битие* идва от превода на гръцки Септуагинта. Това е началото на историята, но не и на Божиите дела (вж. Мат. 25:34; Йоан 17:5, 25; Ефес. 1:4; Тит 1:2; II Тим. 1:9; I Петър 1:19-20; Откр. 13:8). Р. К. Harrison твърди, че трябва да се превежда: „чрез началото” (*Introduction to the Old Testament*, p. 542 footnote 3). Според John H. Walton, *The Lost World of Genesis One*, текстът въвежда период от време (стр. 45).

□ „Бог” — *Елохим* (BDB 43) е El, общото име на Бога в Близкия Изток в древността в МНОЖЕСТВЕНО ЧИСЛО (BDB 42). Когато се отнасят до Бога на Израил, глаголите обикновено (с 6 изключения) са в ЕДИНСТВЕНО ЧИСЛО. Равините заявяват, че тук се говори за Бог като Творец, даряващ и поддържащ живота на планетата Земя (вж. Ps. 19:1-6; 104). Забележете колко често се използва тази дума в глава 1.

Аз смятам, че този стих е отделно изречение. Ибн Езра смята, че той е подчинено изречение на стих 2, докато според Раши стих 2 е вметната фраза, а главното изречение е стих 3. Съвременните коментатори диспенсационалисти смятат, че стих 1 е подчинено изречение, за да подкрепят теорията си за предишно падение (теорията на празнината). Забележете, че няма обяснение за произхода на Бога. Става ясно, че Бог е сътворил материята, а не е преобразувал вече съществуваща материя (гръцката космология). В *Enuma Elish* (вавилонския разказ за сътворението), подобно на гръцката мисъл, Духът (който е добър) и материята (която е лоша) са вечни. Библията не говори нищо за произхода на Бога. Той винаги е съществувал (вж. Пс. 90:2). Тук има голяма тайна. Човек просто не е способен да схване пълнотата на Бога!

Темата за изреченията е богословски много важна. Jewish Publication Society of America превежда Битие 1:1 като подчинено изречение за време: „Когато Бог започна да създава небето и земята – земята, бидейки пуста и неустроена...” От този превод можем да заключим, че Бог и материята са вечни, както е в гръцката космология (вж. “Creation and Cosmology” в *Encyclopedia Judaica*, vol. 5, p. 1059). Шумерският разказ за сътворението *Enuma Elish* започва с: „Когато в началото...”

Вж. **Специално понятие: ИМЕНАТА НА БОГА** към 2:4.

□ **„създаде”** — *bara* (вж. 1:1, 21, 27; 2:3, 4) е еврейски ГЛАГОЛ (BDB 135, KB 153, *Qal* ПЕРФЕКТ), който се използва единствено за Божиите творчески дела. Основното му значение е оформяне чрез изрязване. Бог дава начало на всичко, освен на Самия Себе Си. Псалом 33:6, 9; Евреи 11:3 и 2 Петър 3:5 представят творението (космологията) чрез Божието изречено слово (*fiat*) от нищото (*ex nihilo*), макар никъде да не се споменава за създаването на водата (вж. Битие 1:2). Гръцката (гностическа) и месопотамската философия подчертават вечния дуализъм между „дух” и „материя”. *Bara* говори за Божиите дела и цел!

Библията казва, че творението има начална точка. Науката през двайсет и първи век определя това начало като „големия взрив”. Натурализмът днес не може да говори за безкрайна регресия назад във времето. Възможно е обаче Битие 1 глава да говори за началото на функциониращата земя, а не за материалното зараждане на материята (John H. Walton, *The Lost World of Genesis One*).

□ **„небесата”** — Думата „небесата” (BDB 1029) може да се използва в няколко значения: (1) може да се отнася до атмосферата над земната повърхност, както в ст. 8 и 20; (2) може да представлява целия космос (т. е. материалното съществуване); или (3) може да говори за сътворяването на всичко видимо (материята) и невидимо (ангелите, небето като Божи престол). Ако приемем третия вариант, тогава ще намерим паралел в Колосяни 1:16. В противен случай Битие 1 глава говори единствено за създаването на нашата планета. Библията поддържа геоцентрична перспектива (т. е. творението се разглежда, както би го видял наблюдател на земята). Според някои Битие 1 глава разказва за създаването на вселената (т. е. слънцето, луната, звездите и галактиките), докато глави 2 и 3 говорят за нашата планета и за сътворението на човека. Това е възможна теория, тъй като глави 2-4 представляват отделна литературна единица. И в двата случая (т. е. Битие гл. 1 и 2-4) сътворението е геоцентрично (т. е. от земна гледна точка).

□ **„земята”** — Терминът (BDB 75) може да се отнася до конкретна земя, до държава или до цялата планета. Битие 1 глава определено е геоцентрична (вж. ст. 15). Това отговаря на богословското послание на главата, а не на научните данни. Да не забравяме, че Библията е писана, с цел да предаде богословски истини. Тя не е антинаучна, а пред-научна.

1:2 „Земята беше” — Този ГЛАГОЛ (BDB 224, KB 243, *Qal* ПЕРФЕКТ) може само в много редки случаи да бъде преведен „стана”. Граматически и контекстуално за предпочитане е „беше”. Не позволявайте на разни (диспенсационални предмилениални) предпоставки за две падения (теорията на презнината) да влияе на екзегетиката на текста.

□

NASB	„безформена и пуста”
NKJV	„без форма и пуста”
NRSV, NJB	„безформена пустош”
TEV	„безформена и запустяла”
NIV	„безформена и празна”
REV	„огромна пустиня”
SEPT	„невидима и неподредена”
JPSOA	„неоформена и пуста”

Тези два термина се намират в BDB 1062, KB 1688-1690 и BDB 96, KB 111. Дали това означава, че е имало само вода? Земята променя формата си (т. е. тектоничните плочи) непрестанно (т. е. един първоначален континент, наречен Пангея, се разделя в няколко континента). Тук отново поставяме

въпроса за възрастта на земята. Тези думи се появяват заедно в Йеремиа 4:23. Те се използват и в шумерските и вавилонските разкази за сътворението, но в митологичен смисъл. Тук виждаме, че Бог използва един дълъг процес за устройване на необитаемата земя (вж. Исаия 45:18). Тези две думи описват не началото на материята, а състоянието на една нефункционираща система (John H. Walton, *The Lost World of Genesis One*, p. 49). Земята още не е готова за човека!

□ „тъмнина” — Този термин (BDB 365) не се отнася до злото, а до първичния хаос. В стих 5 Бог дава име на тъмнината, както и на светлината. Тези два термина, макар често в Библията да се използват за духовни реалности, тук представят единствено началните физически състояния.

□ „бездната” — Еврейският термин е *техом* (BDB 1062 #3, KB 1690-91). Един сходен, но различен семитски корен е персонифициран в шумерските и вавилонските митове за сътворението като *Тиамат*, чудовището на хаоса и майката на боговете, жена на Апсу. Тя се опитва да убие всички по-дребни богове, които произлизат от нея. Мардук я убива. От нейното тяло Мардук формира небето и земята. Това е разказът във вавилонското битие, наречено *Енума Елиш*. Евреите са вярвали, че водата е първият елемент на творението (вж. Пс. 24:1; 104:6; II Петър 3:5). Никъде не се казва за нея да е сътворена. Еврейският термин обаче е в мъжки род, а не в женски и не е свързан етимологично с Тиамат.

Някои пасажии в Стария Завет описват *ЯХВЕ* в конфликт с персонифицирания воден хаос (вж. Пс. 74:13-14; 89:9-10; 104:6-7; Исаия 51:9-10). Всички те обаче са поетически и метафорични. Водата е основен фактор в сътворението (вж. 1:2б, 6-7).

□
NASB, NKJV, TEV, NIV „Духът на Бога”
NRSV, JPSOA „вятър от Бога”
NJB „божествен вятър”
REB „Духът на Бога”
SEPT „дъх от Бога”

Еврейският термин *ruach* (BDB 924) и гръцката дума *пнеума* (вж. Йоан 3:5, 8) могат да означават „дух”, „дъх” или „вятър” (вж. Йоан 3:5, 8). Духът често се свързва със сътворението (вж. Битие 1:2; Йов 26:13; Пс. 104:29-30; 147:14-18). Старият Завет не посочва ясно взаимоотношението между Бога и Духа. В Йов 28:26-28; Псалом 104:24 и Притчи 3:19; 8:22-23 Бог използва мъдростта (съществително в женски род), за да създаде света. В Новия Завет Исус е посочен като Божи посредник в сътворението (вж. Йоан 1:1-3; I Кор. 8:6; Кол. 1:15-17; Евреи 1:2-3). Както и при изкуплението, при сътворението също участват и трите лица на Троицата. Битие 1 глава не предлага никаква вторична причина.

□
NASB, TEV „преместваше”
NKJV, NIV „рееше”
NRSV „носеше”
NJB „носеше се”

Този термин (BDB 934, KB 1219, *Piel* ПРИЧАСТИЕ) развива конотация на „стелене” или „мътенене” (вж. JB). Това е дума за птица-майка (вж. Изход 19:4; Втор. 32:11; Исаия 31:5; 40:31; Осия 3; 11:4). Не е свързан с финикийската космология, според която земята се излюпва от едно яйце, а представлява женска метафора за активната родителска грижа на Бога, както и развитието на Неговото творение в този ранен етап!

1:3 „Бог каза” — Това е богословската идея за сътворяването чрез изказано слово, предавана чрез латинската дума *fiat* (вж. ст. 9, 14, 20, 24, 29; Пс. 33:6; 148:5; II Кор. 4:6; Евреи 11:3). Това често се описва с фразата „от нищото материята се появи” чрез Божията заповед. Тук се използва латинската фраза *ex nihilo* (вж. 2 Мак. 7:28). Възможно е обаче Битие 1 глава да не разказва първоначалното сътворение на материята, а организирането на съществуваща материя (вж. John H. Walton, *The Lost*

World of Genesis One, p. 54ff).

Тази силата на изреченото слово може да се види също в:

1. патриархалните благословения
2. Божието изкупително слово, което се изпълнява, Исаия 55:6-13, особено ст. 11
3. Исус като Словото в Йоан 1:1
4. Исус, Който се завръща с двуостър меч в устата си (вж. II Сол. 2:8; Евреи 4:12; Откр. 1:6; 2:12, 16; 19:15, 21). Това е идиоматичен начин на сътворението от Божията воля чрез мисъл и слово. Всичко, което Бог поиска, се случва!

□ „**Да бъде**” — Това са ПОВЕЛИТЕЛНИ ИЗРЕЧЕНИЯ (вж. ст. 3, 6 [два пъти], 9 [два пъти като значение, не по форма], 11, 14, 20 [два пъти като значение, не по форма], 22, 24, 26 [като значение, не по форма]).

1:4 „Бог видя, че светлината беше добро” — (vv. 4, 10, 12, 18, 21, 25, 31). Цялото творение е добро (вж. 1:31). Злото не е част от първоначалното творение на Бога, то е поквара на доброто. „Добро” тук означава „изпълнява целта си” (вж. Исаия 41:7) или „иманентно без петно” (BDB 373).

□ „**Бог раздели**” — Този ГЛАГОЛ (BDB 95, KB 110, *Hiphil* ИМПЕРФЕКТ) е характерен за това, как Бог оформя Своето творение. Той разделя (KJV) и започва нови неща (вж. ст. 4, 6, 7, 14, 18).

□ „**светлината**” — Да си спомним, че все още няма слънце. Трябва да внимаваме да не изпадаме в догматичност относно времето (т. е. въртенето на земята за 24 часа, което не е било винаги константно в историята на планетата).

Светлината (BDB 21) е библейски символ за живот, чистота и истина (вж. Йов 33:30; Пс. 56:13; 112:4; Исаия 58:8, 10; 59:9; 60:1-3; Йоан 1:5-9; II Кор. 4:6). В Откровение 22:5 има светлина без слънце. Забележете също, че тъмнината е създадена (вж. Исаия 45:7) от Бога, който ѝ дава име (вж. ст. 5). Това показва Неговия контрол над всичко (вж. Пс. 74:16; 104:20-23; 139:12).

John H. Walton, *The Lost World of Genesis One* (p. 55ff), на основата на стихове 4 и 5, заявява, че това означава „период на светлина”, а не сътворяването на слънцето.

1:5 „Бог нарече” — (ст. 8, 10) Това назоваване показва собствеността и контрола на Бога.

□ „**Стана вечер и стана утро**” — Този ред може да показва наличието на тъмнина, преди сътворяването на светлината. Равините тълкуват деня тук като единица от време, започваща с вечерта. Има тъмнина, след което се появява светлина. Подобно е и в дните на Исус, когато новият ден започва със здрача, вечерта.

□ „**ден**” — Еврейският термин *йом* (BDB 398) може да се отнася до период от време (вж. 2:4; 5:2; Рут 1:1; Пс. 50:15; 90:4; Екл. 7:14; Исаия 4:2; 11:2; Зах. 4:10), но обикновено посочва 24-часов ден (напр. Изх. 20:9-10).

СПЕЦИАЛНО ПОНЯТИЕ: ЙОМ

Теории за значението на *йом* (ден), заети и адаптирани от книгата на д-р Джон Харис (декан на Колежа за християнски науки и професор по Стар Завет в East Texas Baptist University), Dr. John Harris, *OT Survey I Notebook*:

1. Теорията за буквален период от двадесет и четири часа

Това е най-очевидното тълкувание (вж. Изход 20:9-11). Въпроси, които възникват от този подход:

- a. Как може да има светлина през деня, след като слънцето се създава едва през четвъртия ден?
- b. Как е възможно всички животни (особено такива, които се срещат на другия край на света) да получат имената си за по-малко от един ден? (вж. Битие 2:19-20)

2. Теорията ден-епоха

Тази теория се опитва да хармонизира науката (особено геологията) с Писанието. Според нея „дните” тук са „геоложки епохи”. Тяхната дължина не е равна и те са сходни с различните слоеве, описани в униформитариянската геология. Учените като цяло споделят цялостното развитие на Битие 1 глава: парата и водната маса предхождат разделянето на земята и морето, което от своя страна става преди появата на живота. Растителният живот се появява преди животинския свят, а човекът е най-късната и най-сложната форма на живот. Въпроси, които възникват при този подход:

- a. Как са оцелели растенията цели „епохи” без слънце?
- b. Как се е извършвало опрашването, ако насекомите и птиците се появяват „епохи” по-късно?

3. Алтернативна теория епоха-ден

Дните наистина са двама и четири часови периоди, но всеки ден е разделен от епохи, в които сътвореното се е развивало. Въпроси, които възникват при този подход:

- a. Същите проблеми, както при теорията ден-епоха.
- b. Указва ли текстът по някакъв начин „ден” да бъде разглеждан както като двама и четири часов период, така и като епоха?

4. Теория на прогресивно творение – катастрофално събитие

Тази теория гласи следното: между Битие 1:1 и 1:2 има неопределен период от време, в което са се случили всички геоложки епохи; през този период са били сътворени предисторически създания, в реда, видим от вкаменелостите; преди около 200 000 години се случва някакво свръхестествено бедствие, което унищожава голяма част от живота на планетата и много видове изчезват; тогава настъпват дните от Битие 1 глава. Тези дни са всъщност повторно сътворение, а не първоначално творение.

5. Теорията „само Едем”

Разказът за сътворението се отнася единствено до началото и физическите аспекти на Едемската градина.

6. Теорията за празниците

В Битие 1:1 виждаме как Бог създава един съвършен свят. В Битие 1:2 Луцифер (Сатана) е поставен да ръководи този свят, след което той се разбунтува. Тогава Бог осъжда Луцифер и света на пълно унищожение. В продължение на милиони години светът е оставен и минават всички геоложки епохи. В Битие 1:3-2:3 четем как, през 4004 г. пр. Хр. се случват шестте буквални двама и четири часови дни на повторното творение. Епископ Ъшер (ок. 1654 г.) използва родословията в Битие глави 5 и 11, за да датира създаването на човека през 4004 г. пр. Хр. Родословията обаче не представляват пълни хронологически схеми.

7. Теорията за свещената седмица

Авторът на книгата Битие използва концепцията за дни и седмица като литературно средство, с което да предаде посланието за Божието дело на сътворението. Подобна структура илюстрира красотата и симетрията на Божието

творческо дело.

8. Посвещаване на космическия храм

Това е скорошен възглед, поставен от John H. Walton, *The Lost World of Genesis One*, IVP. 2009, който вижда шестте дни като „функционална, а не материална онтология”. Те описват Бог, Който подрежда една перфектно функционираща вселена за добруването на човека. Това се вписва и в другите древни космологии. Например, първите три дни представляват Бог, Който осигурява „сезоните (т. е. времето)”, „атмосферното време (т. е. реколтата)” и храната. Повтарящата се фраза „беше добро” извява тази функционалност.

През седмия ден Бог влиза в Своя напълно функциониращ и населен „космически храм”, като владетел, управител и ръководител. Битие 1 глава не разглежда материалното сътворяване на света, а подреждането на тази материя като функциониращо място за общение между Бога и хората.

„Дните” стават литературно средство, което предава общата идея, че:

1. Няма разграничение между „естественото” и „свръхестественото”.
2. Бог участва във всеки аспект от живота. Уникалността на Израил не е във светогледа, а в следното:
 - a. в монотеизма
 - b. творението е за човека, не за боговете
 - c. в историята на Израил няма конфликт между боговете, нито между боговете и хората.

Израил не заема своята история за сътворението от други народи, а само споделя общ светоглед с тях.

ЦИТАТ ОТ БЪЛГАРСКИЯ ПРЕВОД *ВЕРЕН* — 1:6-8

6. И Бог каза: Да бъде твърд посред водите, която да раздели води от води! 7. И Бог направи твърдта; и раздели водите, които бяха под твърдта, от водите, които бяха над твърдта. И стана така. 8. И Бог нарече твърдта небе. И стана вечер, и стана утро: ден втори.

ЦИТАТ ОТ АНГЛИЙСКИЯ ПРЕВОД *NASB* — 1:6-8

⁶Then God said, „Let there be an expanse in the midst of the waters, and let it separate the waters from the waters.” ⁷God made the expanse, and separated the waters which were below the expanse from the waters which were above the expanse; and it was so. ⁸God called the expanse heaven. And there was evening and there was morning, a second day.

1:6 Този стих съдържа две *Qal* ПОВЕЛИТЕЛНИ форми („Нека...”) от глагола „да бъда” (BDB 224, KB 243). Конструкцията е същата и в стихове 14 и 22.

□	
NASB, NET, JPSOA	„простор”
NKJV	„твърдина”
NRSV, TEV	„свод”
NJB	„купол”

Този термин (BDB 956, KB 1290) може да означава „изковавам” или „простирам”, както в Исаия 42:5. Тук се отнася до атмосферата на земята (вж. 1:20), изобразена метафорично като въздушен свод или обърната купа над земната повърхност (вж. Исаия 40:22).

□ „водите” — Солената и сладката вода са важни елементи в извънбиблейските истории за

сътворението, докато в Библията те са контролирани от Бога. Битие 1 глава не прави разлика между солена и сладка вода. Водата в атмосферата е отделена от водата на земята. В анализа на Битие 1 глава виждаме, че Бог разделя няколко неща в процеса на оформяне на необитаваната земя (светлина от тъмнина, водата отгоре от водата долу, водата долу от сушата, слънцето от луната).

□ „раздели води от води” — Бог контролира водния хаос (BDB 95, KB 110, *Hiphil* ПРИЧАСТИЕ). Той поставя границите (вж. Йов 38:8-11; Пс. 33:6-7; Исаия 40:12).

1:7 „И стана така” — Каквото Бог пожелае, то винаги се случва (вж. 1:9, 11, 15, 24, 30).

ЦИТАТ ОТ БЪЛГАРСКИЯ ПРЕВОД *ВЕРЕН* — 1:9-13

9. И Бог каза: Да се съберат на едно място водите, които са под небето, и да се яви сушата! И стана така. 10. И Бог нарече сушата земя, а събраните води нарече морета. И Бог видя, че беше добро. 11. И Бог каза: Да произрасти земята зелена трева, трева, която дава семе, и плодносно дърво, което да ражда плод според вида си, чието семе да е в него на земята! И стана така. 12. Земята произрасти зелена трева, трева, която да дава семе според вида си, и дърво, което да ражда плод, чието семе е в него според вида му. И Бог видя, че беше добро. 13. И стана вечер, и стана утро: ден трети.

ЦИТАТ ОТ АНГЛИЙСКИЯ ПРЕВОД *NASB* — 1:9-13

⁹Then God said, „Let the waters below the heavens be gathered into one place, and let the dry land appear”; and it was so. ¹⁰God called the dry land earth, and the gathering of the waters He called seas; and God saw that it was good. ¹¹Then God said, „Let the earth sprout vegetation: plants yielding seed, and fruit trees on the earth bearing fruit after their kind with seed in them”; and it was so. ¹²The earth brought forth vegetation, plants yielding seed after their kind, and trees bearing fruit with seed in them, after their kind; and God saw that it was good. ¹³There was evening and there was morning, a third day.

1:9-10 Първите два ГЛАГОЛА (BDB 876, KB 1082 и BDB 906, KB 1157) са *Niphal* ИМПЕРАТИВИ, използвани като ПОВЕЛИТЕЛНИ изречения. Показва ли текстът наличието на един континент (т. е. Пангея)? Земята променя формата си (т. е. тектоничните плочи) непрестанно. Отново стигаме до въпроса за възрастта на земята. Забележете също, че Бог контролира всички природни феномени. Няма богове на природата!

1:9 „да се яви сушата” — Това е подобно на първия свят хълм в египетската космология. Друг пример за такова споделяне на общ светоглед сред Близкия изток в древността е създаването на човека от кал. Това е обща черта в историите на сътворението в Месопотамия, Египет и Израил.

1:11-12 — Това не е предвидено да бъде техническо описание на произхода на растителния свят. Тук се говори за три вида растения: треви, семена и плодове. Животните ще ядат от първото и второто; хората ще ядат от второто и третото. Бог приготвя земята стъпка по стъпка като сцена или платформа, където ще общува с най-висшето си творение, човека.

Съществуват няколко съвременни научни теории за реда на развитието на растителния живот. Някои учени поддържат точно този ред. Трябва обаче внимателно да подхождаме, тъй като научните теории се променят. Християните не вярват в Библията, единствено защото науката и археологията доказват едно или друго в нея. Ние вярваме, заради мира, който сме намерили в Христос и защото знаем, че Библията е боговдъхновено слово.

1:11 „Да произрасти земята” — Това е *Hiphil* ПОВЕЛИТЕЛНО НАКЛОНЕНИЕ на глагола „раста” (BDB 205, KB 233).

□ „според вида си” — Творението е структурирано (вж. ст. 12, 21, 24, 25; 6:20; 7:14), така че след създаването си, растенията, животните и хората могат да се възпроизвеждат и да се адаптират във вида си. На това ниво еволюцията определено е настъпвала с течение на времето (микро-еволюция или хоризонтална еволюция).

В богословието напоследък все по-често се приема концепцията за прогресивно сътворение, което предполага, че Бог може да е създал човека (1) на различни етапи или (2) Адам и Ева са сътворени по-късно, напълно развити (вж. текстовете на Bernard Ramm и Hugh Ross).

За разлика от Близкия изток в древността, където плодородието е почитано като богове-близнаци, тук виждаме, че източникът на живота е Бог, а не сексуалният акт. В много отношения този разказ снижава боговете на древността (водата; светлина/ тъмнина; небесните тела; природните сили и боговете на плодородието), точно както и напастите в Египет омаловажават египетските богове. Единственият, Който има власт, е Бог!

ЦИТАТ ОТ БЪЛГАРСКИЯ ПРЕВОД *ВЕРЕН* — 1:14-19

14. И Бог каза: Да бъдат светила на небесната твърд, за да разделят деня от нощта; нека служат за знаци и за времена, и дни, и години; 15. и да бъдат за светила на небесната твърд, за да светят на земята! И стана така. 16. И Бог създаде двете големи светила: по-голямото светило, за да владее деня, и по-малкото светило, за да владее нощта, и звездите. 17. И Бог ги постави на небесната твърд, за да светят на земята, 18. да владеят деня и нощта и да разделят светлината от тъмнината. И Бог видя, че беше добро. 19. И стана вечер, и стана утро: ден четвърти.

ЦИТАТ ОТ АНГЛИЙСКИЯ ПРЕВОД *NASB* — 1:14-19

¹⁴Then God said, „Let there be lights in the expanse of the heavens to separate the day from the night, and let them be for signs and for seasons and for days and years; ¹⁵and let them be for lights in the expanse of the heavens to give light on the earth”; and it was so. ¹⁶God made the two great lights, the greater light to govern the day, and the lesser light to govern the night; *He made* the stars also. ¹⁷God placed them in the expanse of the heavens to give light on the earth, ¹⁸and to govern the day and the night, and to separate the light from the darkness; and God saw that it was good. ¹⁹There was evening and there was morning, a fourth day.

1:14 „за знаци и за времена, и дни, и години” — Небесните светила трябва да отбелязват празниците (вж. 18:14; Левит 23; Втор. 31:10) и цикъла на почивка, работа и поклонение (вж. Пс. 104:19-23). Слънцето е създадено, за да раздели календара и всеки ден на времеви сегменти, в които хората да изпълняват своите задължения (физически и духовни).

1:16 „двете големи светила... Той създаде и звездите” — Бог е Творец на небесните тела (вж. Исаия 40:26). Те не са божества, на които хората да се покланят (месопотамското астрално поклонение, ср. с Втор. 4:19; Езек. 8:16), а са физически слуги (вж. Пс. 19:1-6). Това е богословско изявление!

1:17-18 Паралелната структура на еврейски добавя три неща към стих 14.

ЦИТАТ ОТ БЪЛГАРСКИЯ ПРЕВОД *ВЕРЕН* — 1:20-23

20. И Бог каза: Да гъмжи водата от множества живи същества и птици да летят над земята по небесната твърд! 21. И Бог създаде големите морски чудовища и всяко живо същество, което се движи, от които водата гъмжеше според видовете им, и всяка крилата птица според вида ѝ. И Бог видя, че беше добро. 22. И Бог ги благослови и каза: Плодете се, множете се и напълнете водите в моретата; нека се множат и птиците по земята! 23. И стана вечер, и стана утро: ден пети.

ЦИТАТ ОТ АНГЛИЙСКИЯ ПРЕВОД NASB — 1:20-23

²⁰Then God said, „Let the waters teem with swarms of living creatures, and let birds fly above the earth in the open expanse of the heavens.” ²¹God created the great sea monsters and every living creature that moves, with which the waters swarmed after their kind, and every winged bird after its kind; and God saw that it was good. ²²God blessed them, saying, „Be fruitful and multiply, and fill the waters in the seas, and let birds multiply on the earth.” ²³There was evening and there was morning, a fifth day.

1:20-23 — Безгръбначните се появяват в камбрийския период внезапно, при това в множество разнообразни форми. Няма физическо свидетелство за постепенно развитие.

Глаголите „гъмжи” (BDB 1056, KB 1655) и „летят” (BDB 733, KB 800) от стих 20 са в ИМПЕРФЕКТ, в ПОВЕЛИТЕЛНО НАКЛОНЕНИЕ.

1:20 „живи същества” — Същата дума, *нефеш* (BDB 659), се използва за хората (вж. 2:7) и животните (вж. 2:19; Левит 11:46; 24:18). Тя представлява силата (вж. Езек. 18:4), която е свързана и зависима от тази планета.

□ **„птици”** — Буквално означава „летящи неща” (BDB 733), тъй като във Второзаконие 14:19-20 се отнася и до насекомите.

1:21 „създаде” — Това е терминът *бара* (BDB 135, KB 153, *Qal* ИМПЕРФЕКТ), същият, както в Битие 1:1. Той предполага божествено творение. „Хората и животните” са „създадени” в 1:24-25, което предполага, че това става от предварително съществуваща материя (т. е. кал). *Бара* обаче се използва за „човека” в 1:27 (три пъти).

Този специален термин се използва за: (1) вселената (или земята) в 1:1; (2) морските творения в 1:21 и (3) човека в 1:27.

□
NASB, NRSV, TEV, NJB „големите морски чудовища”
NKJV, NIV „големите морски творения”
LXX, KJV, „големите китове”
JB „големите морски змии”

Тук може да се говори за *левиатан* (BDB 1072, ср. с Пс. 104:26; 148:7; Йов 41:ff). Думата понякога се свързва с враговете на Израил: (1) Египет, Исая 51:9; Езекиил 29:3; 32:2 (поякога се споменава като „Раав”, вж. Пс. 89:10; Исая 51:9) и (2) Вавилон, Йеремя 51:34. Често се отнася до космическите/ духовни врагове, Йов 7:12; Псалом 74:13; Исая 27:1. Ханаанският разказ за сътворението го показва като бог, който се бори с Ваал, но в Библията е добро творение на единия истинен Бог.

□ **„всяка крилата птица”** — Това включва всичко, което лети, птици и насекоми (вж. Втор. 14:19-20).

1:22 Както растенията са създадени да се възпроизвеждат, така е и с животните. Бог иска планетата да е населена с живот (поредица от *Qal* ИМПЕРАТИВИ [и един глагол в ПОВЕЛИТЕЛНО НАКЛОНЕНИЕ], ср. с 1:28; 9:1, 7). Това е една от темите на бунта (т. е. нежеланието на хората да се разделят и да изпълнят земята) при Вавилонската кула (вж. Битие 10-11).

ВЪПРОСИ ЗА ОБСЪЖДАНЕ

Този коментар е само ръководство за изучаване. Това означава, че вие сами носите отговорност за начина, по който тълкувате Библията. Всеки от нас трябва да ходи в светлината, която му е дадена. Приоритет при интерпретацията сте самият вие, вашата Библия и Светият Дух. Не бива да прехвърляте тази отговорност на който и да е коментатор.

Настоящите въпроси за обсъждане целят да ви подпомогнат да обмислите основните теми в този раздел на посланието. Целта им е да предизвикат мисли, а не да дадат крайни отговори.

1. Как се отнася науката към Библията?
2. Истинските въпроси относно сътворението са кой и защо, а не как и кога. Ако това е така, как трябва да тълкуваме Битие 1-2 гл.?
3. Как Бог създава физическия свят? Трябва ли да настояваме, че това става *fiat, ex nihilo*, ако всичко е предадено в поетична форма?
4. Каква е основната цел на Битие 1 глава?
5. По какво Библията прилича/ не прилича на другите разкази за сътворението?

ПОЛЕЗНИ МАТЕРИАЛИ

- A. *Objectives Sustained* by Phillip Johnson
- B. *Darwinism on Trial* by Phillip Johnson
- C. *Creation and Time* by Hugh Ross
- D. *The Creator and the Cosmos* by Hugh Ross
- E. *The Genesis Question* by Hugh Ross
- F. *The Christian View of Science and Scripture* by Bernard Ramm
- G. *The Scientific Enterprise and Christian Faith* by Malcolm A. Jeeves
- H. *Coming to Peace with Science* by Darrel R. Falk
- I. *The Language of God* by Francis S. Collins
- J. *Who was Adam?* By Fazale Rana and Hugh Ross
- K. *The Lost World of Genesis One, IVP (2009)* by John H. Walton

НАБЛЮДЕНИЯ ВЪРХУ КОНТЕКСТА НА БИТИЕ 1:24-2:3

ВЪВЕДЕНИЕ

- A. През последните два века старозаветните учени все по-често приемат, че Битие предлага две истории за сътворението, от различни автори, които използват различни имена за Бога. Обаче:
 1. Това може да е типично източният литературен похват да се разкаже най-общо една история, след което да се предаде отново, с конкретните ѝ детайли.
 2. Битие 1:1-2:3 може да е разказ за сътворението на планетата, докато Битие 2:4-25 – за сътворението на първата двойка хора.
 3. Това може да отразява различни аспекти от Божия характер (равинско тълкувание)
 - a. *Елохим* – Творец, даряващ и поддържащ живота;
 - b. *ЯХВЕ* – спасител, изкупител и заветен Бог на Израил.
- B. Има разграничение между това, което съзидателната дейност на Бога и производителната

дейност на творението. Пример: Бог създава в стих 21, докато в стих 20 водата „гъмжи“; в стих 25 Бог създава, докато в стих 24 земята произвежда. Августин отбелязва тази разлика и приема два акта на творение: (1) материята и духовните същества и (2) тяхното организиране и разпространение.

- C. Този пасаж ясно учи, че хората са като висшите животни: (1) и едните, и другите имат *нефеш*, 1:24 и 2:7; (2) сътворени са на шестия ден, 1:31; (3) сътворени са от земята, 2:19; (4) ядат растенията за прехрана, 1:29-30; (5) размножават се. Хората обаче са и като Бога: (1) те са специално творение, 1:26; 2:7; (2) направени са по Божи образ и подобие, 1:26 и (3) владеят, 1:26,28.
- D. Битие 1:26, „Нека да...“ (вж. 1:26; 3:22; 11:7; 19:24; Исая 6:8), е предизвиквал множество дискусии. Ето основните теории:
1. Множествено число на Бога (нямаме ранни примери в Библията или в равинската литература);
 2. Бог говори за Себе Си и за небесния двор от ангели, III Царе 22:19;
 3. Посочва множествеността в Бога и оттам загатва за Троицата, 3:22; 11:7; Исая 6:8; 61:14. Трябва да отбележим, че: (а) *Елохим* е в МНОЖЕСТВЕНО ЧИСЛО и (б) божествените лица са споменати в Псалми 2:2; 110:1, 4; Захария 3:8-9,11.
- E. Теории за значението на „образ и подобие“:
1. Ирелей и Тертулиан:
 - a. Образ — физическият аспект на човека
 - b. Подобие — духовният аспект на човека
 2. Климент Александрийски, Ориген, Атанасий, Хиларий, Амвросий Медиолански, Августин и Йоан Дамаскин:
 - a. Образ — не-физическите характеристики на човека
 - b. Подобие — онези аспекти в човека, които могат да се развиват, като святост и морал; ако не се развиват, те се губят.
 3. Схоластиците (Тома Аквински):
 - a. Образ — рационалните способности на човека и свободата му (естествена)
 - b. Подобие — първоначалната праведност и свръхестествени способности, загубени при падението.
 4. Реформаторите:
 - a. Като цяло всички те отхвърлят разликата между двата термина (Бит. 5:1; 9:6).
 - b. Лутер и Калвин изразяват тази концепция по различен начин, но заключават едно и също.
 5. Според мен те се отнасят до нашата: (1) личност; (2) съзнание; (3) езикови способности; (4) воля и/или (5) морал.
- F. Вж. Специално понятие: ЕСТЕСТВЕНИ РЕСУРСИ В БИТИЕ 1:24-2:3.

СПЕЦИАЛНО ПОНЯТИЕ: ЕСТЕСТВЕНИ РЕСУРСИ В БИТИЕ 1:24-2:3

I. Въведение

- A. Цялото творение е сцена за връзката на Бога с човека.
- B. То също се покварява при падението (вж. Битие 3:17; 6:1ff; Римл. 8:18-20). Също така ще участва в есхатологичното изкупление (вж. Исая 11:6-9; Римл. 8:20-22; Откр. 21-22).
- C. Грешното и паднало човечество съсипва естествената среда с егоистична невъздържаност. Вижте цитат от *The Canon of Westminster* от Edward Carpenter:
„Неумолимото насилие на човека в глобален контекст над природата около него

– над Божието творение, – замърсяването и отравянето на въздуха, на водните ресурси, на почвата, изсичането на горите, без оглед на ефекта, който цялото това безотговорно унищожение ще произведе. Тази атака е неорганизирана и безсистемна. Съвсем рядко някой обръща внимание на природния баланс и оттам съвсем малко чувство за отговорност се предава от едно поколение на друго.”

- D. Ние не само вече жънем плодовете от замърсяването и експлоатацията на планетата, но нашите поколения ще се изправят пред много по-жестоки и необратими последици.

II. Библейски текст

A. Стар Завет

1. Битие 1-3 глави

- a. Творението е специално място, създадено от Бога за общение с човека (вж. Битие 1:1-25).
- b. Творението е добро (вж. Битие 1:4, 10, 12, 18, 21, 25); да, много добро (вж. Битие 1:31). То трябва да бъде свидетелство за Бога (вж. Пс. 19:1-16).
- c. Човекът е върховната цел на творението (вж. Битие 1:26-27).
- d. Човекът е предвиден да владее (на Евреи „да настъпва”) като настойник, поставен от Бога (вж. Битие 1:28-30; Пс. 8:3-8; Евреи 2:6-8). Бог е Творец/поддържа живота/ Изкупител/ Господ на творението (вж. Изход 19:5; Йов 37-41; Пс. 24:1-2; 95:3-5; 102:25; 115:15; 121:2; 124:8; 134:3; 146:6; Исая 37:16).
- e. Настойничеството на човека над творението може да се види в Битие 2:15: „за да я обработва и да я пази” (вж. Левит 25:23; 1 Лет. 29:14).

2. Бог обича творението, особено животните.

- a. Мойсеевите закони за добро отношение към животните;
- b. *ЯХВЕ* играе с Левиатан (вж. Пс. 104:26)
- c. Бог се грижи за животните (вж. Йона 4:11)
- d. Есхатологичното присъствие на природата (вж. 11:6-9; Откр. 21-22 гл.)

3. Природата прославя Бога в някаква степен.

- a. Псалом 19:1-6
- b. Псалом 29:1-9
- c. Йов 37-41

4. Природата е един от начините Бог да покаже любовта и верността Си към завета.

- a. Второзаконие глави 27-28; III Царе глава 17
- b. Пророците

B. Новият Завет

1. Бог се представя като Творец. Има само един Творец, триединният Бог (*Елохим*, Битие 1:1; Духът, Битие 1:2; Исус, Новият Завет). Всичко друго е сътворено.

- a. Деяния 17:24
- b. Евреи 11:3
- c. Откровение 4:11

2. Исус е Божи инструмент при сътворението

- a. Йоан 1:3,10
- b. I Коринтяни 8:6
- c. Колосяни 1:16
- d. Евреи 1:2

3. Непряко в Своите проповеди Исус говори за Божията грижа за природата

- a. Матей 6:26, 28-30, птиците в небето и цветята в полето
- b. Матей 10:29, врабчетата

4. Павел заявява, че всеки човек е отговорен да познае Бога в творението (т. е. естествено откровение, вж. Римл. 1:19-20; Откр. гл. 21-22).

III. Заключение

- A. Ние сме ограничени от естествения ред!
B. Грешното човечество е злоупотребило с природните дарове, както и с всички други добри неща, дадени му от Бога.
C. Този естествен ред е временен. Той ще отmine (II Пет. 3:7). Бог води нашия свят към историческа кулминация и развръзка. Грехът ще владее, но Бог е поставил ограничения за това. Творението ще бъде изкупено (вж. Римл. 8:18-25).

ИЗСЛЕДВАНЕ НА ДУМИ И ФРАЗИ

ЦИТАТ ОТ БЪЛГАРСКИЯ ПРЕВОД *ВЕРЕН* — 1:24-25

24. И Бог каза: Да произведе земята живи същества според видовете им: добитък, пълзящи и земни животни според видовете им. И стана така. 25. Бог създаде земните животни според видовете им, добитъка според видовете му и всичко, което пълзи по земята, според видовете му. И Бог видя, че беше добро.

ЦИТАТ ОТ АНГЛИЙСКИЯ ПРЕВОД *NASB* — 1:24-25

²⁴Then God said, „Let the earth bring forth living creatures after their kind: cattle and creeping things and beasts of the earth after their kind”; and it was so. ²⁵God made the beasts of the earth after their kind, and the cattle after their kind, and everything that creeps on the ground after its kind; and God saw that it was good.

1:24 „И Бог каза” — *Елохим* (BDB 43) е древното име на Бога, което се среща често в глава 1. То е в множествено число. Етимологията му не е ясна. Според равините то изявява Бог като Творец, даряващ и поддържащ живота на планетата земя. **МНОЖЕСТВЕННОТО ЧИСЛО** е важно богословски, когато го свържем с 1:26; 3:22; 11:7, както и с множествеността на думата „едно”, която се среща във великата молитва на монотеизма (Шема), Второзаконие 6:4-6. Когато се използва за Бога на Израил, **ГЛАГОЛЪТ** почти винаги е в **ЕДИНСТВЕНО ЧИСЛО**. Понятието *Елохим* в Стария Завет може да се отнася до: (1) ангелите (вж. Пс. 8:5); (2) човешките съдии (вж. Изход 21:6; 22:8, 9; Пс. 82:1) или (3) други богове (вж. Изход 18:11; 20:3; I Царе 4:8). Вж. **Специално понятие: ИМЕНАТА НА БОГА** към 2:4.

□ **„Да произведе земята”** — Това (BDB 422, KB 425) е *Hiphil* **ПОВЕЛИТЕЛНО НАКЛОНЕНИЕ**. Има разлика в Битие 1 глава между това, което Бог създава чрез изговореното слово от нищото и това, което създава чрез размножаване (или адаптиране). Сравнете стихове 20 и 21, както и стихове 24 и 25.

□ **„земните животни според видовете им”** — Стихове 24-25 описват земните животни – големи и малки, домашни и диви. Забележете фразата „живи същества” (BDB 659 и 311). Той е на основата на термина *нефеш*, който се използва за хората в Битие 2:7. Очевидно е, че уникалността на човека не е в *нефеш*, което на гръцки често се превежда като „душа”.

□ **„пълзящи”** — Буквално това означава „плъзгащи се” (BDB 943). Думата е същата, която в стих 21 е преведена „което се движи”. Отнася се до всички животни, които не ходят на крака или които имат толкова малки крака, че не се забелязват.

□ „И стана така” — Божието желание става реалност! Вж. коментара на 1:7.

1:25 „И Бог видя, че беше добро” — Божието творение е добро (BDB 373) и е обявено за „много добро” в 1:31. Това може да е еврейски идиом, означаващ подходящ за определената цел. Богословски може да се отнася до отсъствието на грях от първоначалното творение на Бога. Грехът е резултат от бунта, а не присъства в творението.

ЦИТАТ ОТ БЪЛГАРСКИЯ ПРЕВОД ВЕРЕН — 1:26-31

26. И Бог каза: Да създадем човека по Нашия образ, по Наше подобие! И нека владеят над морските риби, над небесните птици, над добитъка, над цялата земя и над всички пълзящи, които пълзят по земята. **27.** И Бог създаде човека по Своя образ, по Божия образ го създаде; мъжки и женски пол ги създаде. **28.** И Бог ги благослови и Бог им каза: Плодете се и се множете, напълнете земята и я обладайте, и владейте над морските риби, над небесните птици и над всяко живо същество, което се движи по земята. **29.** И Бог каза: Ето, давам ви всяка трева, която дава семе, която е по лицето на цялата земя, и всяко дърво, което има в себе си плод на дърво, което дава семе: те ще ви бъдат за храна. **30.** А на всичките земни животни, на всичките небесни птици и на всичко, което пълзи по земята, в което има жива душа, давам всяка зелена трева за храна. И стана така. **31.** И Бог видя всичко, което създаде. И ето, беше твърде добро. И стана вечер, и стана утро: шестият ден.

ЦИТАТ ОТ АНГЛИЙСКИЯ ПРЕВОД NASB — 1:26-31

²⁶Then God said, „Let Us make man in Our image, according to Our likeness; and let them rule over the fish of the sea and over the birds of the sky and over the cattle and over all the earth, and over every creeping thing that creeps on the earth.” ²⁷God created man in His own image, in the image of God He created him; male and female He created them. ²⁸God blessed them; and God said to them, „Be fruitful and multiply, and fill the earth, and subdue it; and rule over the fish of the sea and over the birds of the sky and over every living thing that moves on the earth.” ²⁹Then God said, „Behold, I have given you every plant yielding seed that is on the surface of all the earth, and every tree which has fruit yielding seed; it shall be food for you; ³⁰and to every beast of the earth and to every bird of the sky and to every thing that moves on the earth which has life, I have given every green plant for food”; and it was so. ³¹God saw all that He had made, and behold, it was very good. And there was evening and there was morning, the sixth day.

1:26 „Да създадем” — Формата (BDB 793, KB 889) е *Qal* ИМПЕРФЕКТ, но се използва в наклонение, подобно на ПОВЕЛИТЕЛНОТО, но употребявано единствено в първо лице. Много е казано за МНОЖЕСТВЕННОТО ЧИСЛО. Филос и Ибн Езра казват, че това е „множествеността на Бога”, но подобна граматическа форма започва да се среща много по-късно в юдейската литературна традиция (според NET тя не се среща с ГЛАГОЛИ, стр. 5); според Раши се отнася до небесния двор (вж. III Царе 22:19-23; Йов 1:6-12; 2:1-6; Исая 6:8), но от това не можем да заключаваме, че ангелите участват в сътворението, нито че те имат божествения образ. Други предполагат, че това е начална форма на концепцията за триединния Бог.

Интересен факт е, че в месопотамските разкази за сътворението боговете (обикновено свързвани с отделни градове) винаги са във вражда помежду си. Тук обаче имаме не само монотеизъм, но и в няколкото израза в МНОЖЕСТВЕНО ЧИСЛО наблюдаваме хармония, не безпринципно несъгласие.

□ „човек” — Това е еврейската дума „Адам” (BDB 9), която е игра на думи с еврейския термин за земя, *адама* (вж. ст. 9). Терминът може да означава също и „червенина”. Според мнозина учени това показва, че човекът е създаден от червената глина от долината между реките Тигър и Ефрат (вж. 2:7). Единствено в тези начални глави на Битие еврейският термин „Адам” се използва като лично име. Септуагинта използва думата *антропос*, за да преведе този термин, който е родов за всички хора (вж. 5:2; 6:1, 5-7; 9:56). По-често срещаният еврейски термин за мъж или съпруг е *иш* (BDB 35, ср. с 2:23,

етимологията не е ясна) и *шах* (BDB 61) за жена или съпруга.

На този етап, в моето богословско разбиране е много трудно да отнесе библейската история за сътворението на първите двама човеци към откритите вкаменелости на няколко вида двукраки *Homo erectus*. Някои от тези гробове съдържат заровени предмети, очевидно свързани с вярата в отвъден живот. Аз нямам проблем с теорията за еволюция в рамките на вида. Ако тя е вярна, тогава Адам и Ева са примитивни човеци и историческата рамка на Битие 1-11 гл. трябва да се разшири радикално.

Вероятно Бог е създал Адам и Ева доста по-късно във времето (прогресивен креационизъм), като ги е създал „съвременни“ човеци (*Homo sapiens*). Ако това е така, тогава отношението им към месопотамската цивилизация изисква специалното творение да бъде някъде близо до зараждането на културата. Бих искал да подчертая, че на този етап всичко е само спекулативна теория. Има много неща, които не знаем днес за древността. И отново, от богословска гледна точка, тук се говори за „кой“ и „защо“, а не за „как“ и „кога“!

□ **„по Нашия образ, по Наше подобие“** — Понятието „образ“ се среща също и в 5:1, 3; 9:6. Той се използва често в Стария Завет за идоли (KB 1028 II). Етимологично означава „да изсека в определена форма“. Учените са предлагали различни варианти за точното значение на „образ“ (BDB 853, KB 1028 #5) и „подобие“ (BDB 198). Подобни гръцки термини в Новия Завет описват човека (вж. I Кор. 11:7; Кол. 3:10; Ефес. 4:24; Яков 3:9). Според мен те са синоними и изразяват онази част от нашето човешко естество, която може да общува с Бога. Въплъщението на Исус показва потенциала, който хората са могли да имат в Адам и който един ден ще бъде достигнат чрез Исус Христос. Виж *Who was Adam?* от Fazale Rana and Hugh Ross, p. 79.

□ **„нека владеят“** — Фразата буквално означава „газят с крака“ (BDB 853, KB 1190, *Qal* ИМПЕРФЕКТ, използван като ПОВЕЛИТЕЛНО НАКЛОНЕНИЕ). Това е силен термин, който изразява владението на човека над природата (вж. Пс. 8:5-8). Същата идея се среща и в стих 28. Двата термина, „владее“ в ст. 26 и 28 и „покорявам“ в ст. 28, имат един етимологичен произход, който означава „тъпча“, „газя“. Макар тези ГЛАГОЛИ да изглеждат твърде силни, те отразяват образа на Божието управление. Човек има власт над сътворената земя, заради взаимоотношението си с Бога. Той трябва да управлява като Негов представител, според Неговия характер. Богословски въпрос тук не е силата, а начинът на нейната употреба (за себе си или за доброто на другите)!

Забележете МНОЖЕСТВЕННОТО ЧИСЛО, което предполага съвместното управление на мъжа и жената (вж. 5:23). Вижте също и ИМПЕРАТИВИТЕ в МНОЖЕСТВЕННО ЧИСЛО в стих 28. Подчинението на жената идва чак след Падението в глава 3. Истинският въпрос тук е: „Това покорство ще бъде ли валидно след настъпването на новата ера в Христос?“

1:27 „Бог създаде“ — Тук има трикратна употреба (*Qal* ИМПЕРФЕКТ, последван от два *Qal* ПЕРФЕКТА) на термина *бара* (BDB 127), използван като обобщение и като подчертаване, че Бог създава човеците като мъж и жена. В NRSV и NJB (а в NIV отбелязано в бележка под линия) този текст е представен като поезия. Терминът *бара* се използва за Божието творческо дело единствено в Стария Завет.

□ **„по Своя образ“** — Изключително интересно е, че МНОЖЕСТВЕННОТО ЧИСЛО от стих 26 тук става ЕДИНСТВЕНО. Това изявява тайнството на единството на множествеността на Бога. Божият образ (BDB 853) е еднакъв в мъжа и в жената!

□ **„мъжки и женски пол ги създаде“** — Сексуалният ни аспект се отнася до нуждите и обстановката на тази планета. Бог продължава да разделя (вж. коментара към 1:4). Забележете взаимността тук, както и в 2:18 и 5:2. Нашият божествен образ ни позволява да общуваме с Бога по уникален начин.

1:28 „Бог ги благослови... Плодете се и се множете“ — Част от Божието благословение (BDB 138, KB 159, *Piel* ИМПЕРФЕКТ) е размножаването (вж. Втор. 7:13). Това благословение е дадено на животните (вж. ст. 22) и на хората (вж. ст. 28; 9:1, 7). В месопотамския разказ за сътворението шумът от свръхнаселеността при хората става причина боговете да унищожат човечеството. Битие насърчава

растежа на населението. Изненадващо е, че едно от първите действия на непокорство (вж. Битие гл. 10-11) идва от нежеланието на хората да се разделят и да населят земята.

□ **„обладейте я и владейте”** — Тези две заповеди в еврейския текст са паралелни на „плодете се и се размножавайте” (поредица от три *Qal* ИМПЕРАТИВА). Така под Божията воля стоят както човешката сексуалност, така и делата му.

И двата еврейски глагола, „обладейте” (BDB 461, KB 460) и „владейте” (BDB 921, KB 1190), могат да имат негативна (т. е. доминиране с жестокост) конотация. Конкретният контекст определя дали значението е добро или агресивно.

1:29 Растителното царство е разделено на три различни групи. Хранителната верига започва с фотосинтезата при растенията. Целият животински свят на земята зависи от чудото на живота на растенията. В този стих на хората се дават семената и плодовете за храна (вж. 2:16; 6:21), докато третата група, тревата, е оставена на животните. Едва след потопа на хората се разрешава да ядат месо (вж. Битие 9:3). Причината за това може да се корени във факта, че през съответната година няма никаква реколта. Нямаме богословски основания да извличаме универсални закони за храненето от Битие 1 глава.

Възможно е също това описание да се отнася единствено до Едемската градина. Месоядните животни се датират още към най-ранните известни вкаменелости, отнесени към Камбрийския период, преди около 500 000 години, когато се появяват в изобилие множество вкаменелости.

1:30 **„Давам всяка зелена трева за храна”** — Идеята на това изречение е, че целият живот се основава на процеса на фотосинтеза (т. е. хранителната верига).

1:31 **„беше твърде добро”** — Това е изключително важно заключение за творението, тъй като по-късно, в гръцката гностическа мисъл, материята е зло, а духът е добро. Тя твърди (както и някои месопотамски текстове), че материята и духът са вечни и това обяснява всички проблеми на света. Еврейският разказ обаче е съвсем различен. Единствено Бог е вечен, а материята е създадена от Него с цел. В първоначалното Божие творение няма зло, единствено „свобода”!

□ **„И стана вечер, и стана утро: шестият ден”** — Важно е да отбележим, че подобно на третия ден, в шестия ден има две творчески дела, така че стават общо осем творчески дела за шест дни. Равините започват новия ден със заздравяването, като се базират на тази фраза: „вечер и сутрин”.

ЦИТАТ ОТ БЪЛГАРСКИЯ ПРЕВОД *ВЕРЕН* — 2:1-3

1. Така бяха завършени небесата и земята и цялото тяхно войнство. **2.** И на седмия ден Бог беше свършил делото, което беше създал; и на седмия ден си почива от цялото дело, което беше създал. **3.** И Бог благослови седмия ден и го освети, защото в него си почива от цялото Си дело, което Бог беше създал и сътворил.

ЦИТАТ ОТ АНГЛИЙСКИЯ ПРЕВОД *NASB* — 2:1-3

¹Thus the heavens and the earth were completed, and all their hosts. ²By the seventh day God completed His work which He had done, and He rested on the seventh day from all His work which He had done. ³Then God blessed the seventh day and sanctified it, because in it He rested from all His work which God had created and made.

2:1 **„небесата”** — Тук този термин (BDB 1029) се отнася до атмосферата над земята. В определен контекст може да се отнася до звездното небе отвъд атмосферата.

□ **„и земята бяха завършени и цялото тяхно войнство”** — Физическото творение на Бога достига

своята пълнота (BDB 477, KB 476, *Pual* ИМПЕРФЕКТ, ст. 1 и *Piel* ИМПЕРФЕКТ, ст. 2). Сега то е готово да бъде обитавано от човека. Всяко ниво на творението има своите подходящи обитатели (или „войнства”, BDB 838). Фразата не се отнася непременно до сътворяването на ангелите (освен ако не се включват в 1:1). Този текст говори за физическото сътворение.

Еврейският термин „войнства” в определен контекст може да означава: (1) месопотамското идолопоклонство, свързано с небесните тела (т. е. слънцето, луната, планетите, кометите, съзвездията; ср. с Втор. 4:19) или (2) армията от ангели на *ЯХВЕ* (вж. Исус Навиев 5:14). Тук обаче става дума за всички различни видове сътворен живот.

2:2 „На седмия ден Бог беше свършил делото” — Това е силно антропоморфичен израз, но той не предполага, че Бог се е уморил, нито че завинаги е прекратил активното си действие в творението и сред човеците. Това е основен модел, поставен за хората, които се нуждаят от редовно време за почивка и поклонение.

□ **„Той си почина”** — Коренът на думата е същият на еврейски, както „шабат” (BDB 991, KB 1407, *Qal* ИМПЕРФЕКТ, ср. с Изход 20:11; 31:12-17). Второзаконие 5:15 дава още една причина за съботата от социологическо естество, а не с богословски основания, както в Изход 20:8:11.

Този термин се използва по няколко различни начина, особено в Новия Завет, в Евреи 3:7-4:11 и тълкуванието там на Псалом 95:7-11. В Евреи терминът „почивка” се отнася за съботната почивка, за Обещаната земя и за общението с Бога (на небето). Бог поставя пример за Своето специално творение, хората. Редовното общение между Бога и хората е неизказаната, но основна цел на творението!

□ **„седмия ден”** — Първите шест дни започват с вечерта и завършват със сутринта (вж. 1:31), но сутринта на седмия ден никъде не се споменава. Затова равините и авторът на Евреи (3:7-4:11) използват този факт, за да заключат, че Божията почивка още продължава (вж. Пс. 95:7-11).

2:3 „и Бог благослови седмия ден и го освети” — Понятието „освети” означава „направи свят” (BDB 872, KB 1073, *Piel* ИМПЕРФЕКТ). Използва се в смисъл за нещо, което се отделя специално за Бога. Още в самото начало Бог постановява един специален ден всяка седмица, в който да общува с хората. Това не означава, че другите дни не Му принадлежат, но един от тях е конкретно отделен за общение, поклонение, хваление и активна почивка.

Началото на седемдневната седмица е обвито в мистерия някъде в древността. Можем да разберем как месецът се отнася към фазите на луната и годината към сезонните промени, но седмицата няма конкретна практическа обосновка. Обаче всяка древна култура, която познаваме, отбелязва седмицата още от началото на писмените си данни.

СПЕЦИАЛНО ПОНЯТИЕ: ПОКЛОНЕНИЕТО

I. Въведение

A. Някои важни въпроси

1. Какво е поклонение?
2. Кога и как започва?
3. Какво включва?
4. Кой участва?
5. Къде и кога се извършва?

B. Тези въпроси лежат в основата на изследването ни. Трябва да отбележим, че те нямат един безусловен отговор, само изводи от Библията и историческа традиция.

II. Какво е поклонение?

A. Английският термин („worship”) идва от саксонската дума “weorthscipe”, която означава някой, който е достоен („worthy”) за чест и поклонение.

- B. Основните старозаветни термини са:
1. *'Абода*, която идва от еврейски корен, означаващ „да служи“ или „да се труди“ (BDB 715). Обикновено се превежда „служение пред Бога“.
 2. *Хиштахауа*, която идва от еврейски корен, означаващ „кланям се“ или „падам на земята“ (BDB 1005, вж. Изход 4:31).
- C. Основните новозаветни термини следват еврейските термини.
1. На *'абода* отговаря *латриа*, което означава нает работник или роб.
 2. На *хиштахауа* отговаря *проскунео*, което означава „падам на земята“, „прекланям се“ или „покланям се“.
- D. Забележете, че има две области, в които се изразява поклонението.
1. Нашето отношение на почит;
 2. Нашите действия в живота.
- Двете трябва да вървят заедно, в противен случай се появяват големи проблеми (вж. Втор. 11:13).

III. Кога и как започва?

- A. Старият Завет не ни казва конкретно как се е зародило поклонението, но в Битие има няколко пасажа, които ни дават информация по въпроса.
1. Постановяването на съботата от Бога в Битие 2:1-3 по-късно се развива в основен ден за поклонение. В Битие виждаме как Бог чрез Своите дела дава пример за хората за почивка, поклонение и цялостно отношение към този седмичен времеви отрязък.
 2. В Битие 3:21 Бог убива животни, за да осигури дрехи за съгрешилата двойка, така че хората да могат да изтърпят своето паднало състояние. Това сякаш поставя началото на използването на животни за нуждите на хората, което по-късно ще се развие в сложната жертвена система.
 3. Жертвата на Каин и Авел в Битие 4:3 и сл. явно е била принасяна често, а не еднократно. Този пасаж не цели да омаловажи жертвата от плодове, нито пък иска да покаже някакво предимство на животинската жертва, а е ярък пример за нуждата от правилно отношение пред Бога. Текстът показва, че Бог по някакъв начин предава Своето отношение на приемане или отхвърляне.
 4. Месианската родословна линия на Сет е развита в Битие 4:25 и сл. Пасажът споменава в стих 26 заветното име на Бога *ЯХВЕ* очевидно в контекст на поклонение (този пасаж трябва да се чете заедно с Изход 6:3).
 5. Ной извява разлика между чисти и нечисти животни в Битие 7:2. Това поставя основата за жертвите му в Битие 8:20-21. Тук разбираме, че жертвоприношението е било постановено още в много ранен период.
 6. Авраам е добре запознат с жертвената система, което се вижда от Битие 12:7, 8; 13:18; 22:9. Той отговаря с жертва на Божието присъствие и обещания. Очевидно неговите потомци продължават тази практика.
 7. Книгата на Йов е в патриархалната обстановка (т. е. ок. 2000 г. пр. Хр.). Той познава жертвата, както виждаме в Йов 1:5.
 8. Библейският материал казва, че жертвата идва от човешкото страхопочитание и уважение към Бога и от Божиите напътствия как да се изразяват те.
 - a. Десетте заповеди и кодексът на светостта
 - b. Култът в скинията

IV. Какво включва?

- A. Явно е, че отношението на човека е ключово за жертвата (вж. Битие 4:3 и сл.). Този личен елемент винаги е основен стълб в поклонението и извява библейската вяра (вж. Втор. 6:4-9; 11:13; 30:6; Йер. 31:31-34; Езек. 36:26-27; Римл. 2:28-29; Гал. 6:15).
- B. Почтителното отношение на човека е систематизирано в ритуал в много ранна

епоха.

1. Ритуали на освещение (за греха)
 2. Ритуали на служение (празници, жертви, дарове и др.)
 3. Ритуали на лично поклонение (общи и лични молитви и хваление)
- C. Когато говорим за съдържанието, важно е да отбележим три източника на откровение (вж. Йер. 18:18).
1. Мойсей и култа (свещениците)
 2. Мъдреците в литературата на мъдростта
 3. Пророците
- Всеки от тях добавя по нещо към разбирането ни на поклонението. Всеки се фокусира върху различен постоянен и основен аспект на поклонението.
1. формата (Изход-Числа)
 2. живота (Пс. 40:1 и сл.; Мих. 6:6-8)
 3. мотивите (I Царе 15:22; Йер. 7:22-26; Осия 6:6)
- D. Исус следва старозаветния модел на поклонение. Той никъде не отрича Стария Завет (вж. Матей 5:17 и сл.), но отхвърля устната традиция, както се е развила към Неговото време през първи век.
- E. Ранната църква продължава да практикува юдаизма още известно време (до равинското съживление и реформите от 90 г.), след което се развива по свой път, но следвайки модела на синагогата. Личността на Исус, Неговият живот, ученията Му, разпъването на кръста и възкресението заемат мястото на старозаветния култ. Проповядването, кръщението и Господната трапеза застават в центъра на богослужението. Съботата е изместена от Господния ден.

V. Кой участва?

- A. Патриархалната култура на Близкия изток в древността отдава на мъжа лидерската роля във всички области, включително и религията.
 - B. Патриархът е като свещеник за своя дом в жертвоприношенията и в религиозното поучение (Йов 1:5).
 - C. В Израил свещеникът има религиозни задачи в общественото поклонение, докато бащата запазва това място в личното поклонение в семейството. След плена във Вавилон (586 г. пр. Хр.) синагогата и равините заемат централното място в поучението и поклонението. След унищожаването на Храма през 70 г. водещото място се отдава на равинския юдаизъм, който се развива от фарисеите.
 - D. В църквата се запазва патриархалния модел, но се говори и за дарбите и равенството на жените (вж. I Кор. 11:5; Гал. 3:28; Деяния 21:9; Римл. 16:1; II Тим. 3:11). Тази равнопоставеност се вижда в Битие 1:26-27; 2:18. След бунта в Битие 3 глава равенството се нарушава, като възстановяването идва чак чрез Христос.
- Децата винаги са се включвали в поклонението, заедно с родителите си. Библията като цяло е ориентирана изцяло към възрастните.

VI. Къде и кога се извършва?

- A. В Битие хората почитат местата, където са се срещнали с Бога. Тези места са се превърнали в светилища. След пресичането на Йордан се развиват няколко такива места (Гилгал, Ветил, Сихем), но Йерусалим е избран за специално обиталище на Бога, където се пази ковчега на завета (вж. Второзаконие).
- B. Времето на жетвата винаги е специално време, когато хората благодарят на Бога за това, което им е дал. Други специални нужди, като прошката за греховете, се развиват в специални култови дни (като Левит 16 гл., Денят на омилостивлението). Юдаизмът развива множество празници – Пасха, Петдесетница и Шатроразпъване (вж. Левит 23 гл.). Отделени са специални моменти и за поклонение на отделни хора (вж. Езек. 18 гл.).
- C. Развитието на синагогата дава структура на концепцията за поклонението в

съботата. Църквата променя съботата на Господния ден (първия ден на седмицата), явно след честите появявания на Исус в неделните вечери след възкресението си.

- D. Първоначално ранната църква се среща всеки ден (Деяния 2:46), но явно скоро след това личното поклонение заменя общите събрания и групите започват да се събират само в неделя.

VII. Заключение

- A. Поклонението пред Бога не е нещо, измислено или постановено от хора. Поклонението е почувствана необходимост.
- B. Поклонението е отговор на личността на Бога и на делото Му за нас чрез Христос.
- C. Поклонението включва цялостната личност. То е едновременно форма и отношение. То е както общо, така и лично. Може да бъде планирано или спонтанно.
- D. Истинското поклонение е външен израз на лично взаимоотношение.
- E. Най-добрият новозаветен пасаж за поклонението от богословска гледна точка е Йоан 4:19-26.

□ „създал” — Това е буквално „създава”. Божието творческо дело продължава (BDB 793 I, KB 889, *Qal* ИНФИНИТИВНА КОНСТРУКЦИЯ). Бог е създал органичните видове да се развиват. Няколкократно повторената фраза „плодете се и се размножавайте, и населете земята” отразява Божието намерение и план. Бог създава живите творения (включително хората) да се възпроизвеждат според вида си. Самото дело дава възможности за вариации.

БИТИЕ 2:4-25

РАЗДЕЛЕНИЯ ПО АБЗАЦИ В СЪВРЕМЕННИТЕ ПРЕВОДИ

NASB	NKJV	NRSV	TEV	NJB
Сътворението на мъжа и жената	(1:1-2:7)	Сътворението на мъжа и жената	Едемската градина	Раят и изпитанието на свободната воля
2:4-9		2:4b-9	2:4b-6	2:4b-7
	Животът в Божията градина		2:7	
	2:8-9		2:8-9	2:8-9
2:10-14	2:10-14	2:10-14	2:10-14	2:10-14
2:15-17	2:15-17	2:15-17	2:15-17	2:15-17
2:18-25	2:18-25	2:18-25	2:18-20	2:18-23
			2:21-24	(23)
(23)	(23)	(23)	(23)	2:24
			2:25	2:25

ПРОЧИТ НА ТРЕТИ ЦИКЪЛ

ПРОСЛЕДЯВАНЕ НА АВТОРСКОТО НАМЕРЕНИЕ НА НИВО АБЗАЦИ

Този коментар е само ръководство за изучаване. Това означава, че вие сами носите отговорност за начина, по който тълкувате Библията. Всеки от нас трябва да ходи в светлината, която му е дадена. Приоритет при интерпретацията сте самият вие, вашата Библия и Светият Дух. Не бива да прехвърляте тази отговорност на който и да е коментатор.

Прочетете главата на един дъх. Определете темите. Съпоставете вашето тематично разделение с петте съвременни превода по-горе. Разделянето на абзаци не е вдъхновено от Бога, но е ключово за проследяването на авторското намерение. А именно това е в сърцевината на интерпретирането. Всеки абзац има една единствена тема.

1. Първи абзац
2. Втори абзац
3. Трети абзац
4. И т.н.

НАБЛЮДЕНИЯ ВЪРХУ КОНТЕКСТА

А. Аз лично не споделям критическата теория за източниците J (*ЯХВЕ*), E (Елохим), D

(Второзаконие), Р (свещеници), според която книгите в Петокнижието са писани от различни автори (вж. Introduction to БИТИЕ, Modern Scholarship, D.). За повече информация по темата, вижте книгите на Josh McDowell, *More Evidence that Demands a Verdict* и на Н. С. Leupold, *Exposition of БИТИЕ*, vol. 1.

- В. Битие 2:4-25 е разширение в конкретни детайли на Битие 1:1-2:3. Това е често употребявана еврейска литературна техника. В богословско отношение втора глава поставя основата за трета глава.
- С. Битие 1:31 увенчава началото на нашия свят с Божието намерение, „добро“; 2:1-3 трябва да остане към първа глава, защото 1:1-2:3 представляват една литературна единица.
- Д. Богословски 2:4-25 се свързва повече с трета глава, отколкото с първа глава. Тук се поставя основата за изкушението на Ева и влизането на греха с фаталните последици за цялата земя (вж. Римл. 5:12-21; 8:18-23).

ИЗСЛЕДВАНЕ НА ДУМИ И ФРАЗИ

ЦИТАТ ОТ БЪЛГАРСКИЯ ПРЕВОД *ВЕРЕН* — 2:4-9

4. Това е произходът на небето и на земята при сътворението им, в деня, в ГОСПОД Бог създаде земя и небе. 5. И още нямаше никакво полско растение на земята и никаква полска трева още не беше поникнала, защото ГОСПОД Бог не беше дал дъжд на земята и нямаше човек, който да обработва земята, 6. но пара се издигаше от земята и напояваше цялото лице на земята. 7. И ГОСПОД Бог образува човека от пръст от земята и вдъхна в ноздрите му жизнено дихание, и човекът стана жива душа. 8. И ГОСПОД Бог насади градина на изток, в Едем, и постави там човека, когото беше образувал. 9. И ГОСПОД Бог направи да расте от земята всяко дърво, което е красиво на глед и добро за храна, както и дървото на живота сред градината, и дървото на познаване на доброто и злото.

ЦИТАТ ОТ АНГЛИЙСКИЯ ПРЕВОД *NASB* — 2:4-9

⁴This is the account of the heavens and the earth when they were created, in the day that the LORD God made earth and heaven. ⁵Now no shrub of the field was yet in the earth, and no plant of the field had yet sprouted, for the LORD God had not sent rain upon the earth, and there was no man to cultivate the ground. ⁶But a mist used to rise from the earth and water the whole surface of the ground. ⁷Then the LORD God formed man of dust from the ground, and breathed into his nostrils the breath of life; and man became a living being. ⁸The LORD God planted a garden toward the east, in Eden; and there He placed the man whom He had formed. ⁹Out of the ground the LORD God caused to grow every tree that is pleasing to the sight and good for food; the tree of life also in the midst of the garden, and the tree of the knowledge of good and evil.

2:4 „Това е описанието” — Буквално фразата казва „тези са поколенията” (BDB 41 и 410). С нея авторът разделя Битие на литературни сегменти (вж. 5:1; 6:9; 10:1; 11:10, 27; 25:12, 19; 36:1, 8; 37:2, т. е. така той схематизира книгата си). Според някои учени с тази фраза се въвежда нов раздел (така Дерек Киднер), докато други смятат, че тя завършва предходния (така Р. К. Харисън и Д. Дж. Уайзман). Според мен тя изпълнява и двете функции. Сякаш 1:1-2:3 разглежда сътворението на света, докато 2:4-15 се фокусира върху създаването на хората, което контекстуално се свързва с глави 3 и 4.

□ „деня” — Еврейският термин *yom* (BDB 398) обикновено се използва за 24-часов период от време. Като метафора обаче може да се употребява и за по-дълги периоди (вж. 2:4; 5:2; Рут 1:1; Исаия 2:11, 12,

17; 4:2; Пс. 90:4). Възможно е стих 4а да е заглавие, а със стих 4б да започва самото изложение. Вж. **Специално понятие** към 1:5.

□ „Господ Бог” — Това е буквално *ЯХВЕ Елохим*, фраза, която съчетава двете най-често срещани имена на Бога. Тук за първи път те се използват заедно. Мнозина съвременни учени предполагат, че първа и втора глава на Битие имат различни автори, точно заради употребата на различни имена на Бога. Според равините обаче имената изявяват характеристики на Бога: (1) *Елохим* като Творец, даряващ и поддържащ живота на земята (вж. Пс. 19:1-6) и (2) *ЯХВЕ* като спасител, изкупител и Бог на завета (вж. Пс. 19:7-14). Богословски това име изявява вечно живия, единствения жив Бог. Евреите по-късно се страхуват дори да произнесат святото Му име, за да не нарушат заповедта и да не го произнесат напразно. Затова, когато четат текста на глас, те заменят това име с еврейския термин *Адон* (съпруг, владетел, господар). По тази причина в много преводи *ЯХВЕ* се превежда ГОСПОД.

СПЕЦИАЛНО ПОНЯТИЕ: ИМЕНАТА НА БОГА

А. *Ел*

1. Оригинално значение на термина в древността не е съвсем ясно, макар че според мнозина учени той идва от акадийския корен „да бъде силен” или „да бъде могъщ” (вж. Битие 17:1; Числа 23:19; Втор. 7:21; Пс. 50:1).
2. В ханаанския пантеон върховният бог е *El* (в текстовете от Рас Шамра).
3. В Библията *Ел* обикновено се свързва с други термини. С тези комбинации се характеризира Бога.
 - a. *Ел-Елион* (Върховен Бог), Битие 14:18-22; Втор. 32:8; Исаия 14:14;
 - b. *Ел-Рой* („Бог, Който вижда” или „Бог, Който Се изявява”), Битие 16:13;
 - c. *Ел-Шадай* („Всемогъщ Бог” или „Бог на всяка милост” или „Бог на планината”), Битие 17:1; 35:11; 43:14; 49:25; Изход 6:3;
 - d. *Ел-Олам* (Вечният Бог), Битие 21:33. Този термин богословски е свързан с Божието обещание към Давид, II Царе 7:13, 16;
 - e. *Ел-Берит* („Бог на завета”), Съд. 9:46.
4. *Ел* отговаря на:
 - a. *ЯХВЕ* в Пс. 85:8; Исаия 42:5;
 - b. *Елохим* в Битие 46:3; Йов 5:8, „Аз съм *Ел*, *Елохим* на баща ти”;
 - c. *Шадай* в Битие 49:25;
 - d. „ревнив” в Изход 34:14; Втор. 4:24; 5:9; 6:15;
 - e. „милостив” във Втор. 4:31; Неем. 9:31; „верен” във Втор. 7:9; 32:4;
 - f. „велик и страшен” във Втор. 7:21; 10:17; Неем. 1:5; 9:32; Дан. 9:4;
 - g. „знание” в I Царе 2:3;
 - h. „силната ми крепост” във II Царе 22:33;
 - i. „отмъщава за мен” във II Царе 22:48;
 - j. „свят” в Исаия 5:16;
 - k. „мощ” в Исаия 10:21;
 - l. „мое спасение” в Исаия 12:2;
 - m. „велик и силен” в Йер. 32:18;
 - n. „отплата” в Йер. 51:56.
5. В Исус Навиев 22:22 се среща комбинация на всички основни старозаветни имена на Бога (*Ел*, *Елохим*, *ЯХВЕ*, повторени).

В. *Елион*

1. Основното му значение „висок”, „издигнат”, „възвишен” (вж. Битие 40:17; III Царе 9:8; 4 Царе 18:17; Неем. 3:25; Йер. 20:2; 36:10; Пс. 18:13).
2. Използва се като паралел на няколко други имена/титли на Бога.
 - a. *Елохим* – Пс. 47:1-2; 73:11; 107:11;

- b. *ЯХВЕ* – *Битие* 14:22; 4 Царе 22:14;
- c. *Ел-Шадаи* – Пс. 91:1, 9;
- d. *Ел* – Числа 24:16;
- e. *Ела* – използва се често в Данаил гл. 2-6 и Ездра гл. 4-7, като се свързва с *елоаир* (арамейският термин за „върховен бог“) в Дан. 3:26; 4:2; 5:18, 21.

3. Използва се често от не-Израилтяни.

- a. Мелхиседек. *Битие* 14:18-22;
- b. Валаам, Числа 24:16;
- c. Мойсей, като говори за народите във Втор. 32:8;
- d. Евангелието на Лука в Новия Завет, което е написано за езичниците, също използва гръцкия еквивалент *хюпистос* (вж. 1:32, 35, 76; 6:35; 8:28; Деян. 7:48; 16:17).

В. *Елохим* (мн. ч.), *Елоах* (ед. ч.), използва се предимно в поезия

- 1. Този термин не се среща извън Стария Завет.
- 2. Думата може да означава Бога на Израил или боговете на народите (вж. *Изход* 12:12; 20:3). Семейството на Авраам е политеистично (вж. *Исус Навиев* 24:2).
- 3. Терминът *Елохим* се използва също и за други духовни създания (ангели, демони), както във Втор. 32:8 (LXX); Пс. 8:5; Йов 1:6; 38:7. Може да се отнася и за съдиите сред хората (вж. *Изход* 21:6; Пс. 82:6).

4. В Библията това е първото име/ титла на Бога (вж. *Битие* 1:1). Само то се използва до *Битие* 2:4, където се съчетава с *ЯХВЕ*. Принципно (богословски) се отнася до Бог като Творец, даряващ и поддържащ живота на земята (вж. Пс. 104).

Синоним е на *Ел* (вж. Втор. 32:15-19). Може да бъде паралел и на *ЯХВЕ*, както например в Пс. 14 (*Елохим*), който е напълно като Пс. 53 (*ЯХВЕ*), освен в промяната на божествените имена.

5. Макар да е в множествено число и да се използва и за други богове, този термин често се отнася до Бога на Израил, като обикновено обаче глаголят след него е в единствено число, за да се изяви монотеистичната му употреба.

6. Терминът често се среща в речта на не-Израилтяни като име за техните богове:

- a. Мелхиседек, *Битие* 14:18-22;
- b. Валаам, Числа 24:2;
- c. Мойсей, когато говори на народите, Втор. 32:8.

7. Странно е, че често употребявано име за монотеистичния Бог на Израил е в множествено число! Не е съвсем ясно защо е така, но има няколко теории:

a. В еврейския език има много различни видове множествено число, често използвани за поставяне на ударение върху дадена дума. По-късно в езика се появява граматическа черта, наречена „множественост на величие“, където множественото число се използва, за да подсили дадена идея;

b. Терминът може да говори за ангелския съвет, който Бог събира на небето и изпраща за целите Си (вж. III Царе 22:19-23; Йов 1:6; Пс. 82:1; 89:5, 7;

c. Възможно е дори да отразява новозаветното откровение на Бог в три лица. В *Битие* 1:1 Бог създава; в *Битие* 1:2 Духът се носи, а в Новия Завет Исус е пратен от Отец в творението (вж. Йоан 1:3, 10; Римл. 11:36; I Кор. 8:6; Кол. 1:15; Евреи 1:2; 2:10).

Г. *ЯХВЕ*

1. Това име изявява Бог като Бог на завета; като спасител и изкупител! Хората престъпват заветите си, но Бог е верен на думата Си, на обещанията, на завета (вж. Пс. 103).

Среща се за първи път в *Битие* 2:4, в комбинация с *Елохим*. В *Битие* гл. 1-2 няма описания на два процеса на сътворяване, а е един, разгледан от различни

гледни точки: (1) Бог като творец на света (физическа) и (2) Бог като творец на специалното творение – човека. Битие 2:4 започва със специалното откровение за привилегированата позиция и целта на човека, както и с проблема за греха и бунта, който е свързан с тази уникална позиция.

2. В Битие 4:26 се казва: „*хората* започнаха да призовават името на Господа” (*ЯХВЕ*). В Изход 6:3 обаче става ясно, че първите хора на завета (патриарсите и техните родове) познават Бог единствено като *Ел-Шадай*. Името *ЯХВЕ* се обяснява само на едно място – в Изход 3:13-16, особено в ст. 14. В писанията на Мойсей обаче често се появяват популярни игри на думи, а не етимологични термини (вж. Битие 17:5; 27:36; 29:13-35). Няколко са теориите за значението на това име (взети от IDB, vol. 2, pp. 409-11).

- a. от арабски корен, „показвам искрена любов”;
- b. от арабски корен, „отвявам” (*ЯХВЕ* като буреносен Бог);
- c. от угаритски (ханаански) корен, „говоря”;
- d. в един финикийски надпис се среща КАУЗАТИВНО ПРИЧАСТИЕ със значение „Този, който поддържа” или „Този, който постановява”;
- e. от еврейска *Qal* форма, „Този, който е” или „Този, който е тук” (в бъдеще време: „Този, който ще бъде”);
- f. от еврейска *Hiphil* форма, „Този, който причинява”;
- g. от еврейски корен, „живея” (напр. Битие 3:20), като означава „вечно живият, единствено живият”;
- h. от контекста в Изход 3:13-16, игра на думи на формата в ИМПЕРФЕКТ, използва в ПЕРФЕКТ: „Аз ще продължа да бъда това, което бях” или „Аз ще продължа да бъда това, което винаги съм бил” (вж. J. Wash Watts, *A Survey of Syntax in the Old Testament*, p. 67). Пълното име *ЯХВЕ* често се използва в абрeвиацията или вероятно в оригиналната си форма.
 - (1) *Ях* (напр. в алелу-я)
 - (2) *Яху* (в имена, напр. в Исаия)
 - (3) *Йо* (в имена, напр. в Йоил)

3. В късния юдаизъм това заветно име става толкова свято (четирибуквието), че евреите започват да се страхуват да го изрекат, за да не нарушат заповедта от Изход 20:7; Втор. 5:11; 6:13. Затова те заменят еврейския термин с дума за „господар”, „владетел”, „съпруг” – *адон* или *адонай* (господарю мой). Когато четат Стария Завет и срещат *ЯХВЕ*, те прочитат „Господ”. Затова в много преводи *ЯХВЕ* се превежда като Господ.

4. Както и с *Ел*, *ЯХВЕ* често се съчетава с други термини, за да подчертае определени характеристики на заветния Бог на Израил. Възможните комбинации са много, но ето някои от тях.

- a. *ЯХВЕ – Ире* (*ЯХВЕ* ще осигури), Битие 22:14;
- b. *ЯХВЕ – Рофека* (*ЯХВЕ* е твоят изцелител), Изход 15:26;
- c. *ЯХВЕ – Ниси* (*ЯХВЕ* е моето знаме), Изход 17:15;
- d. *ЯХВЕ – Мекадишекем* (*ЯХВЕ*, Който те освещава), Изход 31:13;
- e. *ЯХВЕ – Шалом* (*ЯХВЕ* е мир), Съд. 6:24;
- f. *ЯХВЕ – Саваот* (*ЯХВЕ* на силите), I Царе 1:3, 11; 4:4; 15:2; често в пророците);
- g. *ЯХВЕ – Ро И* (*ЯХВЕ* е моят пастир), Пс. 23:1;
- h. *ЯХВЕ – Сидкену* (*ЯХВЕ* е наша правда), Йер. 23:6;
- i. *ЯХВЕ – Шамат* (*ЯХВЕ* е тук), Езек. 48:35.

□ „**земя и небе**” — Редът на тези думи е обърнат от стих 1, но не е ясно каква е причината.

2:5 „полско растение” — Това се отнася до дивите растения (вж. Битие 21:15; Йов 30:4, 7).

□ „полска трева” — Това са култивираните, домашни култури.

2:6 „пара” — Това (BDB 15, KB 11) е акадийски термин за: (1) потоп или (2) подземен поток. Тук вероятно означава, че напояването става с наводняване („се издигаше”, BDB 748, KB 828, *Qal* ИМПЕРФЕКТ). Арабският паралел означава мъгла, откъдето идва и преводът „пара”. По-скоро трябва да преведем тежка роса.

Това отново вероятно се отнася единствено до Едемската градина. Геологията наблюдава резултати от водна активност на земната повърхност много преди специалното творение на Адам и Ева.

2:7 „образува” — Буквално означава „да оформям глина” (BDB 427, KB 428, *Qal* ИМПЕРФЕКТ, вж. Йер. 18:6). Това е трети термин за описание на Божията творческа дейност по отношение на човека („направим”, 1:26 (BDB 793, KB 889); „създаде”, 1:27 (BDB 135, KB 153) и „образува”, 2:7). Новият Завет ни казва, че Исус Христос е пратен от Бога да извърши сътворението (ср. Йоан 1:3; I Кор. 8:6; Кол. 1:16; Евреи 1:2).

□ „човека от пръст от земята” — „Човек” е еврейският термин „Адам” (BDB 9), който означава (1) игра на думи с думата „червен” (вж. Изход 25:5; 28:17; Числа 19:2; Исаия 63:2; Зах. 1:8) или (2) „земя” (*адама*, ср. с б ст.), като вероятно говори за „буци червена глина”. Това показва колко малък и колко слаб е човекът. Виждаме едно диалектическо напрежение между издигнатото място, което е дадено на човека (направен по Божи образ и подобие) и неговото деликатно и слабо състояние! По същия начин в стих 19 са сътворени и животните. Възможно е също фразата да говори за произхода на човека от земята (вж. Битие 3:19; Пс. 103; Екл. 12:7). Така хората са глината, а Бог е грънчарят (вж. Исаия 29:16; 45:9; 64:8; Йер. 18:6; Римл. 9:20-23).

□ „вдъхна... жизнено дихание” — ГЛАГОЛЪТ „вдъхна” (BDB 655, KB 708) е *Qal* ИМПЕРФЕКТ. СЪЩЕСТВИТЕЛНОТО „дихание” (BDB 675) показва, че Бог се отнася по специален начин към хората. Те обаче имат същите свойства, както и всички останали животни на земята (т. е. дишат, хранят се, отделят и се размножават). Човекът може да общува с Бога по уникален начин, но сме неразривно свързани със земята. Нашето естество има дуалистичен характер (духовен и физически аспект).

□ „човекът стана жива душа” — Хората стават *нефеш* (BDB 659, KB 711-713), както и животните обаче (вж. 1:24; 2:19). Човекът е уникален с това, че Бог лично вдъхва живот в него. Хората нямат душа, те са душа! Ние сме единствено на физическото и духовното. Винаги ще имаме телесен израз на същността си, освен в междинното състояние между смъртта и възкресението (вж. I Сол. 4:13-15).

Дали Адам е пра-човек, или е съвременен развит човек? Как се отнася той към другите хоминиди от древността? В региона на планината Кармил се срещат вкаменелости на хора от каменната епоха от преди над 200 000 години. Кога е сътворен Адам? Дали той е краят на развитието, или е първи от специалното творение?

2:8 „градина” — Този термин (BDB 171) се използва в смисъл на затворен парк. Септуагинта превежда с една персийска дума, „рай”.

□ „в Едем” — На еврейски *Едем* означава „наслада” или „щастлива земя” (BDB 727 III, KB 792 II). Забележете, че градината не е наречена „Едем”, а е разположена в Едем. Това явно е географско местоположение, име на място. Родственият шумерски термин може да се преведе „плодородна земя”. Описанието в стихове 8, 10-14 е много подробно, като цели да покаже точно къде се намира. Въпреки това географската локация не е известна. Повечето коментатори предполагат: (1) в устието на днешните реки Тигър и Ефрат или (2) при изворите на тези реки.

Имената на всички тези реки обаче не отговарят на днешната географска действителност. Не е ясно до каква степен Потопът е променил лицето на земята. Заради сходствата на месопотамския и на

библейския разказ можем да поставим логически градината в Месопотамия, но това е само спекулативно предположение. Виж *Who was Adam?* от Fazale Rana and Hugh Ross, p. 46.

2:9 „дървото на живота... дървото на познаване на доброто и злото” — Последната фраза може да е в скоби (вж. NET Bible, p. 7). Битие 3:3 казва, че има само едно дърво, докато 3:22 предполага наличието на две дървета. Дървото на познаване на доброто и злото няма паралел в древната блискоизточна литература. Това не е някакво магическо дърво, но по някакъв начин предлага на хората начин да бъдат независими от своя Бог и Творец или поне обещава, че ще получат знание и виждане, които са равни или сравними с тези на Бога. Това е естеството на греха. Възможно е и това да е предложение към Ева да контролира Адам, което вече нарушава сътвореното равенство.

ЦИТАТ ОТ БЪЛГАРСКИЯ ПРЕВОД *ВЕРЕН* — 2:10-14

10. И от Едем изтичаше река да напоява градината, и оттам се разклоняваше и ставаше на четири главни реки. **11.** Името на едната е Фисон; тя е, която обикаля цялата евилатска земя, където има злато. **12.** И златото на онази земя е добро; там има и бделионова смола и ониксов камък. **13.** Името на втората река е Гион; тя е, която обикаля цялата хуска земя. **14.** Името на третата река е Тигър; тя е, която тече на изток от Асирия. А четвъртата река е Ефрат.

ЦИТАТ ОТ АНГЛИЙСКИЯ ПРЕВОД *NASB* — 2:10-14

¹⁰Now a river flowed out of Eden to water the garden; and from there it divided and became four rivers. ¹¹The name of the first is Pishon; it flows around the whole land of Havilah, where there is gold. ¹²The gold of that land is good; the bdellium and the onyx stone are there. ¹³The name of the second river is Gihon; it flows around the whole land of Cush. ¹⁴The name of the third river is Tigris; it flows east of Assyria. And the fourth river is the Euphrates.

2:10 „реки” — Това са „разклонения” (BDB 625).

2:11 „Фисон” — Буквално означава „поток” (BDB 810). Възможно е да се отнася до някой древен канал в южна Месопотамия, наречен „Фисон”.

□ **„обикаля”** — Буквално се превежда „върти наоколо” (BDB 685, KB 738, *Qal* ПРИЧАСТИЕ В АКТИВ).

□ **„Хавила”** — Буквално се превежда „пясъчна земя” (BDB 296). Не е тази в Египет, но е свързана с Хус в 10:7. Терминът се използва отново в 10:29 за пясъчната земя в Арабия.

2:12 „бделионова” — Вероятно това е ароматна дървесна смола (BDB 95). Не е ясно значението на този и на следващия термин. Според някои учени трябва да се преведе „перли” (вж. превода на Helen Spurrell и James Moffatt).

□ **„ониксов камък”** — Всички древни термини за скъпоценни камъни са много неясни (BDB 995). Този камък е един от дванайсетте върху нагръдника на Първосвещеника (вж. Изход 28:9). Скъпоценните камъни от Едем се използват метафорично в Езекиил 28:13.

2:13 „Гион” — Буквално е „балон”, „мехур” (BDB 161). Може да се отнася до някакъв древен воден път или канал в южна Месопотамия, наречен „Гион”.

□ **„хуска земя”** — Този термин се използва по три начина в Стария Завет: (1) тук и в 10:6 и сл. говори за каситите на изток от долината на Тигър; (2) в Авакум 3:8; II Летописи 14:9 и сл.; 16:8; 21:16 се отнася до северна Арабия; (3) обикновено се използва за Етиопия или Нубия в северна Африка (BDB

468).

2:14 „Тигър” — Буквално се чете „Хидекел” (BDB 293).

□
NASB, NKJV, NRSV, TEV „Асирия”
NJB „Ашур”
JPSOA, NIV „Асшур”

Понятието (BDB 78) може да означава (1) народ (напр. Числа 24:22, 24; Осия 12:2; 14:4) или (2) земя (вж. Битие 2:14; 10:11; Осия 5:13; 7:11; 8:9; 9:3; 10:6). В този контекст вторият вариант сякаш е по-добър.

□ **„Ефрат”** — Буквално се чете „перат”. Често е наричана „Реката” (вж. Битие 15:18; III Царе 4:21, 24).

ЦИТАТ ОТ БЪЛГАРСКИЯ ПРЕВОД *ВЕРЕН* — 2:15-17

15. И ГОСПОД Бог взе човека и го засели в Едемската градина, за да я обработва и да я пази. **16.** И ГОСПОД Бог заповяда на човека и каза: От всяко дърво в градината свободно да ядеш, **17.** но от дървото за познаване на доброто и злото, от него да не ядеш, защото в деня, когато ядеш от него, непременно ще умреш.

ЦИТАТ ОТ АНГЛИЙСКИЯ ПРЕВОД *NASB* — 2:15-17

¹⁵Then the LORD God took the man and put him into the garden of Eden to cultivate it and keep it. ¹⁶The LORD God commanded the man, saying, „From any tree of the garden you may eat freely; ¹⁷but from the tree of the knowledge of good and evil you shall not eat, for in the day that you eat from it you will surely die.”

2:15 „да я обработва и да я пази” — Човеците имат поставена задача да работят още преди падението. Трудът не е резултат от греха. Терминът „обработвам” означава „служи” (BDB 712, KB 773, *Qal* ИНФИНИТИВНА КОНСТРУКЦИЯ), докато „пазя” означава „защитавам” (BDB 1036, KV 1581, друга *Qal* ИНФИНИТИВНА КОНСТРУКЦИЯ). Това е част от отговорността на управлението на човека. Ние трябва да сме настойници, а не експлоататори на ресурсите на тази планета.

В шумерската и вавилонската митология човекът е създаден, за да служи на боговете, но в Библията Адам и Ева са създадени по Божия образ, за да управляват творението. Това е единствената задача, която им се дава – и няма никаква връзка с нуждите на Бога!

2:16 „От всяко дърво в градината свободно да ядеш” — Това е *Qal* ИНФИНИТИВИ АБСОЛЮТ, съчетан за подсилване на ефекта с *Qal* ИМПЕРФЕКТ от същия корен (BDB 37, KB 40). Божията заповед не е тежка. Бог изпитва (вж. Битие 22:1; Изход 15:22-25; 16:4; 20:20; Втор. 8:2, 16; 13:3; Съд. 2:22; 2 Лет. 32:31) най-висшето Си творение за покорство и вяност.

2:17 „дървото на познаване на доброто и злото” — Това не е магическо дърво. В плодовете му няма някаква тайна физическа съставка, която да отведе човешкия мозък към нови хоризонти. Това е изпитание за покорство и доверие.

Забележете, че дървото предлага добри и лоши последствия. За мен е поразително какво е направил човекът от физическите ресурси на земята. Хората са невероятни творения с потенциал както за добро, така и за зло. Знанието идва с отговорност.

□ **„зло”** — Това е еврейският термин *ra*, който означава „разрушавам” или „съсипвам” (BDB 948).

Той съчетава действието с последствията (вж. Robert B. Girdlestone, *Synonyms of the Old Testament*, p. 80.)

□ „деня” — Като имаме предвид, че Адам и Ева продължават да живеят и след като опитват плода на от дървото, тази употреба на „ден” предполага период от време, а не 24 часа (BDB 398).

□
NASB „със сигурност ще умрете”
NKJV „определено ще умрете”
NRSV „ще умрете”
TEV „ще умрете в същия ден”
NJB „обречени сте да умрете”

Това е ИНФИНИТИВ АБСОЛЮТ и родствен АКУЗАТИВ, „умирам да умра” (BDB 559, KB 562), което е граматически израз на еврейски език за подсилване на значението. Същото е и в стих 16. Структурата може да се преведе по няколко различни начина (вж. *Twenty-Six Translations of the Old Testament*). Очевидно тук под „смърт” се разбира духовната смърт (вж. Ефес. 2:1), която води до физическа смърт (вж. Битие гл. 5). В Библията са описани три етапа на смъртта: (1) духовната смърт (вж. 2:17; 3:1-7; Исаия 59:2; Римл. 5:12-21; 7:10-11; Ефес. 2:1,5; Кол. 2:13а; Яков 1:15); (2) физическата смърт (вж. Битие гл. 5); и (3) вечната смърт, наречена „втората смърт” (вж. Откр. 2:11; 20:6, 14; 21:8). Тук текстът се отнася и до трите вида смърт.

ЦИТАТ ОТ БЪЛГАРСКИЯ ПРЕВОД *ВЕРЕН* — 2:18-25

18. И ГОСПОД Бог каза: Не е добре човекът да бъде сам; ще му създам помощник, като негово съответствие. 19. И ГОСПОД Бог образува от земята всички полски животни и всички небесни птици и ги доведе при човека, за да види как ще ги нарече; и с каквото име назовеше човекът всяко живо същество, това име му остана. 20. Така човекът даде имена на всеки вид добитък, на небесните птици и на всички полски животни. Но помощник, съответен на Адам, не се намери. 21. Тогава ГОСПОД Бог даде на човека дълбок сън и той заспа; и взе едно от ребрата му и изпълни мястото му с плът. 22. И ГОСПОД Бог създаде жена от реброто, което взе от човека, и я доведе при човека. 23. А човекът каза:

Тази вече е кост от костите ми
и плът от плътта ми;
тя ще се нарече жена,
защото от мъжа беше взета.

24. Затова мъжът ще остави баща си и майка си и ще се прилепи към жена си, и те ще бъдат една плът. 25. А и двамата, човекът и жена му, бяха голи и не се срамуваха.

ЦИТАТ ОТ АНГЛИЙСКИЯ ПРЕВОД *NASB* — 2:18-25

¹⁸Then the LORD God said, „It is not good for the man to be alone; I will make him a helper suitable for him.” ¹⁹Out of the ground the LORD God formed every beast of the field and every bird of the sky, and brought *them* to the man to see what he would call them; and whatever the man called a living creature, that was its name. ²⁰The man gave names to all the cattle, and to the birds of the sky, and to every beast of the field, but for Adam there was not found a helper suitable for him. ²¹So the LORD God caused a deep sleep to fall upon the man, and he slept; then He took one of his ribs and closed up the flesh at that place. ²²The LORD God fashioned into a woman the rib which He had taken from the man, and brought her to the man.

²³The man said,
„This is now bone of my bones,
And flesh of my flesh;
She shall be called Woman,
Because she was taken out of Man.”

²⁴For this reason a man shall leave his father and his mother, and be joined to his wife; and they shall

become one flesh. ²⁵ **And the man and his wife were both naked and were not ashamed.**

2:18 „не е добре човекът да бъде сам” — Това е единственото място в тези начални глави на Стария Завет, където се използва фразата „не е добре”. Бог ни е създал така, че ние се нуждаем от друг човек, като тази нужда е по-голяма дори от нуждата за общение с Него! Човекът не може да изпълни своята роля да управлява творението, без да има жена до себе си, нито пък може сам да изпълни заповедта да се размножава и да изпълни земята.

□

NASB „помощник, подходящ за него”
NKJV „помощник, подобен на него”
NRSV „помощник за партньор”
TEV „подходящ спътник, за да му помага”
NJB „помощник”

Това означава „който допълва или завършва” (BDB 740 I, KB 811 I). NET Bible превежда „незаменим помощник” (р. 8). Този термин често се използва за Божията помощ (вж. Изход 18:4; Втор. 33:4, 7, 29; Пс. 33:20; 115:9-11; 121:2; 124:8; 146:5). Вижте каква взаимност има между мъжа и жената в 1:26-27, както и ИМПЕРАТИВИТЕ В МНОЖЕСТВЕНО ЧИСЛО в 1:28. Покорството идва едва след падението (вж. 3:16). Подобно описание на сътворяването на жената е уникално в литературата на Близкия изток в древността.

Интересно изследване е направено в *Hard Sayings of the Bible*, стр. 92-94, където Walter Kaiser приема превода „сила (или мощ), съответстващ на мъжа” (или равна на мъжа).

2:19 „Бог образува всички животни” — Някои учени вземат тези думи и заявяват, че Бог е създал животните след Адам в това, което те наричат „второ сътворение” (вж. Битие 2:4-25). ГЛАГОЛЪТ (BDB 427, KB 428, *Qal* ИМПЕРФЕКТ) може да се преведе „създал е” (вж. NIV). Времевият елемент е еврейските ГЛАГОЛИ е контекстуален.

Д-р Рич Джонсън, професор по религия в *East Texas Baptist University*, ми сподели при своя прочит на този коментар:

„Този случай изразява минало просто време. По този начин евреите структурират последователност на събития. Ако имаме поредица от глаголи в тази форма, тогава знаем, че събитията са се случили в тази последователност. Тук ти говориш за предпоставките на преводачите на NIV, заради които превеждат погрешно този стих, както и 2:8: „Сега ГОСПОД Бог е направил градина...” Преводачите на NIV считат, че тази глава трябва да отговаря на първа глава и отхвърлят правилата за нормално четене на еврейски разказ, за да се впишат в това свое предположение. Въпросът е откъде са го придобили. Глаголът се превежда в минало просто време от KJV, ASV, ERV, RSV, NRSV, NASB, ESV, NEB, REB, NET, Youngs' Literal translation, the Jewish Publication Society translation, the TANAKH, the New American Bible, както и the New Jerusalem Bible. Само в NIV е различно.”

□ **„за да види как ще ги нарече”** — ГЛАГОЛЪТ „нарече” (BDB 894, KB 1128) се използва три пъти в стихове 19 и 20. Имената са нещо много важно за евреите. Това показва авторитета и властта на човека над животните.

Дали това се отнася до (1) всички различни животни по целия свят, (2) първите видове животни или (3) животните в Месопотамия?

2:21 Този стих подчертава уникалното взаимоотношение между мъжа и жената, Адам и Ева (вж. ст. 23). Възможно е това да е древен еврейски израз за близост и интимност. Еврейската дума за „ребро” на други места се превежда като „страна” (BDB 854, KB 1030 I).

Интересно е, че в своята книга *Introduction to the Old Testament*, стр. 555-556, R. K. Harrison подчертава, че еврейският термин за „ребро” тук означава „личностна характеристика”, което от своя страна прави аналогия с начина, по който Адам е създаден по образ и подобие на Бога, което също включва аспекти на Неговата личност.

Интересно е също, че „реброто“ е част от създаването на жената в шумерския разказ за сътворението: от *енки* идва *нин-ти* (вж. D. J. Wiseman, *Illustrations from Biblical Archaeology*). В този контекст шумерската дума за ребро (т. е. *ти*) също означава „да направя жив“. Ева ще бъде майка на всички хора (вж. 3:20).

Трябва да помним също, че Мойсей пише (редактира или съставя) тези глави много по-късно във времето. Тук имаме игра на думи на еврейски език, но еврейският не е първият език при сътворението.

2:22 „доведе я при човека“ — Равините казват, че Бог тук действа като кум.

2:23 „жена... мъж“ — Този стих е в поетична форма. Буквално думите са *Иша* (BDB 35)... *иш* (BDB 35), явно игра на думи (особено в „името ѝ *Иша*“). Адам също я нарича (или поне описва сходството си с нея) Ева. Етимологията не е ясна. Обикновено *адам* се отнася до хората като цяло, а *иш* – до конкретен човек.

2:24 „ще остави баща си и майка си“ — Този ГЛАГОЛ (BDB 736, KB 806) е *Qal* ИМПЕРФЕКТ, вероятно използван в ПОВЕЛИТЕЛНО НАКЛОНЕНИЕ. Важността на семейството се вижда в този коментар за самото начало на сътворението. Мойсей размишлява за своите дни и за значимостта на семейната единица в обществото. Бракът е по-важен от родството!

□	
NASB	„прилепи“
NKJV	„ще се свърже“
NRSV	„прилепне“
TEV	„ще стане едно с“
NJB	„ще се привърже към“

Това е еврейски идиом за вяност и интимност (BDB 179, KB 209, *Qal* ПЕРФЕКТ, ср. с Рут 1:14; Мат. 19:5-6; Ефес. 5:31).

□ „една плът“ — Това изявява пълното единство и важността на взаимоотношенията в една брачна двойка. ЕДИНСТВЕНОТО ЧИСЛО на „едно“ говори за събирането на две отделни личности заедно.

2:25 „и двамата бяха голи и не се срамуваха“ — Този текст трябва да се отнесе към глава 3. Тук разбираме, че Адам няма какво да крие от себе си, от партньорката си и от Бога (BDB 101, KB 161, *Hithpolel* ИМПЕРФЕКТ). Така този идиом обозначава невинност. Нещата обаче скоро ще се променят!

Фактът, че мъжът и жената са голи (BDB 736, ПРИЛАГАТЕЛНО), предполага една строго контролирана природа. Оттук можем да направим предположение, че Едемската градина е защитено и по-късно специално творение, различно от останалата част от земята (т. е. прогресивен креационизъм).

ВЪПРОСИ ЗА ОБСЪЖДАНЕ

Този коментар е само ръководство за изучаване. Това означава, че вие сами носите отговорност за начина, по който тълкувате Библията. Всеки от нас трябва да ходи в светлината, която му е дадена. Приоритет при интерпретацията сте самият вие, вашата Библия и Светият Дух. Не бива да прехвърляте тази отговорност на който и да е коментатор.

Настоящите въпроси за обсъждане целят да ви подпомогнат да обмислите основните теми в този раздел на посланието. Целта им е да предизвикат мисли, а не да дадат крайни отговори.

1. Има ли разлика в Битие 1-2 гл. между нещата, съзидателната дейност на Бога и нещата, които Той сътворява да се възпроизвеждат? Ако да, какво означава това?
2. По какво човек прилича на животните? По какво прилича на Бога?
3. Дали жените са създадени по Божия образ, или само по образа на Адам?
4. Какво означава човекът да покорява и да владее над сътворения ред?

5. Как се отнася фразата „плодете се и се размножавайте” към растежа на населението?
6. Дали Бог иска да бъдем вегетарианци?
7. Неправилно ли е да имаме богослужения в неделя, вместо в събота (вж. Битие 2:2,3)?
8. Защо глави 1 и 2 са толкова сходни, но все пак различни?
9. Защо Адам се превежда едновременно като родствено и като лично име?
10. Защо са ни дадени толкова подробни детайли за географското място на Едемската градина?
11. Назовете трите форми на смърт, представени в Библията.
12. Какво казва стих 18 за нас като сексуални творения?
13. Дали „помощник” предполага взаимност?

БИТИЕ 3:1-24

РАЗДЕЛЕНИЯ ПО АБЗАЦИ В СЪВРЕМЕННИТЕ ПРЕВОДИ

NASB	NKJV	NRSV	TEV	NJB
Каин и Авел	Изкушението и падението на човека	Историята на изкушението	Човешкото непокорство	Падението
3:1-7	3:1-8	3:1-7	3:1	3:1-7
			3:2-3	
			3:4-5	
			3:6-7	
3:8-19		3:8-19	3:8-9	3:8-13
	3:9-19			
			3:10	
			3:11	
			3:12	
			3:13a	
			3:13b	
(14-16)	(14-16)	(14-16)	Бог произнася осъждението	
(17b-19)	(17b-19))	(17b-19)	3:14-15	3:14-16 (14-16)
3:20-21	3:20-24	3:20-21	3:20-21	3:17-19 (17-19) 3:20-24
			Адам и Ева са прогонени от градината	
3:22-24		3:22-24	3:22-24	

ПРОЧИТ НА ТРЕТИ ЦИКЪЛ

ПРОСЛЕДЯВАНЕ НА АВТОРСКОТО НАМЕРЕНИЕ НА НИВО АБЗАЦИ

Този коментар е само ръководство за изучаване. Това означава, че вие сами носите отговорност за начина, по който тълкувате Библията. Всеки от нас трябва да ходи в светлината, която му е дадена. Приоритет при интерпретацията сте самият вие, вашата Библия и Светият Дух. Не бива да прехвърляте тази отговорност на който и да е коментатор.

Прочетете главата на един дъх. Определете темите. Съпоставете вашето тематично разделение с петте съвременни превода по-горе. Разделянето на абзаци не е вдъхновено от Бога, но е ключово за

проследяването на авторското намерение. А именно това е в сърцевината на интерпретирането. Всеки абзац има една единствена тема.

1. Първи абзац
2. Втори абзац
3. Трети абзац
4. И т.н.

НАБЛЮДЕНИЯ ВЪРХУ КОНТЕКСТА

ВЪВЕДЕНИЕ

- A. Битие 3 глава започва да разглежда проблема за злото и страданието в света. Изненадващо е, че повечето равини не използват този текст, когато говорят за злото, греха и човешкия бунт.
- B. В резултат от съзнателния бунт против любящия, грижещ се, даряващ и общуващ Бог, човек разрушава не само религиозния си живот, но и цялостната личност, семейството и света си. Вижте каква цена плаща и самият Бог, за да може човекът да упражни своята свобода. Радостта на Бога и първоначалната цел за творението и с него се променят из основи (но не безвъзвратно) от човешкия бунт. Ако Бог дарява с доброта и любов, това в бунта си човек (а вероятно и ангелите) проявяват радикално неуважение и себичност. Божията непресъхваща любов и обещанието за спасение (вж. 3:15) стават още по-големи в своята благодат!
- C. Макар в тази глава да има общи мотиви с други древни близкоизточни текстове, тя е представена в монотеистичен аспект, а не в дуалистичен.

НАЧАЛО И ЦЕЛ НА ГРЕХА

- A. **Библейски материал**
 1. В богословски аспект според мен Сатана е сътворен, за да: (1) предложи на всички разумни творения на Бога право на избор, който да ги отведе до независимост и след това обвинение, Йов глави 1-2; Захария глава 3 или (2) Битие 3 глава предполага, че по-рано е настъпил бунт в Божието творение или поне злословене пред Бога по адрес на хората от страна на ангелските творения.
 2. Човечеството е повлияно от изкушението.
 3. Библията не коментира директно произхода или целта на „злото“.
 - a. В някои по-късни еврейски писания четем, че грехът започва в Битие 3 глава (в Сатана, след това в хората);
 - b. Други юдейски писания твърдят, че началото на греха е в Битие 6 глава (в „Божии синове“);
 - c. След Исус мнозина лъжеучители съчетават юдаизма с гръцката философска мисъл и заявяват, че злото е заложено във физическата материя (напр. в гръцкия гностицизъм, вж. Колосяни; Ефесяни; I Тимотей; II Тимотей и Тит).
 4. Според някои учени злото има предназначение, иначе не би съществувало. Виждаме обаче явно засилване на злото и на силата на Сатана от Стария до Новия Завет (вж. A. B. Davidson, *The Theology of the OT*, 300-306 стр.). В Стария Завет Сатана не е

враг на Бога (освен може би в тази глава), но навсякъде е враг на човека. Според равините той ревнува от Божията любов и грижа за хората.

5. Грехът на Адам оказва влияние върху цялото творение (това е еврейският възглед за взаимността, ср. с Битие 3:14-24; Римл. 5:12-21; 8:18-23).

В. Историческо-богословско развитие (взето от *Systematic Theology* by L. Berkhof).

1. Равините не приемат първоначалния грях и говорят за две начала (доброто и злото). Старият Завет не коментира Битие 3 глава (нито пък равините).
2. Иринеи Лионски (130-202 г. сл. Хр.) е първият от църковните отци, който говори за греха на Адам и за последствията от него. Този възглед за падението на човек чрез греха на Адам става основен в западната църква (след Августин). С него църквата се е противопоставяла на гностицизма, който разглежда злото като иманентно за материята.
3. Ориген (182-251 г.) твърди, че всеки човек е съгрешил съзнателно в предишно свое съществуване (платонически възглед).
4. Гръцките отци (източната църква) от трети и четвърти век говорят по-малко за влиянието на Адам върху проблема на злото в нашия свят. Оттам се развива пелагианството (от един английски монах), който отрича всякаква подобна връзка.
5. Латинските отци (западната църква), следвайки Августин, подчертават ролята на Адам в проблема за злото, греха и страданието в нашия свят.
6. В протестантската Реформация повечето реформатори следват Августин, докато Арминий развива полупелагиански отговор на догматичния калвинизъм.
7. Философите и богословите развиват няколко теории за греха:
 - a. Кант – някакъв незнаен и необясним проблем в свръхестествената реалност
 - b. Лайбниц – следствие от наложените ограничения в материалния свят
 - c. Шлайермахер – следствие от сетивната природа на човека
 - d. Ритшл – следствие от човешкото невежество
 - e. Барт – част от тайната на предопределението
 - f. Уайтхед – грехът е заложен в системата на този свят. Целта му е да развива Бога и човека.
8. Основната тема на Библията е изкуплението на човека от греха и злото. Това спасение е дело на личния и любящ Бог чрез Христос. Никъде не се обсъжда произходът на греха.

СПЕЦИАЛНО ПОНЯТИЕ: БОГОСЛОВИЕТО НА НОВИЯ ЗАВЕТ ЗА ГРЕХОПАДЕНИЕТО

1. Падението оказва влияние върху цялото човечество, както се вижда от думите на ап. Павел в Римляни 5:12-21.
Римляни 5:12-21 говори за Исус като втория Адам (вж. I Кор. 15:21-22, 45-49; Фил. 2:6-8). Тук се развива богословската теза за индивидуалния и общия грях. Идеята на Павел за падението на човека (и на творението) чрез Адам е уникална и различна от тази на равините, докато възгледът му за общото участие е сходно с равинското поучение. Виждаме способността на Павел под водителството на Духа да използва и развива истините, които е учил по време на обучението си в Йерусалим при Гамалиил (вж. Деян. 22:3).
Доктрината за първоначалния грях в Битие 3 глава е развита от Августин и Калвин. Според нея хората се раждат грешни. Като старозаветни доказателства за това често се използват Псалом 51:5; 58:3 и Йов 15:14; 25:4. Алтернативната богословска теза, че хората са морално и духовно отговорни за своя избор и съдба е развита първо от равините, а след това в църквата от Пелагий и Арминий. Те подкрепят своя възглед с Второзаконие 1:39, Исаия 7:15, Йона 4:11, Йоан 9:41; 15:22,24, Деяния 17:30 и Римляни 4:15. Тезата им гласи, че децата са невинни до възрастта, в която вече могат да поемат морална отговорност (равините считат

тази възраст за 13 години при момчетата и 12 години при момичетата).

Има и средна позиция, в която са верни както позицията за вродената предразположеност към злото, така и идеята за морална отговорност! Злото не е само общо за всички хора, а се развива чрез греха у всеки човек (когато живее далеч от Бога). Въпросът не е падналото състояние на човека (вж. Битие 6:5, 11-12, 13; Римл. 3:9-18,23), а кога става това, при раждането или по-късно в живота?

2. „Ново небе и нова земя” става новозаветната есхатологична тема.

„Ново небе и нова земя” Този гръцки термин за „нов”, *кайнос*, говори за качество, а не за хронологичност (вж. 2:17; 3:12; 5:9; 14:3; 21:1, 2, 5). Това е старозаветна тема, за пресътворената земя (вж. Исаия 11:6-9; 65:17; 66:22; Римл. 8:18-25; II Пет. 3:10, 12). Всички вярващи са жители на това ново Царство (вж. Фил. 3:20; Ефес. 2:19; Евреи 12:23) и споделят това ново творение (вж. II Кор. 5:17; Гал. 6:15; Ефес. 4:24). Паралелна богословска идея срещаме при „града, който не е сътворен от човешки ръце” от Евреи 11:10, 16; 12:22; 13:14.

Новото творение ще бъде като първото творение. Небето ще бъде възстановена Едемска градина. Бог, хората, животните и цялата природа ще се радват отново заедно! Библията започва с Бога, хората и животните в едно съвършено общение в една градина (вж. Битие 1-2 гл.). Тя завършва с Бог и хората в една подобна градинска обстановка (вж. Откр. 21-22 гл.), където т пророците разбираме, че и животните ще присъстват (вж. Исаия 11:6-8; 65:25). Вярващите няма да отидат на небето, а новият Йерусалим ще слезе от небесата (вж. Откр. 21:2) и ще се възцари върху една обновена и очистена земя. Бог и хората отново ще бъдат заедно (вж. Битие 3:15; Исаия 7:14; 8:8, 10; Откр. 21:3).

ИЗСЛЕДВАНЕ НА ДУМИ И ФРАЗИ

ЦИТАТ ОТ БЪЛГАРСКИЯ ПРЕВОД *ВЕРЕН* — 3:1-7

1. А змията беше най-хитра от всички полски животни, които ГОСПОД Бог беше създал. И тя каза на жената: Истина ли каза Бог да не ядете от никое дърво в градината? 2. Жената каза на змията: От плода на дърветата в градината можем да ядем, 3. но от плода на дървото, което е сред градината, Бог каза: Да не ядете от него и да не се докоснете до него, за да не умрете. 4. А змията каза на жената: Никак няма да умрете! 5. Но Бог знае, че в деня, когато ядете от него, ще ви се отворят очите и ще бъдете като Бога – да познавате доброто и злото. 6. И жената видя, че дървото беше добро за храна и че беше приятно за очите, дърво желателно, за да дава знание, и взе от плода му и яде, даде и на мъжа си да яде с нея, и той също яде. 7. Тогава се отвориха очите и на двамата и те познаха, че бяха голи; и съшиха смокинови листа и си направиха препаски.

ЦИТАТ ОТ АНГЛИЙСКИЯ ПРЕВОД *NASB* — 3:1-7

¹Now the serpent was more crafty than any beast of the field which the LORD God had made. And he said to the woman, „Indeed, has God said, ‘You shall not eat from any tree of the garden?’” ²The woman said to the serpent, „From the fruit of the trees of the garden we may eat; ³but from the fruit of the tree which is in the middle of the garden, God has said, ‘You shall not eat from it or touch it, or you will die.’” ⁴The serpent said to the woman, „You surely will not die! ⁵For God knows that in the day you eat from it your eyes will be opened, and you will be like God, knowing good and evil.” ⁶When the woman saw that the tree was good for food, and that it was a delight to the eyes, and that the tree was desirable to make *one* wise, she took from its fruit and ate; and she gave also to her husband with her, and he ate. ⁷Then the eyes of both of them were opened, and they knew that they were naked; and they sewed fig leaves together and made themselves loin coverings.

3:1 „Сега” — Това не показва конкретно време, а е литературен похват за въвеждане на нов етап в драмата на сътворението. Не знаем колко време са прекарвали Адам и Бог, нито колко дълго са живели Адам, Ева и Бог, преди да се случи това.

□ **„змията”** — Вж. **Специално понятие** по-долу. Змията е враг също и в *Епоса на Гилгамеш* (вж. 11:287-289). Там тя открадва растението, което дава вечен живот.

СПЕЦИАЛНО ПОНЯТИЕ: ЗМИЯТА

- A. Понятието „змия” е *Нахаи* (BDB 638). Няколко предположения има за етимологията му:
1. *Кал Стем* – „съскам”;
 2. *Пиел Стем* – „шепна”, както в магия или предсказание;
 3. От 4:22 – „светя”, вероятно свързан с думата за „бронз”;
 4. От арабски корен – „промъквам се”.
- B. Тук има пълен определителен член, което означава една определена змия или персонафицирано творение.
- C. Буквалното възприемане на змия се подкрепя от:
1. Описана е като едно от полските зверове, които Бог е създал.
 2. Наказанието ѝ в 3:14 като реално животно.
 3. В Новия Завет се говори за нея конкретно, II Кор. 11:3 и I Тим. 2:13-14.
- D. Змията се идентифицира конкретно със Сатана в:
1. Премъдрост Соломонова 2:23-24: „Бог създаде човека да бъде безсмъртен;... въпреки това, поради завистта на дявола, смъртта дойде в света.”
 2. Иринеи (ок. 130-202 г.)
 3. Откровение 12:9; 20:2
 4. Такова идентифициране отсъства в Стария Завет, тъй като там никъде не се коментира Битие 3 глава. Дори не се споменава или тълкува в друга старозаветна книга.
- E. Защо Сатана не е назван конкретно? Целта на текста е да подчертае човешката отговорност, а не свръхестественото изкушение. В Римляни глави 1-3, където се говори за греха на човека, както и в глави 4-8, където се разглежда резултата от този грях, няма нито едно място, където да се споменава Сатана.

□ **„хитра”** — Има два възможни варианта за игра на думи (този термин звучи много подобно на „голи” в 2:25) във връзка с този термин (BDB 791, KB 886): (1) „хитра” или „мъдра” и (2) „разсъдлива” (напр. Пр. 1:4; 8:5, 12; 12:16, 23; 13:16; 14:8, 15, 18; 22:3; 27:12). Тук това не е негативна характеристика на змията, а просто признание за определена нейна черта (вж. Матей 10:16). Може би точно по тази причина Сатана избира да се въплъти точно в това създание.

□ **„всички полски животни”** — Това показва, че змията е само една от многото сътворени животински форми.

□ **„Господ Бог”** — Първият термин, „Господ”, е заветното име на Бога, *ЯХВЕ*, идващо от еврейски корен „съм” (вж. Изход 3:14). Втората дума, „Бог”, е еврейският термин *Елохим*, който е в **МНОЖЕСТВЕНО ЧИСЛО** и е обща дума за Бога в Близкия изток в древността, *Ел*. Според равнините

ЯХВЕ показва Божията заветна милост, докато *Елохим* изявява Бог като Творец. Вж. **Специално понятие: ИМЕНАТА НА БОГА** към 2:4.

□ „**И тя каза**” — Много е писано за говорещата змия (забележете личното местоимение). Не знаем какви са били отношенията между хората и животните преди падението, макар е сигурно, че са били приятелски. Според мен обаче речта е част от Божия образ у хората и затова не е нормална за животните. Това общение ще се възстанови в есхатологична обстановка (вж. Исая 11:6-11). Според мен Сатана се вселява в змията и затова хората могат да чуят гласа ѝ. Изненадващо обаче е това, че Ева не изглежда изненадана от този факт!

□ „**жената**” — Коментаторите често обсъждат въпроса защо Ева не е заедно с Адам, въпреки че Сатана използва глаголи в **МНОЖЕСТВЕНО ЧИСЛО**. В 3:6 виждаме, че Адам все пак присъства. Някои твърдят, че това е част от търсенето на идентичност от страна на Ева. Според други Сатана изкушава нея, защото тя не е чула пряко заповедта от Бога (вж. 2:16-17). Всичко това е само спекулации.

□ „**истина ли каза Бог**” — Равините твърдят, че Сатана не може да използва термина *ЯХВЕ*, тъй като не познава Божията милост. В Библията обаче виждаме постепенно усилване на злото в личността на Сатана (вж. *The Theology of the Old Testament* by A. B. Davidson, pp. 300-306).

СПЕЦИАЛНО ПОНЯТИЕ: ЛИЧНОСТНОТО ЗЛО

Тази тема е много трудна по няколко причини:

1. Старият Завет не говори за враг на Бога, а за слуга на *ЯХВЕ*, който предлага алтернатива на хората, след което ги обвинява за неправедността им.
2. Концепцията за личен враг на Бога се развива в неканоничната библейска литература под влиянието на персийската религия (зороастрианизъм). Това оказва от своя страна силно влияние на равинския юдаизъм.
3. Новият Завет развива в пълнота някои старозаветни теми, но само от избрани категории.

Ако подходим към изследването на злото от перспектива на библейското богословие (всяка книга, автор или жанр се изучава и разглежда отделно), тогава се разкриват много различни възгледи за злото.

Ако обаче изследваме чрез извън-библейския или не-библейския подход на световните религии или дори само на източните религии, тогава ще видим, че по-голямата част от тезите в Новия Завет са изказани вече в персийския дуализъм или в гръцко-римския спиритизъм.

Ако приемем божествения авторитет на Писанието, тогава трябва да разгледаме тезите в Новия Завет като продължаващо откровение. Християните трябва да внимават да не позволяват на юдейския фолклор или на английската литература (Данте, Милтън) да добавят каквото и да е към темата. Тази част на откровението определено е забулена в тайна и неяснота. Бог е избрал да не ни изяви всички аспекти на злото, нито произхода и целта му. Показал ни е само победата над злото!

В Стария Завет терминът Сатана или обвинител се използва за три различни групи:

1. човешки обвинители – I Царе 29:4; II Царе 19:22; III Царе 11:14, 20, 29; Пс. 109:6
2. ангелски обвинители – Числа 22:22-23; Захария 3:1
3. демонични обвинители – I Летописи 21:2; III Царе 22:21; Захария 13:2

Едва по-късно, в периода между двата завета, змията от Битие глава се идентифицира със Сатана (вж. Премъдрост Соломонова 2:23-24; Втора книга на Енох 31:3), а още по-късно това става равинска богословска теза (вж. *Sot* 9b и *Sanh.* 29a). „Божиите синове” от Битие 6

глава стават ангели в Първа книга на Енох 54:6. Казвам това, не защото твърдя, че е богословски вярно, а за да покажа развитието на мисълта. В Новия Завет тези старозаветни дела са приписвани на ангелско персонафицирано зло (вж. I Кор. 11:3; Откр. 12:9).

Началото на персонафицираното зло е трудно или дори невъзможно (зависи от гледната ви точка) да се определи от Стария Завет. Една от причините за това е стабилният монотеизъм на Израил (вж. III Царе 22:20-22; Екл. 7:14; Исаия 45:7; Амос 3:6). Всичко в света се приписва на *ЯХВЕ*, за да се изяви Неговото върховенство и уникалност (вж. Исаия 43:11; 44:6, 8, 24; 45:5-6, 14, 18, 21, 22).

Сред възможните източници на информация са: (1) Йов глави 1-2, където Сатана е един от „Божии синове“ (т. е. ангели) в Божието присъствие (вж. Захария 3 гл.) или (2) Исаия глава 14; Езекиил глава 28, където горделивите източни царе (Вавилон и Тир) са използвани като пример за гордостта на Сатана (вж. I Тим. 3:6). Не съм убедена в този подход. Езекиил използва метафори от Едемската градина не само за царя на Тир като Сатана (вж. Езек. 28:12-16), а и за царя на Египет като Дървото на познаване на доброто и злото (Езек. гл. 31). Исаия глава 14 обаче, особено стихове 12-14, описват ангелския бунт чрез гордостта. Ако Бог иска да ни разкрие конкретното естество и произхода на Сатана, това би бил много мъгълан начин и съвсем неподходящо място да го направи. Трябва да се пазим от тенденциите на систематичното богословие да се вземат малки и неясни части от различни завети, автори, книги и жанрове и да се комбинират като части от грандиозен божествен пъзел.

Алфред Едерщайм казва, че равинският юдаизъм е бил силно повлиян от персийския дуализъм и от спекулации за демоничното. Равините не са добър източник на истини в тази област. Исус радикално се разграничава от поучението на синагогата по тази тема. Според мен равинската концепция за ангелското посредничество и противопоставяне при даването на закона на Мойсей на хълма Синай отваря вратата за идеята за върховно създание, което е противопоставено на *ЯХВЕ* и на хората. Двата върховни бога в иранския дуализъм, *Ахура Мазда* (добрият бог) и *Ангра Майнуй* (злият бог), се борят за превъзходство, а земята е тяхно бойно поле. От този конфликт и в юдаизма вероятно се е развил дуализъм между *ЯХВЕ* и Сатана (вж. Alfred Edersheim, *The Life and Times of Jesus the Messiah*, vol. 2, Приложение XIII, 748-763 стр., и Приложение XVI, 770-776 стр.).

В Новия Завет определено има прогресивно откровение по отношение на персонафикацията на злото, но не е толкова развито, както при равините. Добър пример за това е „небесната война“. Падението на Сатана е логическа необходимост, но не ни се дават никакви детайли. Дори и това, което имаме, е забулено в апокалиптичния жанр (вж. Откр. 12:4, 7, 12-13). Макар Сатана да е победен и изхвърлен от земята, той продължава да служи като слуга на *ЯХВЕ* (вж. Матей 4:1; Лука 22:31-32; I Кор. 5:5; I Тим. 1:20).

Трябва да обуздаем любопитството си в тази област. Има някаква личностна сила на изкушение и зло, но въпреки това има само един Бог и хората продължават да бъдат отговорни за своите решения. Води се духовна битка, както преди, така и след спасението. Победата идва и принадлежи само на триединния Бог. Злото е победено и ще бъде прогонено!

□ **„Да не ядете от никое дърво в градината“** — Тази фраза на еврейски е много конкретна, но сякаш представлява твърдение, а не въпрос. Змията просто започва диалог с жената относно Божията забрана за дървото посред градината.

3:2 Ева говори за това, че Бог е дал всички други дървета в градината за храна (вж. 2:16). Змията обаче пренебрегва тази реплика, като се насочва отново към забраната на Бога за дървото на познаване на доброто и злото.

3:3 „но от плода на дървото, което е сред градината“ — От Битие 2:9 научаваме, че има две дървета в средата на градината, дървото на живота и дървото на познаване на доброто и злото. Явно на

подходящото време плодът на тези две дървета е щял да бъде даден на хората, но себичността и алчността им променя Божия план (колко различна е реакцията на Исус във Фил. 2:6-11). Дървото на живота е общ мотив за всички разкази за сътворението от Близкия изток в древността, но дървото на познаване на доброто и злото е уникално и се среща единствено в Библията. В самия плод няма нищо магическо. Не е нещо във физическите му качества, а начинът, по който Бог го използва.

□ „за да не умрете” — Този термин (BDB 559, KB 502) се използва три пъти в стихове 3 и 4. Не е ясно какво е разбирала Ева от смъртта, понеже нито едно от животните не е умирало до този момент. По някакъв начин тази концепция е предадена на хората. Библията говори за три вида смърт: (1) духовната смърт, която срещаме в Битие 3 глава; Исая 59:2; Римляни 7:10-11; Ефесяни 2:1; Яков 1:15; (2) физическата смърт, която е следствие от първата, Битие 5 глава; и (3) вечната смърт, която е следствие от бунтовното и непреклонно сърце на човека (вж. Откр. 2:11; 20:6, 14; 21:8).

3:4 „Змията каза на жената: Никак няма да умрете!” — Това е ИНФИНИТИВ АБСОЛЮТ и *Qal* ИМПЕРФЕКТ от същия корен (BDB 559, KB 562) са подсилване. Сатана атакува първо правдивостта на Бога, а след това истинността на Неговите думи. А в стих 5 ще оспори добротата Му и благоразположението към хората. На еврейски това изречение има изключително подсилена форма. Сатана отрича Божиите думи.

3:5 „Но Бог знае, че в деня, когато ядете от него, ще ви се отворят очите” — Има малко истина в това, което казва Сатана, но това е трагична полуистина (вж. Тит 1:15). Тук преводачът използва в литературен (метафоричен) смисъл думата „ден”, като „когато”. Буквално еврейската фраза казва „тогава когато”.

ГЛАГОЛЪТ „отворят” (BDB 824, KB 959, *Niphal* ПЕРФЕКТ, ср. с ст. 7) предполага някакъв агент, вероятно силата на дървото или на злото.

□ „ще бъдете като Бога” — Тази дума за Бога е терминът *Елохим*. Вж. **Специално понятие** към 2:4. В този контекст се използва за Самия Бог и повечето преводи тълкуват фразата точно така. Терминът обаче може да се използва и за ангели (вж. Пс. 8:5, 6; 82:1, 6 [цитиран в Евреи 2:7]; 97:7); може да означава „духовно същество” (вж. I Царе 28:13) или за израилските съдии (вж. Изход 21:6; 22:8-9). Сякаш е по-логично това да е обещание да станат като ангелите, духовни създания, които са при Бога и дори формират небесния съвет (вж. 3:22). Истинска ирония е това, че човек се опитва да открадне от Бога това, което вече е негово. Хората са по-висши създания от ангелите (вж. Евреи 1:14; 2:14-16; I Кор. 6:3).

3:6 „И жената видя, че дървото беше добро за храна и че беше приятно за очите, дърво желателно, за да дава знание” — Тук виждаме в три действия развитието от изкушението до реалния акт на греха. Според равините очите и ушите са прозорци на душата и това, което позволим да влезе, расте в сърцето ни, докато не изпълним фаталното действие.

□ „даде и на мъжа си да яде с нея и той също яде” — Много е изписано за този стих. Равините казват, че Адам яде от плода, за да не е отделен от жена си. Така казва и Милтън в *Изгубения рай*. От контекста обаче се вижда, че Ева постъпва с Адам така, както змията със самата нея, заедно с опитността тя самата вече да е яла и да не е умряла. Според равините змията използва същата техника при Ева – накарала я е да докосне плода и казва: „Видя ли, че не умря.” Вероятно и тя е казала на Адам: „Видя ли, не умрях.”

3:7 „те познаха, че бяха голи” — Заради тази фраза мнозина коментатори предполагат, че в изкушението присъства и сексуален елемент (вж. II Кор. 11:3, „змията изкуши Ева”). Равините казват дори, че змията е изкушила Ева сексуално, но това би означавало да влагаме собствените си убеждения в текста. Тяхното ново познание не е благословието, което предполагат (вж. Тит 1:15).

□ „съшиха смокинови листа” — Традиционният възглед, че Ева е изяла ябълка, е силно

спекулативен. Според равнините тя е яла смокиня от същото дърво, откъдето вземат листа по-късно, за да се облекат. „Плодът“ обаче може да е всеки вид плод и не можем да знаем. А и това не е никак важно.

ЦИТАТ ОТ БЪЛГАРСКИЯ ПРЕВОД ВЕРЕН — 3:8-13

8. И при вятъра на деня чува гласа на ГОСПОДА Бога, като ходеше из градината; и човекът и жена му се скриха от лицето на ГОСПОДА Бога между дърветата на градината. **9.** И ГОСПОД Бог повика човека и му каза: Къде си? **10.** А той каза: Чух гласа Ти в градината и се уплаших, защото съм гол, и се скрих. **11.** А Бог му каза: Кой ти каза, че си гол? Да не би да си ял от дървото, от което ти заповядах да не ядеш? **12.** И човекът каза: Жената, която Ти си ми дал с мен, тя ми даде от дървото и ядох. **13.** И ГОСПОД Бог каза на жената: Какво е това, което си сторила? А жената каза: Змията ме подмами и ядох.

ЦИТАТ ОТ АНГЛИЙСКИЯ ПРЕВОД NASB — 3:8-13

⁸They heard the sound of the LORD God walking in the garden in the cool of the day, and the man and his wife hid themselves from the presence of the LORD God among the trees of the garden. ⁹Then the LORD God called to the man, and said to him, „Where are you?” ¹⁰He said, „I heard the sound of You in the garden, and I was afraid because I was naked; so I hid myself.” ¹¹And He said, „Who told you that you were naked? Have you eaten from the tree of which I commanded you not to eat?” ¹²The man said, „The woman whom You gave to be with me, she gave me from the tree, and I ate.” ¹³Then the LORD God said to the woman, „What is this you have done?” And the woman said, „The serpent deceived me, and I ate.”

3:8 „те чува шума на Господа Бога, като ходеше из градината” — Преводът *King James* казва „гласът на Господа Бога”, но еврейската дума предполага шум от ходене (BDB 229, KB 246, *Hithpael* ПРИЧАСТИЕ). Структурата на еврейския текст и на контекста предполага, че това е нещо нормално в срещите между Бога и двамата човеци. Това е много антропоморфична фраза за Бога, Който има духовно естество и няма тяло. Според някои учени Бог приема човешка форма, за да общува с Адам и Ева. Може и да е вярно, но единствената част от триединния Бог, която възприема телесна форма, е Синът. Някои коментатори казват, че тъй като Новият Завет отдава сътворението на дейността на Сина (вж. Йоан 1:3, 10; I Кор. 8:6; Кол. 1:16; Евреи 1:2) и тъй като Бог се проявява във физическа форма (като ангел Господен, напр. Битие 16:7-13; 22:11-15; 31:11, 15; 48:15-16; Изход 3:2,4; 13:21; 14:19), тогава и тук вероятно става дума за пред-въплъщаване на Христос.

□ **„в хладината на деня”** — Еврейската фраза е свързана с термина за вятър (BDB 398). Става дума за прохладата през сутринта или вечерта.

□ **„човекът и жена му се скриха от присъствието на Господа Бога”** — Този ГЛАГОЛ (BDB 285, KB 284) е *Hithpael* ИМПЕРФЕКТ. Трагедията на греха вече се вижда в емоционалното и физическото отделяне на Бога с творението Му (вж. Пс. 139; Откр. 6:16).

3:9 „Къде си?” — Очевидно тук Бог не търси информация, а задава въпрос, за да могат хората да осъзнаят какво са направили (вж. ст. 11). Подобни реторически въпроси се използват в Стария Завет, за да излявят един развиващ се аспект от Божия характер, наречен „Отворен теизъм” (Clark Pennock, *The Most Moved Mover*).

3:10 „Уплаших се, защото съм гол” — Каква трагедия! Адам се страхува от любящия Бог, Който го е сътворил и желае да го познава. Дълбочината на греха може ясно да се види тук, където човекът продължава да се крие от Бога, от себе си и от естествения ред. Фактът, че е гол е само прикритие на истинския проблем, който е осъзнатият бунт против Божията воля.

3:12 „човекът каза” — Тук веднага осъзнаваме факта, че Адам е отговорен, макар и да се опитва да обвини Ева, дори и самия Бог. Колкото и извинения да си намира, колкото и да прехвърля отговорността към Ева или Бога, човек остава отговорен за действията си. Богословието на Филип Уилсън „Дяволът ме накара!” не е по-валидно извинение от „Културната среда ме накара” или „Генетичното предразположение ме накара” и т. н.

3:13 „Змията ме подмами и ядох” — Ева бързо научава урока от Адам и започва да търси свои оправдания. Терминът „подмами” тук явно означава „накара ме да забравя” (BDB 674, KB 728, *Hiphil* ПЕРФЕКТ). Възможно е да е звукоподражателна за съскането на змията (или *хису'ани*). Новият Завет говори за действията на Ева във II Коринтяни 11:3 и в I Тимотей 2:14.

НАБЛЮДЕНИЯ ВЪРХУ КОНТЕКСТА на БИТИЕ 3:14-24

ВЪВЕДЕНИЕ

- A. Този пасаж, подобно на 3:1-12, е ключов за разбирането ни за настоящето състояние на света на грях, болести, болка, неправда и зло. Бог не е предвидил светът да бъде такъв.
- B. Този пасаж, особено стих 15, ни показва и какъв ще бъде светът след намесата на Бога и изкуплението! Бог обещава на изкупление на падналото, разбунтувано човечество и то ще дойде чрез „жената”.
- C. Последствията от бунта против Бога и Неговото слово ясно са изразени тук! Сатана е представен като лъжец и грехът навлиза в живота на Адам и Ева и техните деца.
- D. Взаимоотношението между мъжа и жената е ясно очертано в стих 16 (вж. II Тим. 2:9-15; Ефес. 5:22; Кол. 3:18; I Петър 3:1). Обърканите взаимоотношения в нашия свят са пряк резултат от първото съзнателно непокорство. Ако в Стария Завет има етиология, това може да е пример. Те обаче също са повлияни от Божията благодат в Христос (вж. I Кор. 11:11; Гал. 3:28).
- E. Равините отхвърлят идеята за първия грях и говорят за двете „йетзери” (начала). Първият грях на Адам обаче се потвърждава в Стария Завет и в Йов 14:4; 15:14; 25:4; Псалом 51:5, както и в класическия новозаветен пасаж Римляни 5:12-21.

ИЗСЛЕДВАНЕ НА ДУМИ И ФРАЗИ

ЦИТАТ ОТ БЪЛГАРСКИЯ ПРЕВОД *ВЕРЕН* — 3:14-19

14. И ГОСПОД Бог каза на змията: Понеже си сторила това, проклета да си измежду всеки вид добитък и измежду всички полски животни! По корема си ще се влечеш и пръст ще ядеш през всичките дни на живота си! **15.** Ще поставя и вражда между теб и жената, и между твоето семе и нейното семе; то ще ти смаже главата, а ти ще му смажеш петата. **16.** На жената каза: Ще преумножа скръбта ти в бременността, с болки ще раждаш деца; и към мъжа ти ще бъде желанието ти, и той ще те владее! **17.** А на човека каза: Понеже си послушал гласа на жена си и си ял от дървото, за което ти заповядах, като казах: Да не ядеш от него! – проклета да бъде земята поради теб; със скръб ще се прехранваш от нея през всичките дни на живота си; **18.** тръни и бодили ще ти ражда, и ще ядеш полската трева. **19.** С пот на лицето си ще ядеш хляб, докато се върнеш в земята, защото от нея си взет; понеже си пръст, и в пръстта ще се върнеш.

ЦИТАТ ОТ АНГЛИЙСКИЯ ПРЕВОД *NASB* — 3:14-19

¹⁴The LORD God said to the serpent, „Because you have done this, Cursed are you more than all cattle, and more than every beast of the field; on your belly you will go, and dust you will eat all the days of your life; ¹⁵and I will put enmity between you and the woman, and between your seed and her seed; He shall bruise you on the head, and you shall bruise him on the heel.” ¹⁶To the woman He said, „I will greatly multiply Your pain in childbirth, in pain you will bring forth children; yet your desire will be for your husband, and he will rule over you.” ¹⁷Then to Adam He said, „Because you have listened to the voice of your wife, and have eaten from the tree about which I commanded you, saying, ‘You shall not eat from it’; cursed is the ground because of you; in toil you will eat of it all the days of your life. ¹⁸Both thorns and thistles it shall grow for you; and you will eat the plants of the field; ¹⁹by the sweat of your face you will eat bread, till you return to the ground, because from it you were taken; for you are dust, and to dust you shall return.”

3:14 „Господ Бог” — Това е съчетание на двете основни думи за Бога в Стария Завет, *ЯХВЕ* и *Елохим*. Виж коментара към 2:4.

□ **„каза на змията”** — Бог не задава въпроси на змията, както на Адам и Ева. Змията е осъдена като инструмент на злото.

□ **„проклета да си повече от всеки вид добитък”** — ГЛАГОЛЪТ (BDB 76, KB 91) е *Qal* ПРИЧАСТИЕ В ПАСИВ. Това не означава, че всеки добитък (което не е само кравите, а вероятно всички земни животни) вече е прокълнат. Фразата „повече” може да означава „измежду добитъка”. Според равините това се отнася до периода на бременност на добитъка, сравнен с този на змията, който според Талмуд е седем години.

□ **„по корема си ще се влечеш”** — Всяко нещо, което се влечи по корем, се счита за нечисто от евреите (вж. Левит 11:42). Равините казват, че Бог е отрязал краката на змията, за да я направи да пълзи, но по-скоро това е нещо подобно на знака на дъгата от Битие 9:13, която сигурно е съществувала и преди това, но получава допълнително значение, след като е употребена от Бога по специален начин.

□ **„и пръст ще ядеш”** — Исаия 65:25 споменава за този стих. В определен смисъл Бог отправя проклятие към змията буквално. Фразата може да е метафора в Библията за поражение и срам (вж. Пс. 79:9; Исаия 49:23; Мих. 7:17). И двата глагола в ИМПЕРФЕКТ в този стих са използвани в ПОВЕЛИТЕЛНО НАКЛОНЕНИЕ.

3:15 „ще поставя и вражда” — Вражда (BDB 33) е дума, която се използва за съперничество между двама души. Това е сякаш преходът, в който Божието осъждение се насочва от буквалната змия към Сатана (вж. Откр. 12:9; 20:2). Виж “The Presence of God Qualifying our Notions of Grammatical-historical Interpretation: Genesis 3:15 as a Test Case” by Vern S. Poythress, JETS, vol. 50.1, pp. 87-103).

□ **„между теб и жената и между твоето семе и нейното семе”** — Коментаторите много говорят за този стих. В един по-широк каноничен контекст може да се отнася до децата („семето”, BDB 282) на злия (вж. Матей 13:38; Йоан 8:44) и децата на Месия (според Иринея Лионски). Следващият стих обаче е в ЕДИНСТВЕНО ЧИСЛО – „тя” и „ти”, което говори за напрежението между Бог и злия, символизирано в изкупителното дело на идващия Месия (вж. Иринея). Явно е, че Адам и Ева не са разбирали значението на това, нито вероятно и Мойсей, макар той да говори във Второзаконие 18:18, че след него идва друг пророк, по-велик от самия него. Според мен тук се съдържа някаква алюзия към непорочното зачатие, макар човешкият автор със сигурност да не е осъзнавал това, то е известно само на божествения вдъхновител (Светия Дух). Както хората падат заради импулсивността на жената, така ще бъдат изкупени чрез покорството на една жена след свръхестественото зачеване на Месия от Светия Дух (вж. Исаия 7:14; Мат. 1:18-25; Лука 1:26-38, вж. *A Guide To Biblical Prophecy*, pp.

78 and 80). Вулгата променя „то” в следващата фраза на „тя”, но това може да обхване пълнотата на значението.

Както това пророчество не се разбира в пълнота до историческото си изпълнение в непорочното зачатие на Исус, същото можем да кажем и за тълкуванието на целите първа и втора глава на Битие. Историята изявява истинността на откровението, като новите научни открития на нашата земя показват колко сложни и взаимосвързани са всички творчески дела на Бога! Няма никакъв конфликт, само по-пълно познание за Божиите дела от страна на хората!

□

NASB „той ще те нарани по главата”
NKJV „той ще нарани главата ти”
NRSV „той ще порази главата ти”
TEV „нейното потомство ще порази главата ти”
NJB „то ще нарани главата ти”

Понятието „нарани” може да означава „порази”, „удари”, „стрие”, „смаже” или „повали” (BDB 1003, KB 1446, *Qal* ИМПЕРФЕКТ, използва се два пъти, ср. с Йов 9:17). Забележете ЛИЧНОТО МЕСТОИМЕНИЕ В ЕДИНСТВЕНО ЧИСЛО (вж. Римл. 16:20). Битката ще се сведе в крайна сметка до отделните хора.

□

NASB „и ти ще го поразиш по петата”
NKJV „и ти ще поразиш петата му”
NRSV „и ти ще смажеш петата му”
TEV „и ти ще отхапеш петата на потомството ѝ”
NJB „и ти ще удариш петата му”

Същият ГЛАГОЛ (BDB 1003, KB 1446, *Qal* ИМПЕРФЕКТ) се използва и в двата случая, но е явно, че Сатана в крайна сметка е губещ. Ако гледаме от новозаветна перспектива, виждаме, че вероятно става дума за разпъването на кръста.

3:16 „на жената каза” — Тук има четири основни елемента: (1) увеличаване на болката при раждане (*Hiphil* ИНФИНИТИВ АБСОЛЮТ и *Hiphil* ИМПЕРФЕКТ от същия ГЛАГОЛ, BDB 915, KB 176); (2) отглеждане на твърде много деца; (3) проблемите, свързани с отглеждането на деца; и (4) водещата роля на мъжа. Можем да видим как всички те са свързани с бунта на Ева: (а) тя иска да бъде независима, но сега ще бъде изцяло зависима от мъжа си (а не от Бога); (б) тя търси радост и щастие в забранения плод, а получава болка в нормалните аспекти на живота си. Новият Завет явно вижда тук богословски импликации за нарушеното взаимоотношение между мъжете и жените (вж. I Тим. 2:9-15). Трябва да балансираме между това, кои сме в Христос, I Коринтяни 11:11; Галатяни 3:28, и какви продължаваме да бъдем в определени аспекти в Адам, Ефесяни 5:22; Колосяни 3:18; 1 Петър 3:1.

Тук в еврейския текст има някакво объркване. Терминът, преведен „при раждане”, е изписан различно. Еврейските консонанти могат да означават „да лежа в очакване”, което може да означава злото, с което децата са изкушавани (вж. *Hard Sayings of the Bible*, pp. 90-99).

□ **„и към мъжа ти ще бъде желанието ти”** — Еврейската дума се превежда „желание” или „копнеж” (BDB 1003, KB 1801). Според Валтер Кайзер може да означава „да обърна”, вероятно в смисъл на „доминирам” (вж. Битие 4:7). Ева се обръща от *ЯХВЕ*. Наказанието ѝ сега е непрестанно да се обръща към мъжа си, а той често да се възползва от ситуацията (вж. *Hard Sayings of the Bible*, IVP p. 97-98).

□ **„той ще те владее”** — ГЛАГОЛЪТ (BDB 605, KB 647) е *Qal* ИМПЕРФЕКТ. Това е резултат от падението, а греховното естество на мъжете е отвело това до крайност. Ревност, насилване, развод и безбожно господство – това са нещата, които често определят сексуалния нагон на хората! Превърнали сме се в животни, но към сексуалните си нагони сме прибавили и себичност!

3:17 „Понеже си послушал гласа на жена си” — Адам трябва да следва Божиите думи, но вместо

това слуша жена си и нарушава конкретната Божия заповед (вж. 2:15-17).

□ „**проклета да бъде земята поради теб**” — ГЛАГОЛЪТ (BDB 76, KB 91, *Qal* ПРИЧАСТИЕ В ПАСИВ) означава обратното на благословен. Земята няма вече да произвежда свободно и изобилно. Земята днес не е това, което Бог е предвидил да бъде!

Тук има игра на думи между „Адам” (*Адам*, BDB 9) и „земя” (*адама*, BDB 9). Те имат един и същи корен. В Римляни 8:18-23 можем да видим последствията от падението на човека и природата.

Според някои учени това показва как изглежда природата извън Едемската градина. След бунта си Адам и Ева са прогонени от специалното място на Бога в реалността на ловците и жертвите, където трябва да се борят със зъби и нокти за живота си.

□ „**със скръб ще се прехранваш от нея през всичките дни на живота ти**” — Преди падението Адам има задачата да пази градината (вж. 2:15), което е и знак за неговото управление. Сега тази задача ще стане тежка, непрестанна, задължителна и без край (ще работи „почвата” BDB 781). Дори и с труда на човека, земята пак ще дава оскъдна реколта (вж. ст. 18).

Забележете колко пъти в тези начални глави се използва ГЛАГОЛЪТ „храня се” (BDB 37, KB 46; 2:16, 17; 3:1, 2, 3, 6, 11, 12, 13, 14, 17 [два пъти], 18, 19, 22)! Той се отнася както до изобилието, така и до проклятието.

3:19 „докато се върнеш в земята, защото от нея си взет” — Тук виждаме пряката връзка между падението на Адам, неговата духовна смърт (гл. 3) и физическата му смърт (гл. 5). Бог изпълнява словото си. Той казва, че хората ще изпитат смъртта във всичките ѝ форми – и така се случва!

□ „**понеже си пръст**” — вж. Битие 2:7.

ИЗСЛЕДВАНЕ НА ДУМИ И ФРАЗИ

ЦИТАТ ОТ БЪЛГАРСКИЯ ПРЕВОД *ВЕРЕН* — 3:20-21

20. И човекът наименува жена си Ева, защото тя беше майка на всички живи. 21. И ГОСПОД Бог направи кожени дрехи на Адам и на жена му и ги облече.

ЦИТАТ ОТ АНГЛИЙСКИЯ ПРЕВОД *NASB* — 3:20-21

²⁰Now the man called his wife's name Eve, because she was the mother of all *the living*. ²¹The LORD God made garments of skin for Adam and his wife, and clothed them.

3:20 „И човекът наименува жена си Ева, защото тя беше майка на всички живи” — Управлението на мъжа над жената тук се символизира с нейното наименование. Етимологически думата „Ева” (*хауа*) и „живите” (*хая*) са много сходни и това вероятно е популярна игра на думи на еврейски. Изборът на тези думи за Адам, Ева, Каин-Нод, показва литературното естество на тези първи разкази. Истинска ирония е фактът, че тя е наречена „Ева”, тъй като не носи живот, а смърт сред хората.

3:21 Не би трябвало хората да се нуждаят от дрехи, освен ако климатът и/ или други радикални промени не са ги очаквали извън Едемската градина.

Тази първа смърт, дадена от Бога за нуждите на човека, ясно показва грижата на Бога, както и реалността на осъдението и последствията от греха!

Вж. **Специално понятие** по-долу.

СПЕЦИАЛНО ПОНЯТИЕ: ЗАЩО БОГ ОБЛИЧА АДАМ И ЕВА С ЖИВОТИНСКА КОЖА?

- A. Като обезпечаване за тежкия живот извън Едем
- B. За да покрие голотата, заради срама, който вече хората чувстват
- C. За да покаже как животните ще бъдат използвани за нуждите на хората
- D. За да покаже колко различни решения намират хората (листа) и Бога (кожа)
- E. За да им напомни, че смъртта очаква и тях (вж. Битие гл. 5)
- F. Като метафора за обличането с праведността на Христос, която ни се дава като нова дреха (вж. Римл. 13:14; Гал. 3:27; Ефес. 4:24; Кол. 3:8, 10, 12, 14; Яков 1:21; 1 Петър 2:1)
- G. За да покаже неувяхващата любов и грижа на Бога за хората, дори когато са паднали

ЦИТАТ ОТ БЪЛГАРСКИЯ ПРЕВОД *ВЕРЕН* — 3:22-24

22. И ГОСПОД Бог каза: Ето, човекът стана като един от Нас, да познава доброто и злото. И сега, да не простре ръката си да вземе и от дървото на живота, да яде и да живее вечно! 23. Затова ГОСПОД Бог го изгони от Едемската градина да обработва земята, от която беше взет. 24. И изгони човека; и постави на изток от Едемската градина херувимите и пламения меч, който се въртеше, за да пазят пътя към дървото на живота.

ЦИТАТ ОТ АНГЛИЙСКИЯ ПРЕВОД *NASB* — 3:22-24

²²Then the LORD God said, „Behold, the man has become like one of Us, knowing good and evil; and now, he might stretch out his hand, and take also from the tree of life, and eat, and live forever” — ²³therefore the LORD God sent him out from the garden of Eden, to cultivate the ground from which he was taken. ²⁴So He drove the man out; and at the east of the garden of Eden He stationed the cherubim and the flaming sword which turned every direction to guard the way to the tree of life.

3:22 „Ето, човекът стана като един от Нас” — Много е изписано за МНОЖЕСТВЕНОТО ЧИСЛО в Битие (вж. 1:26; 3:22; 11:7). Стих 22 започва с ЕДИНСТВЕНО ЧИСЛО и преминава в МНОЖЕСТВЕНО. Ако оставим Писанието да тълкува Писанието, тогава тук явно става дума за триединния Бог, а не за еврейската граматична форма, наречена множественост за величие. Може обаче да става дума и за: (1) ангелския съвет (вж. III Царе 22:19); (2) двете божествени личности в Псалом 110:1 или дори (3) персонификацията на Бога, известна като ангел Господен; един от много примери срещаме в историята на горящия храст в Изход 3:2,4.

„дървото на живота” — По-рано отбелязахме, че дървото на живота е често срещано в повечето истории на сътворението в Близкия изток в древността. Тук хората са изключени не заради ревността на боговете, а защото е истинско проклятие за човека да живее завинаги в това паднало състояние.

„да живее вечно” — вж. Специално понятие по-долу.

СПЕЦИАЛНО ПОНЯТИЕ: 'ОЛАМ („ВЕЧНО“)

Този термин 'олам (BDB 761, KB 798) се използва много често (над 400 пъти). В няколко случая се среща като определено време, като се свързва с естеството на това, за което се отнася.

- A. Отминало време (само примери)
1. „старовременни мъже”, Битие 6:4
 2. „планини и хълмове”, Битие 49:21
 3. „древните поколения”, Второзаконие 32:7
 4. „предците”, Исус Навиев 24:2
 5. „древните дни”, Исаия 51:9
- B. Продължителност за цял живот (само примери)
1. „да ти вярват завинаги” (на Мойсей), Изход 19:9
 2. „роб завинаги”, Второзаконие 15:17; I Царе 27:12
 3. „през всичките си дни”, Второзаконие 23:6
 4. Самуил „да остане там завинаги”, I Царе 1:22
 5. Царят „да живее до века”, III Царе 1:21; Неемия 2:3; Псалом 21:4
 6. „ще благославяме Господа до века”, Псалом 115:18; 145:1-2
 7. „ще пеем до века”, Псалом 89:1; 115:18; 145:1-2
 8. „вечно бремна” (метафора), Йеремиа 20:17
 9. вероятно Притчи 10:25
- C. Непрестанен живот (но с явни ограничения)
1. Хората живеят вечно, Битие 3:22
 2. Земята, Псалом 78:69; 104:5; 148:6; Еклисиаст 1:4 (вж. II Петър 3:10)
 3. Аароновото свещенство, Изход 29:9; 40:15 (вж. I Царе 2:30)
 4. Съботата, Изход 31:16-17
 5. Празниците, Изход 12:14, 17, 24; Левит 16:29, 31, 24; 23:14, 21, 41
 6. Обрязването, Битие 17:13 (вж. Римл. 2:28-29)
 7. Обещаната земя, Битие 13:15; 17:18; 48:4; Изход 32:13 (вж. писмата до народа в плен)
 8. Опустошените градове, Исаия 25:2; 32:14; 34:10
- B. Условни завети
1. Авраам, Битие 17:7, 8, 13, 19
 2. Израил, Второзаконие 5:29; 12:28
 3. Давид, II Царе 7:13, 16, 25, 29; Псалом 89:2, 4
 4. Израил, Съдии 2:1 (вж. Гал. гл. 3)
- C. Безусловни завети
1. Ной, Битие 9:12, 16
 2. Новият Завет, Исаия 55:3; Йеремиа 32:40; 50:5 (т. е., Йер. 31:31-34; Езек. 36:22-30)
- D. Самият Бог
1. Съществуването Му, Битие 21:33; Второзаконие 32:40; Псалом 90:2; 93:2; Исаия 40:28; Данаил 12:7
 2. Името Му, Изход 3:15; Псалом 135:13
 3. Царуването Му, Изход 15:18; Псалми 45:6; 66:7; Йеремиа 10:10; Михей 4:7
 4. Словото Му, Псалом 119:89, 160; Исаия 40:8; 59:21

5. Любящата Му милост, Псалми 25:6; 89:2; 103:17; 118:1-4, 29; Йеремия 33:1

Е. Неговият Месия

1. Името Му, Псалом 72:17, 19
2. Блажен завинаги, Псалми 45:2, 17; 89:52
3. Царуване, Псалом 89:36, 37; Исаия 9:7
4. Свещеник, Псалом 110:4
5. Вечно съществуване, Михей 5:2

Ф. Живот в новата епоха

1. Вечен живот, Данаил 12:2
2. Вечно презрение, Данаил 12:2
3. Няма повече сълзи, Исаия 65:19 (Откр. 21:4)
4. Няма слънце, Исаия 60:19-20 (Откр. 21:23)

Вижте с колко много различни думи се превежда на различни места тази еврейска дума (превод от NIV):

1. завинаги
2. стар
3. вечен
4. нетленен
5. траен
6. винаги
7. до живот
8. продължава
9. постоянен
10. перманентен
11. всяко време
12. древен, древните дни
13. безкраен
14. до края
15. до самия край
16. дълго време
17. отдавна

3:23 „Затова Господ Бог го изгони от Едемската градина” — Това е силна ГЛАГОЛНА форма (BDB 1081, KB 1511, *Piel* ИМПЕРФЕКТ) с негативна конотация. Във Второзаконие 21:14 се отнася до развода, а в III Царе 9:7 – до осъждението над народа на Израил.

3:24 „херувимите” — Това са крилати ангелски създания (BDB 500), които пазят градината на Бога и държат човеците вън от нея. По-късно се появяват в изкуството на скинията/ храма. Фактът, че градината се пази, показва, че тя е специално място, защитена среда, която сега е вече недостъпна за човеците. Вж. **Специално понятие** по-долу.

СПЕЦИАЛНО ПОНЯТИЕ: ХЕРУВИМИ

- А. Един от няколкото вида ангелски създания. Тези точно пазят светите места (вж. Изход 25:18-22; III Царе 8:6-7).
- В. Етимологията не е много ясна:
1. От академски, „застъпник” или „посредник” между Бога и човека;

2. От еврейски, вероятно игра на думи между „колесница” и „херувим” (вж. Езек. гл. 1; 10);
 3. Някои учени твърдят, че думата означава „светещ изглед”.
- C. Физическа форма – трудно е да се установи, защото Библията ги описва по различен начин, а в Близкия изток в древността се срещат множество животинско-човешки форми. Някои ги свързват с:
1. Крилатия бик от Месопотамия
 2. Крилатите орли-лъвове от Египет, наречени „грифини”
 3. Крилати създания по Хирам, тронът на царя на Тир
 4. Египетския сфинкс и подобни форми, открити в двореца от слонова кост на цар Ахав в Самария
- D. Физическо описание
1. Формата на херувимите е подобна на описанието на серафимите в Исаия 6 гл.
 2. Примери за различни форми
 - a. Брой лица
 - (1) две, Езекиил 41:18
 - (2) четири, Езекиил 1:6, 10; 10:14, 16, 21, 22
 - (3) едно, Откровение 4:7
 - b. Брой крила
 - (1) две, III Царе 6:24
 - (2) четири, Езекиил 1:6, 11; 2:23; 10:7, 8-21
 - (3) шест (като серафимите от Исаия 6:2), Откровение 4:8
 3. Други черти
 - a. Човешки ръце, Езекиил 1:8; 10:8, 21
 - b. Крака
 - (1) прави, без колена, Езекиил 1:7
 - (2) крака на теле, Езекиил 1:7
 4. Йосиф Флавий признава, че никой не знае как изглеждат херувимите (вж. *Antiquities of the Jews*, VIII:3:3).
- E. Места и цел в Библията
1. Пазители на дървото на живота, Битие 3:24 (вероятно се използва метафорично за Сатана в Езек. 28:14, 16)
 2. Пазители на скинията
 - a. Над ковчега на Завета; Изход 25:18-20; Числа 7:89; I Царе 4:4
 - b. Изобразени на покривала и завеси; Изход 26:1, 31; 36:8, 35
 3. Пазители на Соломоновия Храм
 - a. Два големи изографисани херувима в Светая Светих; III Царе 6:23-28; 8:6-7; II Летописи 3:10-14; 5:7-9
 - b. На стените на вътрешното светилище; III Царе 6:29, 35; II Летописи 3:7
 - c. На плочи, които са свързвани с различни ритуални съдове; III Царе 7:27-39
 4. Пазители на храма на Езекиил
 - a. Изографисани на стените и вратите; Езекиил 41:18-20, 25
 5. Свързвани с пренасяне на божеството
 - a. вероятно метафора за вятър; II Царе 22:11; Псалми 18:10; 104:3-4; Исаия 19:1
 - b. пазители на Божия трон; Псалми 80:1; 99:1; Исаия 37:16
 - c. пазители на колесницата на Бога; Езекиил 1:4-28; 10:3-22; I Летописи 28:18
 6. Храмът на Ирод
 - a. Изрисувани по стените (т. е. пазители; ср. с Талмуд, “Yoma” 54a)
 7. Тронната сцена в Откровение (т. е. пазител; вж. Откр. гл. 4-5)

ВЪПРОСИ ЗА ОБСЪЖДАНЕ

Този коментар е само ръководство за изучаване. Това означава, че вие сами носите отговорност за начина, по който тълкувате Библията. Всеки от нас трябва да ходи в светлината, която му е дадена. Приоритет при интерпретацията сте самият вие, вашата Библия и Светият Дух. Не бива да прехвърляте тази отговорност на който и да е коментатор.

Настоящите въпроси за обсъждане целят да ви подпомогнат да обмислите основните теми в този раздел на посланието. Целта им е да предизвикат мисли, а не да дадат крайни отговори.

1. Какъв е този разказ алегория, мит или исторически наратив?
2. Дали змията е буквална и дали наистина е говорила?
3. Дали змията е била обладана и водена от злия? Ако да, как и защо?
4. Бог знаел ли е какво ще направят Адам и Ева? Ако да, защо го е позволил?
5. Опишете със свои думи етапите на развитие на изкушението на змията и конкретните обвинения против Бога.
6. Как може Бог, Който е духовно творение, да има тяло?
7. Обяснява ли глава 3 присъствието на злото в нашия свят и вината в сърцето на човека? Ако да, защо не се говори повече за това в Стария Завет?
8. Дали змията е слуга на Бога, който изпитва хората, или вече се е разбунтувала против Бога (вж. Йов гл. 1-2 и Зах. гл. 3)?
9. Защо Господ осъжда едно животно, което е просто използвано от Сатана?
10. Дали стих 15 е алюзия към идването на Месия, или е просто страхът между жените и змиите?
11. Явно е, че днешното ни общество, което изключително набляга на равенството между мъжете и жените, отхвърля стих 16 като универсален принцип. Според вас валиден ли е този стих и днес?
12. Дали стих 20 е акт на покаяние и вяра от страна на Адам, или е съзнателно твърдение, че той и Ева могат да се справят и сами?
13. Обяснете употребата на МНОЖЕСТВЕНОТО ЧИСЛО за Бога в стих 22. Дали това е предвестник на доктрината за Троицата, или е нещо друго? Защо да и защо не?

БИТИЕ 4:1-26

РАЗДЕЛЕНИЯ ПО АБЗАЦИ В СЪВРЕМЕННИТЕ ПРЕВОДИ

NASB	NKJV	NRSV	TEV	NJB
Каин и Авел	Каин убива Авел	Каин, Авел и Сит	Каин и Авел	Каин и Авел
4:1-8	4:1-8	4:1-7	4:1-7	4:1-8
		4:8-16	4:8	
4:9-15	4:9-15		4:9a	4:9-16
			4:9b	
			4:10-12	
			4:13-14	
	Семейството на Каин		4:15-16	
4:16	4:16-18		Потомците на Каин	
4:17-22		4:17-22	4:17-22	4:17-22
	4:19-24			
4:23-24		4:23-24	4:23-24	4:23-24
(23-24)	(23-24) Нов син	(23-24)	(23-24) Сит и Енох	(23-24) Сит и потомците му
5:25-26	4:25-26	4:25-26	4:25-26	4:25-26

ПРОЧИТ НА ТРЕТИ ЦИКЪЛ

ПРОСЛЕДЯВАНЕ НА АВТОРСКОТО НАМЕРЕНИЕ НА НИВО АБЗАЦИ

Този коментар е само ръководство за изучаване. Това означава, че вие сами носите отговорност за начина, по който тълкувате Библията. Всеки от нас трябва да ходи в светлината, която му е дадена. Приоритет при интерпретацията сте самият вие, вашата Библия и Светият Дух. Не бива да прехвърляте тази отговорност на който и да е коментатор.

Прочетете главата на един дъх. Определете темите. Съпоставете вашето тематично разделение с петте съвременни превода по-горе. Разделянето на абзаци не е вдъхновено от Бога, но е ключово за проследяването на авторското намерение. А именно това е в сърцевината на интерпретирането. Всеки абзац има една единствена тема.

1. Първи абзац
2. Втори абзац
3. Трети абзац
4. И т.н.

ВЪВЕДЕНИЕ

- A. Мнозина коментатори твърдят, че 4:1-24 разказва за началото на бунтовното потомство на Каин, докато 4:25-5:32 описва развитието на богоугодното потомство на Сет. Това може да ни помогне при разглеждането на пасажа, но тази разлика напълно ще се заличи, когато в 6:5-6, 11-12, 13 видим покварата на всички хора.
- B. Учените казват, че глава 4 не е подробно западно родословие, а източно еврейско, което само подчертава основните моменти. Ако съберем датите в Битие 4 глава, ще видим, че някои се повтарят и покриват период от само около 2000 години. Затова аз вярвам, че това е само представителна извадка или символични числа (подобно на родословието на Исус в Матей и Лука), а не подробно родословие.
- C. Глава 5 е наречена „главата на смъртта”, но стихове 21-24 предлагат голяма надежда за изкуплението на човечеството с вземането на Енох. Същите думи се използват и за Илия в IV Царе 2:3, 5, 9, 10.
- D. Битие 3:8-11:9 показва ужасяващите последствия от греха, който продължава от поколение на поколение.
- E. За потомците на Каин не ни се разказва, както за потомците на Сет (нямаме време и години). Родът на Каин загива при потопа. Причината вероятно се корени в избора му на жена. Всички двукраки с големи черепи, изработващи сечива, не са направени по Божия образ.

ИЗСЛЕДВАНЕ НА ДУМИ И ФРАЗИ

ЦИТАТ ОТ БЪЛГАРСКИЯ ПРЕВОД *ВЕРЕН* — 4:1-8

1. И Адам позна жена си Ева, и тя забременя и роди Каин. И каза: С помощта на ГОСПОДА придобих мъж. 2. Роди още и брат му Авел. Авел стана овчар, а Каин стана земеделец. 3. И след време Каин принесе жертва на ГОСПОДА от земните плодове. 4. И Авел също принесе от първородните на стадото си и от тлъстината му. И ГОСПОД погледна благосклонно на Авел и на жертвата му, 5. а на Каин и на жертвата му не погледна благосклонно. И Каин се разсърди твърде много и лицето му се помрачи. 6. И ГОСПОД каза на Каин: Защо си се разсърдил и защо е помрачено лицето ти? 7. Ако правиш добро, не е ли прието? Но ако не правиш добро, грехът лежи на вратата и към теб ще бъде неговото желание, но ти владей над него. 8. А Каин каза това на брат си Авел. И когато бяха на полето, Каин нападна брат си Авел и го уби.

ЦИТАТ ОТ АНГЛИЙСКИЯ ПРЕВОД *NASB* — 4:1-8

¹Now the man had relations with his wife Eve, and she conceived and gave birth to Cain, and she said, „I have gotten a man-child with *the help of the LORD.*” ²Again, she gave birth to his brother Abel. And Abel was a keeper of flocks, but Cain was a tiller of the ground. ³So it came about in the course of time that Cain brought an offering to the LORD of the fruit of the ground. ⁴Abel, on his part also brought of the firstlings of his flock and of their fat portions. And the LORD had regard for Abel and for his offering; ⁵but for Cain and for his offering He had no regard. So Cain became very angry and his countenance fell. ⁶Then the LORD said to Cain, „Why are you angry? And why has your countenance fallen? ⁷”If you do well, will not *your countenance* be lifted up? And if you do not do well, sin is crouching at the door; and its desire is for you, but you must master it.” ⁸Cain told Abel his brother. And it came about when they were in the field, that Cain rose up against Abel his brother and killed him.

4:1 „човекът имаше отношение с жена си Ева” — Буквално: „Адам позна Ева” (така ВЕРЕН). Еврейският термин „позна” говори за лично интимно взаимоотношение (BDB 393, KB 390, *Qal* ПЕРФЕКТ, ср. с Йер. 1:5). Не се казва дали това е първият сексуален контакт между Адам и Ева. Библията не ни казва колко деца са имали и кога са се родили. Знаем имената само на три от тях. Това е много важно, когато тълкуваме новозаветния термин за „познаването” на Бога – не е важно само да знаем фактите, а да имаме лично взаимоотношение. Отговора на човека пред Бога включва: (1) да повярва на определени истини, (2) да приеме една Личност и (3) да живее по определен начин!
Вж. **Специално понятие** по-долу.

СПЕЦИАЛНО ПОНЯТИЕ: ПОЗНАВАМ (според парадигмата на Второзаконие)

Еврейската дума „познавам” (BDB 393) има няколко значения (семантични полета) в *Qal*.

1. да различавам доброто от злото – Битие 3:22; Второзаконие 1:39; Исаия 7:14-15; Йона 4:11
2. да знам чрез разбиране – Второзаконие 9:2, 3, 6; 18:21
3. да знам чрез опит – Второзаконие 3:19; 4:35; 8:2, 3, 5; 11:2; 20:20; 31:13; Исус Навиев 23:14
4. да размишлявам – Второзаконие 4:39; 11:2; 29:16
5. да познавам лично
 - a. човек – Битие 29:5; Изход 1:8; Второзаконие 22:2; 28:35, 36; 33:9
 - b. Бог – Второзаконие 11:28; 13:2, 6, 13; 28:64; 29:26; 32:17
ЯХВЕ – Второзаконие 4:35, 39; 7:9; 29:6; Исаия 1:3; 56:10-11
 - c. сексуално – Битие 4:1, 17, 25; 24:16; 38:26
6. научно умение или знание – Исаия 29:11, 12; Амос 5:16
7. да бъда мъдър – Второзаконие 29:4; Притчи 1:2; 4:1; Исаия 29:24
8. Божието знание
 - a. за Мойсей – Второзаконие 34:10
 - b. за Израил – Второзаконие 31:21, 27, 29

□ **„Каин”** — Името „Каин” (*qayin*, BDB 884 III, KB 1097 и BDB 888-89) е игра на звуци с еврейската дума за „придобит” (*qaniti*). Идеята изглежда е в това, че Каин е специален дар, получен с помощта на *ЯХВЕ* (вероятно дори изпълнение на 3:15).

□ **„мъжко дете с помощта на Господа”** — Преводът „мъжко дете” улавя тази идея. Някои учени твърдят, че Ева е имала дъщери преди това, а това е първото мъжко бебе, но подобни твърдения са чисто спекулативни. Последната фразата на стих 1, „с помощта на Господа” (BDB 86), показва, че това е изявление на вяра от Ева, основано на Битие 3:15. Тук за първи път името *ЯХВЕ* се използва самостоятелно. Следващият път, когато се среща така, е в поклонението на Господа от потомците на Сит.

4:2 „Роди още и брат му Авел” — Според равините отсъствието на фразата „и Адам позна Ева” в стих 2 показва, че Каин и Авел са близнаци. Това обаче изглежда малко вероятно.

□ **„Авел”** — Еврейският термин означава „дъх”, „изпарение” или „суета” (BDB 211 II, ср. с Екл. 1:2). За избора на името може да има три възможни причини: (1) може да отразява (а) отчаянието на Ева за падналото ѝ състояние или (б) предсказание за краткостта на живота му; (2) възможна е връзка с акадийската дума за „син” (*ibil*); и (3) според някои е свързана с думата за „слабост”, заради обезсърчението на Ева от проклятието да роди много деца (вж. Битие 3:16).

4:3 „Каин принесе жертва на Господа от земните плодове” — Забележете, че Каин е първият, който принася жертва на Господа (BDB 97, KB 112, *Hiphil* ИМПЕРФЕКТ). Няма никаква причина жертвата от жито да е по-недостойна от животинската жертва. Идеята тук е във вярата на даващия, а не в самата жертва. Вероятно са отнесли жертвите си пред портите на Едемската градина.

4:4 „Авел също принесе от първородните на стадото си” — Тук важно е да отбележим термина „първородни” (BDB 114). Каин носи част от своята земеделска продукция, докато Авел донася най-доброто от стадото си, с което показва своята вяра и поклонение. Не бива обаче да забравяме, че текстът е много неясен и лаконичен. Трябва да внимаваме да не виждаме повече в тези първи истории, отколкото реално пише в тях.

□	
NASB	„и тлъстата им част”
NKJV	„и тлъстината им”
NRSV	„тлъстите им части”
TEV	„най-доброто от тях”
NJB	„част от тяхната тлъстина”
SEPT	„дори и най-тлъстото от тях”
JPSOA	„най-доброто”
NET	„дори най-тлъстите им части”

Явно още тук, както в по-късния юдаизъм, на олгара се принасят вътрешностите и тлъстината около тях: (1) смятало се е, че оттам идват емоциите и чувствата и (2) тлъстината е символ на благоденствие и здраве.

Септуагинта, *JPSOA* и *NET Bible* четат фразата не като принасяне на тлъстина на олгара, а най-доброто от стадото. Това се вписва по-добре в контекста.

□ **„И Господ погледна благосклонно на Авел и на жертвата му”** — Буквално терминът е „погледна на”, с позитивна конотация (BDB 1043, KB 1609, *Qal* ИМПЕРФЕКТ, ср. с TEV и NJB). Много се спекулира по въпроса как точно е станало това, но текстът не ни казва ясно. Очевидно е, че Бог е предал по някакъв начин радостта си от едната жертва и неодобрението си от другата. Мнозина коментатори в миналото и днес отбелязват, че Бог първо приема Авел, а след това жертвата му. Такъв е винаги редът (вж. Евреи 11:4). Проблемът на Каин е неговото отношение. Възможно е Бог да изявява Своя суверенитет, като отдава благоволенieto си на по-младия, а не на по-големия. Този модел се вижда на няколко пъти в Битие.

4:5 „Каин се разсърди твърде много” — Еврейските думи са много силни тук в описанието на емоциите на Каин (BDB 354, KB 351, *Qal* ИМПЕРФЕКТ с НАРЕЧИЕТО „твърде”, BDB 547). Вижете как той се ядосва на Бога, но ще изкара гнева си на своя брат. Темата тук е гняв и негативни емоции посред поклонението. Вероятно е разочарован, защото пръв е донесъл приноса си, но този на Авел е приет, а не неговият.

□ **„лицето му се помрачи (чертите му паднаха)”** — Тук имаме игра на думи между „падна” в стихове 5 и 6 (BDB 656, KB 709) и „няма ли да се повдигнат чертите ти” в стих 7. Терминът „повдигна” може да означава „приемам” (BDB 669, KB 724, *Qal* ИНФИНИТИВНА КОНСТРУКЦИЯ, вж. NKJV, NRSV, TEV).

4:6 „Защо си се разсърдил” — Тук отново Бог задава въпроси, не за да получи информация, а за да помогне на човека да разбере своите чувства и мотиви (вж. ст. 9 и 3:9, 11, 13).

4:7 „грехът лежи на вратата” — В този стих грехът е персонафициран като диво животно, което иска да погубва (вж. I Пет. 5:8). Възможно е да има академична връзка с термина за „привеждам се за атака”, който се използва за демоничните сили (BDB 918, KB 1181, *Qal* ПРИЧАСТИЕ). Това показва

истинското естество на греха в нашия свят.

□ „и към теб ще бъде неговото желание” — Същият термин за „желание” (BDB 1003, KB 1802) се използва и в Битие 3:16. Той показва, че злото търси само унищожение (т. е. „контрол”, „управление”).

□ „но ти трябва да владееш над него” — ГЛАГОЛЪТ (BDB 605, KB 647) е *Qal* ИМПЕРФЕКТ. Тук виждаме, че ние не сме кукли на конци в ръцете на злото, а имаме способността, с Божията помощ, да се противопоставим (вж. Ефес. 6:13; Яков 4:7; I Пет. 5:9), да се покаем и да бъдем възстановени! Каин не е обвързан от греха на Адам (вж. Езек. 18:2-4). Ние сме поваляни от бунта на Адам и Ева, но оставаме отговорни за избора, който правим.

4:8 „Каин каза на брат си Авел” — Много е казано за тази фраза. Според някои Каин е разказал на Авел какво Бог му е казал в стихове 6 и 7. Други следват самарянското Петокнижие, Септуагинта, Syriac, Вулгата и RSV и твърдят, че Каин е примабил брат си в полето, за да може да го убие (т. е. целенасочено убийство).

□ „Каин се повдигна против Авел” — Глава 3 говори за свръхестественото изкушение; глава 4 разказва за развитието на падналото естество на Адам. Тук няма изкусител, само напълно развит грях, който е резултат от греха на Адам и Ева, предаден на всички техни потомци (вж. Римл. 8:9-18, 23; I Йоан 3:12). ГЛАГОЛИТЕ „повдигна” (BDB 877, KB 1086, *Qal* ИМПЕРФЕКТ) и „уби” (BDB 246, KB 255, *Qal* ИМПЕРФЕКТ) показват как расте насилието.

ЦИТАТ ОТ БЪЛГАРСКИЯ ПРЕВОД ВЕРЕН — 4:9-15

9. И ГОСПОД каза на Каин: Къде е брат ти Авел? А той каза: Не зная. Пазач ли съм аз на брат си? 10. И Бог каза: Какво си направил? Гласът на кръвта на брат ти вика към Мен от земята. 11. И сега, проклет да си от земята, която отвори устата си да приеме кръвта на брат ти от твоята ръка! 12. Когато работиш земята, тя няма вече да ти дава силата си; бежанец и скитник ще бъдеш на земята. 13. А Каин каза на ГОСПОДА: Наказанието ми е твърде тежко, за да мога да го понеса. 14. Ето, гониш ме днес от лицето на земята, и ще се скрия от лицето Ти и ще бъда бежанец и скитник на земята; и всеки, който ме намери, ще ме убие. 15. А ГОСПОД му каза: Затова, който убие Каин, на него ще се отмъсти седмкратно. И ГОСПОД сложи белег на Каин, за да не го убие никой, който го намери.

ЦИТАТ ОТ АНГЛИЙСКИЯ ПРЕВОД NASB — 4:9-15

⁹Then the LORD said to Cain, „Where is Abel your brother?” And he said, „I do not know. Am I my brother’s keeper?” ¹⁰He said, „What have you done? The voice of your brother’s blood is crying to Me from the ground. ¹¹Now you are cursed from the ground, which has opened its mouth to receive your brother’s blood from your hand. ¹²When you cultivate the ground, it will no longer yield its strength to you; you will be a vagrant and a wanderer on the earth.” ¹³Cain said to the LORD, „My punishment is too great to bear! ¹⁴Behold, You have driven me this day from the face of the ground; and from Your face I will be hidden, and I will be a vagrant and a wanderer on the earth, and whoever finds me will kill me.” ¹⁵So the LORD said to him, „Therefore whoever kills Cain, vengeance will be taken on him sevenfold.” And the LORD appointed a sign for Cain, so that no one finding him would slay him.

4:9 „Пазач ли съм аз на брат си?” — Проблемът на Каин е в това, че сърцето му не се е покаяло. Терминът „пазач” може да означава „пастир” (BDB 1036, KB 1581, *Qal* АКТИВНО ПРИЧАСТИЕ), което би могло да е игра на думи със заниманието на Авел (вж. ст. 2).

4:10 „Гласът на кръвта на брат ти вика към Мен от земята” — Тази фраза е особено важна („вика” BDB 858, KB 1042, *Qal* АКТИВНО ПРИЧАСТИЕ). За евреите силата на живота се намира в кръвта

(вж. Левит 17:11; Откр. 6:9, 10). На еврейските език „кръв“ е в МНОЖЕСТВЕНО ЧИСЛО. Раши казва, че това се отнася до Авел неосъщественото му поколение. МНОЖЕСТВЕНОТО ЧИСЛО показва също и интензитета на чувствата.

4:11 „Сега проклет да си от земята” — Това е първото директно проклятие, отправено към човек. При греха на Адам прокълнатата е земята. Интересното при Каин, който е земеделец, е в това, че той вече не може да върши това. Той е изгонен в пустинята, където пребивават демоните и няма никаква земеделска дейност.

4:12 „тя няма вече да ти дава силата си” — Това е *Hiphil* ПОВЕЛИТЕЛНА форма (BDB 414, KB 418). Мнозина коментатори смятат, че това е причината родът на Каин да изгради и да се засели в градовете, вместо да продължи селския живот (вж. ст. 16-24).

□ **„бежанец и скитник ще бъдеш”** — Тези два термина звучат сходно (BDB 631, KB 681 и BDB 626, KB 678, ср. с ст. 14) и описват номадския живот на Каин. Те представляват игра на думи с името на земята Нод (BDB 627 II). Тук отново виждаме литературния начин на изграждане на тези първи глави.

4:13 „Наказанието ми е твърде тежко, за да мога да го понеса!” — Каин не съжالياва за извършеното от него, а единствено за последствията.

4:14 „гониш ме днес от лицето на земята” — Това е практическият резултат от греха на Каин, докато следващата фраза – „ще се скрия от лицето Ти” – е духовното (вж. 3:8).

□ **„който ме намери, ще ме убие”** — Каин се страхува за живота си. Според равините той се страхува от животните. Контекстът обаче сякаш казва, че роднините му ще бъдат „go'el” (мъстител за кръв) за Авел и ще го търсят да го убият. Това предполага, че Адам и Ева имат и много други, неназовани деца.

Много интересен коментар относно връзката на Адам и Ева с други хуманоиди в праисторията може да се прочете в коментара на Дерек Киднер „Битие” от поредицата Тиндейл (на български от БХСС), както и в изследването на антропологията от Бернард Рам в *The Christian's View of Science and Scripture*. От този стих разбираме, че има и много други разумни същества. Друго разглеждане на темата за хуманоидите и времето, когато са обитавали Близкия изток в древността, прави R. K. Harrison, *Introduction to the Old Testament*, pp. 147-163, както и *Who was Adam?* от Fazale Rana and Hugh Ross.

Ако Каин се е оженил за някой извън човешкия род, който няма Божия дух, тогава в Битие 6:1-4 виждаме смесване на сътворените човечи с други двукраки животни, а не на хора с ангели.

4:15 „на него ще се отмъсти седемкратно” — Понятието „седемкратно” означава крайно отмъщение (BDB 988). Бог явно оставя Каин жив като ярък знак за греха. Равините твърдят, че Бог казва, че ще му отмъсти в седем поколения, което означава до Ламех. Според една равинска легенда стих 23 се отнася до Ламех и сина му, Тувал-Каин, който случайно убива Каин.

□ **„сложи белег на Каин”** — Това е знак (BDB 16, „белег”) или на (1) Божията милост посред осъждението, или на (2) Божият съд, който с времето не забравя. Според равините Бог поставя животински рог на главата на Каин. По-вероятно обаче това да е белег на челото (вж. Езек. 9:4, 6).

ЦИТАТ ОТ БЪЛГАРСКИЯ ПРЕВОД ВЕРЕН — 4:16

16. Тогава Каин излезе от присъствието на ГОСПОДА и се засели в земята Нод, на изток от Едем.

ЦИТАТ ОТ АНГЛИЙСКИЯ ПРЕВОД NASB — 4:16

¹⁶Then Cain went out from the presence of the LORD, and settled in the land of Nod, east of Eden.

4:16 „Тогава Каин излезе от присъствието на Господа” — Това явно е физическият резултат, изявяващ духовния („излезе” BDB 422, KB 425, *Qal* ИМПЕРФЕКТ). Стихове 16-24 показват всъщност как прогоненото човечество започва да изгражда своя светска система без Бог. Този свят анти-*ЯХВЕ* ще се види в царствата във виденията на Данаил. Най-ясно се вижда в образа на голямата блудница Вавилон в книгата Откровение, както и в употребата на термина „свят” от апостол Йоан.

□ **„земята Нод”** — „Нод” е еврейски термин за „скитане”, „земята на скитниците” (BDB 627 П). Това очевидно е игра на думи с името на Каин. Не знаем къде се намира това място, но очевидно е по-на изток от Едем, отколкото са били Адам и Ева.

ЦИТАТ ОТ БЪЛГАРСКИЯ ПРЕВОД *ВЕРЕН* — 4:17-22

17. И Каин позна жена си и тя забременя и роди Енох. И Каин съгради град и наименува града Енох, по името на сина си. 18. А на Енох се роди Ирад, и Ирад роди Мехуяил, и Мехуяил роди Метусаил, и Метусаил роди Ламех. 19. А Ламех си взе две жени; името на едната беше Ада, а името на другата – Села. 20. Ада роди Явал; той стана родоначалник на скотовъдци, които живеят в шатри. 21. А името на брат му беше Ювал; той стана родоначалник на всички, които свирят с арфа и флейта. 22. И Села също роди Тувал-Каин, ковач на всякакво изделие от мед и желязо; а сестра на Тувал-Каин беше Наама.

ЦИТАТ ОТ АНГЛИЙСКИЯ ПРЕВОД *NASB* — 4:17-22

¹⁷Cain had relations with his wife and she conceived, and gave birth to Enoch; and he built a city, and called the name of the city Enoch, after the name of his son. ¹⁸Now to Enoch was born Irad, and Irad became the father of Mehujael, and Mehujael became the father of Methushael, and Methushael became the father of Lamech. ¹⁹Lamech took to himself two wives: the name of the one was Adah, and the name of the other, Zillah. ²⁰Adah gave birth to Jabal; he was the father of those who dwell in tents and have livestock. ²¹His brother's name was Jubal; he was the father of all those who play the lyre and pipe. ²²As for Zillah, she also gave birth to Tubal-cain, the forger of all implements of bronze and iron; and the sister of Tubal-cain was Naamah.

4:17 „Каин позна жена си” — За кого се е оженил? Повечето консервативни учени смятат, че се е взел една от своите сестри за жена, но Библията не казва подобно нещо. Битие 5:4 казва, че Адам и Ева са имали и други синове и дъщери. Звучи логично те да са хората, от които Каин се страхува в 4:14 (виж коментара там).

□ **„тя забременя и роди Енох”** — Нито един опит за етимология на това име не е убедителен докрай. Името „Енох” може да означава „начинател” или „инициатор” (BDB 335). Има явно сходство между списъка с децата на Каин и списъка с децата на Сит в глава 5 (напр. Енох и Ламех). Не е ясно каква е конкретната причина за тази етимологична прилика, но тя показва: (1) че двата рода имат много социални връзки или (2) разликите в духовното отношение между поколенията.

За отбелязване е също и че не са предложени годините на живот на хората в поколението на Каин. Това може да означава, че дългата продължителност на живота в потомството на Сит е символично представяне на признание или похвала. (Както е при списъка на десетимата шумерски царе, които живеят много дълго, някои преди, други след потопа. Продължителността на живота намалява значително след потопа, но остава доста голяма, в сравнение с днешните стандарти.)

□ **„той съгради град”** — Това сякаш е директно нарушение на Божията наредба той да бъде скитник (вж. ст. 12, 14). Други виждат в това действие пример за страха да не бъде убит, той изгражда укрепление, за да предпази себе си и семейството си (подобна бе целта и на Вавилонската кула).

4:18 „А на Енох се роди Ирад” — Възможна етимология на това име е: (1) орнамент в града; (2) гражданин или (3) бързоходец (BDB 747).

□ **„Мехуаяил”** — Възможна етимология на това име е: (1) „Бог дава живот”; (2) „Бог дава извор на живот”; (3) „поразен от Бога” или (4) „направен от Бога” (BDB 562).

□ **„Метусаил”** — Възможна етимология на това име е: (1) „Божий човек”; (2) „силен младеж” или (3) „цар” (BDB 607).

4:19 „Ламех си взе две жени” — Това е първата полигамия, като тя започва в рода на падналия Каин. Значението на името Ламех не е ясно (BDB 541).

□ **„Ада... Села”** — Имената на тези две жени представляват игра на думи с понятията за физическа красота. Според равините едната жена е трябвало да ражда деца, а другата е взета, за да му носи удоволствие. Името „Ада” може да означава „украшение” или „скръб” (BDB 725), докато „Села” изглежда означава „сянка” или „подслон”, или „звънтеж”, или „музикален инструмент” (BDB 853).

4:20 „Явал; той стана родоначалник на скотовъдци, които живеят в шатри” — Този термин означава „скитник” (BDB 385 II), като представлява номадския живот, който е развил.

4:21 „Ювал... всички, които свирят с арфа и флейта” — Според някои учени името означава „звук”. Това е първото представяне на дарби за свирене на музикални инструменти. Езекиил 18:13 свързва музиката с дявола. Както всяка друга дарба от Бога, тази също може да се използва с погрешни мотиви. Тази племенна група развива не само струнните, но и духовите инструменти.

4:22 „Тувал-Каин, ковач на всякакво изделие от мед и желязо” — Това е първият човек (BDB 1063), който започва да прави оръжия за война. Вероятно стихове 21-22 разказва за тримата мъже, за да изяви техните занимания.

□ **„Наама”** — Името означава „приятен” или „красив” (BDB 653 I). Според равините тя е жената на Ной, но това е много малко вероятно.

ЦИТАТ ОТ БЪЛГАРСКИЯ ПРЕВОД *ВЕРЕН* — 4:23-24

23. И Ламех каза на жените си: Ада и Села, чуйте гласа ми! Жени Ламехови, слушайте думите ми, понеже мъж убих за раната си, и юноша – за нараняването си. 24. Ако за Каин се отмъсти седмкратно, за Ламех ще се отмъсти седемдесет и седмкратно.

ЦИТАТ ОТ АНГЛИЙСКИЯ ПРЕВОД *NASB* — 4:23-24

²³Lamech said to his wives, „Adah and Zillah, Listen to my voice, You wives of Lamech, Give heed to my speech, For I have killed a man for wounding me; And a boy for striking me; ²⁴If Cain is avenged sevenfold, Then Lamech seventy-sevenfold.”

4:23 „Ламех каза на жените си” — Това е един от първите поетични пасажии в Библията (около 40% от Стария Завет е предаден в поетична форма). Граматически той е свързан със стих 22. Равинска легенда разказва, че двете му жени са го напуснали, защото при инцидент по време на лов е убил Каин и сина си Тивал-Каин. Това обаче изглежда твърде измислено. Тук обаче виждаме развитието на греха до такава степен, че Ламех се хвали с жестокостта на своето отмъщение. Според някои учени той е държал първото оръжие от Тувал-Каин в ръка, докато е рецитирал това поетично самохвалство. Коментаторите все още спорят за времевия елемент (минало, бъдеще). Повечето предполагат, че става

дума за нещо, което предстои да се случи, а не за вече отминало събитие.

4:24 „седемдесет и седмкратно” — Тук виждаме жестокостта на отмъщението на Ламех (вж. 4:15). Някои коментатори правят контраст между тези думи и думите на Исус за прощката в Матей 18:21, 22.

ЦИТАТ ОТ БЪЛГАРСКИЯ ПРЕВОД *ВЕРЕН* — 4:25-26

25. И Адам пак позна жена си и тя роди син, когото наименува Сит , защото, тя казваше: Бог ми определи друго семе вместо Авел, понеже Каин го уби. **26.** Също и на Сит се роди син, когото наименува Енос. Тогава започнаха да призовават Името на ГОСПОДА.

ЦИТАТ ОТ АНГЛИЙСКИЯ ПРЕВОД *NASB* — 4:25-26

²⁵Adam had relations with his wife again; and she gave birth to a son, and named him Seth, for, *she said*, „God has appointed me another offspring in place of Abel, for Cain killed him.” ²⁶To Seth, to him also a son was born; and he called his name Enoch. Then *men* began to call upon the name of the LORD

4:25-26 Контекстуално тези стихове трябва да бъдат при глава 5. Първоначално не е имало разделение на глави и стихове нито е еврейските текстове на Стария Завет, нито в гръцките на Новия Завет.

4:25 Тук имаме друга игра на думи между еврейския термин „определен” (*shat*, BDB 1011, KB 1483, *Qal* ПЕРФЕКТ) и Сит (*shet*, BDB 1011 I). Тази непрестанна литературна (звукова) игра с имената в Битие 1-11 гл. показва литературния характер на текста.

4:26 „когото наименува Енос” — Това е един от еврейските термини за „човек” (BDB 60), синоним на „адам” (вж. Йов 25:6; Пс. 8:4; 96:3; 144:3; Исая 51:12; 56:2).

□ **„Тогава хората започнаха да призовават името на Господа”** — Тук се говори за редовно обществено поклонение, което е видно от употребата на заветното име на *ЯХВЕ*. Мнозина виждат тук противоречие между тези думи и Изход 6:3. Вероятно хората са използвали името на *ЯХВЕ*, без да знаят какво означава в пълнота, чак до времето на Мойсей. Това е началото на месианския род (вж. Лука 3:38).

БИТИЕ 5 гл.

РАЗДЕЛЕНИЯ ПО АБЗАЦИ В СЪВРЕМЕННИТЕ ПРЕВОДИ

NASB	NKJV	NRSV	TEV	NJB
Наследниците на Адам	Семейството на Адам	Поколенията от Адам до Ной	Потомството на Адам	Патриарсите преди Потопа
5:1-2	5:1-5	5:1-2	5:1-5	5:1-2
5:3-5		5:3-5		5:3-5
5:6-8	5:6-8	5:6-8	5:6-8	5:6-8
5:9-11	5:9-11	5:9-11	5:9-11	5:9-11
5:12-14	5:12-14	5:12-14	5:12-14	5:12-14
5:15-17	5:15-17	5:15-17	5:15-17	5:15-17
5:18-20	5:18-20	5:18-20	5:18-20	5:18-20
5:21-24	5:21-24	5:21-24	5:21-24	5:21-24
5:25-27	5:21-24	5:21-24	5:21-24	5:21-24
5:28-31	5:28-31	5:28-31	5:28-31	5:28-31
5:32	5:32	5:32	5:32	5:32

ПРОЧИТ НА ТРЕТИ ЦИКЪЛ

ПРОСЛЕДЯВАНЕ НА АВТОРСКОТО НАМЕРЕНИЕ НА НИВО АБЗАЦИ

Този коментар е само ръководство за изучаване. Това означава, че вие сами носите отговорност за начина, по който тълкувате Библията. Всеки от нас трябва да ходи в светлината, която му е дадена. Приоритет при интерпретацията сте самият вие, вашата Библия и Светият Дух. Не бива да прехвърляте тази отговорност на който и да е коментатор.

Прочетете главата на един дъх. Определете темите. Съпоставете вашето тематично разделение с петте съвременни превода по-горе. Разделянето на абзаци не е вдъхновено от Бога, но е ключово за проследяването на авторското намерение. А именно това е в сърцевината на интерпретирането. Всеки абзац има една единствена тема.

1. Първи абзац
2. Втори абзац
3. Трети абзац
4. И т.н.

ИЗСЛЕДВАНЕ НА ДУМИ И ФРАЗИ

ЦИТАТ ОТ БЪЛГАРСКИЯ ПРЕВОД *ВЕРЕН* — 5:1-2

1. Това е книгата на родословието на Адам. В деня, когато Бог сътвори човека, Той го направи по Божие подобие; 2. създаде ги мъжки и женски пол, благослови ги и ги нарече човек в деня, когато бяха създадени.

ЦИТАТ ОТ АНГЛИЙСКИЯ ПРЕВОД *NASB* — 5:1-2

¹This is the book of the generations of Adam. In the day when God created man, He made him in the likeness of God. ²He created them male and female, and He blessed them and named them Man in the day when they were created.

5:1 „родословието на” — Този термин (BDB 410) се повтаря десет пъти в Битие (вж. 2:4; 5:1; 6:9; 10:1; 11:10, 27; 25:12, 19; 36:1; 37:2). От това заключаваме, че оригиналът е писмен документ (вероятно глинени плочи или кожен свитък). В клиновидното писмо на древна Месопотамия се използват повторяеми термини или фрази, за да свързват в едно цяло няколко глинени плочи (наречени колофон). Аз смятам, че за написването на Петокнижието Мойсей е използвал: (1) устна традиция, (2) писмени източници от Патриарсите и (3) директно откровение.

Тази фраза се повтаря много пъти в Битие. С нея винаги завършва даден контекст. Нейната функция е да бъде показател за края на дадена литературна единица.

□ **„В деня, когато Бог сътвори човека”** — Тук вероятно започва нова отделна каменна плоча с клиновидно писмо, която обобщава Битие 1-2 гл..

5:2 „и ги нарече човек” — Забележете, че тук се използва родовото име на Адам, а в стих 3 е личното му име. Родовото име е още едно потвърждение за равенство, както в 1:26-27.

□ **„в деня”** — Тази употреба на „ден” не предполага 24-часов период от време, а епоха или даден период. Същата употреба виждаме в Битие 2:4; Псалом 90:4.

Вж. **Специално понятие** към 1:5.

ЦИТАТ ОТ БЪЛГАРСКИЯ ПРЕВОД *ВЕРЕН* — 5:3-5

3. Адам живя сто и тридесет години и роди син по свое подобие, по своя образ, и го нарече Сит. 4. А откакто роди Сит, дните на Адам станаха осемстотин години, и роди синове и дъщери. 5. И всичките дни на Адам, колкото живя, станаха деветстотин и тридесет години, и умря.

ЦИТАТ ОТ АНГЛИЙСКИЯ ПРЕВОД *NASB* — 5:3-5

³When Adam had lived one hundred and thirty years, he became the father of *a son* in his own likeness, according to his image, and named him Seth. ⁴Then the days of Adam after he became the father of Seth were eight hundred years, and he had *other* sons and daughters. ⁵So all the days that Adam lived were nine hundred and thirty years, and he died.

5:3 „Адам... роди син по свое подобие, по свой образ” — Има две възможни тълкувания на тази фраза: (1) подобно на другите животни на земята, Адам има поколение като себе си (вж. 1:11) или (2) тук виждаме, че Божият образ (вж. 1:26-27) остава в човека дори и след падението.

5:5 „всичките дни на Адам, колкото живя, станаха деветстотин и трийсет години” — Много е

казано за продължителността на човешкия живот преди и непосредствено след Потопа. Според някои учени обяснението е следното: (1) числата са фигуративни; (2) смятани са по различен начин; (3) грехът все още не е бил обхванал земята в степента, както е днес или (4) големите числа се използват, за да отдадат чест на древните водачи, както в шумерските списъци на десетимата царе на древността. В този списък царете преди потопа са живеели *много* по-дълго от царете след потопа, подобно на родословията в Библията.

ЦИТАТ ОТ БЪЛГАРСКИЯ ПРЕВОД ВЕРЕН — 5:6-8

6. И всичките дни на Адам, колкото живя, станаха деветстотин и тридесет години, и умря. 6. Сит живя сто и пет години и роди Енос. 7. А откакто роди Енос, Сит живя осемстотин и седем години и роди синове и дъщери. 8. И всичките дни на Сит станаха деветстотин и дванадесет години, и умря.

ЦИТАТ ОТ АНГЛИЙСКИЯ ПРЕВОД NASB — 5:6-8

⁶Seth lived one hundred and five years, and became the father of Enoch. ⁷Then Seth lived eight hundred and seven years after he became the father of Enoch, and he had *other* sons and daughters. ⁸So all the days of Seth were nine hundred and twelve years, and he died.

По този въпрос бе коментирано в 4:26.

ЦИТАТ ОТ БЪЛГАРСКИЯ ПРЕВОД ВЕРЕН — 5:9-11

9. Енос живя деветдесет години и роди Каинан. 10. А откакто роди Каинан, Енос живя осемстотин и петнадесет години и роди синове и дъщери. 11. И всичките дни на Енос станаха деветстотин и пет години, и умря.

ЦИТАТ ОТ АНГЛИЙСКИЯ ПРЕВОД NASB — 5:9-11

⁹Enosh lived ninety years, and became the father of Kenan. ¹⁰Then Enoch lived eight hundred and fifteen years after he became the father of Kenan, and he had *other* sons and daughters. ¹¹So all the days of Enoch were nine hundred and five years, and he died.

5:10 „Каинан” — Това име може да означава: (1) „собственик”; (2) „дете”; (3) „нещо сътворено”; (4) „млад човек” или (5) „копиеносец” (BDB 884). При толкова много възможности е явно (както и в много други случаи), че не можем да знаем какво е първоначалното значение.

ЦИТАТ ОТ БЪЛГАРСКИЯ ПРЕВОД ВЕРЕН — 5:12-14

12. Каинан живя седемдесет години и роди Маалалеил. 13. А откакто роди Маалалеил, Каинан живя осемстотин и четиридесет години и роди синове и дъщери. 14. И всичките дни на Каинан станаха деветстотин и десет години, и умря.

ЦИТАТ ОТ АНГЛИЙСКИЯ ПРЕВОД NASB — 5:12-14

¹²Kenan lived seventy years, and became the father of Mahalalel. ¹³Then Kenan lived eight hundred and forty years after he became the father of Mahalalel, and he had *other* sons and daughters. ¹⁴So all the days of Kenan were nine hundred and ten years, and he died.

Тук става явно, че това са паралелни или стандартни литературни термини.

ЦИТАТ ОТ БЪЛГАРСКИЯ ПРЕВОД ВЕРЕН — 5:15-17

15. Маалалеил живя шестдесет и пет години и роди Яред. 16. А откакто роди Яред, Маалалеил живя осемстотин и тридесет години и роди синове и дъщери. 17. И всичките дни на Маалалеил станаха осемстотин деветдесет и пет години, и умря.

ЦИТАТ ОТ АНГЛИЙСКИЯ ПРЕВОД NASB — 5:15-17

¹⁵Mahalalel lived sixty-five years, and became the father of Jared. ¹⁶Then Mahalalel lived eight hundred and thirty years after he became the father of Jared, and he had *other* sons and daughters. ¹⁷So all the days of Mahalalel were eight hundred and ninety-five years, and he died.

5:15 „Маалалеил” — Името означава „слава на Бога” (BDB 239).

□ „Яред” — Името означава „потомък” (BDB 434).

ЦИТАТ ОТ БЪЛГАРСКИЯ ПРЕВОД ВЕРЕН — 5:18-20

18. Яред живя сто шестдесет и две години и роди Енох. 19. А откакто роди Енох, Яред живя осемстотин години и роди синове и дъщери. 20. И всичките дни на Яред станаха деветстотин шестдесет и две години, и умря.

ЦИТАТ ОТ АНГЛИЙСКИЯ ПРЕВОД NASB — 5:18-20

¹⁸Jared lived one hundred and sixty-two years, and became the father of Enoch. ¹⁹Then Jared lived eight hundred years after he became the father of Enoch, and he had *other* sons and daughters. ²⁰So all the days of Jared were nine hundred and sixty-two years, and he died.

5:18 „Енох” — Името може да означава (1) „пионер”; (2) „посветен” или (3) „начинател” (BDB 335). Виж коментара на 4:17б за сходството на имената между рода на Каин (глава 4) и рода на Сит (глава 5).

ЦИТАТ ОТ БЪЛГАРСКИЯ ПРЕВОД ВЕРЕН — 5:21-24

21. Енох живя шестдесет и пет години и роди Матусал. 22. А откакто роди Матусал, Енох ходи по Бога триста години и роди синове и дъщери. 23. И всичките дни на Енох станаха триста шестдесет и пет години. 24. И Енох ходи по Бога и не се намираше вече, защото Бог го взе.

ЦИТАТ ОТ АНГЛИЙСКИЯ ПРЕВОД NASB — 5:21-24

²¹Enoch lived sixty-five years, and became the father of Methuselah. ²²Then Enoch walked with God three hundred years after he became the father of Methuselah, and he had *other* sons and daughters. ²³So all the days of Enoch were three hundred and sixty-five years. ²⁴Enoch walked with God; and he was not, for God took him.

5:21 „Матусал” — Името означава или (1) „човек на копието”, или (2) „човек на оръжието” (BDB 607). Това е най-дълго живелият човек в Библията, но няма обяснение за това, нито се набляга на този

факт по някакъв начин. Равините казват, че потопът идва в деня, когато Матусал умира.

5:22 „Енох ходи по Бога” — Този еврейски термин (BDB 229, KB 246) е с корен *Hithpael*, който показва близко взаимоотношение почти до степента на „живее с Него”. Както и при останалите еврейски имена в древността, не можем да сме сигурни за точното значение (BDB 335). Евреи 11:5 говори за ходенето с вяра на Енох. Единственият друг човек, за когото се използва тази фраза, е Ной в 6:9.

5:24 „защото Бог го взе” — Същите думи (BDB 542, KB 534, *Qal* ПЕРФЕКТ) се използват за Илия в IV Царе 2:3, 5, 9, 10. Това предполага преминаване в Божието присъствие без физическа смърт. Отношението на Енох към Бога води до близко лично взаимоотношение. В една глава, където твърде често се среща фразата „и умря”, това дава огромна надежда: (1) за Божията любов и (2) за всеки, който уповава в Него.

ЦИТАТ ОТ БЪЛГАРСКИЯ ПРЕВОД ВЕРЕН — 5:25-27

25. Матусал живя сто осемдесет и седем години и роди Ламех. 26. А откакто роди Ламех, Матусал живя седемстотин осемдесет и две години и роди синове и дъщери. 27. И всичките дни на Матусал станаха деветстотин шестдесет и девет години, и умря.

ЦИТАТ ОТ АНГЛИЙСКИЯ ПРЕВОД NASB — 5:25-27

²⁵Methuselah lived one hundred and eighty-seven years, and became the father of Lamech. ²⁶Then Methuselah lived seven hundred and eighty-two years after he became the father of Lamech, and he had *other* sons and daughters. ²⁷So all the days of Methuselah were nine hundred and sixty-nine years, and he died.

5:26 „Ламех” — Името вероятно означава: (1) „силен”; (2) „младеж”; (3) „войн” или (4) „завоевател” (BDB 541). KB насочва към арабски корен със значение „много силен човек”. Това име се среща и в рода на Каин (вж. 4:18 и сл.). Това предполага: (1) че името е било често срещано или (2) че има някаква връзка между двата рода.

ЦИТАТ ОТ БЪЛГАРСКИЯ ПРЕВОД ВЕРЕН — 5:28-31

28. Ламех живя сто осемдесет и две години и роди син, 29. и го нарече Ной, като казваше: Този ще ни облекчи от работата ни и от труда на ръцете ни поради земята, която ГОСПОД прокле. 30. А откакто роди Ной, Ламех живя петстотин деветдесет и пет години и роди синове и дъщери. 31. И всичките дни на Ламех станаха седемстотин седемдесет и седем години, и умря.

ЦИТАТ ОТ АНГЛИЙСКИЯ ПРЕВОД NASB — 5:28-31

²⁸Lamech lived one hundred and eighty-two years, and became the father of a son. ²⁹Now he called his name Noah, saying, „This one will give us rest from our work and from the toil of our hands arising from the ground which the LORD has cursed.” ³⁰Then Lamech lived five hundred and ninety-five years after he became the father of Noah, and he had *other* sons and daughters. ³¹So all the days of Lamech were seven hundred and seventy-seven years, and he died.

5:28 — Колко различни са обаче двамата Ламех. Единият се хвали с жестокостта на отмъщението (от рода на Каин); другият се надява на Божията милост (от рода на Сит)!

5:29 „Ной... облекчи” — Това е народна, а не лингвистична етимология на термина „давам покой”

(BDB 629). Тя показва вярата на Ламех, че чрез Ной ще се обърне в голяма степен проклятието от Битие 3:17. Това е изповед на вяра от Ламех.

ЦИТАТ ОТ БЪЛГАРСКИЯ ПРЕВОД *ВЕРЕН* — 5:32

32. А Ной беше на петстотин години, и Ной роди Сим, Хам и Яфет.

ЦИТАТ ОТ АНГЛИЙСКИЯ ПРЕВОД *NASB* — 5:32

³²Noah was five hundred years old, and Noah became the father of Shem, Ham, and Japheth.

5:32 „Сим” — Този термин може да означава „известен” или „име” (BDB 1028).

„Хам” — Този термин може да означава „топъл съм” или „тъмен съм” (BDB 325).

„Яфет” — Този термин може да означава „красота” или „разпространение” (BDB 834).

ВЪПРОСИ ЗА ОБСЪЖДАНЕ

Този коментар е само ръководство за изучаване. Това означава, че вие сами носите отговорност за начина, по който тълкувате Библията. Всеки от нас трябва да ходи в светлината, която му е дадена. Приоритет при интерпретацията сте самият вие, вашата Библия и Светият Дух. Не бива да прехвърляте тази отговорност на който и да е коментатор.

Настоящите въпроси за обсъждане целят да ви подпомогнат да обмислите основните теми в този раздел на посланието. Целта им е да предизвикат мисли, а не да дадат крайни отговори.

1. Каква е богословската връзка между Битие глави 4 и 5?
2. Защо е показано родословието на Каин, а след това напълно изхвърлено от Писанието?
3. Защо са толкова сходни имената на потомците на Каин и Сит?
4. Какво се случва с Енох?

БИТИЕ 6:1-22

РАЗДЕЛЕНИЯ ПО АБЗАЦИ В СЪВРЕМЕННИТЕ ПРЕВОДИ

NASB	NKJV	NRSV	TEV	NJB
Покварата на човека	Злото и съда на човека	Раждането на великаните	Злото в човека	Синовете на Бога и жените
6:1-4	6:1-4	6:1-4	6:1-4	6:1-4
		Големият Потоп		Покварата на човека
		(6:5-8:22)		
6:5-8	6:5-8	6:5-8	6:5-8	6:5-8
	Ной е угоден на Бога		Ной	
6:9-10	6:9-10	6:9-10	6:9-12	0.25625
				6:9b-12
6:11-12	6:11-13	6:11-22		Подготовка за Потопа
				(6:13-7:16)
6:13-22	Подготовка на ковчега		6:13-22	6:13-16
	6:14-21			
				6:17-22
	6:22			

ПРОЧИТ НА ТРЕТИ ЦИКЪЛ

ПРОСЛЕДЯВАНЕ НА АВТОРСКОТО НАМЕРЕНИЕ НА НИВО АБЗАЦИ

Този коментар е само ръководство за изучаване. Това означава, че вие сами носите отговорност за начина, по който тълкувате Библията. Всеки от нас трябва да ходи в светлината, която му е дадена. Приоритет при интерпретацията сте самият вие, вашата Библия и Светият Дух. Не бива да прехвърляте тази отговорност на който и да е коментатор.

Прочетете главата на един дъх. Определете темите. Съпоставете вашето тематично разделение с петте съвременни превода по-горе. Разделянето на абзаци не е вдъхновено от Бога, но е ключово за проследяването на авторското намерение. А именно това е в сърцевината на интерпретирането. Всеки абзац има една единствена тема.

1. Първи абзац
2. Втори абзац
3. Трети абзац
4. И т.н.

ИЗСЛЕДВАНЕ НА ДУМИ И ФРАЗИ

ЦИТАТ ОТ БЪЛГАРСКИЯ ПРЕВОД *ВЕРЕН* — 6:1-4

1. Като започнаха хората да се умножават по лицето на земята и им се раждаха дъщери, 2. Божиите синове, като гледаха, че човешките дъщери бяха красиви, вземаха си за жени от всички, които избираха. 3. Тогава ГОСПОД каза: Духът Ми няма да пребъде вечно в човека, защото той е плът; затова дните му ще бъдат сто и двадесет години. 4. В онези дни имаше великани на земята; а и след това, след като Божиите синове влизаха при човешките дъщери и те им раждаха синове, това бяха онези силни и знаменити старовременни мъже.

ЦИТАТ ОТ АНГЛИЙСКИЯ ПРЕВОД *NASB* — 6:1-4

¹Now it came about, when men began to multiply on the face of the land, and daughters were born to them, ²that the sons of God saw that the daughters of men were beautiful; and they took wives for themselves, whomever they chose. ³Then the Lord said, „My Spirit shall not strive with man forever, because he also is flesh; nevertheless his days shall be one hundred and twenty years.” ⁴The Nephilim were on the earth in those days, and also afterward, when the sons of God came in to the daughters of men, and they bore *children* to them. Those were the mighty men who *were* of old, men of renown.

6:1 „хората” — Това е родова употреба на термина (вж. 5:2). Ако се използва в родов аспект и в стих 2, което изглежда съвсем вероятно, това би подкрепило „ангелската” теория.

□ **„и им се раждаха дъщери”** — Това не означава, че първите деца са били дъщери (вж. 5:4), а общо твърдение, че човешката раса се разширява (BDB 408, KB 411, *Qal* ПАСИВ ПЕРФЕКТ).

6:2 „Божиите синове” — вж. Специално понятие по-долу.

СПЕЦИАЛНО ПОНЯТИЕ: „БОЖИИТЕ СИНОВЕ” В БИТИЕ 6 гл.

- А. Много се спори за смисъла на фразата „Божиите синове”. Три са основните тълкувания:
1. отнася се до богоугодния род на Сит (вж. Битие гл. 5, вж. коментара върху 4:14)
 2. отнася се до група ангелски същества
 3. отнася се до царе или тирани от рода на Каин (вж. Битие гл. 4)
- В. Свидетелства в полза на тълкуванието за рода на Сит
1. Непосредственият литературен контекст на Битие глави 4 и 5 показва развитието на бунтовната линия на Каин и на избрания род на Сит. Така контекстуалното свидетелство подкрепя идеята за рода на Сит.
 2. Равините не са единни в тълкуванието си на пасажа. Някои твърдят, че той се отнася до Сит (но според повечето тук става дума за ангели).
 3. Множественото число в „Божиите синове”, макар най-често да се отнася до ангели, понякога се използва и за хора:
 - a. Второзаконие 14:1 – „синове на *ЯХВЕ*, вашия Бог”
 - b. Второзаконие 32:5 – „Негови деца”
 - c. Изход 22:8-9; 21:6 (вероятно съдия-левит)
 - d. Псалом 73:15 – „синовете Ти”
 - e. Осия 1:10 – „синове на живия Бог”

- C. Свидетелства в ползва на тълкуванието за ангелски същества:
1. Това е най-честото традиционно разбиране за пасажа. Контекстът на Битие като цяло може да подкрепи този възглед като пореден пример за свръхестественото зло, което се опитва да попречи на Божиите планове за хората (от ревност, според равнините)
 2. Множественото число („Божии синове”) се използва в Стария Завет предимно за ангели:
 - a. Йов 1:6
 - b. Йов 2:1
 - c. Йов 38:7
 - d. Псалом 29:1
 - e. Псалом 89:6, 7
 - f. Даниил 89:6
 3. Неканоничните книги I Енох (вж. I Енох 6:1-8:4; 12:4-6; 19:1-3; 21:1-10) и Книгата на празнуванията (вж. Йов 5:1), много популярни сред вярващите в новозаветния период, както и Апокрифът за произхода от скрижалите от Мъртво море твърдят, че фразата се отнася до разбунтувани ангели.
 4. Непосредственият контекст на глава 6 предполага, че „мощните хора от древността, великите мъже” идват от това неправилно обръкване на сътворения ред.
 5. Септуагинта превежда фразата „Божии синове” като „Божии ангели”.
 6. I Енох дори предполага, че Потопът е пратен, за да разруши този съюз между ангели и хора, който е враждебен на *ЯХВЕ* и пречи на плана Му за творението (вж. I Енох 7:1 и сл.; 15:1 и сл.; 86:1 и сл.)
 7. В угаритската литература „Божии синове” означава членове на пантеона (т. е. по-нисшите духовни създания)
- D. Свидетелства в полза на тълкуванието за царе или тирани от рода на Каин:
1. Съществуват няколко древни превода, които подкрепят този възглед
 - a. Таргум от Онкелос (втори век) превежда „Божии синове” като „синове на благородници”
 - b. Симахус (втори век), гръцки превод на Стария Завет, превежда „Божии синове” като „синове на царе”
 - c. терминът „*Елохим*” се използва за Израилските водачи (вж. Изход 21:6; 22:8; Пс. 82:1, 6), виж преводите NIV и NET Bible
 - d. *нефилим* (евр.) се свързват с *гиборим* (евр.) в Битие 6:4, *гиборим* идва от корена *гибор*, който означава „силен и славен войн; сила; богатство; мощ”
 - e. това тълкувание и свидетелството за него са взети от Hard Sayings of the Bible, стр. 106-108.
- E. Исторически свидетелства, предлагани от защитниците на тези възгледи
1. фразата се отнася до потомството на Сит

a. Кирил от Александрия	e. Калвим
b. Теодорет	f. Кайл
c. Августин	g. Глийсън Арчър
d. Йероним	h. Уотс
 2. фразата се отнася до ангелски създания

a. авторите на Септуагинта	g. Тертулиан	m. Олфорд
b. Филон Александрийски	h. Ориген	n. Вестерман
c. Йосиф (<i>Antiquities</i> 1:3:1)	i. Лутер	o. Уенъм
d. Юстин Мъченик	j. Евалд	p. <i>NET Bible</i>
e. Ирелей Лионски	k. Делич	
f. Климент Александрийски	l. Хенгстенберг	

Ф. Как са свързани „великаните” от Битие 6:4 с „Божии синове” и „човешките дъщери” от Битие 6:1-2? Ето някои теории:

1. Те са поколение-гиганти (вж. Числа 13:33), родено от съчетаването на ангели и човешки жени.
2. Няма връзка между тях. Просто се казва, че те са обитавали земята по времето на събитията от Битие 6:1-2 и след това.
3. Р. К. Харисън в *Introduction to the Old Testament*, стр. 557, прави следния тайнствен коментар: „напълно да пропуснем да видим безценните антропологични тайни в описаната в пасажа връзка между *Хомо сапиенс* и пред-Адамовия род, открити само на онези учени, които са подготвени да ги открият.”

Според мен това означава, че той разглежда двете групи като различни групи хуманоиди. Това би доказало, че Адам и Ева са специално творение по-късно във времето, но също така би означавало и наличие на еволюционно развитие на *Хомо еректус*.

Г. Тук е редно да кажа и своето разбиране на този спорен текст. Нека първо припомня, че текстът на Битие е лаконичен и неясен. Или първите слушатели на Мойсей са разполагали с друго допълнително историческо знание, или Мойсей е използвал устна или писмена традиция от периода на патриарсите, която сам не е разбирал в пълнота. Този въпрос не е важен богословски. Често оставаме в неведение за неща, за които Писанието само намеква, но не разработва в пълнота. Съвсем неправилно е да изграждаме цялостна богословска теория от този и други кратки фрагментни пасажи. Ако подобна информация е била необходима за нас, Бог щеше да ни я даде по-пълно и с по-голяма яснота. Аз лично смятам, че става дума за ангели и хора, защото:

1. честата, макар и не ексклузивна, употреба в Стария Завет на фразата „Божии синове” за ангели;
2. Септуагинта (от Александрия) превежда (в края на първи век пр. Хр.) „Божии синове” като „Божии ангели”;
3. псевдоепиграфичната апокалиптична книга I Енох (написана вероятно някъде около 200 г. пр. Хр.) ясно казва, че тук става дума за ангели (вж. глави 6-7)
4. видна е богословска връзка с II Петър 2 гл. и Юда, където се говори за ангели, които са съгрешили и не са запазили чистотата си.

Знам, че според някои хора това противоречи на Матей 22:30, но ангелите там не са нито на небето, нито на земята, а затворени на специално място (*Тартар*).

5. Според мен една от причините много от събитията в Битие 1-11 гл. да се срещат и в други култури (напр. сходни истории на сътворението, сходни истории за потоп, сходни истории за ангели, които вземат човешки жени) е това, че в този период всички хора са били заедно и са имали някакво познание за *ЯХВЕ*, но при разделянето след Вавилонската кула това знание се забравя и се адаптира към нов, политеистичен модел.

Добър пример за това е гръцката митология, където гиганти получовеци, полубогове, наречени Титани, биват затворени в *Тартар*, име, което се използва само веднъж в Библията (вж. II Петър гл. 2) за място, където се затварят ангели, неспазили своята святост. В равинското богословие Хадес се разделя на място за праведните (рай) и място за грешните (*Тартар*).

□ „човешките дъщери бяха красиви” — Понятието „красиви” буквално означава „добри” или

„честни“ (BDB 373). Това е ключова богословска идея от глава 1 (особено 1:31). Това, което Бог е видял като добро, сега става зло (вж. ст. 5-6).

□ „**вземаха си за жени от всички, които избираха**“ — Първата фраза предполага брак, което допълнително подкрепя възгледа за ангелите (BDB 542, KB 534, *Qal* ИМПЕРФЕКТ). Втората фраза обаче предполага, че са вземали вече омъжени и/или неомъжени жени, каквито си изберат (BDB 103, 119, *Qal* ПЕРФЕКТ). Това може да означава: (1) ангелски създания или (2) могъщи предводители от рода на Каин (тирани), които практикуват полигамия.

6:3 „Духът Ми няма да бъде вечно в човека“ — Глаголът „да бъда“ може да се преведе „оставам“ (BDB 192, KB 220, *Qal* ИМПЕРФЕКТ, ср. с NRSV „пребъдвам“). Това може да означава: (1) Божието търпение (Той отлага потопа до завършването на ковчега; вж. I Петър 3:20) или (2) по-краткия живот на човека.

Как се отнася 6:3 към 6:1-2 и към 6:4? От този контекст е трудно да се проследи първоначалната идея на автора. Вероятно е това, че макар хората да са се смесили с ангели, те пак ще умрат. Както Ева „видя“, така и сега „Божиите синове“ „видяха“ и взеха, което предполага същия вид бунт (търсене на вечен живот и независимост).

□ „**защото той е плът**“ — Това отново сякаш подкрепя тълкуванието, че другите същества в пасажа за ангели, които се събират със смъртни човечи. Преводът Today's English Version дава: „те са смъртни“.

□ „**въпреки това дните му ще бъдат сто и двацет години**“ — Това сякаш предполага някакъв период на благодат (вж. II Петър 2:5, където става ясно, че Ной е проповядвал през тези години, така че това е времето до потопа). Може да става дума също за намаления живот на хората след идващия потоп.

6:4 „нефилим“ — Понятието предполага „паднали хора“ (от Евреи корен *нафал*, BDB 658, KB 709). Според мен те са гигантите (вж. Числа 13:33; също Втор. 2:10-11; 9:2; както и преводите на Септуагинта, Вулгата и Пешита). Други тълкуватели, като Мартин Лутер и Х. Леополд например, твърдят, че този термин трябва да се преведе „тираните“ и да се отнесе към могъщите царе от рода на Каин, които са имали големи хареми.

Дж. Уотс в *Old Testament Teaching*, стр. 28-30, казва: „*Нефилим* са всъщност Ной и неговото семейство, те са тези, които стоят отделно от смесващите се родове на Каин на Сит. В това тълкувание *нефилим* са синовете на „единия истинен Бог“ (вж. „Бога“ 5:22, 24; 6:9).

Вж. **Специално понятие** по-долу.

СПЕЦИАЛНО ПОНЯТИЕ: ГОЛЕМИ / МОГЪЩИ ВОИНИ И ГРУПИ

Тези огромни/ високи/ могъщи хора са наречени с няколко термина:

1. *нефилим* (BDB 658) – Битие 6:4; Числа 13:33
2. *рефаим* (или BDB 952, или BDB 952 II) – Битие 14:5; Второзаконие 2:11, 20; 3:11, 13; Исус Навиев 12:4; 13:12; II Царе 21:16, 18, 20, 22; I Летописи 20:4, 6, 8
3. *замзумин* (BDB 273), *зузим* (BDB 265) – Битие 14:5; Второзаконие 2:20
4. *емим* (BDB 34) – Битие 14:5; Второзаконие 2:10-11
5. *анаким* (синове на *Анак*, BDB 778 I) – Числа 13:33; Второзаконие 1:28; 2:10-11, 21; 9:2; Исус Навиев 11:21-22; 14:12, 15

□ „**в онези дни имаше на земята**“ — Онези, които вярват в теорията, че ангели преспиват с човешки жени, използват втората част на стих 4 като доказателство, за да покажат, че гигантите идват от тези

взаимоотношения. Други обаче използват първата част на стих 4, за да покажат, че гигантите вече са обитавали земята по това време.

Междузаветната апокалиптична книга I Енох казва, че тези гиганти са резултат от съчетаването на ангели и хора, както и че объркването на реда на творението е причината Бог да изпрати потопа. I Енох също казва, че тези гиганти, загубили физическите си тела в потопа, са демони, търсеци да се вселят в човешки тела, за да задоволят желанията си.

□

NASB, NKJV „силни мъже”
NRSV, NJB „героите”
TEV „великите герои”

Това е еврейският термин *гибор* (BDB 150), който означава изключително силен човек, животно или друго нещо. Използва се за: (1) Нимрод в Битие 10:8-9; (2) царете в Псалом 52:1; Езекиил 32:27 и (3) ангелите в Псалом 104:20 (също в благодарствените химни 8:11 и 20:34 от скрижалите от Мъртво море)

□

NASB, NKJV, NJB, NIV „знаменити мъже”
NRSV „знаменити войни”
TEV „знаменити хора”

Първият вариант е предпочитан от повечето преводи днес, както и от Септуагинта. Буквално фразата означава „мъже на името” (BDB 1027). Съществуват три теории:

- (1) че се отнася до богоугодното потомство на Сит, който се покланя на *ЯХВЕ* (т. е. името на Бога, вж. Дж. Уотс)
- (2) че се отнася до *нефилим*, като физически могъщо поколение на ангелите и хората (т. е. великаните, ср. с TEV)
- (3) че се отнася до царете от безбожното потомство на Каин, които са царе (вж. NRSV); те вземат много жени за съпруги (т. е. царска полигамия, вж. NJB)

Това е много лаконичен и неясен пасаж. Основната му цел е да покаже продължаващото и растящо зло сред творението, което дава причината за крайното осъждане на Бога. Злото обаче ще премине и в Ной и семейството му.

ЦИТАТ ОТ БЪЛГАРСКИЯ ПРЕВОД *ВЕРЕН* — 6:5-8

5. И ГОСПОД видя, че се умножаваше злината на човека по земята и че всичките въображения на мислите на сърцето му бяха само зло цял ден. **6.** И ГОСПОД се разкая, че беше създал човека на земята, и се огорчи в сърцето Си. **7.** И ГОСПОД каза: Ще изтребя от лицето на земята човека, когото създадох – от човек до добитък, до пълзящи и до небесни птици – понеже се разкаях, че ги направих. **8.** А Ной намери благоволение пред ГОСПОДА.

ЦИТАТ ОТ АНГЛИЙСКИЯ ПРЕВОД *NASB* — 6:5-8

⁵Then the LORD saw that the wickedness of man was great on the earth, and that every intent of the thoughts of his heart was only evil continually. ⁶The LORD was sorry that He had made man on the earth, and He was grieved in His heart. ⁷The LORD said, „I will blot out man whom I have created from the face of the land, from man to animals to creeping things and to birds of the sky; for I am sorry that I have made them.” ⁸But Noah found favor in the eyes of THE LORD.

6:5 „Господ видя, че се умножаваше злината на човека” — Този пасаж говори за развитието на злото в човешкото сърце (BDB 906, KB 1157, *Qal* ИМПЕРФЕКТ, ср. с Битие 6:11-12, 13б; 8:21; Пс. 14:3; 51:5), което върви в противоположна посока на доброто в творението от Битие 1:31.

□ „и че всичките въоръжения на мислите на сърцето му бяха само зло цял ден” — Следствието от падението на Адам и Ева достига универсални мащаби. Само шестима не са засегнати от злото. Всички хора мислят непрестанно само за зло!

Концепцията за „злото естество” (*ysr*, BDB 428) се превръща в основно разбиране на равнините за моралната същност на човека. Според тях човек показва една от двете си същности (добро и зло). Една известна поговорка описва това много добре: „В сърцето на всеки човек има едно черно и едно бяло куче. По-силно ще бъде това, което храним най-много.” Битие 4:7 подкрепя този възглед. В темата за произхода на злото в света юдейските богослови не наблягат толкова на глава 3, колкото на глава 6 от Битие. Децата не са покварени по рождение, защото моралната отговорност идва с познанието (*bar mitzvah*, *bat mitzvah*). Злото се съдържа в изборите!

6:6 „Господ се разкаях... и се огорчи в сърцето Си” — Това са антропоморфни фрази. Първата се тълкува „Господ въздъхна” (BDB 636, KB 688, *Niphal* ИМПЕРФЕКТ). Втората означава „Господ се натъжи в сърцето Си” (BDB 780, KB 864, *Hithpael* ИМПЕРФЕКТ). Фразите са много силни на еврейски (вж. 34:7; 45:5; I Царе 2:33; 20:34; II Царе 19:2; Пс. 78:40; Исая 54:6). В Библията често се казва за Бога, че съжالياва или че се е разкаял (вж. Битие 6:6-7; Изход 32:14; I Царе 15:11; II Царе 24:16; Йер. 18:7, 8; 26:13, 19; Йона 3:10). Други пасажии обаче казват, че Бог никога не се разкайва и не променя решението си (вж. Числа 23:19; I Царе 15:29; Йер. 4:28; Пс. 132:11). Винаги, когато използваме човешки термини, за да опишем Бога, ще се сблъскаме с подобно противоречие. Бог не е човек, но единственият начин да опишем Него и чувствата Му, са нашите, човешки термини. Трябва категорично да отбележим, че Бог не е непостоянен. Той е дълготърпелив и многомилостив в изпълнението на целта за изкупление на хората, но отговорът на човеците, когато се покаяват от греха, често определя Божиите действия в някои конкретни ситуации (вж. Пс. 106:45; Йона).

Богословски, Бог е Този, Който се променя, не хората. Бог е избрал да работи с едно паднало човечество. Целта Му е винаги една и съща – да изгради праведни хора, които да отразяват Неговия характер. Това може да стане само с едно ново сърце, с един нов завет (вж. Йер. 31:31-34; Езек. 36:26-38). Бог избира благодатта пред осъждението!

6:7 „Ще изстребя от лицето на земята човека, когото създадох” — Понятието „изстребя” означава буквално „да отмия” (BDB 562, KB 567, *Qal* ИМПЕРФЕКТ, т. е. чрез Потопа). Животните също ще пострадат, заради греха на хората (вж. Римл. 8:19-22). Рибите не са включени в това осъждение. Тази присъда не е капризно действие на боговете, както е в месопотамските истории, а е следствие от моралното падение на човека. Злото остава и се проявява дори и в семейството на праведния Ной (вж. 8:21-22), но Бог в своята благодат решава да търпи продължаващото човешко зло до идването на Христос (вж. Гал. гл. 3).

6:8 „в очите на Господа” — Ето още един пример за антропоморфна фраза, която описва Бога. Той няма очи, Той е Дух. Изразът е метафоричен за всезнанието на Бога.

ЦИТАТ ОТ БЪЛГАРСКИЯ ПРЕВОД ВЕРЕН — 6:9-10

9. Ето родословието на Ной: Ной беше човек праведен, непорочен между съвременниците си; Ной ходеше по Бога. 10. И Ной роди трима сина: Сим, Хам и Яфет.

ЦИТАТ ОТ АНГЛИЙСКИЯ ПРЕВОД NASB — 6:9-10

⁹These are *the records of the generations of Noah*. Noah was a righteous man, blameless in his time; Noah walked with God. ¹⁰Noah became the father of three sons: Shem, Ham, and Japheth.

6:9 „Ной беше човек праведен, непорочен между съвременниците си” — Тези две думи са изключително важни. Първата казва, че Ной успява да спази Божията воля. (Вж. **Специално понятие: ПРАВЕДНОСТ.**) Вторият термин (BDB 1070) казва, че сърцето му е било напълно обърнато към Бога

(вж. 17:1; Пс. 18:23). Той се използва по-късно за невинна жертва. Тези два термина не казват, че Ной е безгрешен, което става ясно от 9:21.

СПЕЦИАЛНО ПОНЯТИЕ: ПРАВЕДНОСТ

„Праведността” е толкова ключова тема, че всеки, който изследва Библията, трябва да ѝ отдели специално внимание.

В Стария Завет Божият характер е описан като „справедлив” и „праведен” (BDB 843). Месопотамският термин произлиза от речна тръстика, използвана в строителството за измерване на правотата на стени и огради. Бог избира този термин за Свое метафорично описание. Той е прав отвес, с който се сравнява всичко. Тази концепция показва праведността на Бога, както и правото Му да съди.

Човекът е сътворен по Божия образ (вж. Битие 1:26-27; 5:1,3; 9:6). Хората са сътворени, за да общуват с Бога. Цялото творение е сцена за развиването на взаимоотношенията между човека и Бога. Бог иска най-висшето Му творение да Го познава, да Го обича, да Му служи и да бъде като Него! Верността на хората е поставена под изпитание (вж. Битие 3 гл.) и още първата двойка се проваля. С това се нарушава общението между Бога и хората (вж. Битие 3 гл.; Римл. 5:12-21).

Бог обещава да възстанови това общение (вж. Битие 3:15). Той извършва това по Свой начин, чрез Своя Син. Хората не могат сами да поправят стореното (вж. Римл. 1:18-3:20).

След падението първата стъпка на Бога за възстановяването е идеята за завета, основана на Неговата покана и човешкото покаяние с вяра и покорство. Заради падението хората не могат да направят нищо сами (вж. Римл. 3:21-31; Гал. 3 гл.). Бог трябва да поеме инициативата и да възстанови нарушителите на завета. Той прави това, като:

- A. обявява грешните хора за правени чрез делото на Христос (съдебна праведност).
- B. безплатно дава на хората праведност чрез делото на Христос (придадена праведност).
- C. дава Духа в нас, Който произвежда праведност (морална праведност) в човека.
- D. възстановява взаимоотношението от Едемската градина чрез Христос, който възстановява Божия образ (вж. Битие 1:26-27) във вярващите (праведност чрез свързаност).

Бог обаче изисква заветен отговор. Той дава и осигурява, но хората *трябва* да отговорят и да живеят в:

- A. покаяние
- B. вяра
- C. живот в покорство
- D. постоянство

Така праведността е заветна, обратна връзка между Бог и най-висшето Му творение. Тя се основава на Божия характер, на делото на Христос и на работата на Духа, като всеки човек трябва лично и непрестанно да откликва. Тази концепция се нарича „оправдание чрез вяра”. Изявена е в евангелията, но не с тези термини. Дефинирана е най-вече от апостол Павел, който използва гръцкия термин „праведност” в различните му форми над 100 пъти.

Павел е обучен равин и използва термина *δικαιοσύνη* в еврейския смисъл на термина *SDQ*, използван в Септуагинта, а не както се разбира в древногръцката литература. В гръцките текстове терминът се свързва с човек, който отговаря на очакванията на обществото или на дадено божество. В еврейския смисъл винаги се определя в заветно отношение. *ЯХВЕ* е справедлив, морален и етичен Бог. Той иска вярващите да отразяват Неговия характер. Изкупените хора стават нови създания. В резултат идва нов, богоугоден живот (римокатолическия фокус на оправданието). Израил е теократично общество и няма никакво ясно разграничение между светското (обществените норми) и свещеното (Божията воля). Това разделение е показано в еврейски и гръцки термини, преведени като

„справедливост“ (по отношение на обществото) и „праведност“ (по отношение на религията).

Благовестието на Исус е, че падналите хора имат отново достъп до общение с Бога. Парадоксът на Павел гласи, че Бог, чрез Христос, оправдава виновните. Това става чрез любовта, милостта и благодатта на Отец; чрез живота, смъртта и възкресението на Сина и чрез увещанието на Духа, Който ни привлича към благовестието. Оправданието е безплатен дар от Бога, но той трябва да доведе до богоугоден живот (позицията на Августин, която отразява наблега на реформаторите върху достъпността на благовестието и на римокатолиците върху промяната на живота към любов и вяръност). За реформаторите терминът „Божията праведност“ е ДОПЪЛНЕНИЕ В ГЕНИТИВ (т. е. делото, което прави грешното човечество приемливо пред Бога [позиционално осветение]), докато за католиците той е ПОДЛОЖЕН ГЕНИТИВ, което е процесът на превръщане в подобие на Бога (прогресивно осветение чрез опитност). Всъщност и двете се случват едновременно!!

Аз смятам, че цялата Библия, от Битие, глава 4, до Откровение, глава 20, разказва историята как Бог възстановява общението, което е имал в Едем. Библията започва с взаимоотношение между Бог и човека в една земна обстановка (вж. Битие гл. 1-2) и завършва със същия образ (вж. Откр. гл. 21-22). Божият образ и цел ще бъдат възстановени!

Към казаното по-горе отбележете следните библейски пасажи, илюстриращи гръцките понятия.

A. Бог е праведен (често се свързва с образа на Бог като Съдия)

1. Римляни 3:26
2. II Солунци 1:5-6
3. II Тимотей 4:8
4. Откровение 16:5

B. Исус е праведен

1. Деяния 3:14; 7:52; 22:14 (титла на Месия)
2. Матей 27:19
3. I Йоан 2:1, 29; 3:7

C. Божията воля за Неговото творение е праведност

1. Левит 19:2
2. Матей 5:48 (вж. 5:17-20)

D. Бог дава и произвежда праведност в нас

1. Римляни 3:21-31
2. Римляни глава 4
3. Римляни 5:6-11
4. Галатяни 3:6-14
5. Дадена от Бога
 - a. Римляни 3:24; 6:23
 - b. I Коринтяни 1:30
 - c. Ефесяни 2:8-9
6. Получена чрез вяра
 - a. Римляни 1:17; 3:22, 26; 4:3, 5, 13; 9:30; 10:4, 6, 10
 - b. I Коринтяни 5:21
7. Чрез делата на Сина
 - a. Римляни 5:21-31
 - b. II Коринтяни 5:21
 - c. Филипяни 2:6-11

E. Бог иска вяръщите да бъдат праведни

1. Матей 5:3-48; 7:24-27
2. Римляни 2:13; 5:1-5; 6:1-23
3. II Коринтяни 6:14
4. I Тимотей 6:11
5. II Тимотей 2:22; 3:16

6. I Йоан 3:7
 7. I Петър 2:24
- F. Бог ще съди света според праведността
1. Деяния 17:31
 2. II Тимотей 4:8

Праведността е характеристика на Бога, безплатно дадена на грешното човечество чрез Христос. Тя е:

- A. постановена от Бога
- B. дар от Бога
- C. дело на Христос

Но достигането на праведност е също така и процес, който трябва да бъде преследван с постоянство и ревност; един ден ще я постигнем при Второто пришествие. Общението с Бога се възстановява при спасението, но се изгражда цял живот, докато се изправим пред Него лице в лице при смъртта си или когато бъдем грабнати!

Един добър цитат, взет от *Dictionary of Paul and His Letters* от IVP

„Калвин повече от Лутер набляга на нашето участие в постигането на праведността на Бога. Лутер разглежда Божията праведност като оправдателна присъда. Калвин посочва чудесната идея на предаването или придаването на Божията праведност на човека” (стр. 834).

Според мен отношението на вярващия към Бога има три аспекта:

- A. благовестието е личност (Източната църква и Калвин)
- B. благовестието е истина (Августин и Лутер)
- C. благовестието е променен живот (Католическата църква)

И трите са верни и трябва да се разглеждат заедно, за да имаме едно здраво и стабилно християнство. Ако някой от тези аспекти се изтъкне твърде много или пък се подцени, веднага се появяват проблеми.

Трябва да гледаме на Исус!

Трябва да вярваме на благовестието!

Трябва да се опитваме да бъдем като Христос!

□ „Ной ходеше по Бога” — Тази фраза (BDB 229, KB 246, *Hithpael* ПЕРФЕКТ) е много подобна на 5:21-22 (*Hithpael* ИМПЕРФЕКТ), където се използва за Енох.

ЦИТАТ ОТ БЪЛГАРСКИЯ ПРЕВОД ВЕРЕН — 6:11-12

11. И земята се поквари пред Бога, земята се напълни с насилие. **12.** И Бог видя земята, и ето, тя беше покварена, защото всяка плът беше покварила пътя си на земята.

ЦИТАТ ОТ АНГЛИЙСКИЯ ПРЕВОД NASB — 6:11-12

¹¹Now the earth was corrupt in the sight of God, and the earth was filled with violence. ¹²God looked on the earth, and behold, it was corrupt; for all flesh had corrupted their way upon the earth.

6:11-12 Божията воля за хората и животните първоначално е да населят земята. Грехът обаче изпълва земята (BDB 569, KB 583, *Niphal* ИМПЕРФЕКТ) с насилие и поквара (вж. ст. 13; Пс. 14:1-3; Римл. 3:10-18). „Много добро” от Битие 1:31 вече не е подходящо определение. Това не е светът, какъвто Бог го е предвидил!

ЦИТАТ ОТ БЪЛГАРСКИЯ ПРЕВОД *ВЕРЕН* — 6:13-22

13. И Бог каза на Ной: Краят на всяка плът дойде пред Мен, защото земята се напълни с насилие чрез тях; и ето, ще ги изтребя заедно със земята! 14. Направи си ковчег от гоферово дърво; да направиш в ковчеза стаи и да го измажеш отвътре и отвън със смола. 15. Направи го така: дължината на ковчеза да бъде триста лакътя, ширината му – петдесет лакътя, а височината му – тридесет лакътя. 16. Прозорец направи на ковчеза, като го изкараш един лакът нагоре, а вратата на ковчеза постави отстрани; направи го с долен, среден и горен етаж. 17. И ето, Аз ще докарам на земята потоп от вода, за да изтребя под небето всяка плът, която има в себе си жизнено дихание; всичко, което се намира на земята, ще измре. 18. Но с теб ще поставя завета Си; и ще влезеш в ковчеза ти, синовете ти, жена ти и жените на синовете ти с теб. 19. И от всяко живо същество, от всяка плът да вкараш в ковчеза по две от всеки вид, за да опазиш живота им със себе си; мъжко и женско да бъдат. 20. От птиците според вида им, от добитъка според вида му, и от всички пълзящи земни животни според вида им – по две от всички да влязат при теб, за да им опазиш живота. 21. А ти вземи всякаква храна, която се яде, и я събери при себе си, за да послужи за храна на теб и на тях. 22. И Ной извърши всичко; както му заповяда Бог, така направи.

ЦИТАТ ОТ АНГЛИЙСКИЯ ПРЕВОД *NASB* — 6:13-22

¹³Then God said to Noah, „The end of all flesh has come before Me; for the earth is filled with violence because of them; and behold, I am about to destroy them with the earth. ¹⁴Make for yourself an ark of gopher wood; you shall make the ark with rooms, and shall cover it inside and out with pitch. ¹⁵This is how you shall make it: the length of the ark three hundred cubits, its breadth fifty cubits, and its height thirty cubits. ¹⁶You shall make a window for the ark, and finish it to a cubit from the top; and set the door of the ark in the side of it; you shall make it with lower, second, and third decks. ¹⁷Behold, I, even I am bringing the flood of water upon the earth, to destroy all flesh in which is the breath of life, from under heaven; everything that is on the earth shall perish. ¹⁸But I will establish My covenant with you; and you shall enter the ark—you and your sons and your wife, and your sons' wives with you. ¹⁹And of every living thing of all flesh, you shall bring two of every *kind* into the ark, to keep *them* alive with you; they shall be male and female. ²⁰Of the birds after their kind, and of the animals after their kind, of every creeping things of the ground after its kind, two of every *kind* shall come to you to keep *them* alive. ²¹As for you, take for yourself some of all food which is edible, and gather *it* to yourself; and it shall be for food for you and for them.” ²²Thus Noah did; according to all that God had commanded him, so he did.

6:14 „Направи си ковчег” — ГЛАГОЛЪТ (BDB 793 I, KB 889) е *Qal* ИМПЕРАТИВ. Съществителното вероятно е заемка от египетски за „сандък” или „кутия” (BDB 1061). Думата се среща само на още едно място – за кошницата, в която поставят Мойсей (вж. Изход 2:3,4).

□ **„гоферово дърво”** — Не знаем каква е етимологията на думата (BDB 781 и 172). Предположения: (1) Септуагинта казва „квадратно дърво”; (2) Вулгата предлага „гладко дърво”; (3) повечето коментатори смятат, че става дума за вид дърво, най-вероятно кипарис (NRSV, REB), тъй като повечето кораби в Близкия изток в древността са направени от този материал и покрити със смола.

□ **„да направиш в ковчеза стаи”** — Целта им очевидно е да раздели животните, както и да се подкрепя структурата на ковчеза (който е на три нива).

6:15 „лакти” — Има два вида лакти (BDB 52) в Библията. Нормалният лакът е разстоянието между най-дългия пръст на човека и лакътя му, обикновено около 45,50 cm (вж. Втор. 3:11; II Лет. 2:3). Има и по-дълъг лакът (царски лакът), който се използва при строежи (като напр. Соломоновия храм) и е разпространена мерна единица в Египет, Палестина и понякога във Вавилон. Той е 53,30 cm (вж. Езек.

40:5; 43:13). Размерите на ковчега вероятно са били около 11,40 / 1,90 / 1,15 метра. Това е половината от големината на кораба Кралица Елизабет II. Има предположение, че той е бил с кубична форма, но страните сигурно са били полегати, за да се справят с ударите на вълните по корпуса.

В древността части от тялото са използвани за мерки. В Близкия изток се употребяват:

1. широчината между разтворени настрани ръце
2. дължината от лакътя до средния пръст (лакът)
3. разстоянието между върха на палеца и кутрето при разтворени пръсти
4. разстоянието между четирите пръст при затворена ръка

Лакътят (BDB 52, KB 61) не е напълно стандартизиран, но има две основни дължини.

- a. разстоянието между лакътя и средния пръст (около 45,50 cm, вж. Втор. 3:11)
- b. кралският лакът е малко по-дълъг (около 53,30 cm, вж. II Лет. 3:3; Езек. 40:5; 43:13)

6:16 „Прозорец направи на ковчега” — Това не е същата дума за прозорец, както в 8:6. Някои учени смятат, че става дума за система за осветление и проветряване по покрива на ковчега.

6:17 „потоп” — Има предположение, че този термин (BDB 550) е свързан с асирийския термин „унищожавам”.

Дали потопът в дните на Ной е бил повсеместен, или е ограничен само в Близкия изток? Терминът „земя” (*eres*) често се превежда „суша” в местен смисъл (вж. Битие 41:57). Ако хората не се разпростират до всички краища на земята, което става ясно от разказа за Вавилонската кула в глави 10-11, тогава местен потоп би бил достатъчен. Най-добрата книга, която съм чел в подкрепа на теорията за местен потоп е на Бернард Рам, *The Christian View of Science and Scripture*.

□ **„жизнено дихание”** — Това е еврейският термин *ruah*. Може да се използва за вятър, живот, дъх или дух. За хората и животните се казва, че имат *нефеш*, но само хората са направени по Божия образ (вж. 1:26-27) и са създадени със „специално” сътворение (вж. 2:7). В този контекст всички, които дишат – умират (вж. 7:22, животни и хора)!

6:18

NASB, NKJV, NRSV **„Ще постановя”**

TEV **„Ще направя”**

NET **„Ще установя”**

Основното значение на ГЛАГОЛА (BDB 877, KB 1086, *Hiphil* ПЕРФЕКТ) е „повдигам се”, „ставам”. Основата *hiphil* означава „установявам”, „подкрепям” (вж. 6:18; 9:9, 11, 17; 17:7, 19, 21; Изход 6:4; Езек. 16:62).

Не е сигурно за кое обещание/ завет се отнася това. Вероятно е предвестник на 9:9, 11, 17. Сам Бог ще утвърди и поддържа обещанията си пред падналото и грешно човечество. Дори и пред цялото зло Божиите планове за общение с човека ще успеят!

□ **„Моят завет с теб”** — Тук за първи път се употребява понятието *berit* (BDB 136). То се обяснява по-подробно в Битие 9:8-17. Това е основата на разбирането на взаимоотношенията между Бога и човека – както в Стария, така и в Новия Завет. От двете страни има отговорности, задължения и обещания. Тук вече виждаме диалектичното напрежение между безусловния завет от страна на Бога, но все пак условната му природа в човешката реакция. Вж. **Специално понятие** по-долу.

СПЕЦИАЛНО ПОНЯТИЕ: ЗАВЕТ

Старозаветният термин *berit* (BDB 136), „завет”, не е лесен за дефиниране. Няма друг такъв произведен ГЛАГОЛ на еврейски език. Досега не е предложен убедителен опит за етимология на думата. Концепцията обаче е изключително важна в Библията и учените са изследвали употребата на думата, за да опитат да определят функционалното ѝ значение.

Завет е средството, чрез което единия истинен Бог общува с човешкото Си творение. Идеята за завета, договора или споразумението стои в основата на библейското откровение. Напрежението между Божия суверенитет и човешката свободна воля се вижда най-ясно в концепцията на завета. Някои завети се основават само на Божия характер и действия:

1. самото творение (вж. Битие 1-2 гл.)
2. призоваването на Авраам (вж. Битие 12 гл.)
3. заветът с Авраам (вж. Битие 15 гл.)
4. опазването и обещанието на Ной (вж. Битие 6-9 гл.)

Самото естество на завета обаче изисква отклик:

1. с вяра Адам трябва да се покори на Бога и да не яде от дървото в градината
2. с вяра Авраам трябва да напусне семейството си, да последва Бога и да повярва, че ще има потомство
3. с вяра Ной трябва да построи кораб далеч от водата и да събере животните в него
4. с вяра Мойсей изведе Израилтяните от Египет и на планината Синай получи конкретни заповеди за религиозния и обществения живот с обещания за благословения и проклетия (вж. Втор. гл. 27-28)

Същото напрежение на Божиите взаимоотношения с хората се вижда и в „новия завет”. Особено ясно можем да го разберем, ако сравним Езекиил 18 гл. с Езекиил 36:27-37 (делата на *ЯХВЕ*). Заветът на Божиите милостиви дела ли се основава, или на задължителната човешка реакция? Това е най-важният въпрос в Стария и в Новия Завет. И двата имат една и съща цел: (1) връщане на общението с *ЯХВЕ*, загубено в Битие 3 глава и (2) изграждането на праведен народ, хора, които да отразяват Божия характер.

Новият завет от Йеремиа 31:31-34 разрешава проблема, като премахва човешкото участие в търсенето на приемане. Божият закон става вътрешен стремеж, а не външен закон. Целта остава същата – богоугоден, праведен народ. Методът за постигането ѝ обаче се променя. Падналите човещи се оказват неспособни сами да постигнат Божия образ. Проблемът не е в Божия завет, а в човешкия грях и слабост (вж. Римл. 7 гл.; Гал. 3 гл.).

Напрежението между безусловното и условното в Стария Завет се запазва и в Новия. Спасението се предоставя напълно безплатно за всеки в завършеното дело на Исус Христос, но то изисква покаяние и вяра (както първоначално, така и през целия живот). То е едновременно законова оправдателна присъда и призив за уподобяване на Христос, изявление на приемане и заповед за святост! Вярващите не се спасяват *чрез* делата си, а *избират* покорството (вж. Ефес. 2:8-10). Богоугодният живот става *свидетелство*, а не *средство* за спасението. Вечният живот обаче има определени видими характеристики! В Посланието към евреите това напрежение се вижда най-ясно.

□ „ще влезеш в ковчега ти, синовете ти, жена ти и жените на синовете ти с теб” — Безукорният живот на Ной се простира и към семейството му (вж. I Кор. 7:14).

6:19 „да вкараш” — Това може да предполага, че животните (не е ясно дали само местните, или от целия свят) са дошли при Ной, а той ги е разпределил в ковчега. Вероятно е започнал да прави това поне седмица преди потопа. Никак не е ясно как животните са пребивавали заедно и как са се хранили в ковчега, но от този въпрос не можем да заключим дали е имало свръхестествени явления в него, или не.

6:21 — В ковчега има храна за Ной и за животните (BDB 542, KB 534, *Qal* ИМПЕРАТИВ). Конкретни данни обаче не се дават. Целта е да получим богословско познание, а не специфична информация.

6:22 „Ной извърши всичко” — Ключовата тема е, че Ной се покорява на Бога (вж. 7:5,9,16), което е правилната реакция. Адам и Ева и целият останал свят обаче не се покоряват (вж. 6:5,11-12,13).

БИТИЕ 7 ГЛ.

РАЗДЕЛЕНИЯ ПО АБЗАЦИ В СЪВРЕМЕННИТЕ ПРЕВОДИ

NASB	NKJV	NRSV	TEV	NJB
Потопът	Големият потоп	Големият потоп	Потопът	Подготовка за потопа
		(6:5-8:22)		(6:13-7:16)
7:1-5	7:1-12	7:1-5	7:1-5	7:1-5
7:6-12		7:6-10	7:6-10	7:6
				7:7-10
		7:11-16	7:11-16	7:11-12
7:13-16	7:13-16			7:13-16a
				7:16b
				Потопът
7:17-24	7:17-24	7:17-24	7:17-24	7:17-24

ПРОЧИТ НА ТРЕТИ ЦИКЪЛ

ПРОСЛЕДЯВАНЕ НА АВТОРСКОТО НАМЕРЕНИЕ НА НИВО АБЗАЦИ

Този коментар е само ръководство за изучаване. Това означава, че вие сами носите отговорност за начина, по който тълкувате Библията. Всеки от нас трябва да ходи в светлината, която му е дадена. Приоритет при интерпретацията сте самият вие, вашата Библия и Светият Дух. Не бива да прехвърляте тази отговорност на който и да е коментатор.

Прочетете главата на един дъх. Определете темите. Съпоставете вашето тематично разделение с петте съвременни превода по-горе. Разделянето на абзаци не е вдъхновено от Бога, но е ключово за проследяването на авторското намерение. А именно това е в сърцевината на интерпретирането. Всеки абзац има една единствена тема.

1. Първи абзац
2. Втори абзац
3. Трети абзац
4. И т.н.

ИЗСЛЕДВАНЕ НА ДУМИ И ФРАЗИ

ЦИТАТ ОТ БЪЛГАРСКИЯ ПРЕВОД *ВЕРЕН* — 7:1-5

1. Тогава ГОСПОД каза на Ной: Влез ти и целия ти дом в ковчег, защото теб видях праведен пред Мен в това поколение. 2. Вземи си по седем от всички чисти животни – мъжко и женското му; а от нечистите животни по две – мъжко и женското му; 3. също и от небесните птици по седем – мъжко и женско; за да опазиш от тях потомство по лицето на цялата земя. 4. Защото още седем дни, и Аз ще направя да вали дъжд по земята четиридесет дни и четиридесет нощи и ще изстребя от лицето на земята всичко, което съществува, което съм сътворил. 5. И Ной направи според всичко, което му заповяда ГОСПОД.

ЦИТАТ ОТ АНГЛИЙСКИЯ ПРЕВОД *NASB* — 7:1-5

¹Then the LORD said to Noah, „Enter the ark, you and all your household, for you *alone* I have seen *to be* righteous before Me in this time. ²You shall take with you of every clean animal by sevens, a male and his female; and of the animals that are not clean two, a male and his female; ³also of the birds of the sky, by sevens, male and female, to keep offspring alive on the face of all the earth. ⁴For after seven more days, I will send rain on the earth forty days and forty nights; and I will blot out from the face of the land every living thing that I have made.” ⁵Noah did according to all that the LORD had commanded him.

7:1 „Господ каза на Ной” — Тук е заветното име на Бога, *ЯХВЕ*, но в стих 16 Той е наречен *Елохим*. Равините тълкуват термините по следния начин: *ЯХВЕ* е Бог като спасител, а *Елохим* е Бог като Създател. Това разбиране добре се вписва в употребата им в Петокнижието. Вж. **Специално понятие: ИМЕНАТА НА БОГА** към 2:4.

□ **„влез в ковчег”** — Този ГЛАГОЛ (BDB 92, KB 112) е *Qal* ИМПЕРАТИВ.

□ **„защото теб видях праведен пред Мен в това поколение”** — Понятието „праведен” тук се използва в същия смисъл, както и „непорочен” в 6:9. Това не означава, че човек не греши, а че живее според това, което разбира и вижда в познанието си за Бога. Забележете, че праведността на Ной се простира и към семейството му. Това е библейска истина. Тя не казва, че някой може да бъде праведен, заради заслугите на друг, а че от тези, които познават Бога, идват духовни благословения за околните им и за близко свързаните с тях (сравнете Втор. 5:9-10; 7:9 и I Кор. 7:14).

7:2 „по седем от всички чисти животни – мъжко и женското му” — Забележете разграничението между чисто и нечисто в този контекст, тъй като това става преди даването на Мойсеевия закон (вж. Левит гл. 1-7). Нищо не се казва за критериите на подбор или за предназначението на чистите животни. Явно е, че Мойсей развива това разграничение по-късно в Левит (вж. гл. 11), във връзка със законите за храната и с жертвената система. Много е изписано за седемте двойки (вж. NRSV, NJB, JPSOA). Дали това означава седем броя животни, или седем двойки?

7:4 „още седем дни и Аз ще направя да вали дъжд по земята” — Раши казва, че това е периодът на скръб по току-що починалия Матусал. Равините вярват, че Бог праща потопа едва след смъртта на Матусал.

Седемдневната седмица е толкова древно понятие, че не могат да се проследят корените ѝ. Месеците и годините имат своята логика във фазите на луната и в смяната на сезоните, но обосновката на разделението на дните в седмици не е ясна. За вярващите Битие 1 глава поставя модела.

□ **„четиридесет дни и четиридесет нощи”** — Понятието „четиридесет” се използва доста често в Библията (вж. в конкорданс). Понякога трябва да се приема буквално, но в други случаи означава просто дълъг неопределен период (по-дълъг от лунния цикъл, който е двацет и осем дни и половина, но по-кратък от промяна на сезоните). В някои месопотамски разкази времето на потопа е седем дни.

ЦИТАТ ОТ БЪЛГАРСКИЯ ПРЕВОД ВЕРЕН — 7:6-12

6. А Ной беше на шестстотин години, когато стана на земята потопът от водата. 7. И поради водите на потопа Ной, синовете му, жена му и жените на синовете му с него влязоха в ковчега. 8. От чистите животни и от нечистите животни, и от птиците, и от всичко, което се движи по земята, 9. влязоха две по две в ковчега при Ной, мъжко и женско, както Бог заповяда на Ной. 10. И след седем дни водите на потопа заляха земята. 11. В шестстотната година от живота на Ной, във втория месец, на седемнадесетия ден от месеца, в този ден всичките извори на голямата бездна се разпукнаха и небесните прозорци се отвориха. 12. И дъждът валя на земята четиридесет дни и четиридесет нощи.

ЦИТАТ ОТ АНГЛИЙСКИЯ ПРЕВОД NASB — 7:6-12

⁶Now Noah was six hundred years old when the flood of water came upon the earth. ⁷Then Noah and his sons and his wife and his sons' wives with him entered the ark because of the water of the flood. ⁸Of clean animals and animals that are not clean and birds and everything that creeps on the ground, ⁹there went into the ark to Noah by twos, male and female, as God had commanded Noah. ¹⁰It came about after the seven days, that the water of the flood came upon the earth. ¹¹In the six hundredth year of Noah's life, in the second month, on the seventeenth day of the month, on the same day all the fountains of the great deep burst open, and the floodgates of the sky were opened. ¹²The rain fell upon the earth for forty days and forty nights.

7:11 „всичките извори на голямата бездна се разпукнаха и небесните прозорци се отвориха” — Датирането в стих 11 е много конкретно (за да покаже историчността на събитието), каквито са и глаголите, описващи физическото бедствие, постигнало земята (два *Niphal* ПЕРФЕКТ, BDB 131, KB 149 и BDB 834, KB 986). В стихове 18 и 19 можем да видим мащаба на случилото се. Много от физическите свойства на земята се променят, особено в Близкия изток. Има два източника на вода: (1) извори от бездната и (2) небесните прозорци (вж. Пс. 78:23 и сл.; Мал. 3:10). Това очевидно е обръщане на събитията от Битие 1 глава. Водният хаос се завръща.

ЦИТАТ ОТ БЪЛГАРСКИЯ ПРЕВОД ВЕРЕН — 7:13-16

13. В същия този ден влязоха в ковчега Ной и синовете на Ной, Сим, Хам и Яфет, и жената на Ной, и с тях трите жени на синовете му – 14. те и всичките животни според вида им, и всичкият добитък според вида му, и всички пълзящи животни, които пълзят по земята, според вида им, и всичките птици според вида им, всяка птица и всяко пернато. 15. Две по две от всяка плът, която има в себе си жизнено дихание, влязоха в ковчега при Ной. 16. И които влязоха, мъжко и женско от всяка плът, влязоха, както Бог му беше заповядал; и ГОСПОД затвори след него.

ЦИТАТ ОТ АНГЛИЙСКИЯ ПРЕВОД NASB — 7:13-16

¹³On the very same day Noah and Shem and Ham and Japheth, the sons of Noah, and Noah's wife and the three wives of his sons with them, entered the ark, ¹⁴they and every beast after its kind, and all the cattle after their kind, and every creeping thing that creeps on the earth after its kind, and every bird after its kind, all sorts of birds. ¹⁵So they went into the ark to Noah, by twos of all flesh in which was the breath of life. ¹⁶Those that entered, male and female of all flesh, entered as God had commanded him; and THE LORD closed it behind him.

7:14 — Това включва всички категории земни животни, споменати в Битие 1 глава, с изключение на морските обитатели.

7:16 „и Господ затвори след него” — *ЯХВЕ* (т. е. заветният Бог, спасителят) Сам затваря вратата. Според равините Той е задържал злото извън ковчега. Те дори казват, че Бог е поставил лъвове и

мечки около ковчега, за да държат хората далеч. Според мен ковчегът е проява на милостта на *ЯХВЕ* към хората, за да продължи месианската линия, дори и посред осъждението. Тази линия в крайна сметка ще донесе изкуплението (вж. Битие 3:15).

ЦИТАТ ОТ БЪЛГАРСКИЯ ПРЕВОД *ВЕРЕН* — 7:17-24

17. Четиридесет дни трая потопът на земята. И водите придойдоха и подеха ковчега, и той се повдигна над земята. **18.** Водите се усилваха и прииждаха много на земята и ковчегът се носеше по повърхността на водите. **19.** Водите се усилваха твърде много на земята, така че се покриха всичките високи планини, намиращи се под цялото небе. **20.** Петнадесет лакътя над тях се издигнаха водите и планините се покриха. **21.** И всяка плът, която се движеше по земята, умря – птици, добитък, зверове, всички пълзящи животни, които пълзят по земята, и всеки човек. **22.** От всичко, което беше на сушата, всичко, което имаше в ноздрите си жизнено дихание, измря. **23.** Всичко, съществуващо, което беше по лицето на земята, се изстреби – от човек до добитък, до пълзящи животни и небесни птици – изстребиха се от земята. Останаха само Ной и онези, които бяха с него в ковчега. **24.** А водите се задържаха по земята сто и петдесет дни.

ЦИТАТ ОТ АНГЛИЙСКИЯ ПРЕВОД *NASB* — 7:17-24

¹⁷Then the flood came upon the earth for forty days, and the water increased and lifted up the ark, so that it rose above the earth. ¹⁸The water prevailed and increased greatly upon the earth, and the ark floated on the surface of the water. ¹⁹The water prevailed more and more upon the earth, so that all the high mountains everywhere under the heavens were covered. ²⁰The water prevailed fifteen cubits higher, and the mountains were covered. ²¹All flesh that moved on the earth perished, birds and cattle and beasts and every swarming thing that swarms upon the earth, and all mankind; ²²of all that was on the dry land, all in whose nostrils was the breath of the spirit of life, died. ²³Thus He blotted out every living thing that was upon the face of the land, from man to animals to creeping things and to birds of the sky, and they were blotted out from the earth; and only Noah was left, together with those that were with him in the ark. ²⁴The water prevailed upon the earth one hundred and fifty days.

7:19 Езикът на този стих предполага, че потопът е бил повсеместен (вж. 8:21; II Пет. 3:6). Така ли е обаче? Терминът „земя“ (*epes*, BDB 75) може да означава „суша“ (вж. 41:57). Може да е идиом, сходен на тези в Лука 2:1 и Колосяни 1:23 (вж. *Hard Sayings of the Bible*, IVP, стр. 112-114). По отношение на богословието, обхватът на потопа не е важен. Няма данни за наслагвания от потоп в Месопотамия дори, още по-малко в целия свят! В Месопотамия потопите са били често явление, заради системата на двете реки, които се събират в общо устие. Много добро изследване предлага Бернард Рам в *The Christian's View of Science and Scripture*.

7:22 „имаше в ноздрите си жизнено дихание“ — вж. коментара върху 1:30. Водният живот е пощаден.

ВЪПРОСИ ЗА ОБСЪЖДАНЕ

Този коментар е само ръководство за изучаване. Това означава, че вие сами носите отговорност за начина, по който тълкувате Библията. Всеки от нас трябва да ходи в светлината, която му е дадена. Приоритет при интерпретацията сте самият вие, вашата Библия и Светият Дух. Не бива да прехвърляте тази отговорност на който и да е коментатор.

Настоящите въпроси за обсъждане целят да ви подпомогнат да обмислите основните теми в този раздел на посланието. Целта им е да предизвикат мисли, а не да дадат крайни отговори.

1. Как разбирате фразата „Божиите синове” и защо?
2. Защо според вас ангелите са искали да вземат човешки жени?
3. Кои са „нефилим”?
4. Как е възможно Бог да се разкайва?
5. Какво означава да ходим с Бога?
6. Защо рибите не са осъдени наред със земните животни?
7. Кои са чистите и нечистите животни по времето на Ной?
8. Потопът местен ли е, или повсеместен? Защо?

БИТИЕ 8:1-22

РАЗДЕЛЕНИЯ ПО АБЗАЦИ В СЪВРЕМЕННИТЕ ПРЕВОДИ

NASB	NKJV	NRSV	TEV	NJB
Потопът се оттегля	Избавлението на Ной	Големият Потоп	Краят на Потопа	Потопът се оттегля
		(6:5-8:22)		
8:1-5	8:1-5	8:1-5	8:1-5	8:1-5
8:6-12	8:6-12	8:6-12	8:6-12	8:6-12
8:13-19	8:13-14	8:13-19	8:13-14	8:13
				8:14
				Слизането от ковчега
	8:15-19		8:15-19	8:15-19
	Божият завет с творението		Ной принася жертва	
	(8:20-9:17)			
8:20-22 (22)	8:20-22 (22)	8:20-22 (22)	8:20-22 (22)	8:20-22 (22)

ПРОЧИТ НА ТРЕТИ ЦИКЪЛ

ПРОСЛЕДЯВАНЕ НА АВТОРСКОТО НАМЕРЕНИЕ НА НИВО АБЗАЦИ

Този коментар е само ръководство за изучаване. Това означава, че вие сами носите отговорност за начина, по който тълкувате Библията. Всеки от нас трябва да ходи в светлината, която му е дадена. Приоритет при интерпретацията сте самият вие, вашата Библия и Светият Дух. Не бива да прехвърляте тази отговорност на който и да е коментатор.

Прочетете главата на един дъх. Определете темите. Съпоставете вашето тематично разделение с петте съвременни превода по-горе. Разделянето на абзаци не е вдъхновено от Бога, но е ключово за проследяването на авторското намерение. А именно това е в сърцевината на интерпретирането. Всеки абзац има една единствена тема.

1. Първи абзац
2. Втори абзац
3. Трети абзац
4. И т.н.

НАБЛЮДЕНИЯ ВЪРХУ КОНТЕКСТА

- А. Съществува очевиден паралел между глави 1 и 7 на Битие във водния хаос.
- В. Съществува очевиден паралел между глави 1 и 8 на Битие в даването на земя за живеене.
1. сравнете 1:2 с 8:1
 2. сравнете 1:6-7 с 8:2
 3. сравнете 1:22,24 с 8:17
 4. сравнете 1:28 с 9:1-2
- С. Битие 8:1-19 обръща 7:11-24. Това е явно литературно структуриране.

ИЗСЛЕДВАНЕ НА ДУМИ И ФРАЗИ

ЦИТАТ ОТ БЪЛГАРСКИЯ ПРЕВОД *ВЕРЕН* — 8:1-5

1. Тогава Бог си спомни за Ной и за всичките животни и за всичкия добитък, който беше с него в ковчега. И Бог направи вятър да мине по земята, и водите престанаха. 2. И изворите на бездната и небесните прозорци се затвориха, и дъждът от небето спря. 3. Малко по малко водите се оттегляха от земята и след сто и петдесет дни водите намаляха. 4. А на седемнадесетия ден от седмия месец ковчегът заседна върху Араратските планини. 5. И водите намаляваха непрестанно до десетия месец и в десетия месец, на първия ден от месеца, върховете на планините се показаха.

ЦИТАТ ОТ АНГЛИЙСКИЯ ПРЕВОД *NASB* — 8:1-5

¹But God remembered Noah and all the beasts and all the cattle that were with him in the ark; and God caused a wind to pass over the earth, and the water subsided. ²Also the fountains of the deep and the floodgates of the sky were closed, and the rain from the sky was restrained; ³and the water receded steadily from the earth, and at the end of one hundred and fifty days the water decreased. ⁴In the seventh month, on the seventeenth day of the month, the ark rested upon the mountains of Ararat. ⁵The water decreased steadily until the tenth month; in the tenth month, on the first day of the month, the tops of the mountains became visible.

8:1 „Бог” — Тук е терминът *Елохим*. Вж. коментара върху Битие 1:1 или **Специално понятие** към 2:4.

□ **„спомни”** — Този термин (BDB 269, KB 269, *Qal* ИМПЕРФЕКТ) се използва в смисъл, че Бог се обръща към някого лично в негова защита (вж. 8:1; 9:15; 16; 19:29; 30:22). Заветният Бог ще се намеси, заради това, което е. Ной ще стане родоначалник на новото човечество.

□ **„Ной”** — Името (BDB 629) може да означава „почивка”, което е народна етимология, основана на звученето, а не на лингвистични маркери.

□ **„Бог направи вятър”** — ГЛАГОЛЪТ (BDB 716, KB 778) е *Hiphal* ИМПЕРФЕКТ. Бог използва природните средства и ги подсилва, за да изсуши водите на потопа, както е направил по-рано и при Изхода (вж. Изход 14:21).

Можем също да разглеждаме Божиите дела в глави 8-9 като паралелни на действията Му в глава 1. Това е ново начало за хората. Ако е така, тогава вятърът ще бъде паралел на „Духът се носеше” от 1:2.

□ **„престанаха”** — Същият термин (BDB 1013, KB 1491, *Qal* ИМПЕРФЕКТ) се използва за гнева на царя в Естир 2:1.

8:4 „Араратските планини” — Три са възможните обяснения: (1) планина на руско-турската граница; (2) планина на север, близо до езерото Ван и (3) цяла планинска верига (на асирийски *урарту*, BDB 76), а не конкретен връх (виждате множественото число в „планини”).

ЦИТАТ ОТ БЪЛГАРСКИЯ ПРЕВОД *ВЕРЕН* — 8:6-12

6. И след четиридесет дни Ной отвори прозореца на ковчега, който беше направил, **7.** и изпрати гарвана, който, като излезе, летеше насам-натам, докато водите на земята пресъхнаха. **8.** И изпрати от себе си и гълъба, за да види дали са намалели водите по лицето на земята. **9.** Но гълъбът се върна при него в ковчега, понеже не намери почивка за краката си, защото водата беше още по лицето на цялата земя. И той простря ръката си и го взе, и го внесе при себе си в ковчега. **10.** И като почака още седем дни, пак изпрати гълъба от ковчега. **11.** И навечер гълъбът се върна при него, и ето, имаше в клюна си току-що откъснат маслинен лист. Така Ной позна, че водите са намалели по земята. **12.** След това почака още седем дни и изпрати гълъба, и той вече не се върна при него.

ЦИТАТ ОТ АНГЛИЙСКИЯ ПРЕВОД *NASB* — 8:6-12

⁶Then it came about at the end of forty days, that Noah opened the window of the ark which he had made; ⁷and he sent out a raven, and it flew here and there until the water was dried up from the earth. ⁸Then he sent out a dove from him, to see if the water was abated from the face of the land; ⁹but the dove found no resting place for the sole of her foot, so she returned to him into the ark, for the water was on the surface of all the earth. Then he put out his hand and took her, and brought her into the ark to himself. ¹⁰So he waited yet another seven days; and again he sent out the dove from the ark. ¹¹The dove came to him toward evening, and behold, in her beak was a freshly picked olive leaf. So Noah knew that the water was abated from the earth. ¹²Then he waited yet another seven days, and sent out the dove; but she did not return to him again.

8:6 „четиридесет дни” — Тази фраза обикновено означава „дълъг, неопределен период”. В този контекст датите са толкова специфични, че е възможно да означава и точно четиридесет дни.

□ **„прозореца”** — Това е различен термин (BDB 319) от неясната дума в 6:16 (букв. „покрив”, BDB 844I). Мястото и големината му не са ясни, но вероятно се намира на самия покрив.

8:6-12 — Внимавайте да не алегоризирате тези птици! В месопотамската литература има точен паралел (в Епоса на Гилгамеш 11:145-55), който изглежда твърде конкретен, за да бъде просто съвпадение. Има тясна литературна връзка между Библията (напр. Битие 1-11 гл.) и месопотамската литература.

ЦИТАТ ОТ БЪЛГАРСКИЯ ПРЕВОД *ВЕРЕН* — 8:13-19

13. В шестстотин и първата година на живота на Ной, в първия месец, на първия ден от месеца, водата пресъхна на земята; и Ной вдигна покрива на ковчега и погледна, и ето, повърхността на земята беше изсъхнала. **14.** А във втория месец, на двадесет и седмия ден от месеца земята изсъхна. **15.** Тогава Бог говори на Ной и каза: **16.** Излез от ковчега, ти, жена ти, синовете ти и жените на синовете ти с теб. **17.** Изведи със себе си всичко живо от всяка плът, което е с теб – птици, добитък и всичките пълзящи животни, които пълзят по земята – за да се размножават изобилно по земята, да се плодят и да се умножават по земята. **18.** И Ной излезе, и с него синовете му, жена му и жените на синовете му. **19.** И всичките животни, всичките пълзящи животни, всичките птици, всичко, което се движи по земята, според видовете си, излязоха от ковчега.

ЦИТАТ ОТ АНГЛИЙСКИЯ ПРЕВОД *NASB* — 8:13-19

¹³Now it came about in the six hundred and first year, in the first *month*, on the first of the month, the water was dried up from the earth. Then Noah removed the covering of the ark, and looked, and behold, the surface of the ground was dried up. ¹⁴In the second month, on the twenty-seventh day of the month, the earth was dry. ¹⁵Then God spoke to Noah, saying, ¹⁶”Go out of the ark, you and your wife and your sons and your sons’ wives with you. ¹⁷Bring out with you every living thing of all flesh that is with you, birds and animals and every creeping thing that creeps on the earth, that they may breed abundantly on the earth, and be fruitful and multiply on the earth.” ¹⁸So Noah went out, and his sons and his wife and his sons’ wives with him. ¹⁹Every beast, every creeping thing, and every bird, everything that moves on the earth, went out by their families from the ark.

8:13 „Ной вдигна покрива” — Това сякаш означава, че е махнал част от покрива (BDB 492). Макар по-късно този термин да се използва за животинската кожа, която покрива скинията, трудно е да подкрепим подобно значение и тук.

8:15 „Бог говори на Ной” — Целият контекст показва търпението и покорството на Ной. Божиите заповеди (напр. 8:15-19) са паралелни на 7:1-5.

8:16 „Излез” — Това е първата заповед от стихове 16-17.

1. „излез”, *Qal* ИМПЕРАТИВ (BDB 422, KB 425), стих 16
2. „изведи”, *Hiphil* ИМПЕРАТИВ (BDB 422, KB 425), стих 17
3. „да се размножават изобилно”, *Qal* ПЕРФЕКТ, използван като ИМПЕРАТИВ (BDB 1056, KB 1655), стих 17
4. „да се плодят”, *Qal* ПЕРФЕКТ, използван като ИМПЕРАТИВ (вж. 9:1, 7 BDB 826, KB 953), стих 17
5. „да се умножават”, *Qal* ПЕРФЕКТ, използван като ИМПЕРАТИВ (вж. 9:1, 7 BDB 915, KB 1176), стих 17

Тези заповеди са паралелни на Битие 1:22, 24. В един смисъл Бог започва всичко отначало. Водите на хаоса унищожават целия живот на сушата, освен тези, които са в ковчега. Първоначалният замисъл на Бога продължава (вж. 6:18).

8:17 Тези заповеди (също 9:1) са в паралел на Битие 1:22, 24. Виж *Наблюдения върху контекста* в началото на тази глава.

ЦИТАТ ОТ БЪЛГАРСКИЯ ПРЕВОД *ВЕРЕН* — 8:20-22

20. И Ной издигна олтар на ГОСПОДА и взе от всяко чисто животно и от всяка чиста птица, и принесе всеизгаряния на олтара. **21.** И ГОСПОД помириса благоухание на омилостивение и ГОСПОД каза в сърцето Си: Няма да проклинам вече земята поради човека, защото помислите на човешкото сърце са зло още от младините му, и няма вече друг път да поразя всичко живо, както направих. **22.** Докато съществува земята, сеитба и жетва, студ и горещина, лято и зима, ден и нощ няма да престанат.

ЦИТАТ ОТ АНГЛИЙСКИЯ ПРЕВОД *NASB* — 8:20-22

²⁰Then Noah built an altar to the LORD, and took of every clean animal and of every clean bird and offered burnt offerings on the altar. ²¹The LORD smelled the soothing aroma; and the LORD said to Himself, „I will never again curse the ground on account of man, for the intent of man’s heart is evil from his youth; and I will never again destroy every living thing, as I have done. ²²While the earth remains, Seedtime and harvest, And cold and heat, And summer and winter, And day and night Shall not cease.”

8:20 „И Ной издигна олтар” — Първото му дело е поклонение и благодарение. Жертвата е древна институция (вж. 4:3; 12:7, 8; 13:18; 22:19). Това е първото дело и на Гилгамеш след потопа от Епоса на Гилгамеш (вж. 11:156-158).

□ **„всяко чисто животно”** — Не е ясен критерият за определяне кое е чисто и кое – нечисто (вж. 7:2), но явно се отнася до жертвата, а не до хранителни напътствия (вж. Левит гл. 11; Втор. гл. 14).

8:21 „Господ помириша благоухание” — В Библията тази фраза означава, че Бог приема жертвата (особено в Левит и Числа). Идеята не е, че храната е за Бога, както е например в Епоса на Гилгамеш (вж. 11:159-161). Библията никъде не разглежда жертвената система като даваща храна за божествата, както често се среща при околните народи.

□ **„Няма да проклинам вече земята... няма вече друг път да поразя всичко живо”** — Тези паралелни изречения показват напрежението в Божието сърце, което се поражда между любовта Му (вж. Исаия 54:9) към творението и праведността Му. Човек е покварен, но Бог е решил да работи с нас и да оправи всичко в *есхатона* (в последните дни). В това осъждане Божието отношение към грешните хора се променя. Те остават покварени и грешни. Божието отношение отново ще се промени, след като Неговите люде няма да бъдат способни да спазят Мойсеевия завет. Бог ще даде нов завет (вж. Йер. 31:31-34 и Езек. 36:27-38). Хората ще станат праведни пред Бога чрез делото и жертвената смърт на Месия.

Божието обещание да не праща повече потоп е сигурно, но II Петър 3:10 казва, че Той ще пречисти земята с огън. Бог ще работи с грешното човечество, но целта Му е праведността (вж. Левит 19:2; Матей 5:48).

□ **„помислите на човешкото сърце са зло още от младините му”** — Злото, което е толкова видно преди потопа (вж. 6:5, 11, 12, 13), все още властва над падналото човечество, както ще видим в живота на Ной и семейството му!

8:22 Това постоянство на природата е дало основата на цялата съвременна западна наука. Бог е дал природните закони. Забележете обаче първата фраза: „докато съществува земята”. Стих 22 в някои преводи е изписан като поезия.

БИТИЕ 9:1-29

РАЗДЕЛЕНИЯ ПО АБЗАЦИ В СЪВРЕМЕННИТЕ ПРЕВОДИ

NASB	NKJV	NRSV	TEV	NJB
Завет с дъга	Божият завет с творението	Божият завет с Ной	Божият завет с Ной	Новият световен ред
	(8:20-9:17)			
9:1-7	9:1-7	9:1-7	9:1-6	9:1-7
(6-7)	(6-7)	(6)	9:7	(6)
9:8-17	9:8-17	9:8-17	9:8-17	9:8-11
				9:12-16
				9:17
	Ной и синовете му	Проклятието на Ной върху Ханаан	Ной и синовете му	Ной и синовете му
9:18-19	9:18-19	9:18-19	9:18-19	9:18-19
9:20-27	9:20-23	9:20-27	9:20-27	9:20-27
(25-27)	9:24-27 (25-27)	(25-27)	(25-27)	(25-27)
9:28-29	9:28-29	9:28-29	9:28-29	9:28-29

ПРОЧИТ НА ТРЕТИ ЦИКЪЛ

ПРОСЛЕДЯВАНЕ НА АВТОРСКОТО НАМЕРЕНИЕ НА НИВО АБЗАЦИ

Този коментар е само ръководство за изучаване. Това означава, че вие сами носите отговорност за начина, по който тълкувате Библията. Всеки от нас трябва да ходи в светлината, която му е дадена. Приоритет при интерпретацията сте самият вие, вашата Библия и Светият Дух. Не бива да прехвърляте тази отговорност на който и да е коментатор.

Прочетете главата на един дъх. Определете темите. Съпоставете вашето тематично разделение с петте съвременни превода по-горе. Разделянето на абзаци не е вдъхновено от Бога, но е ключово за проследяването на авторското намерение. А именно това е в сърцевината на интерпретирането. Всеки абзац има една единствена тема.

1. Първи абзац
2. Втори абзац
3. Трети абзац
4. И т.н.

ИЗСЛЕДВАНЕ НА ДУМИ И ФРАЗИ

ЦИТАТ ОТ БЪЛГАРСКИЯ ПРЕВОД *ВЕРЕН* — 9:1-7

1. И Бог благослови Ной и синовете му и им каза: Бъдете плодовити, умножавайте се и напълнете земята! 2. Ще се страхуват и ще треперят от вас всички земни животни и всички небесни птици; те с всичко, което пълзи по земята, и с всички морски риби са предадени в ръцете ви. 3. Всичко, което се движи и живее, ще ви бъде за храна; давам ви всичко, също както зелената трева. 4. Месо обаче с живота му, тоест с кръвта му, да не ядете. 5. А вашата кръв, кръвта на живота ви, непременно ще изисквам; от всяко животно ще я искам; и от ръката на човека, от ръката на всеки негов брат ще изисквам живота на човека. 6. Който пролее човешка кръв, и неговата кръв от човек ще се пролее; защото по Божия образ направи Бог човека. 7. А вие бъдете плодовити и се множете, разпространявайте се по земята и се умножавайте по нея.

ЦИТАТ ОТ АНГЛИЙСКИЯ ПРЕВОД *NASB* — 9:1-7

¹And God blessed Noah and his sons and said to them, „Be fruitful and multiply, and fill the earth. ²The fear of you and the terror of you will be on every beast of the earth and on every bird of the sky; with everything that creeps on the ground, and all the fish of the sea, into your hand they are given. ³Every moving thing that is alive shall be food for you; I give all to you, *as I gave the green plant.* ⁴Only you shall not eat flesh with its life, *that is, its blood.* ⁵Surely I will require your lifeblood; from every beast I will require it. And from *every* man, from every man’s brother I will require the life of man. ⁶Whoever sheds man’s blood, By man his blood shall be shed, For in the image of God He made man. ⁷As for you, be fruitful and multiply; Populate the earth abundantly and multiply in it.”

9:1 „Бъдете плодовити, умножавайте се и напълнете земята” — Вижте трите *Qal* ИМПЕРАТИВА: „бъдете плодовити” (BDB 826, KB 963), „умножавайте се” (BDB 915, KB 1176), „напълнете земята” (BDB 569, KB 583). Това е второ начало за хората (вж. 1:28), но вижте как грехът е предизвикал промяна в заповедта с отпадането на „обладейте земята и я владейте”.

9:2 „страхуват... треперят” — Човек вече ще има нов вид отношения с животните, мирът и приятелството от Едемската градина и *есхатона* (Исая гл. 11) са заменени от страх (BDB 432) и треперене (BDB 369). Септуагинта добавя „добитък” към стиха, *но домашните животни не са засегнати*.

9:3 „Всичко, което се движи и живее, ще ви бъде за храна” — Първоначално човеците са вегетарианци (поне в Едемската градина), но след падението, когато известно време няма реколта за храна, им се позволява да ядат месо. Забележете също така, че по отношение на храненето не се прави разлика между чисто и нечисто животно (много различно от Левит гл. 11), но при жертвата разлика има (вж. 7:2 и сл.).

9:4 „месото обаче с живота му, тоест с кръвта му, да не ядете” — Това е богословската основа за жертвената система (вж. Левит 17:10-16; Втор. 12:16, 23; Деяния 15:29) и за значението на смъртта на Христос. Грехът изисква живот. В милостта си Бог замества човек с животно.

9:5-6 „неговата кръв от човек ще се пролее” — Тук за първи път срещаме принципа „око за око”. Бог постановява правото на смъртно наказание. В Стария Завет имаме концепцията за „гоел” (роднина за изкупване). За новозаветни препратки, прочетете Деяния 25:11 и Римляни 13:4.

Стих 5 е в проза, докато стих 6 е написан в поетичен стил.

Възможно е да имаме игра на думи на еврейски език, в която да намерим етимологична връзка между „кръв” (*дам*) и „човек” (*адам*). На асирийски език терминът „човек” е свързан с понятието за „светилище” (*адман*). Така че е възможно да има лингвистична връзка между кръв-поклонение-човек (вж. Robert V. Girdlestone, *Synonyms of the Old Testament*, стр. 45).

□ „защото по Божия образ направи Бог човека” — Това отново показва, че човек е поставен на първо място (вж. 1:26, 27; 5:1, 3). Каква невероятна привилегия и отговорност е това!

9:7 „разпространявайте се по земята и се умножавайте по нея” — Тези думи са паралелни на 1:22, 24, 28. Глави 8-9 представляват едно повторно начало на Божията изявена воля и действия в Битие 1 глава. Този стих съдържа четири *Qal* ИМПЕРАТИВА, докато стих 1 има три. Според равините контекстът на убийството (ст. 5-6) показва, че хората, които решават да нямат деца, също нарушават тази заповед.

ЦИТАТ ОТ БЪЛГАРСКИЯ ПРЕВОД *ВЕРЕН* — 9:8-17

8. После Бог говори на Ной и на синовете му с него и каза: 9. Ето, Аз поставям завета Си с вас и с потомството ви след вас, 10. и с всичко живо, което е с вас – птиците, добитъка и всичките земни животни, които са с вас – с всяко земно животно от всичко, което е излязло от ковчега. 11. Поставям завета Си с вас, че няма вече да се изстреби всяка плът от водите на потопа и няма вече да настане потоп да опустоши земята. 12. И Бог каза: Ето знакът на завета, който Аз поставям до вечни поколения между Мен и вас, и всяко живо същество, което е с вас: 13. поставям дъгата Си в облака, и тя ще бъде знак на завета между Мен и земята. 14. Когато докарам облака на земята, дъгата ще се яви в облака, 15. и ще си спомня завета Си, който е между Мен и вас, и всяко живо същество от всяка плът, и водите няма вече да станат потоп, за да изстребят всяка плът. 16. Дъгата ще бъде в облака и ще я гледам, за да помня вечния завет между Бога и всяко живо същество от всяка плът, което е на земята. 17. И Бог каза на Ной: Това е белегът на завета, който поставих между Мен и всяка плът, която е на земята.

ЦИТАТ ОТ АНГЛИЙСКИЯ ПРЕВОД *NASB* — 9:8-17

⁸Then God spoke to Noah and to his sons with him, saying, ⁹„Now behold, I Myself do establish My covenant with you, and with your descendants after you; ¹⁰and with every living creature that is with you, the birds, the cattle, and every beast of the earth with you; of all that comes out of the ark, even every beast of the earth. ¹¹I establish My covenant with you; and all flesh shall never again be cut off by the water of the flood, neither shall there again be a flood to destroy the earth.” ¹²God said, „This is the sign of the covenant which I am making between Me and you and every living creature that is with you, for all successive generations; ¹³I set My bow in the cloud, and it shall be for a sign of a covenant between Me and the earth. ¹⁴It shall come about, when I bring a cloud over the earth, that the bow will be seen in the cloud, ¹⁵and I will remember My covenant, which is between Me and you and every living creature of all flesh; and never again shall the water become a flood to destroy all flesh. ¹⁶When the bow is in the cloud, then I will look upon it, to remember the everlasting covenant between God and every living creature of all flesh that is on the earth.” ¹⁷And God said to Noah, „This is the sign of the covenant which I have established between Me and all flesh that is on the earth.”

9:9 „Аз поставям” — Този завет е безусловен и изцяло идва от Божията благодат (вж. 9, 11, 12, 17). Другите завети, включително Адамовия и Авраамовия, съдържат определени условия. Вж. Специално понятие: ЗАВЕТ към 6:18.

9:12 „за всички поколения” — „Всички” (*олам*), както и в стих 16, означава „вечни”. Раши казва, че „поколения” в еврейския текст е изписано неправилно. Според него този завет се дава само на поколенията с погрешна вяра. Вж. Специално понятие към 3:22.

9:13 „дъгата... знак” — Възможно е дъгата да се появява тук за първи път. Битие 2:5-6 предполага, че в началото напояването е ставало по различен начин, не чрез дъжд (т. е. влага от земята). Можем да

разглеждаме дъгата (BDB 905) като оръжие, което Бог е оставил (т. е. няма да унищожава човеците в осъждане). Може да се приеме като символ на мир, като окачен лък и заровена томахава. Възможно е и Бог да придава ново значение на нормално природно явление.

9:15 „ще си спомня” — Дъгата е знак за Бог и за хората. Така физически се символизира фактът, че Бог не забравя (подобно на идеята за „книгата на живота” и „книгата на делата”).

□ **„водите няма вече да станат потоп, за да изтребят всяка плът”** — Това не означава, че няма да има повече потоци, а че няма да настъпи подобен толкова повсеместен, че да изтребят всички хора и животни.

ЦИТАТ ОТ БЪЛГАРСКИЯ ПРЕВОД *ВЕРЕН* — 9:18-19

18. А синовете на Ной, които излязоха от ковчега, бяха Сим, Хам и Яфет. А Хам беше баща на Ханаан. **19.** Тези трима бяха синове на Ной и от тях се насели цялата земя.

ЦИТАТ ОТ АНГЛИЙСКИЯ ПРЕВОД *NASB* — 9:18-19

¹⁸Now the sons of Noah who came out of the ark were Shem and Ham and Japheth; and Ham was the father of Canaan. ¹⁹These three were the sons of Noah, and from these the whole earth was populated.

9:18 „Сим” — Етимологически може да означава „известен” или „име” (BDB 1028 II).

□ **„Хам”** — Може да означава „горещ” (KB 325II). Възможно е да е някакво древно име за Египет („гореща земя”).

□ **„Яфет”** — Етимологически може да означава „разширител” или „увеличен” (BDB 834, вж. еврейската игра на думи в ст. 22).

□ **„Ханаан”** — Той (BDB 488) се споменава по две възможни причини: (1) Пиянството на Ной и проклятието ще повлияят на Ханаан или (2) по-късно ханаанците се превръщат в един от основните богословски проблеми на Израил (по времето на Мойсей).

9:19 — Това е целта на Бога, която се изявява множество пъти (да се насели земята). Вавилонската кула е отклонение от тази цел.

Интересно е да отбележим, че съвременните изследвания на ДНК на митохондрии заключават, че първите хора идват от северна Африка, докато съвременната филология твърди, че всички съвременни езици произхождат от северна Индия. Вижте колко близко географски са до библейската история.

Явно е, че всички различни раси днес са преки потомци на тези трима братя. Днешните изследвания на ДНК показват, че хората от всички раси имат еднакъв геном!

ЦИТАТ ОТ БЪЛГАРСКИЯ ПРЕВОД *ВЕРЕН* — 9:20-27

20. И Ной започна да обработва земята и насади лозе. **21.** И като пи от виното, се опи и се разголи в шатрата си. **22.** И Хам, бащата на Ханаан, видя голотата на баща си и каза на двамата си братя отвън. **23.** А Сим и Яфет взеха една дреха и като я сложиха двамата на раменете си, пристъпиха заднишком и покриха голотата на баща си; а лицата им гледаха назад и не видяха голотата на баща си. **24.** И когато Ной изтрезня от виното си и разбра какво му беше направил по-младият му син, каза: **25.** Проклет да е Ханаан; слуга на слуги да бъде на братята си! **26.** Каза още: Благословен ГОСПОД, Бог на Сим; и Ханаан да му бъде слуга! **27.** Бог да разшири Яфет, и да се засели в шатрите на Сим; и Ханаан да му бъде слуга!

ЦИТАТ ОТ АНГЛИЙСКИЯ ПРЕВОД *NASB* — 9:20-27

²⁰Then Noah began farming and planted a vineyard. ²¹He drank of the wine and became drunk, and uncovered himself inside his tent. ²²Ham, the father of Canaan, saw the nakedness of his father, and told his two brothers outside. ²³But Shem and Japheth took a garment and laid it upon both their shoulders and walked backward and covered the nakedness of their father; and their faces were turned away, so that they did not see their father's nakedness. ²⁴When Noah awoke from his wine, he knew what his youngest son had done to him. ²⁵So he said, „Cursed be Canaan; A servant of servants He shall be to his brothers.” ²⁶He also said, „Blessed be the LORD, The God of Shem; And let Canaan be his servant. ²⁷May God enlarge Japheth, And let him dwell in the tents of Shem; And let Canaan be his servant.”

9:20 „Ной започна да обработва земята” — Преводите *NASB* и RSV виждат твърде много в еврейския текст; те казват, че Ной е първият земеделец — а какво да кажем за Каин (4:2) и Ламех (5:29)? Преводът NRXV казва „Ной, човек на земята”.

9:21 „опи се” — Пиянството (BDB 1016 I, KB 1500) се адресира множество пъти в Писанието (вж. Пр. 23:29-35). Проблемът не е във виното, а в злоупотребата с него (вж. Втор. 14:26; Пс. 104:15; Пр. 31:6-7).

СПЕЦИАЛНО ПОНЯТИЕ: ВИНО И СИЛНИ ПИТИЕТА

I. Библейски термини

A. В Стария Завет

1. *Яин* – Това е най-общият термин за „вино”, използва се 141 пъти (BDB 406). Етимологията не е ясна, защото не произхожда от еврейски корен. Навсякъде означава ферментирал плодов сок, обикновено гроздов. Характерни пасажи са Битие 9:21; Изход 29:40; Числа 15:5, 10.
2. *Тирош* – Това е „новото вино” (BDB 440). Поради климатичните условия в Близкия изток, ферментацията започва не по-късно от 6 часа след извличането на сока. Този термин се отнася до вино в процес на ферментация. Ето някои характерни пасажа: Втор. 12:17; 18:4; Исаия 62:8-9; Осия 4:11.
3. *Асис* – Йоил 1:5 и Исаия 49:26 показват, че това е алкохолна напитка (BDB 779).
4. *Секар* – Това е терминът „силно питие” (BDB 1016, ср. с Исаия 5:1). Към него е добавено нещо, за да бъде по-опияняващо. Същият еврейски корен се използва и за „пиян” или „пияница”.

B. В Новия Завет

1. *Ойнос* – гръцкият еквивалент на *яин* (вж. Пр. 20:1; 31:6; Исаия 28:7)
2. *Неос ойнос* (ново вино) – гръцкият еквивалент на *тирош* (вж. Марк 2:22).
3. *Глеукос винос* (сладко вино) – виното в ранния етап на ферментация (вж. Деяния 2:13).

II. Ферментация

- A. Ферментацията започва бързо, често още на първия ден (6 часа след извличането на сока).
- B. Когато отгоре се появи малко пяна, еврейската традиция повелява тя да се даде като винен десертък (*Ma aseroth* 1:7).
- C. Основната ферментация приключва за една седмица.
- D. Вторичната ферментация отнема около 40 дни. След това виното вече е отлежало и може да се принесе на олтара (*Edhuyyoth* 6:1).

- Е. Виното, което е обветрено (с утайка) се счита за добро, но трябва добре да се прецеди преди употреба.
- Ф. Три години е най-дългият период за отлежаване. Това се нарича „старо вино”. Най-добро се счита обикновено след една година ферментация.
- Г. Едва през последните 100 години, в стерилни условия и с химически добавки, процесът на ферментация може да бъде забавен.

III. Употреба в Библията

А. Стар Завет

1. Виното е дар от Бога (вж. Битие 27:28; Пс. 104:14-15; Екл. 9:7; Осия 2:8-9; Йоил 2:19,24; Амос 9:13; Зах. 10:7).
2. Виното е част от жертвените дарения (вж. Изход 29:40; Левит 23:13; Числа 15:7, 10; 28:14; Съд. 9:13).
3. Вино се използва при празниците на Израил (вж. Втор. 14:26).
4. Виното се използва като лекарство (вж. II Царе 16:2; Пр. 31:6-7).
5. Виното може да бъде истински проблем (Ной: Битие 9:21; Лот: Битие 19:33, 35; Самсон: Съд. 16:19; Навал: I Царе 25:36; Урия: II Царе 11:13; Амон: II Царе 13:28; Ела: III Царе 20:12; владетелите: Амос 6:6; жените: Амос гл. 4).
6. С виното винаги върви предупреждение против злоупотребата с него (вж. Пр. 20:1; 23:20-21, 29-35; 31:4-5; Исаия 5:11, 22; 19:14; 28:7-8; Осия 4:11).
7. Виното е забранено за някои групи (свещениците на служба, Левит 10:9; Езек. 44:21; назорейте, Числа гл. 6; владетелите, Пр. 31:4-5; Исаия 56:11-12; Осия 7:5).
8. Виното е използвано в есхатологичната обстановка (вж. Амос 9:13; Йоил 3:18; Зах. 9:17).

В. Между заветите

1. Виното в умерени количества е много полезно (Исус син Сирахов 31:27-30).
2. Равините казват: „Виното е най-доброто лекарство, ако то липсва, необходими са лекарства” (BB 58b).
4. Смесването на вино и вода не е вредно, а е приятно и увеличава удоволствието (II Мак. 15:39).

С. Нов Завет

1. Исус превръща водата във вино (вж. Йоан 2:1-11).
2. Исус използва вино (вж. Матей 11:16, 18-19; Лука 7:33-34; 22:17ff)
3. Петър е обвинен, че се е опил с „ново вино” на Петдесятница (вж. Деяния 2:13).
4. Виното се използва като лекарство (вж. Марк 15:23; Лука 10:34; I Тим. 5:23).
5. Водачите не трябва да злоупотребяват. Това не означава пълна абстиненция (вж. I Тим. 3:3,8; Тит 1:7; 2:3; I Пет. 4:3).
6. Виното е използвано в есхатологичната обстановка (вж. Матей 22:1 и сл.; Откр. 19:9).
7. Пиянството е осъдено (вж. Матей 24:49; Лука 11:45; 21:34; I Кор. 5:11-13; 6:10; Гал. 5:21; I Пет. 4:3; Римл. 13:1-14)

IV. Богословски наблюдения

А. Диалектическо напрежение

1. Виното е дар от Бога.
2. Пиянството е огромен проблем
3. Нашият пример е Христос (вж. Матей 15:1-20; Марк 7:1-23; Римл. 14 гл.; I

Кор. 8:7-13).

- В. Тенденция да преминаваме границите, наложени от Бога
 - 1. Бог е източник на всичко добро.
 - 2. Човек злоупотребява с всички божии дарове, като минава границите с тях.
- С. Злоупотребата е в нас, не в самите неща. Няма нищо неправилно във физическото творение (вж. Римл. 14:14, 20).

9:22 „видя голотата на баща си и излезе, та обади на двамата си братя” — Грехът на Хам бе: (1) незачитането на баща му или (2) някакъв сексуален акт (вж. Левит 18:6, 7). Евреите се отнасят много почитателно към голотата.

Богословски, това показва продължаващото падение на греха. Ной е пиан! Хам се радва на глупостта и на голотата на баща си! Тази склонност към незачитане и сексуална злоупотреба се вижда още по-явно при потомците на Ханаан! Ной вероятно е забелязал това, тъй като проклина Ханаан, а не Хам.

Трябва да добавим, че този епизод няма нищо, съвсем нищо общо с идеята за пренебрежение в Библията към черната раса. Наистина, африканците произлизат от Хам, но ханаанците не са черни (вж. изображенията по стените в Египет)!

9:24 „Ной... узна” — Възможно е да е разбрал, като е попитал, но може и да се е досетил, като е видял покривалото, с което Сим и Яфет го завиват.

□ **„най-малкият му син”** — Хам винаги се изброява като втори сред синовете на Ной. Думата на еврейски може да е в превъзходна сравнителна степен („най-младият”), но може и да означава „по-младият”.

9:25 „рече” — Да си припомним еврейската концепция за силата на изреченото слово, предадена още в Битие 1 глава. Ще отбележим тук и важността на бащиното благословение, Битие 49 гл.

□ **„Проклет да е Ханаан”** — Този ГЛАГОЛ (BDB 76, KB 91) е *Qal* ПРИЧАСТИЕ В ПАСИВ. Според равините Ханаан пръв вижда голотата на Ной и казва на баща си Хам, но по-скоро Ной е видял очевидно неуважително поведение в най-малкия син на Хам или пък Ханаан, най-малкият син, е представителен за всички потомци на Хам. Забележете, че това проклятие не идва от Бога, а от Ной, който сам злоупотребява с алкохол!

По-късно в историята на Израил ще видим, че ханаанците са покварен, идолопоклоннически народ, който трябва да бъде напълно унищожен. В техните земи дълго време след това живеят великани. Тяхното поклонение на земята е забранено в книгата Левит.

СПЕЦИАЛНО ПОНЯТИЕ: РАСИЗЪМ

I. Въведение

- А. Можем да го наблюдаваме навсякъде сред падналите хора. Това е егото на човека, което се издига на гърба на другите. В много отношения расизмът е по-съвременно явление, докато национализмът е по-древният феномен.
- В. Национализмът се заражда развит във Вавилон (Бит. 11 гл.), като може да се проследи до тримата синове на Ной, от които са се развили различните раси (Бит. 10 гл.). Писанието обаче ясно показва общия произход на всички хора (вж. Битие 1-3 гл.; Деяния 17:24-26).
- С. Расизмът е само един от множество предразсъдъци. Такива са още (1) ерудираният снобизъм; (2) социално-икономическата арогантност; (3) себеправедният религиозен легализъм и (4) догматичните политически убеждения.

II. Библейски материал

A. Стар Завет

1. Битие 1:27 – Човеците, мъже и жени, са сътворени по Божия образ и подобие, което прави всеки един уникален. Това показва и индивидуалната стойност и достойнство на всеки човек (вж. Йоан 3:16).
2. Битие 1:11-25 – Напишете десет пъти фразата „според вида му”. Тя е използвана често в подкрепа на расовата сегрегация. От контекста обаче става ясно, че тя се отнася за животните и растенията, не за хората.
3. Битие 9:18-27 – Този текст е използван в подкрепа на издигането на една раса над друга. Трябва да си припомним, че не Бог прокълна Ханаан. Неговият баща Ной го прокле, след като се събуди от своя алкохолен делириум. Библията никъде не казва, че Бог подкрепя тази клетва/ проклятие. Дори и да я подкрепя, това няма отношение към черната раса. Ханаан е баща на онези, които ще населят Палестина, а египетските стенни рисунки показват, че тези хора не са черни.
4. Исус Навиев 9:23 – Този пасаж е използван като доказателство, че една раса ще служи на друга. В този контекст обаче гаваонците са от същия расов произход, както и евреите.
5. Ездра 9-10 гл. и Неемия 13 гл. – Тези пасажии често са използвани в расов смисъл, но контекстът показва, че браковете са осъдени не по расов признак (те произлизат от един син на Ной, Битие гл. 10), а по религиозни причини.

B. Нов Завет

1. Евангелията
 - a. Исус на няколко пъти говори за омразата между юдеите и самаряните. Това показва, че расовата омраза не се одобрява.
 - (1) притчата за добрия самарянин (Лука 10:25-37)
 - (2) жената при кладенеца (Йоан 4:4)
 - (3) благодарния прокажен (Лука 17:7-19)
 - b. Благовестието е за всички хора
 - (1) Йоан 3:16
 - (2) Лука 24:46-47
 - (3) Евреи 2:9
 - (4) Откровение 14:6
 - c. Царството ще включва хора от всички раси
 - (1) Лука 13:29
 - (2) Откровение 5 гл.
2. Деяния
 - a. Деяния 10 гл. ясно говори за любовта на Бога към всички хора и за универсалното послание на благовестието.
 - b. В Деяния 11 гл. Петър е обвиняван за действията си и този проблем се разрешава, едва когато съветът на църквата в Йерусалим се събира специално по този повод (Деяния 15 гл.). През 1 век сл. Хр. напрежението между юдеи и езичници е много голямо.
3. Павел
 - a. Няма бариери в Христос
 - (1) Галатяни 3:26-28
 - (2) Ефесяни 2:11-22
 - (3) Колосяни 3:11
 - b. Бог не отдава значение на различия между хората
 - (1) Римляни 2:11
 - (2) Ефесяни 6:9
4. Петър и Яков

- a. Бог не отдава значение на различия между хората, I Петър 1:17
 - b. Ако Бог няма предпочитания, Неговите хора също не трябва да показват подобно отношение, Яков 2:1
2. Йоан
- a. Едно от най-силните изявления за отговорността на вярващите четем в I Йоан 4:20

III. Заключение

- A. Расизмът, както и всяко друго предубеждение, е напълно погрешно за Божиите деца. Ето един цитат от Хенли Барнет, говорител на форум през 1964 г. в Глориета, щата Ню Мексико, организиран от *Christian Life Commission*.
„Расизмът е ерес, понеже е небиблейска и нехристиянска концепция, да не говорим, че не е и научна.”
- B. Този проблем дава възможност на християните да покажат Христовата любов, прошка и разбиране пред един изгубен свят. Отказът за това е признак за незрялост и дава възможност на дявола да забави растежа на вярващия във вярата. Това ще попречи и на мнозина изгубени да стигнат до Христос.
- C. Какво мога аз да направя? (Този раздел е взет от материал на *Christian Life Commission*, озаглавен „Расови отношения”)

НА ЛИЧНО НИВО:

- Приемете отговорността си при решаването на расовите проблеми.
- Опитайте да се освободите от всякакви расови предразсъдъци чрез молитва, библиейско изучаване и общение с хора от други раси.
- Изразете ясно своите убеждения относно расите, особено ако никои друг не изобличава хората с погрешни предразсъдъци.

В СЕМЕЙНИЯ ЖИВОТ

- Вижте важността на семейството във формирането на отношение към другите раси.
- Опитвайте да развиете християнско отношение, като говорите за това, което родители и деца чуват за расовия проблем извън рамките на дома.
- Родителите трябва да се опитват да поставят християнски пример с отношението си към хора от други раси.
- Търсете възможности да изграждате семейни връзки с хора от други раси.

В ЦЪРКВАТА

- С проповядването и поучението на библиейските истини за расите, църквата ще бъде мотивирана да даде пример на цялото общество.
- Поклонението, общението и богослуженията в църквата трябва да са отворени за всички, както новозаветната църква, която не признава расови бариери (Ефес. 2:11-22; Гал. 3:26-29).

ВЪВ ВСЕКИДНЕВИЕТО

- Помагайте за преодоляването на расовата дискриминация в работата си.
- Работете с обществени организации от всякакъв тип, за да осигурите еднакви права и възможности за всички, като не забравяте, че се опитвате да атакувате расовия проблем, а не хората. Целта е да постигнете разбиране, а не да създавате огорчение.
- Ако е подходящо, организирайте специален комитет от социално-

отговорни граждани, чрез който да се опитвате да говорите на обществото и да предприемате конкретни стъпки за подобряване на междурасовите взаимоотношения.

- Подкрепяйте законотворците в прокарването на закони за междурасово равенство и се противопоставяйте на онези, които експлоатират предразсъдъците в търсене на политическа изгода.
- Отдавайте дължимата похвала на служителите на закона, когато налагат справедливост без оглед на расовата принадлежност на хората.
- Противопоставяйте се на насилието и говорете за спазването на законите, като правите всичко възможно като граждани-християни законовите структури да не се превърнат в инструмент в ръцете на хора, които налагат дискриминация.
- Бъдете пример за духа и ума на Христос във всяко свое взаимоотношение.

□ „роб на робите” — Това е еврейски суперлатив, който означава „най-ниския слуга”. Това се изпълнява при завземането на Палестина от Исус Навиев!

9:26-27 — Всички „нека” в тези стихове са в ПОВЕЛИТЕЛНО НАКЛОНЕНИЕ, три специфични форми и едно контекстуално.

9:26 „Господ” — „*ЯХВЕ*” е специална употреба на заветното име (виж коментара към 2:4), с която се определя потомството на Сим за Месианската линия (вж. Лука 3:36).

□ „Бог на Сим” — Сим означава „име” и е възможно да е игра на думи със специалното име на Бога *ЯХВЕ* (BDB 1028 II). Потомството на Сим е Месианската линия. Това се противопоставя на 11:4!

9:27 „той да се посели в шатрите на Сим” — Някои учени виждат тук: (1) политическо послание, като например доминацията на римската или европейската култура или (2) духовен смисъл, за включването на езичниците в благословието на евреите, което също е част от Авраамовия завет (вж. 12:3; Ефес. 2:11-3:13).

ЦИТАТ ОТ БЪЛГАРСКИЯ ПРЕВОД *ВЕРЕН* — 9:28-29

28. И след потопа Ной живя триста и петдесет години. **29.** И всичките дни на Ной станаха деветстотин и петдесет години, и умря.

ЦИТАТ ОТ АНГЛИЙСКИЯ ПРЕВОД *NASB* — 9:28-29

²⁸Noah lived three hundred and fifty years after the flood. ²⁹So all the days of Noah were nine hundred and fifty years, and he died.

9:29 — Смъртта все още владее (вж. 5 глава)!

ВЪПРОСИ ЗА ОБСЪЖДАНЕ

Този коментар е само ръководство за изучаване. Това означава, че вие сами носите отговорност за начина, по който тълкувате Библията. Всеки от нас трябва да ходи в светлината, която му е дадена. Приоритет при интерпретацията сте самият вие, вашата Библия и Светият Дух. Не бива да прехвърляте тази отговорност на който и да е коментатор.

Настоящите въпроси за обсъждане целят да ви подпомогнат да обмислите основните теми в този раздел на посланието. Целта им е да предизвикат мисли, а не да дадат крайни отговори.

1. По какъв начин падението оказва влияние на завета на Бог с Ной?
2. Смъртното наказание библейска концепция ли е (вж. 6 ст.)?
3. Дали Ной е изказал проклятие над черната раса?
4. За какво говори стих 27?

БИТИЕ 10:1-32

РАЗДЕЛЕНИЯ ПО АБЗАЦИ В СЪВРЕМЕННИТЕ ПРЕВОДИ

NASB	NKJV	NRSV	TEV	NJB
Потомците на Ной	Народите произлизат от Ной	Произходът на народите	Потомците на синовете на Ной	Населването на земята
10:1	10:1	10:1	10:1	10:1
10:2-5		10:2-5	10:2-5	10:2-5a
				10:5b
10:6-14	10:6-14	10:6-14	10:6-12	10:6-7
				10:8-12
			10:13-14	10:13-14
10:15-20	10:15-20	10:15-20	10:15-20	10:15-19
				10:20
10:21-31	10:21-31	10:21-31	10:21-31	0.43125
				10:22-23
				10:24-30
				10:31
10:32	10:32	10:32	10:32	10:32

ПРОЧИТ НА ТРЕТИ ЦИКЪЛ

ПРОСЛЕДЯВАНЕ НА АВТОРСКОТО НАМЕРЕНИЕ НА НИВО АБЗАЦИ

Този коментар е само ръководство за изучаване. Това означава, че вие сами носите отговорност за начина, по който тълкувате Библията. Всеки от нас трябва да ходи в светлината, която му е дадена. Приоритет при интерпретацията сте самият вие, вашата Библия и Светият Дух. Не бива да прехвърляте тази отговорност на който и да е коментатор.

Прочетете главата на един дъх. Определете темите. Съпоставете вашето тематично разделение с петте съвременни превода по-горе. Разделянето на абзаци не е вдъхновено от Бога, но е ключово за проследяването на авторското намерение. А именно това е в сърцевината на интерпретирането. Всеки абзац има една единствена тема.

1. Първи абзац
2. Втори абзац
3. Трети абзац
4. И т.н.

ВЪВЕДЕНИЕ

А. Каква е целта богословски на обстоятелственото естество на 10 глава?

1. Показва, че Бог е загрижен за народите. Глава 11 хронологически не е на мястото си. Това сякаш показва, че глава 10 е не само осъждение (вж. 11:1-9), а преди всичко изпълнение на 1:28 и 9:1,7 (т. е. плодете се и се размножават).
2. Пророците често говорят за същите тези народи (вж. Исаия 7-23 гл.; Йер. 46-51 гл.; Езек. 27-30; 38-39 гл.) като определени за осъждение от Бога.
3. Тя поставя сцената за призива на Авраам и потомството му като царство от свещеници, които да доведат света обратно при *ЯХВЕ* (вж. 12:3; Изход 19:5-6).
4. Следва цялостния модел на Битие за стесняване на фокуса към Месианския род (вж. 9:26).
5. Споменати са около 70 групи. Според равините в света има 70 езика, идеята вероятно е взета от Второзаконие 32:5. Мнозина свързват Лука 10:1 с този текст, за да покажат как евангелието е насочено към всички хора по света.

В. Как и защо тя не отговаря на съвременните етноложки изследвания?

1. Днешните изследвания са основани на лингвистични принципи, докато библейската история се фокусира върху географските данни. Тази географска информация се влияе от: (1) датите и (2) движението на народите в миграция и при война (вж. Езекиил 16:3; Осия 12:7).
2. Трябва да имаме предвид, че разказът има богословско послание
 - a. Избирателно покриване
 - b. Единството на хората (Адам и Ной)
 - c. Колкото по-малък контакт има някой народ с Израил, толкова по-малко внимание получава (или никакво)
3. В тази глава има много имена в множествено число. Това показва, че често някой от предците е даден от името на цялата група. Често се случва народните групи да заемат повече от едно географско положение във времето.
4. Това не е западен тип описание – научно и с детайли. Често забравяме, че това е всъщност първият опит в историята да се направи подобен списък. За точността му сме сигурни, защото сме уверени в истинността на Писанието. Това обаче не означава, че той цели да ни информира изчерпателно по всички теми, за да задоволи западното ни любопитство. За времето си той е удивително изчерпателен!
5. Този списък, както и цялата Тора, е подлежал на преписвачески поправки и редакции. Някои от имената тук (като скитите, филистимците и мидите) не се срещат в други литературни произведения от Близкия изток чак до 1 500 – 1 000 г. пр. Хр.
6. Народите от Азия и Полинезия (съответно Америките), както и много от народите от Африка не са включени в този списък и затова е възможно той да включва само част от расовото разнообразие, което имаме днес. Ако е така, тогава богословски не би било вярно да кажем, че расите идват директно от трите деца на Ной.
С това не искаме да подценим единния произход на хората (което е доказано от изследванията на ДНК). Това ясно се вижда в историята за първите хора в Битие 1-2 гл.

В. Структура

1. Яфет, ст. 2-5, заема региона на север от Месопотамия, между Испания и Каспийско море.
2. Хам, ст. 6-20, заема региона на юг от Месопотамия, от Африка до Индия.
3. Сим, ст. 21 и сл., представлява семитското население на Месопотамия, от Средиземно море до Индия.

ИЗСЛЕДВАНЕ НА ДУМИ И ФРАЗИ

ЦИТАТ ОТ БЪЛГАРСКИЯ ПРЕВОД *ВЕРЕН* — 10:1

1. Ето родословието на Ноевите синове Сим, Хам и Яфет – и на тях се родиха синове след потопа.

ЦИТАТ ОТ АНГЛИЙСКИЯ ПРЕВОД *NASB* — 10:1

¹Now these are *the records of the generations of Shem, Ham, and Japheth, the sons of Noah; and sons were born to them after the flood.*

10:1 „Ето *записите* на родословията” — Тази фраза се повтаря три пъти в контекста на глави 10 и 11 (10:1; 11:10, 27). Това може да е авторски похват за разделяне на пасажите в книгата или вавилонски колофон, който маркира къде се свързват отделните глинени плочи с клиновидно писмо.

□ **„Сим, Хам и Яфет”** — Този ред на имената не отговаря задължително на възрастта им, а има богословско значение – първо са имената от месианската линия, а най-отдалечените от нея са на последно място.

ЦИТАТ ОТ БЪЛГАРСКИЯ ПРЕВОД *ВЕРЕН* — 10:2-5

2. Синовете на Яфет: Гомер и Магог, и Мадай, и Яван, и Тувал, и Мосох, и Тирас. 3. А синовете на Гомер: Асханаз и Рифат, и Тогарма. 4. А синовете на Яван: Елиса и Тарсис, Китим, и Доданим. 5. От тях се населиха островите на народите в техните земи, всеки според езика си, според племето си, в народите си.

ЦИТАТ ОТ АНГЛИЙСКИЯ ПРЕВОД *NASB* — 10:2-5

²The sons of Japheth were Gomer and Magog and Madai and Javan and Tubal and Meshech and Tiras. ³The sons of Gomer were Ashkenaz and Riphath and Togarmah. ⁴The sons of Javan were Elishah and Tarshish, Kittim and Dodanim. ⁵From these the coastlands of the nations were separated into their lands, every one according to his language, according to their families, into their nations.

10:2 „Гомер” — Това се отнася вероятно до цимерийците (BDB 170), споменати в „Илиада” на Омир, глава 11:13-19. Те са населявали северна Мала Азия. Вероятно са мигрирали на север и са станали една от европейските племенни групи. Свидетелство за това е сходен термин за тях в северна Германия: „цимби”, както и в Уелс: „цими”.

□ **„Магог”** — Много е изписано за това име, заради връзката му с Езекиил глави 38-39 и събитията от последните времена. Трябва обаче да кажем, че Магог (BDB 156) се споменава заедно с Мосох и Тувал в стих 2. Това са племена от Мала Азия и по бреговете на Черно море. Възможно е да са мигрирали на север и да са станали племенни групи в днешна Русия. В древни времена обаче са били много по-близо до Обетованата земя. Повечето учени смятат, че Магог е свързан със скитийците, на югоизток от Черно море. Информацията за това идва от Йосиф.

□ **„Мадай”** — Мнозина смятат, че тук става дума за мидийците (BDB 552), които са живели на югоизток от Каспийско море. Те стават много важни за Израил, когато се съюзяват с Персия, за да отхвърлят Неоавилонската империя (Навуходоносор).

□ **„Яван”** — Това име (BDB 402) изглежда се отнася за йонийските (южните) гърци (вж. Дан. 8:21; 10:20; 11:2). Тази група се нарича „явана” на санскрит; „юна” на древно-персийски и „юнан” на камъка Розета. Тя става по-късно не само царството Гърция, но вероятно и част от морските народи в

Егейския регион (т. е. финикийците и филистимците).

□ „**Тувал**” — Мнозина смятат, че това име (BDB 1063) се отнася за тиверианците от Мала Азия. Тувал и Мосох се срещат и в Езекиил глави 38-39 като жители на Мала Азия.

□ „**Мосох**” — Смята се, че тази племенна група (BDB 604) живее на юг-югозапад от Черно море (вж. Езек. 27:13; 32:26; 38:2; 39:1). Тази информация идва от Херодот.

□ „**Тирас**” — Няколко предположения са изказани за тази група (BDB 1066), както често се случва сред коментаторите. Много от тези имена и места не са ясни. Сред възможностите са: (1) етрусканците; (2) егейско пиратско племе, наречено пелагианци; (3) Йосиф смята, че са траките или (4) Раши казва, че става дума за Персия.

10:3 „Асханаз” — Това е името (BDB 79), което юдеите в Европа възприемат по-късно (в Германия напр.). Теориите днес са за: (1) скитите в областта на Германия; (2) народ край езерото Урумия или (3) племенната група Витиния в Мала Азия.

□ „**Рифат**” — Смята се, че това е племенна група (BDB 937) близо до река Рива или племе, заселено край Босфора.

□ „**Тогарма**” — Това (BDB 1062) са: (1) племе в областта Кападокия в Мала Азия; (2) близо до древния град Кархемис или (3) племе във Фиргия. И трите места са в днешна Турция.

10:4 „Елиса” — Смята се, че това (BDB 47) е местното население на Кипър. Споменава се в Езекиил 27:7.

□ „**Тарсис**” — Макар Олбрайт да смята, че това племе се намира в Сардиния, повечето съвременни коментатори се обединяват около възгледа за южна Испания (т. е. Тартесос). Споменава се във II Летописи 9:21; Псалми 48:7; 72:10; Йона 1:3; 4:2).

□ „**Китим**” — Общоприето е становището, че това е група заселници по източния бряг на Кипър (BDB 1076 II).

□ „**Доданим**” — Many assert that the similarity between the Hebrew letters, D (ד) and R (ר), has been confused and that this refers to the tribal inhabitants of the Island of Rhodes (вж. NIV translation). However, others assert that it is northern Greece and still others say it is southern Italy. It is obvious that this is simply unknown (BDB 187).

10:5 „От тези брегове на народите” — Тази фраза се използва метафорично за много отдалечени народи. Тук обаче явно става дума за заселници по бреговете на Средиземно и Черно море, след миграцията на децата на Яфет.

□ „**земите им... езика им... племето им**” — Тук сякаш виждаме четиристепенното разделение на народите в тази глава: (1) географски; (2) лингвистично; (3) етнически и (4) политически.

ЦИТАТ ОТ БЪЛГАРСКИЯ ПРЕВОД *ВЕРЕН* — 10:6-14

6. Синове на Хам: Хус и Мицраим, и Фут, и Ханаан. **7.** А синове на Хус: Сева и Евила, и Савта, и Раама, и Савтека. А синове на Раама: Сава и Дедан. **8.** И Хус роди Нимрод. Той пръв стана силен на земята. **9.** Той беше голям ловец пред ГОСПОДА, затова се казва: Като Нимрод, голям ловец пред ГОСПОДА. **10.** И началото на царството му беше Вавилон и Ерех, и Акад, и Халне в земята Сенаар. **11.** От тази земя излезе в Асирия и съгради Ниневия и Роовот-Ир, и Халах, **12.** и Ресен между Ниневия и Халах, който е големият град. **13.** А Мицраим роди лудимите и анамимите, и леавимите, и нафтухимите, **14.** и патрусимите, и каслухимите, от които произлязоха филистимците, и кафторимите.

ЦИТАТ ОТ АНГЛИЙСКИЯ ПРЕВОД *NASB* — 10:6-14

⁶The sons of Ham *were* Cush and Mizraim and Put and Canaan. ⁷The sons of Cush *were* Seba and Havilah and Sabtah and Raamah and Sabteca; and the sons of Raamah *were* Sheba and Dedan. ⁸Now Cush became the father of Nimrod; he became a mighty one on the earth. ⁹He was a mighty hunter before the LORD; therefore it is said, „Like Nimrod a mighty hunter before the LORD.” ¹⁰The beginning of his kingdom was Babel and Erech and Accad and Calneh, in the land of Shinar. ¹¹From that land he went forth into Assyria, and built Nineveh and Rehoboth-Ir and Calah, ¹²and Resen between Nineveh and Calah; that is the great city. ¹³Mizraim became the father of Ludim and Anamim and Lehabim and Naphtuhim ¹⁴and Pathrusim and Casluhim (from which came the Philistines) and Caphtorim.

10:6 „Хус, Мицраим, Фут и Ханаан” — Тези синове на Хам се разглеждат по-нататък в главата: Хус (BDB 468) в стихове 7-12; Мицраим (BDB 595) в стихове 13-14; а Ханаан (BDB 488) в стихове 15-19. За Фут (BDB 806) не се казва нищо повече, но се смята, че се отнася до източна Африка (Сомалия), южна Арабия, Либия или Кирена. В цялото това разнообразие на възможности става ясно, че съвсем не сме сигурни.

10:7 „Сева” — Това е областта на горния Нил, доколкото можем да заключим от информацията, с която разполагаме днес (BDB 685). Споменава се в Исаия 43:3.

- **„Хавила”** — Буквално това е „пясъчна земя” (BDB 296), вероятно мястото е някъде в Египет.
- **„Савта”** — Това племе (BDB 688) се намира или в областта на днешна Етиопия, което е източна Африка, или град в Арабия.
- **„Раама”** — Това изглежда са саватейците в югозападна Арабия (BDB 947).
- **„Савтека”** — Това също е племе в Етиопия (BDB 688).
- **„Сава”** — Това (BDB 985) явно е известната област на Савската царица, на югозапад от Арабия (вж. III Царе 10:1-10; Йов 1:15; 6:19; Пс. 72:10, 15; Исаия 60:6; Йер. 6:20).
- **„Дедан”** — Това явно е някъде в Арабия (BDB 186). Очевидно синовете на Хус се заселват в източна Африка и из Арабския полуостров. Споменава се в Исаия 21:13; Йеремиа 25:23; 49:8; Езекиил 25:13; 27:20.

10:8 „баща на Нимрод” — Нимрод (BDB 650) се споменава отделно, защото е основател на първата голяма цивилизация. Това означава, че потомците на Хам са построили Вавилон. Той се свързва със синовете на Хус, заради лингвистичните сходства с името на каситите. Две групи идват от Хус, едната е в стих 7, на източния бряг на Червено море, а тази от стих 8 е на западния бряг на морето.

- **„Нимрод”** — Според Раши и Леополд терминът означава „бунтувам се”. Като имаме това предвид, следващите две фрази – „силният” и „голям ловец” – се тълкуват негативно като „тиранин” или „завоевател”, или „човекоубиец”. Подобна конотация обаче съвсем не е сигурна, макар да се вписва в контекста. Този човек ще построи някои от най-големите градове в Месопотамия и ще основе първата велика световна сила. Мнозина смятат, че това е Тукули-нинурта I, но той идва на власт чак през тринайсети век преди Христа, когато завладява Асирия и Вавилон. Наречен е Нин, но живее доста по-късно от времето на Нимрод. Други смятат, че това е Саргон I, владетел на град Акад.

10:9 „голям ловец пред Господа” — Някои коментатори смятат, че е под достойнството на Бога да отбелязва някакъв обикновен ловец, но ако фразата се отнася до първия завоевател и основател на човешката политическа система (вж. Мих. 5:6), тогава е съвсем разбираемо да го видим тук.

10:10 „Вавилон” — Вавилонците твърдят, че този термин (*bab-ili*) означава „портата на боговете”. В Битие 11 глава обаче юдеите го тълкуват като (*balil*) „той обърка” (BDB 93).

□ Всички места, изброени в този стих, са големи градове в Синар по едно или друго време.

□ **„Халне”** — Някои казват, че това (BDB 484) е град Нипур, докато други променят гласните и четат „всички те”.

□ **„земята Сенаар”** — Това лингвистично е свързано с термина „Шумер” или „Шумерия” (BDB 1042). Отнася се до област в южна Месопотамия.

10:11 „излезе в Асирия” — Някои учени твърдят, че се отнася за Нимрод и това най-добре се вписва в контекста (вж. Мих. 5:6). Други обаче, включително Септуагинта, Вулгата, Syriac, Мартин Лутер и Джон Калвин, казват, че става дума за Асур.

□ **„Ниневия”** — Това (BDB 644) е голямата столица на Асирийската империя, намираща се на река Тигър (вж. IV Царе 19:36; Исаия 37:37; Йона 1:2; 3:2-7; 4:11; Наум 1:1; 2:8; 3:7; Соф. 2:13)..

□ **„Роовот-Ир”** — Буквално означава „град с широки улици” или „пространни места в града”; вероятно е описание на Ниневия (BDB 944 II).

□ **„Халах”** — Това е голям град в Асирия (BDB 480 II). Днешното му име е Нимруд, което очевидно е свързано с името на Нимрод.

10:13 „Мицраим” — Мнозина смятат, че това се отнася за горен и долен Египет (BDB 595).

□ **„лудимите”** — Това вероятно са лидийците в Мала Азия (BDB 530).

□ **„анамимите”** — Това вероятно е племенна група, заселила се в оазисите на запад от Египет (BDB 777).

□ **„леавимите”** — Това вероятно е пустинно племе по бреговете на северна Африка (BDB 529).

□ **„нафтухимите”** — Това вероятно е племенна група, обитаваща областта близо до град Мемфис (BDB 661). Всички споменати в стих 13 са явно свързани с Египет и околните региони.

10:14 „патрусимите” — Това означава „южна земя” и вероятно се отнася до горен Египет (BDB 837).

□ **„каслухимите (от които произлязоха филистимците)”** — Много е изписано за тази фраза, понеже от Амос 9:7 сякаш става ясно, че филистимците идват от Крит. Това е един от случаите, когато имаме географска препратка. Непрестанните набези и миграциите на морските народи от Егейско море променят голяма част от крайбрежието на Средиземно море, включително Египет и Палестина. Относно каслухимите, виж BDB 493.

□ **„кафгоримите”** — Това явно се отнася за обитателите на остров Крит, известен също като Кафтор (BDB 499).

ЦИТАТ ОТ БЪЛГАРСКИЯ ПРЕВОД *ВЕРЕН* — 10:15-20

15. А Ханаан роди Сидон, първородния си син, и Хет, **16.** и евусейците, и аморейците, и гегесейците, **17.** и евейците, и арукейците, и асенеите, **18.** и арвадците, и цемарейците, и аматейците. След това ханаанските племена се пръснаха. **19.** Пределът на ханаанците беше от Сидон, като се отива за Герар, до Газа, и като се отива за Содом и Гомора, и Адма, и Цевоим, до Лаша.

ЦИТАТ ОТ АНГЛИЙСКИЯ ПРЕВОД *NASB* — 10:15-20

¹⁵Canaan became the father of Sidon, his firstborn, and Heth ¹⁶and the Jebusite and the Amorite and the Girgashite ¹⁷and the Hivite and the Arkite and the Sinite ¹⁸and the Arvadite and the Zemarite and the Hamathite; and afterward the families of the Canaanite were spread abroad. ¹⁹The territory of the Canaanite extended from Sidon as you go toward Gerar, as far as Gaza; as you go toward Sodom and Gomorrah and Admah and Zeboiim, as far as Lasha. ²⁰These are the sons of Ham, according to their families, according to their languages, by their lands, by their nations.

10:15 „Сидон” — Това е известното финикийско пристанище и първоначална столица, на север от Палестина (BDB 850).

□ **„Хет”** — Това (BDB 366) изглежда е несемитско име. Възможно е да дава начало на хетската група. В Библията те се разполагат на две местности: (1) около град Хеврон; и (2) на север от Палестина, в централна Мала Азия. В целия този район те доминират през периода 1800-1200 г. пр. Хр. Племето, което се нарича „хивити”, може също да има родствено с понятието „Хет”.

10:16 „евусейците” — Това са жителите на град Салем (или Евус), по-късно наречен Йерусалим (BDB 101).

□ **„аморейците”** — Понятието „амореец” (BDB 57) вероятно е събирателно съществително (вж. Битие 15:16), подобно на думата „ханаанец”. Според нас то носи конотация на „високопланинец” (букв. „западник”), докато понятието „ханаанец” има конотация на „нископланинец” (букв. „от виолетовата земя”). В Библията жителите на Ханаан са изброени на няколко места: (1) от две племенни групи в Битие 13:7, 34:30 и Съдии 1:4-5; (2) от няколко народностни групи във Второзаконие 7:1, Исус Навиев 3:10, 24:11; (3) от десет народностни групи в Битие 15:19-20; и (4) от най-разпространената употреба – на шестата народностна група, която най-често се има предвид в Петокнижието.

□ **„гергесейците”** — Това е ханаанско племе, което често се среща в различните списъци с обитателите на Ханаан (BDB 173; вж. Битие 10:16; 15:21; Второзаконие 7:11; Исус Навиев 3:10; 24:11; Неемия 9:8; I Летописи 1:14). Така и не се знае точното им местоположение.

10:17 „евейците” — Това са явно жители на централна Палестина (BDB 295). Някои учени смятат, че те са урийците. Числа 13:29 по добър начин обобщава географски разделението на тези племена в Палестина.

□ **„арукейците”** — Това вероятно са обитателите на някой крайбрежен град и остров на север от Сидон (BDB 792).

□ **„асенейците”** — Това вероятно са жителите на град в близост до Арке (BDB 696).

10:18 „арвадите” — Това вероятно се отнася за обитателите на остров на север от Палестина (BDB 71). Както и предните две места, той също е на север от Триполи.

□ **„аматейците”** — Това се отнася за жителите на град на река Оронт (BDB 333).

10:19 „Содом и Гомора, и Адма, и Цевоим” — Това са градове в равнината, по-късно унищожени от Бог. Те се намират в южния край на Мъртво море.

□ **„Лаша”** — Йероним Блажени твърди, че това е на изток от Мъртво море (BDB 546).

10:20 — Това е обобщение на разделението, подобно на 5 стих.

ЦИТАТ ОТ БЪЛГАРСКИЯ ПРЕВОД ВЕРЕН — 10:21-31

20. Тези са синовете на Хам според племената си, според езиците си, в земите си, в народите си. **21.** И на Сим, бащата на всичките синове на Евер и по-възрастния брат на Яфет, също се родиха синове. **22.** Синовете на Сим: Елам и Асур, и Арфаксад, и Луд, и Арам. **23.** А синовете на Арам: Уз и Ул, и Гетер, и Маш. **24.** И Арфаксад роди Сала, а Сала роди Евер. **25.** А на Евер се родиха двама сина; името на единия беше Фалек, защото в неговите дни се раздели земята; а името на брат му беше Йоктан. **26.** Йоктан роди Алмодад и Шалеф, и Хацармавет, и Ярах, **27.** и Адорам, и Узал, и Дикла, **28.** и Овал, и Авимаил, и Сава, **29.** и Офир, и Евил, и Йовав; всички тези бяха синове на Йоктан. **30.** Техните заселища бяха от Меша, докато се стигне до Сефар, източната планина. **31.** Тези са синовете на Сим според племената си, според езиците си, в земите си, според народите си.

ЦИТАТ ОТ АНГЛИЙСКИЯ ПРЕВОД NASB — 10:21-31

²¹Also to Shem, the father of all the children of Eber, *and* the older brother of Japheth, children were born. ²²The sons of Shem *were* Elam and Asshur and Arpachshad and Lud and Aram. ²³The sons of Aram *were* Uz and Hul and Gether and Mash. ²⁴Arpachshad became the father of Shelah; and Shelah became the father of Eber. ²⁵Two sons were born to Eber; the name of the one was Peleg, for in his days the earth was divided; and his brother's name was Joktan. ²⁶Joktan became the father of Almodad and Sheleph and Hazarmaveth and Jerah ²⁷and Hadoram and Uzal and Diklah ²⁸and Obal and Abimael and Sheba ²⁹and Ophir and Havilah and Jobab; all these were the sons of Joktan. ³⁰Now their settlement extended from Mesha as you go toward Sephar, the hill country of the east. ³¹These are the sons of Shem, according to their families, according to their languages, by their lands, according to their nations.

10:21 „Сим” — Това е еврейският термин за „име” (BDB 1028 II). Образът му е важен, защото се среща тук и в 11:10-26. Бунтовните народи от глави 10-11 искат да издигнат „име” за себе си. Името му се свързва с 4:26 (т. е. името на *ЯХВЕ* да се прославя). Той ще представлява избраният род на благословието (вж. 12:2).

□ „Евер” — Етимологично това име е много близко до термина „евреин” (BDB 720 II), който се отнася до доста по-голяма група от юдеите. Много е изписано за връзката между Евер и фразата, срещана в множество документи и камъни в Египет „Хабиру” (вж. Битие 14:13). Възможна етимология на името „Евер” е „да премина през”, което може да посочва дадена номадска група.

□ „по-възрастния брат на Яфет” — Според Раши еврейският текст е неясен по отношение на това, кой е по-големият брат.

10:22 „Елам” — Елам е голямо царство на изток от река Тигър, със столица Шушан. Това е вероятно най-източната група, спомената в тази глава (BDB 743).

□ „Асур” — Този термин (BDB 78) може да се отнася до: (1) човек; (2) град или (3) народ (т. е. Асирия).

□ „Арфаксад” — Това (BDB 75) вероятно е племенна група на север от Ниневия (друга столица на Асирия).

□ „Луд” — Този термин вероятно се отнася за лидийския народ в Мала Азия (BDB 530). Херодот казва, че те *заявяват своя произход* от Ниневия, семитски град.

□ „Арам” — Това е областта на днешна Сирия (BDB 74).

10:25 „Фалек” — Това е конкретният род, от който ще дойде Авраам. В 11:18-27 се показва пълното родословие. Възможно е името да означава „разделен” (BDB 811 П).

□ „в неговите дни се раздели земята” — Еврейският термин означава буквално „напоителни канали”, което предполага, че става дума за южна Месопотамия, но народната етимология е „разделения” (BDB 811, KB 928, *Niphal* ПЕРФЕКТ). Има игра на думи между Фалек и „разделен” (*ниплега*). Тук може да става дума за разделянето на езиците, за което говори глава 11. В такъв случай заселването на народите в глава 10 не е хронологично в съпоставка с глава 11.

10:26-29 — Това е изобразяване на арабските племена.

10:28 „Авимайл и Сава” — Тези двамата, заедно с Асур от стих 22, са включени в родовете и на Хам, и на Сим. Причината е: (1) географска миграция; (2) военни победи или (3) събирането на два рода чрез брак. В много отношения този списък не е конкретен.

ЦИТАТ ОТ БЪЛГАРСКИЯ ПРЕВОД ВЕРЕН — 10:32

32. Тези са племената на синовете на Ной според родословието им, в народите им; и от тях се отделиха народите по земята след потопа.

ЦИТАТ ОТ АНГЛИЙСКИЯ ПРЕВОД NASB — 10:32

³²These are the families of the sons of Noah, according to their genealogies, by their nations; and out of these the nations were separated on the earth after the flood.

ВЪПРОСИ ЗА ОБСЪЖДАНЕ

Този коментар е само ръководство за изучаване. Това означава, че вие сами носите отговорност за начина, по който тълкувате Библията. Всеки от нас трябва да ходи в светлината, която му е дадена. Приоритет при интерпретацията сте самият вие, вашата Библия и Светият Дух. Не бива да прехвърляте тази отговорност на който и да е коментатор.

Настоящите въпроси за обсъждане целят да ви подпомогнат да обмислите основните теми в този раздел на посланието. Целта им е да предизвикат мисли, а не да дадат крайни отговори.

1. Каква е целта на Битие 10 глава?
2. Защо Нимрод получава специално отношение?
3. Защо Израил, Моав и Едом не са споменати в този списък на народите?

БИТИЕ 11:1-32

РАЗДЕЛЕНИЯ ПО АБЗАЦИ В СЪВРЕМЕННИТЕ ПРЕВОДИ

NASB	NKJV	NRSV	TEV	NJB
Един общ език, Вавилон, разбъркване	Вавилонската кула	Вавилонската кула	Вавилонската кула	Вавилонската кула
11:1-9	11:1-9	11:1-9	11:1-9	11:1-4
				11:5-9
Потомците на Сим	Потомците на Сим	Родословията на Авраам	Потомците на Сим	Патриарсите след Потопа
11:10-11	11:10-11	11:10-11	11:10-11	11:10
				11:10b-11
11:12-13	11:12-13	11:12-13	11:12-13	11:12-13
11:14-15	11:14-15	11:14-15	11:14-15	11:14-15
11:16-17	11:16-17	11:16-17	11:16-17	11:16-17
11:18-19	11:18-19	11:18-19	11:18-19	11:18-19
11:20-21	11:20-21	11:20-21	11:20-21	11:20-21
11:22-23	11:22-23	11:22-23	11:22-23	11:22-23
11:24-25	11:24-25	11:24-25	11:24-25	11:24-25
11:26	11:26	11:26	11:26	11:26
	Потомците на Тара		Потомците на Тара	Потомците на Тара
	11:27-30	11:27-30	11:27-30	11:27
11:27-30				11:27b-30
11:31-32	11:31-32	11:31-32	11:31-32	11:31
				11:32

ПРОЧИТ НА ТРЕТИ ЦИКЪЛ

ПРОСЛЕДЯВАНЕ НА АВТОРСКОТО НАМЕРЕНИЕ НА НИВО АБЗАЦИ

Този коментар е само ръководство за изучаване. Това означава, че вие сами носите отговорност за начина, по който тълкувате Библията. Всеки от нас трябва да ходи в светлината, която му е дадена. Приоритет при интерпретацията сте самият вие, вашата Библия и Светият Дух. Не бива да прехвърляте тази отговорност на който и да е коментатор.

Прочетете главата на един дъх. Определете темите. Съпоставете вашето тематично разделение с петте съвременни превода по-горе. Разделянето на абзаци не е вдъхновено от Бога, но е ключово за проследяването на авторското намерение. А именно това е в сърцевината на интерпретирането. Всеки абзац има една единствена тема.

1. Първи абзац
2. Втори абзац
3. Трети абзац
4. И т.н.

НАБЛЮДЕНИЯ ВЪРХУ КОНТЕКСТА

- А. Глави 10-11 са в обратен хронологичен ред.
- В. Макар объркването на езиците и разпръсването на народите в резултат да е представено като осъждение, нека не забравяме, че задълбочаването на националистическите чувства е това, което до този момент пречи на политическото движение за създаване на единен световен ред. Така че в един смисъл това е и благословение от Бога.
За християните Петдесетница е богословското обръщане на Вавилонската кула!

ЦИТАТ ОТ БЪЛГАРСКИЯ ПРЕВОД *ВЕРЕН* — 11:1-9

1. А по цялата земя имаше един език и един говор. 2. И като тръгнаха от изток, намериха поле в земята Сенаар и се заселиха там. 3. И си казаха един на друг: Елате, да направим тухли и да ги изпечем в огъня. Тухли употребяваха вместо камъни, а смола употребяваха вместо хоросан. 4. И казаха: Елате, да си съградим град и кула, чийто връх да стига до небето, и да си спечелим име, да не би да се разпръснем по лицето на цялата земя. 5. А ГОСПОД слезе да види града и кулата, които градяха човешките синове. 6. И ГОСПОД каза: Ето, един народ са и всички имат един език; и това е само началото на тяхната дейност; и вече няма да им бъде невъзможно нищо, което биха намислили да правят. 7. Елате, да слезем и там да разбъркаме езика им, така че един на друг да не разбират езика си. 8. Така ГОСПОД ги разпръсна оттам по лицето на цялата земя и престанаха да градят града. 9. Затова той се нарече Вавилон, защото там ГОСПОД разбърка езика на цялата земя; и оттам ГОСПОД ги разпръсна по лицето на цялата земя.

ЦИТАТ ОТ АНГЛИЙСКИЯ ПРЕВОД *NASB* — 11:1-9

¹Now the whole earth used the same language and the same words. ²It came about as they journeyed east, that they found a plain in the land of Shinar and settled there. ³They said to one another, „Come, let us make bricks and burn *them* thoroughly.” And they used brick for stone, and they used tar for mortar. ⁴They said, „Come, let us build for ourselves a city, and a tower whose top *will reach* into heaven, and let us make for ourselves a name, otherwise we will be scattered abroad over the face of the whole earth.” ⁵The LORD came down to see the city and the tower which the sons of men had built. ⁶The LORD said, „Behold, they are one people, and they all have the same language. And this is what they began to do, and now nothing which they purpose to do will be impossible for them. ⁷Come, let Us go down and there confuse their language, so that they will not understand one another’s speech.” ⁸So the LORD scattered them abroad from there over the face of the whole earth; and they stopped building the city. ⁹Therefore its name was called Babel, because there the LORD confused the language of the whole earth; and from there the LORD scattered them abroad over the face of the whole earth.

11:1 „по цялата земя имаше един език” — Явно е, че глава 11 обяснява разпръсването на народите от глава 10.

Този един език, който очевидно се е говорил още в Едем, не е иврит. Най-древният познат писмен език е клинообразният шумерски, който датира около 3000 г. пр. Хр. (ABD, vol. 1, p. 1213), а културата – между 10 000 и 8000 г. пр. Хр.

11:2 „като тръгнаха от изток” — Това сякаш показва отдалечаване от мястото на ковчега – планината Арарат. Фраза „тръгнаха” означава буквално „изселвам се” (BDB 652, KB 704), *Qal* ИНФИНИТИВНА КОНСТРУКЦИЯ). Месопотамия е на югоизток от планината Арарат (която се простира от днешна Турция до днешен Иран).

□ „земята Сенаар” — Това е долна Месопотамия или Вавилон, наречена също Халдея (BDB 11042).

11:3 — Този стих съдържа един *Qal* ИМПЕРАТИВ и две сродни СЪБИРАТЕЛНИ форми. Описват строителни модели, използвани реално в Месопотамия (без дървен материал). По тези места няма много скали и затова се пекаат тухли. Преводът KJV предлага: „кал”, но по-скоро това е черната, лепкава субстанция, която се получава след преваряване. Можем да я наречем катран, асфалт или дзифт (BDB 330, ср. с 6:14).

11:4 — Този стих съдържа един *Qal* ИМПЕРАТИВ и два сродни ИМПЕРФЕКТА, използвани като СЪБИРАТЕЛНИ. В описанието има включени четири елемента: (1) изграждане на един град и една кула; (2) мащабите ѝ са по-големи от всичко познато в онези дни; (3) хората искат да си спечелят име и (4) не искат да бъдат разпръснати в странство (т. е. по цялата земя). Не е ясна точната конотация на постройката. Мнозина учени твърдят, че е подобна на вавилонските зигурати, но еврейската дума е *мигдал*, което се превежда „укрепена кула” (BDB 153, вж. Съд. 8:9-17). Това е преди всичко опит на човека да се докаже самостоятелно от Бога, с което отхвърля Неговата воля. Филон дори твърди, че хората са си изписвали имената върху всяка тухла, за да не се разпръснат. Това е първият записан пример на проява на човешка гордост, която го отделя съзнателно от Бога (вж. Данаил и Откровение глави 18 и 19).

□ „кула, чийто връх ще стига до небето” — Месопотамските народи се покланят на астрални божества (т. е. небесните светила са богове). Тези кули са издигнати платформи за наблюдаване на нощното небе. Те са мястото, където човек може да се покланя на боговете и да ги среща.

11:5 — Това е изразено в крайни антропоморфични термини (вж. 18:21; Изход 3:8).

11:7 „Елате, да слезем” — Този стих също е *Qal* ИМПЕРАТИВ с две родствени СЪБИРАТЕЛНИ фрази. Формата е МНОЖЕСТВЕНО ЧИСЛО, подобно на 1:26; 3:22. Макар пасажът да изглежда като антропоморфичен в превод, тук не става въпрос за слабост от страна на Бога, а за дело на благодат, с което Той спира опитите на грешните човечеци да живеят според собствените си паднали пътища (вж. Римл. 1-3 гл.).

„Нека” при Божието действие спира предишното „нека” на човешкия бунт (вж. ст. 3, 4, 7).

11:9 „Вавилон” — Интересно е да отбележим, че археолозите са намерили документи на шумерска култура в Месопотамия, които доказват, че по това време всички хора са говорили един език (вж. Самуел Ноа Крамър в статията “The Babel of Tongues: A Sumerian Version”, публикувана в *Journal of the American Oriental Society*, 88:108-111 стр.). Народната еврейска етимология дава „объркване” (или *балал*, BDB 93), което означава, че Бог е объркал единния език. Вавилон буквално означава „портата на Бога” (на акадийски *баб-илани*), което е много подобно на някои от имената на зигуратите – огромни структури с храм на върха, където се извършва поклонение на астрални божества. Вавилон се превръща в символ на падналата световна сила, като първи пример за това е Нимрод, по-късно е Навуходоносор, а накрая – морският свят в книгата Откровение.

ЦИТАТ ОТ БЪЛГАРСКИЯ ПРЕВОД ВЕРЕН — 11:10-11

10. Ето родословието на Сим: Сим беше на сто години и роди Арфаксад две години след потопа. 11. А откакто роди Арфаксад, Сим живя петстотин години и роди синове и дъщери.

ЦИТАТ ОТ АНГЛИЙСКИЯ ПРЕВОД NASB — 11:10-11

¹⁰These are *the records* of the generations of Shem. Shem was one hundred years old, and became the father of Arpachshad two years after the flood; ¹¹and Shem lived five hundred years after he became the father of Arpachshad, and he had *other* sons and daughters.

Потомците на Сим продължават месианската линия на Сит от Битие 5:3-32 и 10:21-31. Този род ще продължи с Тара/ Авраам в 11:10-25 (вж. Лука 3:23-38).

ЦИТАТ ОТ БЪЛГАРСКИЯ ПРЕВОД ВЕРЕН — 11:12-13

12. Арфаксад живя тридесет и пет години и роди Сала. 13. А откакто роди Сала, Арфаксад живя четиристотин и три години и роди синове и дъщери.

ЦИТАТ ОТ АНГЛИЙСКИЯ ПРЕВОД NASB — 11:12-13

¹²Arpachshad lived thirty-five years, and became the father of Shelah; ¹³and Arpachshad lived four hundred and three years after he became the father of Shelah, and he had *other* sons and daughters.

Масоретският текст изключва *Каинан* в 13 стих, но Септуагинта го включва, както и Лука 3:36.

□ „Сала” — Виж BDB 1019 П.

ЦИТАТ ОТ БЪЛГАРСКИЯ ПРЕВОД ВЕРЕН — 11:14-15

14. Сала живя тридесет години и роди Евер. 15. А откакто роди Евер, Сала живя четиристотин и три години и роди синове и дъщери.

ЦИТАТ ОТ АНГЛИЙСКИЯ ПРЕВОД NASB — 11:14-15

¹⁴Shelah lived thirty years, and became the father of Eber; ¹⁵and Shelah lived four hundred and three years after he became the father of Eber, and he had *other* sons and daughters.

□ „Евер” — Виж BDB 720.

ЦИТАТ ОТ БЪЛГАРСКИЯ ПРЕВОД ВЕРЕН — 11:16-17

16. Евер живя тридесет и четири години и роди Фалек. 17. А откакто роди Фалек, Евер живя четиристотин и тридесет години и роди синове и дъщери.

ЦИТАТ ОТ АНГЛИЙСКИЯ ПРЕВОД NASB — 11:16-17

¹⁶Eber lived thirty-four years, and became the father of Peleg; ¹⁷and Eber lived four hundred and thirty years after he became the father of Peleg, and he had *other* sons and daughters.

□ „Фалек” — Виж BDB 811 П.

ЦИТАТ ОТ БЪЛГАРСКИЯ ПРЕВОД ВЕРЕН — 11:18-19

18. Фалек живя тридесет години и роди Рагав. 19. А откакто роди Рагав, Фалек живя двеста и девет години и роди синове и дъщери.

ЦИТАТ ОТ АНГЛИЙСКИЯ ПРЕВОД NASB — 11:18-19

¹⁸Peleg lived thirty years, and became the father of Reu; ¹⁹and Peleg lived two hundred and nine years after he became the father of Reu, and he had *other* sons and daughters.

□ „Рагав” — Виж BDB 946.

ЦИТАТ ОТ БЪЛГАРСКИЯ ПРЕВОД ВЕРЕН — 11:20-21

20. Рагав живя тридесет и две години и роди Серух. 21. А откакто роди Серух, Рагав живя двеста и седем години и роди синове и дъщери.

ЦИТАТ ОТ АНГЛИЙСКИЯ ПРЕВОД NASB — 11:20-21

²⁰Reu lived thirty-two years, and became the father of Serug; ²¹and Reu lived two hundred and seven years after he became the father of Serug, and he had *other* sons and daughters.

□ „Серух” — Виж BDB 974.

ЦИТАТ ОТ БЪЛГАРСКИЯ ПРЕВОД ВЕРЕН — 11:22-23

22. Серух живя тридесет години и роди Нахор. 23. А откакто роди Нахор, Серух живя двеста години и роди синове и дъщери.

ЦИТАТ ОТ АНГЛИЙСКИЯ ПРЕВОД NASB — 11:22-23

²²Serug lived thirty years, and became the father of Nahor; ²³and Serug lived two hundred years after he became the father of Nahor, and he had *other* sons and daughters.

□ „Нахор” — Виж BDB 637.

ВЪПРОСИ ЗА ОБСЪЖДАНЕ

Този коментар е само ръководство за изучаване. Това означава, че вие сами носите отговорност за начина, по който тълкувате Библията. Всеки от нас трябва да ходи в светлината, която му е дадена. Приоритет при интерпретацията сте самият вие, вашата Библия и Светият Дух. Не бива да прехвърляте тази отговорност на който и да е коментатор.

Настоящите въпроси за обсъждане целят да ви подпомогнат да обмислите основните теми в този раздел на посланието. Целта им е да предизвикат мисли, а не да дадат крайни отговори.

1. Какво представлява Вавилонската кула?
2. Какво се опитва човекът да направи против Бога в Битие 11 гл.?

ВЪВЕДЕНИЕ В БИТИЕ 11:24-13:18

- A. Този раздел в Битие започва подробното описание на месианската линия чрез Авраам.
- B. Петдесетте глави на Битие разглеждат изкуплението на Божия заветен народ, не на творението. Темата на книгата е призоваването на един, който да призове всички.
- C. Аврам е показан в слабостта си и във верността си. Бог на избора и на милостта го призовава, за да изпълни целта на изкуплението.
- D. Бог избира Авраам, за да избере свят (вж. 12:3в; Изход 19:4-6; II Пет. 2:5, 9; Откр. 1:6). Бог иска всеки човек, направен по Неговия образ, да бъде изкупен (вж. Битие 3:15; Езек. 18:23, 32; I Тим. 2:4; II Пет. 3:9)
- E. *Талмудът* посочва седем благословения при призоваването:
 1. Аврам ще стане баща на велик народ.
 2. Ще бъде благословен още приживе.
 3. Името му ще се помни.
 4. Ще бъде благословение за другите.
 5. Ще се благославят онези, които го почитат.
 6. Ще бъдат проклети онези, които го отхвърлят.
 7. Влиянието му ще бъде над всички.

ИЗСЛЕДВАНЕ НА ДУМИ И ФРАЗИ

ЦИТАТ ОТ БЪЛГАРСКИЯ ПРЕВОД *ВЕРЕН* — 11:24-25

24. Нахор живя двадесет и девет години и роди Тара. 25. А откакто роди Тара, Нахор живя сто и деветнадесет години и роди синове и дъщери.

ЦИТАТ ОТ АНГЛИЙСКИЯ ПРЕВОД *NASB* — 11:24-25

²⁴Nahor lived twenty-nine years, and became the father of Terah; ²⁵and Nahor lived one hundred and nineteen years after he became the father of Terah, and he had *other* sons and daughters.

11:24 „Тара” — „Тара” означава вероятно „бавя се”, „забавям” или „мигрирам” (BDB 1076). В Исус Навиев 24:2 става ясно, че той и семейството му са политеисти. Имената на хората в семейството предполагат, че се покланят предимно на богинята на луната *Зин*. Тя е почитана в Ур, Tema и Аран. Битие 31:53 сякаш казва обаче, че Тара е знаел за *ЯХВЕ*.

ЦИТАТ ОТ БЪЛГАРСКИЯ ПРЕВОД ВЕРЕН — 11:26

26. Тара живя седемдесет години и роди Аврам, Нахор и Аран.

ЦИТАТ ОТ АНГЛИЙСКИЯ ПРЕВОД NASB — 11:26

²⁶Terah lived seventy years, and became the father of Abram, Nahor and Haran.

11:26 „Аврам, Нахор и Аран” — Това може да е ред по важност, не по възраст. Името „Аврам” може да означава: (1) „издигнат баща”; (2) „издигащ бащата” или (3) „Издигнатият е мой баща” (BDB 4). Името Нахор означава или „задъхвам се”, или е асирийско име на географско място (BDB 637), а Аран означава „планинар” (BDB 248).

ЦИТАТ ОТ БЪЛГАРСКИЯ ПРЕВОД ВЕРЕН — 11:27-30

27. Ето родословието на Тара: Тара роди Аврам, Нахор и Аран. А Аран роди Лот. **28.** И Аран умря преди баща си Тара в Ур Халдейски, в родната си земя. **29.** И Аврам и Нахор си взеха жени; името на жената на Аврам беше Сарая, а името на жената на Нахор беше Мелха, дъщеря на Аран, баща на Мелха, баща и на Есха. **30.** А Сарая беше безплодна, нямаше дете.

ЦИТАТ ОТ АНГЛИЙСКИЯ ПРЕВОД NASB — 11:27-30

²⁷Now these are *the records of the generations of Terah*. Terah became the father of Abram, Nahor and Haran; and Haran became the father of Lot. ²⁸Haran died in the presence of his father Terah in the land of his birth, in Ur of the Chaldeans. ²⁹Abram and Nahor took wives for themselves. The name of Abram's wife was Sarai; and the name of Nahor's wife was Milcah, the daughter of Haran, the father of Milcah and Iscah. ³⁰Sarai was barren; she had no child.

11:27 „Лот” — Виж BDB 532 II.

11:28 „Аран умря пред баща си Тара” — Това е еврейски идиом за това, че Аран умира преди своя баща.

□ **„Ур Халдейски”** — Халдейската култура се развива (т. е. надгражда шумерската култура) и процъфтява в дните на Аврам (BDB 505).

11:29 „Сарая” — Виж BDB 979.

□ **„Мелха”** — Виж BDB 574.

□ **„и на Есха”** — Не е известно коя е тази жена (BDB 414), нито причината за включването ѝ в този стих. Равините (както и Йосиф, Йероним и Августин) казват, че това е Сарая, но от текста се вижда, че те имат различни бащи.

11:30 „Сарая беше безплодна” — Неспособността на Сарая, Рахил и Ревека да имат деца (BDB 785) е един начин Бог да изяви Своята сила и да покаже, че Той контролира човешката история и

родословията. Човешките сексуални отношения не са същественият аспект в родословието на Месия.

Същият този богословски аспект в развитието на историята на Израил се вижда и в това, че не първородният става част от рода на Месия. Културната традиция повелява първородният да стане глава на клана, но не е така сред народа на *ЯХВЕ*. Тук всичко е според Неговия избор!

ЦИТАТ ОТ БЪЛГАРСКИЯ ПРЕВОД *ВЕРЕН* — 11:31-32

31. И Тара взе сина си Аврам и внука си Лот, сина на Аран, и снаха си Сарая, жената на сина си Аврам, и излязоха заедно от Ур Халдейски, за да отидат в земята Ханаан; и дойдоха в Харан и се заселиха там. **32.** И дните на Тара станаха двеста и пет години, и Тара умря в Харан.

ЦИТАТ ОТ АНГЛИЙСКИЯ ПРЕВОД *NASB* — 11:31-32

³¹Terah took Abram his son, and Lot the son of Haran, his grandson, and Sarai his daughter-in-law, his son Abram's wife; and they went out together from Ur of the Chaldeans in order to enter the land of Canaan; and they went as far as Haran, and settled there. ³²The days of Terah were two hundred and five years; and Terah died in Haran.

11:31 „и излязоха“ — Спорно е дали Тара взема семейството на Аврам, или Аврам ги взема със себе си. Някои учени посочват, че Тара първоначално е бил призван, но впоследствие се е върнал към идолопоклонството си. Според мен централната тема на целия пасаж е Авраам, а не Тара. Когато напуска Ур, Аврам си тръгва не само от своето семейство, а оставя зад гърба си и техните божества. Той оставя един удобен, улегнал живот, за да следва един нов Бог, Който му е говорил по доста енигматичен начин.

11:32 „дните на Тара станаха двеста и пет години“ — Ако съберем 11:26 с 12:4, което прави 145 години и извадим това число от 205, ще видим, че Тара живее още 60 години, след като Авраам напуска Аран. Това изглежда противоречи на думите на Стефан в Деяния 7:4. Няколко аспекта в историческия преглед на Стефан не отговарят на съвременните ни разбирания за старозаветната история. Възможно е той да е използвал равинските методи на тълкувание. Други учени смятат, че Аврам, макар да е записан първи в 11:26, се ражда много по-късно, като Стефан правилно пресмята данните. Интересно е, че самарянското Петокнижие тук дава числото „144“.

Приложение:

ДОКТРИНАЛНА ИЗПОВЕД

Не се вълнувам особено много от неща като изповед на вяра или доктринално кредо. Предпочитам да издигна самата Библия. Съзнавам обаче, че по този начин мога да предложа на всеки, който не ме познава, удобен начин да прецени моята доктринална перспектива. В дни на толкова много богословски грешки и заблуди, аз предлагам следното кратко обобщение на моята вяра.

1. Библията, Стариият и Новият Завет, е вдъхновено, непогрешимо, авторитетно, вечно Божие слово. Тя е себеразкриването на Бога, записано от хора при свръхестествено водителство. Тя е единственият ни източник на чиста истина за Бога и Неговия план. Библията е също така единствен източник на вяра и на живеенето на тази вяра за хората в Неговата църква.

2. Има само един вечен Творец и Изкупител Бог. Той е Създател на всичко видимо и невидимо. Той се е показал като любящ и загрижен, макар да е също справедлив и праведен. Изявил се е в три различни личности: Отец, Син и Дух, напълно отделни, но еднакви по същност.

3. Бог активно контролира Своя свят. Той има вечен план за Своето творение, който не се променя, но също има и индивидуален план за всеки човек, където ние можем да изразим свободната си воля. Нищо не се случва без Неговото знание и позволение, но Той разрешава на ангелите и на хората да правят своите индивидуални избори. Исус е Избраният Човек от Отца и всички потенциално са избрани в Него. Божието предумисление за нещата не принижавя хората до предварително написан сценарий. Всички ние сме отговорни за мислите и делата си.

4. Човеците, макар и създадени по Божия образ и свободни от греха, решават да се бунтуват против Бога. Макар и да са изкушени от свръхестествено създание, Адам и Ева са отговорни за съзнателния си себечетричен избор. Бунтът им оказва директно влияние на човечеството и на творението. Всички ние се нуждаем от Божията милост и благодат, както заради общото си с всички паднало състояние в Адам, така и поради личния си съзнателен грях.

5. Бог е предложим средство за прощение и възстановяване на падналото човечество. Исус Христос, Божият единствен Син, стана човек, живя безгрешен живот и чрез заместническа смърт плати цената за греха на хората. Той е единственият път за връщане на общението с Бога. Няма друг начин за спасение, освен чрез вяра в завършеното дело на Христос.

6. Всеки един човек трябва лично да приеме Божия дар на прошка и възстановяване на общението в Христос. Това става с вяра в Божиите обещания, дадени чрез Исус и съзнателно обръщане от греха.

7. Всички ние сме напълно простени и възстановени, когато вярваме в Христос и се покаяваме от греховете си. Свидетелството за това ново взаимоотношение е видно в един променен и променящ се живот. Целта на Бога за хората не е просто да стигнат един ден на небето, а да бъдат днес подобни на Христос. Истински изкупените, макар и да грешат понякога, ще продължават живота си с вяра и покаяние.

8. Светият Дух е „другият Исус“. Той е тук, в света, за да води изгубените към Христос и да развива христоводие в спасените. Дарбите на Духа се дават при спасението. Те са животът и служението на Исус, разпределени в Неговото тяло, Църквата. Дарбите, които са всъщност отношенията и мотивите на Исус, трябва да бъдат насърчавани от плода на Духа. Духът действа днес също така активно, както и в библейските времена.

9. Отец е поставил възкресения Исус Христос да бъде Съдия на всички. Той ще се върне на

земята, за да съди хората. Всеки, който е повярвал в Него и чието име е записано в книгата на Агнето, при Неговото завръщане ще получи вечно и славно тяло. Те ще бъдат с Него завинаги. Онези обаче, които са отказали да откликнат на Божията истина, ще бъдат отделени от радостта на общуването с триединния Бог. Те ще бъдат осъдени, заедно с дявола и неговите ангели.

Това определено не е пълен и изчерпателен списък, но се надявам да ви показва богословската насоченост на сърцето ми. Харесва ми следното твърдение:

В същностното – единство.

В периферното – свобода.

Във всичко – любов.